

วารสาร สังคมวิจัย และพัฒนา

Journal of Multidisciplinary Academic Research and Development

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หน่วยงานหลักในการให้บริการด้านการบริหารงานวิจัย
และดำเนินการวิจัยในนาม “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์”

Quality Matters, Always

SCAN QR CODE

รายละเอียดเพิ่มเติม

TU-RAC

ขึ้นทะเบียนเป็นที่ปรึกษา กับศูนย์ข้อมูลที่ปรึกษา
สำนักงานบริหารหนี้สาธารณะ กระทรวงการคลัง
เลขทะเบียนที่ปรึกษา 668 ระดับ 1

สาขา AG, ED, EG, EV, FI, HE, IN, PO, ICT, TO, TR, UD, WS, LW, QS, MID, PR, RE, MS

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (TU-RAC)

อาคารอเนกประสงค์ 1 ชั้น 7 เลขที่ 2 ถ.พระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

โทรศัพท์ : 0-2613-3120-2, 0-2223-3757, 090-575-1066

E-mail : turac.project2022@gmail.com

<https://turac.tu.ac.th/>

Thammasat University Research and Consultancy Institute (TU-RAC)

บทบรรณาธิการ

ด้วยกระแสร้อนแรงที่เกิดขึ้นตั้งแต่เดือนมกราคมเป็นต้นมา เกี่ยวข้องกับการขึ้นมาเป็นผู้นำคนใหม่ของสหรัฐอเมริกาที่ชื่อว่า “ทรัมป์” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้นำรัสเซีย อันมีสงครามรัสเซีย-ยูเครนเป็นจุดสนใจร่วมกันของนานาประเทศ ดังนั้นวารสารสังคมวิจัยและพัฒนา ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 ปี 2568 ซึ่งเป็นฉบับแรกที่ได้รับการรับรองคุณภาพให้อยู่ในกลุ่มที่ 1 จึงเริ่มต้นด้วยบทความรับเชิญที่ชื่อว่า “ปูติน - ทรัมป์ : “FRENEMIES” ภายใต้ระบบโลกหลายขั้วอำนาจ” ที่ได้รับเกียรติจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัญจวิศา พงษ์พิริชญ์ อาจารย์ประจำโครงการรัสเซียและยูเรเชียศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่จะมาวิเคราะห์ให้เราได้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำของทั้งสองประเทศนี้ ว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดระเบียบโลกใหม่อย่างไร ผู้กระทำการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะจีนจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบโลกใหม่อีกได้อย่างไร และจะเกิดอะไรขึ้นจากการพัฒนาความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมเกี่ยวข้องกับประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สำหรับบทความวิจัย และบทความวิชาการอื่น ๆ นั้น ในวารสารฉบับนี้ บทความส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ (learning) ได้แก่ บทความวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม” ปารินทร์ บัวสนธ์ รัตนพรชัย และคณะ บทความวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น: การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ” โดยอุษณา พิมพ์พร และชนบพร แสงวณิช บทความวิจัยเรื่อง “ประสบการณ์เรื่องสภาวะสิ้นโหล และความท้าทายในการเรียนรู้ของนักกีฬาฟุตบอลหญิงเพื่อความเป็นเลิศ” โดยวรวิญญา อุบลคำ และชนัดดา ภูหงษ์ทอง บทความวิจัย “เรื่องเพลงซอลันนา: ภาพสะท้อนของคุณค่าจริยศาสตร์ในการพัฒนามนุษย์” ของพิชญุตม์ พชรธรรมโรจน์ และคณะ และบทความวิชาการเรื่อง “Soft Power นวัตกรรมการเรียนรู้สร้างสรรค์ในยุคการศึกษา 5.0 ผ่านกระบวนการ SHOW Process สำหรับพัฒนาการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านทักษะและสมรรถนะ” ของวรพล ศรีเทพ ซึ่งบทความทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ได้แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้มีหลากหลายวิธี เราสามารถนำมาใช้ให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย และบริบทที่เกี่ยวข้องได้ อาทิ การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติที่ต้องอาศัยทักษะการปรับตัว การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับกลุ่มคนวัยอื่น ๆ โดยเฉพาะเมื่อเกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเด็นเรื่องการเรียนรู้ในสภาวะสิ้นโหล และความท้าทาย ที่มีอิทธิพลต่อการฝึกฝนของนักกีฬา ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จของทีม หรือแม้แต่การเรียนรู้ผ่านเพลงพื้นบ้าน ที่สามารถเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดคติ ความเชื่อ และหลักการปฏิบัติตนให้กับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติตัวให้สอดคล้องกับระเบียบของสังคม สามารถพัฒนาตนเอง และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนได้ รวมไปถึงการเรียนรู้โดยใช้แนวคิด Soft Power นวัตกรรมการเรียนรู้สร้างสรรค์ในยุคการศึกษา 5.0 และการกระบวนการ SHOW Process เพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะ และสมรรถนะให้กับผู้เรียน

บทบรรณาธิการ

นอกจากนี้ยังมีบทความที่มีความแตกต่างกันทั้งในแง่สาขาวิชา แนวคิดทฤษฎี และวิธีการวิทยาการวิจัย ได้แก่ บทความวิจัยด้านการท่องเที่ยวเรื่อง **“Factors Influencing Service Management Potential of Cultural Attractions in Chachoengsao Province”** ของสุมาลี นันทศิริพล ที่เน้นไปที่ประเด็นศักยภาพการจัดบริการผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว โดยบทความดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมผู้บริโภคมีผลต่อการจัดบริการผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างไร บทความต่อมา ได้แก่ บทความวิจัยด้านบรรณารักษศาสตร์ เรื่อง **“การวิเคราะห์บรรณมิติของผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติของมหาวิทยาลัยมหิดลในมิติของเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)”** ของอัจฉราพรรณ โพร้ทอง บทความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแนวโน้ม และทิศทางผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติในมิติของเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งมหาวิทยาลัยอื่น ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับมหาวิทยาลัยของตนเองได้ เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาใช้ในการวางแผนกลยุทธ์การวิจัย และขับเคลื่อนนวัตกรรมทางวิชาการเพื่อบรรลุเป้าหมาย SDGs ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบทความวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์เรื่อง **“การวิเคราะห์บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริการสาธารณะเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย”** ของนิภาพรรณ เจนสันติกุล ที่สะท้อนให้เห็นว่าในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่จากที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานมาเป็นการจัดบริการสาธารณะที่ทำให้ลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้มากขึ้น

ดังนั้นกองบรรณาธิการจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารสังคมวิจัยและพัฒนาดังนี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ท่านทั้งในแง่ของการพัฒนาองค์ความรู้ การนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ และการต่อยอดจากผลงานวิชาการดังกล่าว

ทรงไผ่ ทรงปาน

รองศาสตราจารย์ ดร.ทรงชัย กองปาน
บรรณาธิการวารสาร

CONTENTS

Vol. 7 No. 1 January-March 2025

	01	บทบรรณาธิการ ทรงชัย ทองปาน
	02	ปูติน - ทรัมป์ : “FRENEMIES” ภายใต้ระบบโลกหลายขั้วอำนาจ กัณฐิศา พงษ์ศิริบุญ
...ก	03	ปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล ของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ปารินทร์ บัวสนธิ์ รัตนพรชัย และคณะ
...1	04	รูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อย่นย่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น: การทอทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ อุษณา พิมพร และคณะ
...13	05	ประสบการณ์เรื่องสภาวะสิ้นไหวและความท้าทายในการเรียนรู้ของ นักกีฬาฟุตบอลหญิงเพื่อความเป็นเลิศ วรัญญา อุบลคำ และคณะ
...31	06	Factors Influencing Service Management Potential of Cultural Attractions in Chachoengsao Province Sumalee Nunthasiripon
...45	07	การวิเคราะห์บรรณมิติของผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับ นานาชาติของมหาวิทยาลัยมหิดลในมิติของเป้าหมายเพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) อัจฉราพรรณ โพธิ์ทอง
...61	08	เพลงซอล้านนา: ภาพสะท้อนของคุณค่าจริยศาสตร์ ในการพัฒนามนุษย์ พิชญุตม์ พชรธรรมโรจน์ และคณะ
...81	09	การวิเคราะห์บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน การบริการสาธารณะเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย นิภาพรรณ เจนสันติกุล
...106	10	Soft Power นวัตกรรมการเรียนรู้สร้างสรรค์ในยุคการศึกษา 5.0 ผ่านกระบวนการ SHOW Process สำหรับพัฒนา การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านทักษะและสมรรถนะ จวสา ศรีเทว
...123		
...138		

บทความรับเชิญ

ปูติน - ทรัมป์ : “FRENEMIES”
ภายใต้ระบบโลกหลายขั้วอำนาจ
Putin – Trump: “FRENEMIES”
Under a multipolar world systemกัญธศศ พงษ์ศิริ¹

Kantassa Phonghirun

E-mail : kantassa@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและสหรัฐอเมริกาภายใต้การปกครองของประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูติน และประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ที่สะท้อนถึงการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตและการผ่อนคลายความตึงเครียดทางการเมืองระหว่างสองประเทศ ซึ่งเกิดขึ้นจากการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ที่ใกล้ชิดรัสเซียมากขึ้น ซึ่งเป็นสัญญาณของการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบหลายขั้วอำนาจ (multipolar system) ที่มีการปรับสมดุลอำนาจใหม่ผ่านตัวแสดงหลัก ได้แก่ จีน พันธมิตร NATO และกลุ่มมหาอำนาจใหม่ที่กำลังเติบโตในเวทีโลก

โดยรัสเซียและสหรัฐอเมริกาดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เชื่อมโยงกันภายใต้แนวคิดจักรวรรดินิยม (imperialism) ซึ่งมุ่งขยายอิทธิพลในเขตอำนาจของตนผ่านกลยุทธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ ดังเช่นนโยบาย Make America Great Again ของสหรัฐฯ และการสร้างจักรวรรดิรัสเซียสมัยใหม่ที่ครอบคลุมเขตอิทธิพลเดิมของอดีตสหภาพโซเวียต การปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของทรัมป์อาจช่วยเสริมยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจยูเรเชียของรัสเซียที่มีความแข็งแกร่งยิ่งขึ้น

พัฒนาการเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อภูมิรัฐศาสตร์ โดยเป็นการกำหนดบทบาทในอนาคตของ NATO รวมทั้งสถานะของพันธมิตรของรัสเซีย โดยเฉพาะจีนและกลุ่มประเทศมหาอำนาจใหม่ที่นับวันยิ่งมีบทบาทและอิทธิพลต่อระบบการเมืองและโครงสร้างทางเศรษฐกิจโลกภายใต้ระเบียบโลกใหม่

คำสำคัญ : ปูติน, ทรัมป์, ขั้วอำนาจ, รัสเซีย, สหรัฐอเมริกา

¹ โครงการรัสเซียและยูเรเชียศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Russian & Eurasian Studies, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Abstract

This article examines the roles and interactions between Russia and the United States during the administrations of Presidents Vladimir Putin and Donald Trump. The study highlights the restoration of diplomatic relations and the easing of political tensions between the two nations, facilitated by adjustments in U.S. foreign policy that demonstrated a closer alignment with Russia. This shift marked the global transition towards a new multipolar system characterized by a redefined balance of power involving key actors such as China, NATO allies, and emerging global superpowers.

Both Russia and the United States pursued interconnected foreign policies under the concept of imperialism, which sought to expand their respective spheres of influence through political and economic strategies. Examples include the United States' "Make America Great Again" policy and Russia's initiative to establish a modernized Russian Empire that extends across the former territories of the Soviet Union. Trump's foreign policy adjustments potentially enhanced Russia's Eurasian expansion strategy, solidifying Russia's position as a dominant power.

These developments significantly influenced the geopolitical landscape, shaping NATO's future role, redefining alliances, and reinforcing the influence of Russia's strategic partners-particularly China and other emerging global powers--on the international political and economic order under the new world order.

Keywords: Putin, Trump, Multipolar System, Russia, the United States

บทนำ

ภายหลังการก้าวสู่ตำแหน่งในสมัยที่สองของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ แห่งสหรัฐอเมริกาทำให้ทั่วโลกจับตามองนโยบายต่างประเทศที่จะเป็นแนวทางสำคัญในการวางรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาสำคัญที่กำลังคุกรุ่นอยู่ในขณะนี้ อย่าง สงครามรัสเซีย-ยูเครน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายการยุติความขัดแย้งดังกล่าวซึ่งเป็นหนึ่งในจุดยืนสำคัญในระหว่างโค้งสุดท้ายของการเลือกตั้ง นอกจากนี้ นโยบายการลดการสนับสนุนองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือหรือนาโต ย่อมกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ กับกลุ่มประเทศสมาชิกนาโต รวมถึงบทบาทของนาโตในภูมิภาคยุโรปด้วยเช่นกัน

เมื่อสงครามรัสเซีย – ยูเครน เข้าสู่ปีที่ 4 พร้อมกับชัยชนะของโดนัลด์ ทรัมป์ ในฐานะประธานาธิบดีคนที่ 47 ของสหรัฐอเมริกา กระบวนการเข้าสู่สันติภาพของความขัดแย้งนี้เริ่มต้นด้วยการพบปะหารือกันระหว่างประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ และ ประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูตินแห่งรัสเซีย โดยปราศจากการเข้าร่วม

จากยูเครนและกลุ่มประเทศยุโรป นับเป็นการส่งสัญญาณเชิงบวกต่อบรรยากาศทางการเมืองโลก แต่ขณะเดียวกันก็สะท้อนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของระบบชีวอำนาจโลกด้วย

นอกจากนี้ การลดบทบาทของสหรัฐอเมริกาในฐานะผู้นำนาโตทั้งในด้านการให้เงินทุน และการเข้ามา มีบทบาทนำในสถานการณ์ความขัดแย้งในยูเครน ทำให้ประเทศพันธมิตรนาโตในยุโรปถูกลดทอนความเชื่อมั่น ในหลักประกันความมั่นคงของภูมิภาค รวมทั้งเป็นการตอกย้ำถึงการยอมรับระบบหลายชีวอำนาจที่มีรัสเซีย และประเทศพันธมิตรเป็นตัวแสดงสำคัญ ดังนั้น จึงน่าสนใจว่าการปรับรูปแบบนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ในสมัยที่ 2 ของประธานาธิบดีทรัมป์ด้วยการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับรัสเซียขึ้นมาอีกครั้ง จะส่งผลกระทบต่อ ทิศทางและบทบาทของนาโตต่อประเด็นความขัดแย้งในภูมิภาคยุโรปอย่างไร

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ และรัสเซียภายใต้การปกครองของทรัมป์และปูติน จะถูกฟื้นฟูให้มีความใกล้ชิดและผ่อนคลายความตึงเครียดอย่างชัดเจนเมื่อเทียบกับสมัยประธานาธิบดีโอบามา แต่ยังคงเป็นที่น่าสนใจว่าความสัมพันธ์ของสหรัฐฯ และรัสเซียในสมัยที่ 2 ของทรัมป์ย่อมมาควบคู่กับ ผลประโยชน์ทับซ้อนทางการเมืองขนาดใหญ่ โดยเฉพาะเมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับหลักคิดทางการเมือง “America First และ Make America Great Again” ของประธานาธิบดีทรัมป์ และหลักคิดของปูตินที่ ต้องการฟื้นความยิ่งใหญ่ของรัสเซียภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ของภูมิรัฐศาสตร์แบบสหภาพโซเวียตขึ้นมา อีกครั้ง

ดังนั้น ในบทความนี้ผู้เขียนจึงมุ่งศึกษาถึงปัจจัยสำคัญที่จะนำมาวิเคราะห์ถึงรูปแบบความสัมพันธ์ ระหว่างสหรัฐฯ และรัสเซียในสมัยการปกครองของทรัมป์และปูติน ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของ ชีวอำนาจทางการเมือง และทิศทางในอนาคตของนาโต รวมทั้งสถานะของพันธมิตรของรัสเซีย โดยเฉพาะจีน และกลุ่มประเทศมหาอำนาจใหม่ที่นับวันยังมีบทบาทและอิทธิพลต่อระบบการเมืองและโครงสร้างทาง เศรษฐกิจโลกภายใต้ระเบียบโลกใหม่

เส้นทางสู่ระเบียบโลกใหม่

ภายหลังการสิ้นสุดสงครามเย็น โลกได้มีการเปลี่ยนทิศทางทางการเมืองเข้าสู่ระบบ “ชีวอำนาจเดียว” (Unipolar System) ซึ่งนำโดยสหรัฐอเมริกา พร้อมกับการเข้าสู่ช่วงเวลาที่ต่ำของสถานะมหาอำนาจของ รัสเซียในช่วงทศวรรษที่ 1990 กล่าวคือ ภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตใน ปี 1991 นำมาซึ่ง การเปลี่ยนผ่านไปสู่สหพันธรัฐรัสเซียซึ่งเป็นรัฐที่สืบทอดโดยสมบูรณ์จากสหภาพโซเวียต โดยมีการเปลี่ยนแปลง รูปแบบการปกครองของประเทศจากสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ไปเป็นรูปแบบประชาธิปไตยแบบกึ่งประธานาธิบดี และเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจไปสู่ทุนนิยม ซึ่งในขณะนั้น บอริส เยลต์ซิน (Boris Yeltsin) ประธานาธิบดี

คนแรกของสหพันธรัฐรัสเซียใช้ นโยบายต่างประเทศตามแนวทางแอตแลนติกนิซึม (Atlanticism)² โดยมีการตีความสถานะของรัสเซียว่าเป็นส่วนหนึ่งของยุโรปทั้งในแง่ของภูมิรัฐศาสตร์และประวัติศาสตร์ จึงส่งผลให้รัสเซียดำเนินการแก้ไขปัญห เศรษฐกิจที่เรื้อรังมาตั้งแต่สมัยสหภาพโซเวียตด้วยการเปลี่ยนระบบ เศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นระบบตลาดเสรีผ่านนโยบายปฏิรูปแบบฉับพลัน (Shock Therapy) ส่งผลให้รัสเซียจำเป็นต้องพึ่งพาการช่วยเหลือจากตะวันตกในการปฏิรูปเศรษฐกิจ โดยเฉพาะ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ที่นำมาเป็นงบประมาณในการพัฒนาและฟื้นฟูประเทศจากปัญหาวิกฤต เศรษฐกิจ (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2550, น.81-82)

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัสเซียในช่วงทศวรรษที่ 1990 ที่มีการอิงกับนโยบายตะวันตกอัน เกิดจากการพึ่งพาความช่วยเหลือทางการเงินสะท้อนถึงการลดบทบาทมหาอำนาจของรัสเซียในประเด็น ความขัดแย้งหลายประการในภูมิภาค โดยเฉพาะเหตุการณ์สงครามโคโซโว (Kosovo War) ในปี 1999 ที่รัสเซียอ้างถึงบทบาทความรับผิดชอบของตนในฐานะพันธมิตรของเซอร์เบียผ่านการมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน ทั้งในฐานะชนชาติรัฐสลาฟโบราณ และในฐานะรัฐบริวารของอดีตสหภาพโซเวียต ซึ่งในสงครามโคโซโวนี้ผู้ที่ แสดงบทบาทนำคือ นาโตที่นำโดยสหรัฐอเมริกาและกลุ่มประเทศสมาชิกในยุโรป ส่วนรัสเซียแม้จะยังคงมีส่วน เกี่ยวข้องในเหตุการณ์นี้ด้วยการเป็นหนึ่งในสมาชิกถาวรในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ แต่ก็ถูกกีดกันบทบาทในการมีส่วนร่วมเจรจาในการตัดสินใจปฏิบัติการโจมตีของนาโตในสมรภูมินี้ กล่าวได้ว่า วิกฤตการณ์ความขัดแย้งในโคโซโวสะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมถอยของบทบาทของรัสเซียในเวทีการเมือง ระหว่างประเทศครั้งใหญ่ นับแต่สิ้นสุดสงครามเย็น

จากเหตุการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การปรับแนวนโยบายต่างประเทศของรัสเซียไปเป็นแบบลัทธิยูเรเชียนิซึม (Eurasianism) ในช่วงรอยต่อระหว่างปลายทศวรรษที่ 1990 และต้นศตวรรษที่ 21 โดยเยฟเกนี ปริมาคอฟ (Yevgeny Primakov) ในขณะที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลเยลต์ซินช่วงปี 1998-1999 ได้เสนอแนวคิด ที่ว่า ดินแดนรัสเซียไม่ได้ตั้งอยู่ในทวีปยุโรปเพียงอย่างเดียว หากแต่แผ่ขยายครอบคลุมทวีปเอเชียตอนเหนือ ยุโรปตะวันออก และบางส่วนของอาหรับด้วย ดังนั้น นโยบายต่างประเทศของรัสเซียต้องคำนึงถึงความเป็นจริงทาง ภูมิรัฐศาสตร์ที่กว้างขวางและหลากหลาย รวมทั้งเขตอิทธิพลเดิมของอดีตสหภาพโซเวียตเป็นหลัก ซึ่งสนับสนุนให้มีการใช้หลักคิดชาตินิยมในนโยบายต่างประเทศของรัสเซีย เพื่อลดบทบาทและกีดกันไม่ให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาขยาย อิทธิพลในยูเรเชียและตะวันออกกลาง ซึ่งเป็นเขตอิทธิพลเดิมของโซเวียต และการสร้างระเบียบโลกควรจะเป็นแบบ หลายขั้วอำนาจ (Multipolar World) ที่ประกอบด้วย รัสเซีย กลุ่มเครือรัฐเอกราช สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป จีน ญี่ปุ่น อาเซียน และละตินอเมริกาเป็นแกนนำ

² แอตแลนติกนิซึมเป็นอุดมการณ์ที่สนับสนุนพันธมิตรที่ใกล้ชิดระหว่างประเทศต่างๆ ในอเมริกาเหนือ (สหรัฐอเมริกาและแคนาดา) และในยุโรป ในประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจ และการป้องกันประเทศ คำนี้มีที่มาจากมหาสมุทรแอตแลนติกเหนือ ซึ่งมีพรมแดนติดกับอเมริกาเหนือและยุโรป สามารถใช้กับความหมายในลักษณะที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้นเพื่ออ้างถึงการสนับสนุนพันธมิตรทางทหารในแอตแลนติกเหนือเพื่อต่อต้าน สหภาพโซเวียตในสมัยสงครามเย็น

การนำเอาลัทธิยูเรเชียนิยมมาใช้เป็นแนวคิดหลักในนโยบายต่างประเทศรัสเซียให้มีความสำคัญกับผลประโยชน์แห่งชาติที่รัสเซียจะได้รับจากกลุ่มประเทศที่เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของอดีตสหภาพโซเวียต (Near Abroad) ในหลากหลายกรณี ได้แก่ การเข้าไปพิทักษ์คุ้มครองคนเชื้อสายรัสเซียที่อาศัยอยู่ในดินแดนเหล่านี้ด้วยการช่วยเหลือทางการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ หรือแม้แต่การสนับสนุนในด้านยุทธโธปกรณ์ เมื่อเกิดความไม่สงบภายใน เพราะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในดินแดนเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อปัญหาความมั่นคงของรัสเซียด้วย ในช่วงปลายทศวรรษ 1990 กลุ่มประเทศ Near Abroad ที่รัสเซียให้ความสำคัญมากที่สุดคือ รัฐมุสลิมในเอเชียกลาง เนื่องจากในดินแดนแถบนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่า และเต็มไปด้วยประชากรที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ รวมทั้งเป็นจุดสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ การใช้ลัทธิยูเรเชียนิยมในนโยบายต่างประเทศรัสเซียยังมุ่งเน้นการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศพันธมิตรเดิมของอดีตสหภาพโซเวียต ได้แก่ กลุ่มตะวันออกกลาง กลุ่มคาบสมุทรบอลข่าน เอเชียใต้ และเอเชียตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนนับเป็นอีกหนึ่งเป้าหมายสำคัญของรัสเซียในการฟื้นฟูสถานะมหาอำนาจของตนให้กลับมายิ่งใหญ่อีกครั้ง และเป็นการสร้างพันธมิตรในการวางระเบียบโลกใหม่เพื่อต่อต้านระบบขั้วอำนาจเดียวของสหรัฐอเมริกาที่มีมาตลอดทศวรรษที่ 1990

รัสเซีย - จีน กับการสร้างระเบียบโลกใหม่

เมื่อพิจารณาแนวนโยบายต่างประเทศของรัสเซียเมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 พร้อมกับการขึ้นสู่อำนาจของประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูตินในปี 2000 ซึ่งเป็นการเริ่มต้นนโยบายหันไปหาตะวันออก (Turn to the East Policy) จะเห็นได้ว่า นโยบายดังกล่าวเป็นการต่อยอดการดำเนินความสัมพันธ์จากลัทธิยูเรเชียนิยม โดยมีเป้าหมายเพื่อขยายทิศทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไปสู่เอเชียแปซิฟิกแทนการพึ่งพิงกับตะวันตก อันเกิดจากความล้มเหลวในการผนวกรวมเข้ากับระบบยูโร-แอตแลนติก (Euro-Atlantic system) ซึ่งเริ่มขึ้นหลังจากสิ้นสุดสงครามเย็น ดังนั้น ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็น “มหาอำนาจ” ใหม่ของรัสเซียในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 จะให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์กับ “ประเทศนอกตะวันตก” (Non-West Countries) และรวมถึงการพัฒนาตะวันออกไกลของรัสเซียและความร่วมมือกับประเทศในเอเชีย (Korolev, 2016, p. 2)

นโยบายหันไปหาตะวันออกในช่วงต้นการปกครองของประธานาธิบดีปูตินสมัยแรกนั้นมุ่งเน้นการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศพันธมิตรใกล้เคียง โดยเฉพาะจีนซึ่งรัสเซียมองว่ามีความเชื่อมโยงกันหลายประการ ได้แก่ การมีประวัติศาสตร์ร่วมกันตั้งแต่เส้นทางสายไหม จนกระทั่งในฐานะพันธมิตรร่วมอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในสมัยโซเวียต และการเป็นเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดต่อกันยาวกว่า 4000 กิโลเมตร เป็นต้น จะเห็นได้ว่า แม้ว่าจะมีช่วงเวลาที่ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศมีความตึงเครียดต่อกันโดยเฉพาะสมัยสงครามเย็น แต่อย่างไรก็ตาม จุดเด่นของความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและจีนตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจกัน (Trust) ทำให้เห็นว่าทั้งสองประเทศพยายามก้าวข้ามอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นต่อกันโดยยึดหลักความร่วมมือในหลากหลายมิติ เช่น การยกระดับจากเพื่อนบ้านเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและพลังงาน ความร่วมมือทางวัฒนธรรม

และความร่วมมือด้านความมั่นคงเพื่อสร้างความเข้มแข็งในภูมิภาค โดยเฉพาะการร่วมกันต่อต้านระบบขั้วเดียวของสหรัฐอเมริกาผ่านการสร้างระเบียบโลกใหม่

หากพิจารณาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของรัสเซียและจีน จะเห็นได้ว่า นอกจากการมีความใกล้ชิดกันทางด้านพรมแดนแล้ว การเป็นพันธมิตรร่วมอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์มีความสำคัญต่อความร่วมมือกันของรัสเซียและจีนในหลากหลายบริบทโดยเฉพาะตั้งแต่ช่วงปลายสงครามเย็นเป็นต้นมา และเมื่อรัสเซียมุ่งใช้นโยบายหันไปหาตะวันออกตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 จึงมีส่วนผลักดันให้รัสเซียได้ยกระดับเป้าหมายในการกำหนดนโยบายต่างประเทศต่อกลุ่มประเทศเอเชียแปซิฟิกในช่วงหลังปี 2000 เป็นต้นมา จนกระทั่งกลายเป็นนโยบายมุ่งสู่เอเชีย (Pivot to Asia) ในเวลาต่อมา

ตลอดช่วงเวลาอันยาวนานของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของความสัมพันธ์ของรัสเซียกับประเทศในแถบเอเชียแปซิฟิกเป็นที่เด่นชัดว่า บทบาทและอิทธิพลของรัสเซียในแถบภูมิภาคนี้ไม่มีความโดดเด่นเท่ากับมหาอำนาจอื่น ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกาหรือจีนก็ตาม ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ในอดีตตั้งแต่สมัยยุคจักรวรรดินิยมเป็นต้นมารัสเซียไม่ได้ให้ความสำคัญต่อยุทธศาสตร์ในแถบเอเชียแปซิฟิกเท่ากับในแถบยุโรป กล่าวคือ เป้าหมายในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัสเซียมุ่งเน้นการเป็นมหาอำนาจในโลกตะวันตกเป็นหลัก และที่สำคัญคือ รัสเซียมองตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของยุโรปมาตลอดจนกระทั่งแนวคิดการเป็นมหาอำนาจยูเรเชียเริ่มมีความเด่นชัดขึ้นเมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21

อย่างไรก็ตาม ความพยายามเข้ามาขยายอิทธิพลในแถบเอเชียแปซิฟิกของรัสเซียไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากในแถบนี้มีการเข้ามาหยั่งรากอิทธิพลของมหาอำนาจดั้งเดิมทั้งทางการเมืองความมั่นคงและทางเศรษฐกิจอย่าง สหรัฐอเมริกา จีน ญี่ปุ่น เป็นต้น นอกจากนี้ การรวมกลุ่มของประเทศต่างๆ ในแถบนี้ เช่น อาเซียนยังคงมีความเปราะบางจากประเด็นความอ่อนไหวหลายประการ เช่น ความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ รวมถึงระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการเข้ามาขยายอิทธิพลในแถบนี้ของรัสเซีย รวมทั้งเป็นการจำกัดขอบเขตของการขยายอิทธิพลอยู่เพียงแค่นี้ในประเทศที่รัสเซียเคยมีผลประโยชน์ทางอุดมการณ์ร่วมกันตั้งแต่ในสมัยสงครามเย็น ได้แก่ เวียดนาม ลาว กัมพูชา และเมียนมา นอกจากนี้ผลประโยชน์ที่มาจากความร่วมมือระหว่างรัสเซียและพันธมิตรในเอเชียแปซิฟิกบางประเทศยังคงถูกจำกัดอยู่เพียงแต่ในมิติที่รัสเซียมีความโดดเด่น เช่น อาวุธยุทโธปกรณ์ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงาน เป็นต้น (จิตติภัทร พูนขำ, 2561)

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากผลประโยชน์ที่รัสเซียจะได้รับทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะความมั่นคงในภูมิภาคแล้ว นโยบายหันไปหาตะวันออกจึงมีความสำคัญกับจีนเป็นอันดับต้นๆ เนื่องจากเป็นพันธมิตรที่มีมุมมองใกล้เคียงกันต่อภัยคุกคามของรัสเซียอย่างสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรตะวันตก และจีนก็เห็นพ้องในการร่วมมือกับรัสเซียในการปรับเปลี่ยนดุลอำนาจโลกในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 ผ่านการสร้างระเบียบโลกใหม่ โดยเฉพาะการยอมรับเรื่องการสร้างกลุ่ม “มหาอำนาจใหม่” ที่ไม่จำเป็นต้องมีคุณสมบัติเพียบพร้อมตามมาตรฐานเดิมของการเป็นมหาอำนาจเก่าอย่างสหรัฐอเมริกาและกลุ่มพันธมิตรตะวันตกที่มีความเป็นผู้นำของโลกในด้านการเมืองความมั่นคงและเศรษฐกิจ ซึ่งแตกต่างจากมหาอำนาจใหม่

ภายใต้บริบทระเบียบโลกใหม่ที่ยอมรับในธรรมชาติและอัตลักษณ์ดั้งเดิมของแต่ละประเทศไม่ว่าจะเป็นระบบการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงความโดดเด่นในทรัพยากรธรรมชาติประจำท้องถิ่นที่สะท้อนความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์กายภาพ ซึ่งสามารถเพิ่มศักยภาพและความร่วมมือในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมหลากหลายแขนงผ่านการรวมกลุ่มความร่วมมือระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง BRICS, องค์การความร่วมมือเซี่ยงไฮ้ (SCO) และ สหภาพเศรษฐกิจยูเรเชีย (EAEU) ซึ่งเป็นเวทีความร่วมมือที่สะท้อนถึงการเข้าสู่ระเบียบโลกหลายขั้วอำนาจ (Multipolar World Order) อย่างชัดเจน

บทบาทรัสเซียภายใต้ระเบียบโลกใหม่

ความพยายามของรัสเซียในการกู้คืนสถานะมหาอำนาจได้มีความชัดเจนขึ้นตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 ผ่านการวางนโยบายต่างประเทศที่มุ่งเน้นการสร้างพันธมิตรใหม่ทางตะวันออกที่เอื้อต่อการสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจ และความมั่นคงในภูมิภาค อันเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างต้นแบบความเป็นมหาอำนาจที่มีความหลากหลายในยุคระเบียบโลกหลายขั้วอำนาจ ซึ่งในหัวข้อนี้จะเน้นการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีส่วนสำคัญในการฟื้นฟูสถานะมหาอำนาจของรัสเซีย คือ ปัจจัยด้านผู้นำ และระบบการปกครองแบบอำนาจนิยม

เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านผู้นำ สามารถกล่าวได้ว่า ประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูตินเป็นผู้มีหลักคิดที่ยึดโยงกับประวัติศาสตร์อย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติศาสตร์ที่สะท้อนความยิ่งใหญ่ของรัสเซียในสมัยจักรวรรดิและสหภาพโซเวียต เห็นได้จากคำกล่าวของเขาในปี 2005 ที่ว่า “การล่มสลายของสหภาพโซเวียตเป็นหายนะทางภูมิรัฐศาสตร์ครั้งใหญ่ที่สุดของศตวรรษ” (Latypova, 2022) ซึ่งความหมายในวลีดังกล่าวนี้ได้ถูกถ่ายทอดผ่านนโยบายต่างประเทศและความเคลื่อนไหวของรัฐบาล Kremlin ที่ครอบคลุมบริบทภูมิรัฐศาสตร์ของรัสเซียมาตลอดตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 2000 จนปัจจุบันผ่านเหตุการณ์ความขัดแย้งในภูมิภาคอย่างสงครามรัสเซีย-ยูเครน ในปี 2008 ไปจนถึงวิกฤตการณ์ไครเมียในปี 2014 และสงครามรัสเซีย - ยูเครนที่เริ่มต้นในปี 2022

นอกจากนี้ประธานาธิบดีปูตินได้เคยเขียนบทความประวัติศาสตร์ขนาดยาวชื่อ “On the Historical Unity of Russians and Ukrainians” โดยเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์อย่างเป็นทางการของประธานาธิบดีแห่งสหพันธรัฐรัสเซียที่ชื่อว่า Kremlin.ru ในเดือนกรกฎาคม ปี 2021 ซึ่งบทความนี้ได้สะท้อนถึงวิสัยทัศน์ของประธานาธิบดีปูตินในประเด็นของความเป็นเอกภาพของรัสเซียและยูเครนในแง่มุมของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางรากฐานประวัติศาสตร์ รวมทั้งจุดยืนที่เด่นชัดของปูตินในการใช้แนวคิดจักรวรรดินิยมเป็นหลักในการสร้างจักรวรรดิรัสเซียที่ยิ่งใหญ่ขึ้นมาอีกครั้ง (สุรชาติ บำรุงสุข, 2568)

การยึดหลักคิดทางประวัติศาสตร์อันรุ่งโรจน์ของรัสเซียในสมัยจักรวรรดิและสหภาพโซเวียตทำให้ปูตินให้ความสำคัญกับการสร้างรัสเซียให้มีความยิ่งใหญ่ผ่านแนวคิดจักรวรรดินิยมด้วยการคงอิทธิพลของตนไว้ในบริเวณที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองของโซเวียตมาก่อน ซึ่งรัฐเหล่านี้รัสเซียมองว่าเป็นรัฐกันชน (Buffer state) ที่จะป้องกันการคุกคามจากชาติตะวันตกที่ดำเนินหลักคิดทางการเมืองแตกต่างไปจากตน โดยแนวคิด

จักรวรรดินิยมภายหลังปี 2000 เป็นต้นมากลายเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของนโยบายต่างประเทศของรัสเซียในยุคระเบียบโลกใหม่ที่แต่ละประเทศสามารถกำหนดนโยบายต่างประเทศของตนเองอย่างมีอิสระมากขึ้น

ภายในห้วงเวลาตั้งแต่การเริ่มต้นระเบียบโลกใหม่ในช่วงต้นทศวรรษที่ 2000 เป็นต้นมา ระบบการปกครอง คุณค่า และปทัสถานทางการเมืองอันหลากหลายได้รับการยอมรับมากขึ้น ในขณะที่ระบบคุณค่าแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยตะวันตกที่ถูกส่งออกไปทั่วโลกในช่วงหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลงกลับถูกลดบทบาทลงในฐานะการปกครองที่เป็นสัญลักษณ์ของระบบชั่วคราวอย่างสหรัฐอเมริกา จะเห็นได้ว่าระบอบอำนาจนิยม (Authoritarianism) เป็นอีกหนึ่งรูปแบบทางการเมืองการปกครองของหลายๆ ประเทศมหาอำนาจใหม่ที่มีอัตลักษณ์และสภาพทางธรรมชาติที่ไม่สามารถใช้หลักคุณค่าการเมืองแบบเสรีนิยมตะวันตกได้ โดยเฉพาะรัสเซียที่ได้ใช้อำนาจนิยมเป็นกลไกขับเคลื่อนประเทศมาตั้งแต่สมัยจักรวรรดิ (Clover, 2017)

การปกครองแบบอำนาจนิยมนับเป็นกลไกที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของรัสเซียที่ชัดเจนประการหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อพิจารณาจากสภาพทางภูมิศาสตร์กายภาพของประเทศรัสเซียแล้วจะพบว่า ดินแดนรัสเซียมีพื้นที่กว้างใหญ่ที่สุดในโลกประกอบไปด้วยความหลากหลายทางสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ เขตเวลาที่ต่างกัน 11 เขต มีความเป็นพหุวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ปัจจัยเหล่านี้เป็นเงื่อนไขสำคัญในการปกครองของผู้นำรัสเซียมาตั้งแต่อดีต ดังจะเห็นได้จากนโยบายการทำให้เป็นรัสเซีย (Russification) คือแนวคิดชาตินิยมแบบขยายอำนาจที่นำมาใช้เพื่อควบคุมสังคมอันเปราะบางจากความหลากหลายนี้ผ่านระบอบการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ระบอบซาร์ในสมัยจักรวรรดิรัสเซีย (สุปราณี มุขวิจิต, 2536, น. 262) โดยนโยบายดังกล่าวก่อให้เกิดการกลืนกลายทางวัฒนธรรมเพื่อควบคุมกลุ่มประชากรชาติพันธุ์ที่หลากหลายอย่างเข้มงวดเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการปกครอง นับเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างจักรวรรดิรัสเซียที่ยิ่งใหญ่ในอดีต (Weeks, 2010)

แม้ว่าจักรวรรดิรัสเซียจะสิ้นสุดลงภายหลังการปฏิวัติรัสเซียในปี 1917 พร้อมกับการสิ้นสุดระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และก้าวเข้าสู่การปกครองระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ แต่แนวคิดอำนาจนิยมได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศสืบต่อมาจนปัจจุบันที่แม้ว่าจะผ่านช่วงเวลาล่มสลายของสหภาพโซเวียตและเข้าสู่ยุครัสเซียใหม่ภายใต้การเป็นสหพันธรัฐรัสเซียที่เปลี่ยนมาเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยแล้วก็ตาม กล่าวคือ แม้ว่ารัสเซียจะใช้กระบวนการประชาธิปไตยในการปกครองประเทศตามที่ปรากฏในมาตราที่ 1 ของรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐรัสเซียปี 1993 ที่มีสาระสำคัญคือ สหพันธรัฐรัสเซียเป็นรัฐประชาธิปไตย โดยมีรูปแบบการปกครองแบบสาธารณรัฐ แต่สิ่งที่ขับเคลื่อนประเทศในทางปฏิบัติคือระบอบอำนาจนิยมผ่านการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ประธานาธิบดีด้วยการสร้างความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์ (patron-client relationship) (Tognini & Hyatt, 2022) ซึ่งเอื้อต่อการสร้างเครือข่ายแห่งอำนาจทางการเมืองจนพัฒนาไปเป็นระบอบบูติน (Putinism) กล่าวได้ว่า การปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจสร้างความแข็งแกร่งให้กับรัสเซียสมัยใหม่ที่ต้องเผชิญกับภัยคุกคามความมั่นคงจากมหาอำนาจตะวันตกที่เกิดขึ้นในดินแดน Near Abroad ของตน จึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้รัสเซียสามารถรักษาความเป็นมหาอำนาจของตนในปัจจุบันและอนาคต (Zakaria, 2014)

ความสัมพันธ์ระหว่าง ปูติน – ทรัมป์ จะส่งผลต่อโลกอย่างไร

เมื่อเข้าสู่สมัยที่ 2 ของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์แห่งสหรัฐอเมริกาได้ปรากฏการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในเวทีการเมืองระหว่างประเทศด้วยนโยบายต่างประเทศรูปแบบใหม่ที่เน้นการสร้างจักรวรรดินิยมใหม่ครอบคลุมทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับเปลี่ยนแนวนโยบายทางการทูตที่ไม่เน้นการแทรกแซงทางการเมืองเหมือนดังที่ผ่านมาในสมัยประธานาธิบดีคนก่อนๆ รวมทั้งนโยบายปกป้องเศรษฐกิจของประเทศ ในบทความนี้จะมุ่งเน้นการวิเคราะห์ประเด็นของทิศทางของบทบาทสหรัฐฯ ในสมัยที่สองของประธานาธิบดีทรัมป์ที่มีต่อเวทีการเมืองระหว่างประเทศซึ่งเป็นที่ยึดตามองของโลกในขณะนี้

ในบรรดาประเด็นสำคัญจากการหาเสียงของทรัมป์ระหว่างการชิงตำแหน่งประธานาธิบดีนั้น จะเห็นได้ว่า “การยุติสงครามรัสเซีย - ยูเครน” เป็นประเด็นที่ทั่วโลกให้ความสนใจอย่างมากเนื่องจากเป็นความขัดแย้งที่กำลังดำเนินอยู่เข้าปีที่ 4 และส่งผลกระทบต่อประชาคมโลกโดยเฉพาะภูมิภาคยุโรปในด้านความมั่นคง ด้านพลังงาน และเศรษฐกิจอย่างมาก แต่สิ่งที่โดดเด่นของนโยบายทรัมป์สำหรับการสร้างสันติภาพในสงครามนี้กลายเป็นประเด็นที่สร้างความกังวลให้แก่ประชาคมยุโรปอย่างมาก คือ การลดบทบาทของนาโตพร้อมกับการลดการสนับสนุนทั้งด้านการเงินและการทหารจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งชาติพันธมิตรนาโตในภูมิภาคยุโรปมองว่าเป็นสิ่งที่ลดหลักประกันความมั่นคงต่อภัยคุกคามในภูมิภาค

เมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายต่างประเทศสหรัฐฯ ในสมัยของประธานาธิบดีโจ ไบเดนแล้วจะพบว่าไบเดนจะเน้นการรื้อฟื้นบทบาทที่เข้มแข็งของนาโตและสหภาพยุโรปผ่านนโยบายการเป็นตำรวจโลกหรือระบบขั้วเดียวของสหรัฐฯ อย่างเข้มข้น โดยมุ่งดำเนินนโยบายโดดเดี่ยวรัสเซียจากแนวคิดสร้างความเกลียดกลัวรัสเซีย (Russophobia) ขึ้นมาเหมือนในสมัยสงครามเย็นอีกครั้ง รวมถึงการขยายอิทธิพลของนาโตมาในเขตอิทธิพลของรัสเซียอย่างทะลุตาซึ่งเป็นอีกแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้รัสเซียเริ่มปฏิบัติการพิเศษทางทหารต่อยูเครน เนื่องจากความกังวลของรัสเซียในประเด็นอิทธิพลของนาโตเกี่ยวกับการขอเข้าเป็นสมาชิกนาโตของยูเครน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัสเซียโดยตรง

ตั้งแต่สงครามรัสเซีย - ยูเครนเริ่มต้นขึ้นในปี 2022 จนกระทั่งครบปีที่ 3 ที่สงครามดำเนินมา จะเห็นว่าสหรัฐอเมริกาได้แสดงบทบาทนำผ่านนาโตในการให้ความช่วยเหลือยูเครนอย่างเต็มที่มาตลอดทั้งทางด้านการเงินและอาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งได้สนับสนุนความร่วมมือในหมู่ประเทศพันธมิตรนาโตในการให้ความช่วยเหลือยูเครนอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อสงครามได้ดำเนินมาถึงปีที่ 3 ได้เริ่มเกิดความไม่ลงรอยในความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือยูเครนในหมู่สมาชิกนาโตและสหภาพยุโรปขึ้น เช่น นายกรัฐมนตรีวิกเตอร์ ออร์บาน ของฮังการีที่มีแนวโน้มในการสนับสนุนรัสเซียอย่างชัดเจน อันเนื่องมาจากความไม่เป็นเอกภาพในยุโรปทำให้แนวคิดการไม่เชื่อเรื่องการรวมตัวของสหภาพยุโรป (Euroscepticism) และการต่อต้านประชาธิปไตยของตะวันตกกลายเป็นประเด็นสำคัญทางการเมืองอีกครั้ง (Kelemen, 2017) เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงจุดเริ่มต้นของทิศทางที่ไม่แน่นอนในความเป็นเอกภาพของนาโต

เมื่อทรมัปเข้ามาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีในเดือนมกราคมที่ผ่านมา เขาได้นำเอาแนวคิด Isolationism มาใช้เป็นหลักในการดำเนินนโยบายทั้งในประเทศและต่างประเทศ (Walker, 2025) ซึ่งมุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อกิจการในประเทศของตนเท่านั้น โดยไม่มุ่งแทรกแซงทางด้านการเมืองและการทหารในความขัดแย้งของภูมิภาคอื่นๆ ด้วยเหตุนี้การยุติสงครามรัสเซีย - ยูเครนจึงเป็นที่มาของเป้าหมายแรกๆ ที่เขาประกาศไว้ในระหว่างการหาเสียง ซึ่งหมายความว่า จะเป็นการต่อยอดไปถึงการลดบทบาทสหรัฐฯ ในฐานะตัวแสดงหลักในองค์การความร่วมมือทางด้านความมั่นคงที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคอื่นโดยเฉพาะนาโตที่กำลังเริ่มเพิ่มบทบาทของตนในประเด็นความขัดแย้งรัสเซีย - ยูเครน

เมื่อนำเอาแนวนโยบายต่างประเทศของทรมัปที่เน้นหลัก Isolationism มาวิเคราะห์ร่วมกับเหตุการณ์การเจรจาทางการทูตที่ทรมัปได้หารือกับปูตินในประเด็นการสร้างสันติภาพในยูเครนโดยปราศจากการเข้าร่วมของประธานาธิบดียูเครน และพันธมิตรยุโรปนั้นสะท้อนความเป็นไปได้ดังนี้

ประการแรก คือ การสร้างความได้เปรียบต่อบทบาทของรัสเซียในเหตุการณ์ความขัดแย้งในยูเครน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอำนาจในการต่อรองที่มากขึ้นของรัสเซียในการกำหนดเงื่อนไขที่จะนำไปสู่สันติภาพ

ประการที่สอง รัสเซียอาจจะได้เปรียบในการสานต่อแนวคิดจักรวรรดินิยมใหม่ของตนให้มั่นคงมากยิ่งขึ้นผ่านการขยายอิทธิพลในดินแดนที่เคยอยู่ใต้อิทธิพลของอดีตสหภาพโซเวียต

ประการที่สาม การลดบทบาทของสหรัฐฯ ในนาโตทำให้ประเทศพันธมิตรนาโตในยุโรปจะต้องสร้างจุดยืนร่วมกันในประเด็นเกี่ยวกับหลักประกันความมั่นคงในภูมิภาค

ประการที่สี่ การฟื้นคืนความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดของปูตินและทรมัปแม้จะเป็นสัญญาณเชิงบวกต่อสถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของโลก แต่อย่างไรก็ตามย่อมส่งผลกระทบต่อโครงสร้างภูมิรัฐศาสตร์ของโลกอย่างแน่นอน โดยเฉพาะเป็นการสนับสนุนระบบหลายขั้วอำนาจให้เป็นปทัสถานหลักของโลกในยุคระเบียบโลกใหม่

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากฉากทัศน์ดังกล่าวมาแล้วจะพบว่า การขยับความสัมพันธ์เข้าใกล้รัสเซียมากขึ้น และการถอยห่างจากพันธมิตรยุโรป นับเป็นการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ของนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ แต่ทิศทางของการกำหนดยุทธศาสตร์นโยบายต่างประเทศรูปแบบใหม่นี้ยังไม่ชัดเจนว่าจะเป็นนโยบายที่ต้องการสร้างความเป็นโลกหลายขั้วอำนาจที่แท้จริง หรือเป็นนโยบายสร้างความใกล้ชิดกับรัสเซียเพื่อต้องการแยกรัสเซียออกจากจีนโดยมีจุดประสงค์ที่จะลดบทบาทและอิทธิพลของจีนลง นโยบายดังกล่าวเคยเกิดขึ้นในสมัยสงครามเย็นแต่มีลักษณะที่แตกต่างจากแนวโน้มในปัจจุบันคือ “Reverse Nixon” ที่ประสบความสำเร็จทางการทูตของประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ในการดึงจีนออกมาจากสหภาพโซเวียตเมื่อต้นทศวรรษที่ 1970 (Howell et al., 2025)

บทสรุป

ภายหลังสิ้นสุดสงครามเย็น โลกได้ตกอยู่ภายใต้ระบอบขั้วเดียวของสหรัฐอเมริกาอย่างยาวนาน จนกระทั่งเข้าสู่ต้นศตวรรษที่ 21 ได้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงของระเบียบโลกใหม่ภายใต้การเป็นพันธมิตรร่วมกันระหว่างรัสเซียและจีนในการสร้างระบบโลกแบบหลายขั้วอำนาจและต่อต้านระบบขั้วเดียวของสหรัฐฯ แต่จะเห็นได้ว่าแม้ระเบียบโลกใหม่จะมีพัฒนาการที่ก้าวหน้ามากขึ้นจากการเกิดมหาอำนาจใหม่มากมายในปัจจุบัน แต่การดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ มักมุ่งเน้นในการชูบทบาทนำของสหรัฐฯ ในเวทีการเมืองโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นความขัดแย้งในภูมิภาคต่างๆ เสมอมา โดยเฉพาะการเป็นผู้นำในองค์กรความมั่นคงที่โดดเด่นที่สุดในโลกอย่างนาโต ซึ่งเป็นองค์กรที่เป็นหลักประกันความมั่นคงในภูมิภาคยุโรปมายาวนานตั้งแต่สมัยสงครามเย็น

เมื่อพิจารณาบทบาทของสหรัฐฯ ตามที่กล่าวมาข้างต้นร่วมกับเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างรัสเซีย – ยูเครนที่กำลังดำเนินอย่างเข้มข้นในภูมิภาคจะพบว่า ในช่วงเริ่มต้นของสงครามซึ่งอยู่ในสมัยการปกครองของประธานาธิบดีโจ ไบเดน ได้มีการดำเนินนโยบายแข็งกร้าวต่อรัสเซียผ่านการเป็นผู้นำและผู้สนับสนุนหลักของนาโตและสหภาพยุโรปในการให้การสนับสนุนยูเครนต่อสู้กับรัสเซีย แต่เมื่อประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งต่อจากไบเดนนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศในรูปแบบที่เรียกว่าจากหน้ามือเป็นหลังมือ ดังจะเห็นจากการการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับรัสเซียให้มีความใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มากขึ้นอย่างเด่นชัดและที่เป็นผลกระทบสำคัญต่อภูมิภาคยุโรปและสถานการณ์ในยูเครนคือ การลดบทบาทและการสนับสนุนทั้งทางการเงินและการทหารต่อนาโตจนกระทั่งเกิดความกังวลในหมู่พันธมิตรยุโรปอย่างกว้างขวาง

จะเห็นได้ว่า การดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ในยุคของทรัมป์จะเป็นไปในรูปแบบเน้นการแยกตัวเองของสหรัฐฯ ออกจากความขัดแย้งอื่นๆ นอกภูมิภาคโดยแสดงออกในทางปฏิบัติที่ชัดเจนผ่านการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ และรัสเซียในการปูทางไปสู่การเจรจาทางการทูตเพื่อยุติสงครามรัสเซีย – ยูเครน และจะเป็นการยุติบทบาทของสหรัฐฯ ในการให้ความช่วยเหลือยูเครนอย่างถาวร แต่ก็เป็นที่น่าจับตามองถึงเป้าประสงค์ที่แท้จริงของการฟื้นฟูความสัมพันธ์ดังกล่าวว่าจะส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงระบบขั้วอำนาจโลกอย่างไร เนื่องจากสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นการแสดงถึงความใกล้ชิดระหว่างรัสเซียและสหรัฐฯ อย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศ ซึ่งจะเป็นการตอกย้ำจุดยืนของความสำเร็จในการสร้างโลกแบบหลายขั้วอำนาจอันเป็นเป้าหมายหลักของการวางระเบียบโลกใหม่หรือไม่ หรืออาจจะเป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์ดั้งเดิมของนโยบายของสหรัฐฯ ในการแยกรัสเซียออกจากจีน จึงนับเป็นฉากทัศน์สำคัญของทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่น่าติดตามภายใต้ระเบียบโลกใหม่

เอกสารอ้างอิง/References

- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2550). *การเมืองการปกครองรัสเซีย*. โรงพิมพ์วาสนา.
- จิตติภัทร พูนขำ. (2561). รัสเซีย : มหาอำนาจเอเชียแปซิฟิก?. <https://www.the101.world/russia-pivot-to-asia/>
- สุปราณี มุขวิจิต. (2536). *ประวัติศาสตร์รัสเซียยุคโบราณ จนถึงปี ค.ศ. 1917*. โอเดียนสโตร์.
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2568). *สงครามยูเครน : เดินหน้าสู่ปีที่ 4 (EP.02) เมื่อปูตินผันตัวเป็นนักประวัติศาสตร์*.
https://www.matichonweekly.com/column/article_829676
- Clover, C. (2017). *The return of Russian nationalism*. <https://www.ft.com/content/edb595d8-aeba-11e7-beba-5521c713abf4>
- Howell, J., Shah, A., & Lau, J. (2025). *Trump prend le parti de Poutine - est-ce pour creuser un fossé entre la Russie et la Chine?*.
<https://www.bbc.com/afrique/articles/crlx23gkdd0o>
- Kelemen, R. D. (2017). "Europe's Other Democratic Deficit: National Authoritarianism in Europe's Democratic Union". *Government and Opposition*.
- Korolev, A. (2016). Russia's Reorientation to Asia: Causes and Strategic Implications. *Pacific Affairs*, 89(1), 53-73.
- Latypova, L. (2022). 'Collapse: The Fall of the Soviet Union'.
<https://www.themoscowtimes.com/2022/08/28/collapse-the-fall-of-the-soviet-union-a78649>
- Tognini, G. & Hyatt, J. (2022). *The Forbes Ultimate Guide to Russian Oligarchs*.
<https://www.forbes.com/sites/giacomotognini/2022/04/07/the-forbes-ultimate-guide-to-russian-oligarchs/?sh=676d31ea276d>
- Walker, P. (2025). *John Major: Trump's US isolationism threatens global democracy*.
<https://www.theguardian.com/politics/2025/feb/16/john-major-trump-us-isolationism-threatens-global-democracy>
- Weeks, T. R. (2010). *Russification / Sovietization*. <http://www.ieg-ego.eu/weekst-2010-en>
- Zakaria, F. (2014). *The Rise of Putinism*. The Washington Post.
<https://www.washingtonpost.com/opinions/fareed-zakaria-the-rise-of-putinism>

ปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล

ของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Factors Affecting on The Adaptability Skills in Nursing Practicum
of Nursing Students, Pibulsongkram Rajabhat Universityปารินทร์ บัวสนธ์ รัตนพรชัย¹ ธีระวัฒน์ ทิพย์ปัญญา² และนันทิมา นาคาพงศ์ อัสวรักษ์³Parin B. Rattanabhornchai¹ Theerawat Tippiya² and Nanthima Nakaphong Asvaraksha³

สาขาวิชาวิจัยและประเมินทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Educational Research and Evaluation, Faculty of Education, Naresuan University

E-mail¹ : loukplanada@gmail.com

Date Received : 3 September 2024

Date Revised : 11 November 2024

Date Accepted : 7 January 2025

Date Published online : 27 March 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและสร้างสมการพยากรณ์ที่ดีที่สุดของปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาพยาบาลที่ผ่านการเรียนภาคปฏิบัติ จำนวน 116 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล ประกอบด้วย 1) สุขภาวะทางจิตใจ 2) ความฉลาดทางอารมณ์ 3) การเห็นคุณค่าในตนเอง 4) การยอมรับและ 5) การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน มีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลในภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.48$) โดยมีค่าเฉลี่ยของแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.41$) ด้านผู้สอน ($\bar{X} = 4.56$) ด้านสังคม ($\bar{X} = 4.57$) และด้านสภาพแวดล้อม ($\bar{X} = 4.37$) 2) ตัวแปรทุกตัวมีความสัมพันธ์กับทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล ทางบวกในระดับปานกลางถึงสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าระหว่าง 0.437 – 0.756 3) ตัวแปรในการพยากรณ์ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 4 ตัว ได้แก่ การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน สุขภาวะทางจิตใจ การยอมรับและ

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

การเห็นคุณค่าในตนเอง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ .836 ค่าอำนาจการพยากรณ์ได้ร้อยละ 66.90 และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์เท่ากับ .250

คำสำคัญ : ทักษะการปรับตัว, ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล, ปัจจัย, นักศึกษาพยาบาล

Abstract

The aim of this research was to identify the best predictor variable and to develop a predictive equation for adaptability skills in nursing practicum among nursing students. A sample consisted of 116 nursing students who had completed practical studies. The research instruments included the Adaptability Scale, which consisted of 1) Mental well-being, 2) Emotional Intelligence, 3) Self-Esteem, 4) Parenting, and 5) Academic Self-Efficacy subscales. These were 5- point rating scales. The data was analyzed by Pearson product moment correlation coefficient, multiple correlation coefficients (R) using Stepwise Multiple Regression Analysis technique.

The results revealed that 1) The adaptability skills in nursing practicum, overall, were rated at a high level ($\bar{X} = 4.48$). The average scores for each aspect were as follows: learning ($\bar{X} = 4.41$), instructors ($\bar{X} = 4.56$), social interactions ($\bar{X} = 4.57$), and the environment ($\bar{X} = 4.37$) 2) All variables are related to adaptive skills in nursing practice. Moderate to high level of positivity Statistically significant at the .01 level, with a correlation coefficient between 0.437 – 0.756, and 3) The analysis of Stepwise multiple regression analysis of factors affecting on Adaptability skills in nursing practicum of nursing students was at the level of significance of .05 with 4 predictors; Academic Self-Efficacy (X5), Mental well-being (X1), Parenting (X4), and Self-Esteem (X3) affected on Adaptability skills in nursing practicum of nursing students with the Multiple correlation coefficient (R) was at 0.836 and the predictive power was at 66.90 percent, a standard error of prediction was at 0.250.

Keywords: Adaptability skills, Adaptability skills in nursing practicum, Factors, Nursing Students

บทนำ

ในปัจจุบัน สังคมที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้วิถีชีวิตและความต้องการของมนุษย์ซับซ้อนขึ้น ทั้งด้านสังคม เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม รวมถึงสุขภาพและความเจ็บป่วยในทุกช่วงวัย ความสามารถในการปรับตัวและมีความยืดหยุ่นทางความคิดจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยคนที่มีทักษะในการปรับตัวและเปลี่ยนมุมมองความคิด จะสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและยังสามารถพลิกแพลงหาวิธีที่เหมาะสมกับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี (กรมสุขภาพจิต, 2563) ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาต้องผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพเพื่อรองรับตลาดแรงงาน โดยคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์นครราชสีมา ได้พัฒนาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2562 ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม มุ่งเน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการและฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง เพื่อสร้างบัณฑิตที่มีสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพ นักศึกษาพยาบาลต้องปรับตัวต่อการเรียนรู้และสถานการณ์การฝึกปฏิบัติที่ซับซ้อนขึ้น โดยเน้นทั้งความรู้ ทักษะวิชาชีพ และการทำงานร่วมกับผู้ป่วย ครอบครัว และทีมการแพทย์ พร้อมรับมือกับความท้าทายในอนาคต

การลาออกกลางคันเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลที่อยู่ภายใต้ภาวะความกดดัน ภาวะทางจิต และภาวะความเครียดระดับสูงซึ่งการฝึกปฏิบัติการพยาบาลนั้นถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนการสอนในสาขาพยาบาลศาสตร์ (Yzeed, 2022) ทั้งนี้ นักศึกษาพยาบาลต้องปรับตัวต่อการเผชิญหน้ากับสถานการณ์จริงในที่ทำงานหรือสถานการณ์ฉุกเฉินได้ ซึ่งการปรับตัว (Adaptability) เป็นทักษะที่จำเป็นแห่งอนาคต (Future Skill) เพื่อเตรียมการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) เมื่อนักศึกษาไม่สามารถปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลได้จึงมีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสุขภาพจิตได้ เช่น ความเครียด และความวิตกกังวลขณะฝึกภาคปฏิบัติ ซึ่งทำให้นักศึกษามีความเครียดและวิตกกังวลสูงกว่าการเรียนภาคทฤษฎีในชั้นเรียน ทำให้นักศึกษาไม่สามารถรักษาสมาคมในชีวิตรฝึกภาคปฏิบัติ โดยจะส่งผลต่อการเรียนรู้และความมั่นใจของนักศึกษาพยาบาลทำให้มีปัญหาในการทำงาน การรับข้อมูล และการวิเคราะห์สถานการณ์ลดลงทำให้สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ทางการพยาบาลได้ไม่ดี ตลอดจนทำให้มีปัญหาในการสื่อสารทั้งการติดต่อสื่อสารกับผู้ป่วย ทีมการแพทย์ และบุคลากรทางการแพทย์อื่น ๆ (มาลีวัลเลิศสาครศิริ, 2558) และเนื่องจากนักศึกษาพยาบาลเป็นวัยรุ่นที่ต่อเนื่องกับวัยผู้ใหญ่จึงต้องปรับตัวให้เข้ากับวัยที่เปลี่ยนแปลงไป และจะต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับวิชาชีพพยาบาลอีกด้วย นักศึกษาจำเป็นต้องพึ่งพาตนเองในการค้นคว้าหาความรู้ การสร้างสัมพันธ์กับอาจารย์และอาจารย์พิเศษในแหล่งฝึก รวมถึงการเข้าใจผู้รับบริการและการเลือกวิธีปฏิบัติการพยาบาลที่ถูกต้องเหมาะสมในการเตรียมพร้อมสู่การเป็นบัณฑิตพยาบาล การพัฒนาทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลจึงควรปลูกฝังและฝึกฝนตั้งแต่เริ่มต้นเข้ามาเป็นนักศึกษาพยาบาล เพื่อให้ นักศึกษาประสบความสำเร็จในการศึกษาด้วยดีและเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิชาชีพการพยาบาลได้อีกทางหนึ่ง การพัฒนาทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล

ของนักศึกษาพยาบาลถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ นักศึกษามีความสามารถในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และ ยังมีความสำคัญในการดูแลสุขภาพของผู้ป่วย หรือผู้รับบริการ

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลถือเป็น ประสบการณ์สำคัญที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เผชิญสถานการณ์จริงในวิชาชีพพยาบาล ซึ่งเป็นก้าวแรกที่สำคัญต่อการพัฒนาตนเองให้พร้อมสู่การเป็นพยาบาลวิชาชีพอย่างมีคุณภาพ ประสบการณ์ที่น่าประทับใจจากการฝึกปฏิบัติสามารถปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ และสร้างรากฐานที่มั่นคงทั้งด้านความรู้ ทักษะวิชาชีพ และความสมบูรณ์ทางร่างกายและจิตใจ จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล (นิลญา อารมณ์กุล และ ศิริลักษณ์ ศุภปิติพร, 2560; ณัฐฐา ธนบัตร และ ณัฐวิณัฏ์ สิทธิศิริอรธร, 2562; วนัสนันท์ ขลิบปิ่น และ มนัสนันท์ หัตถศักดิ์, 2562; เมธาสิทธิ์ ธัญรัตนศรีสกุล และคณะ, 2564; เจนวิทย์ วาริบ่อ และคณะ, 2564; อัจฉราวรรณ จันทร์เพ็ญศรี, 2564; นุชนาถ อุมูดี, 2565 และปรเมศวร์ พิทยเจริญวงศ์ และ ทิพย์วัลย์ สุรินยา, 2566) และได้้นำแนวคิดจากงานวิจัยเหล่านั้นมาทำการสังเคราะห์จนได้ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล 5 ปัจจัย ได้แก่ สุขภาวะทางจิตใจ ความฉลาดทางอารมณ์ การเห็นคุณค่าในตนเอง การอบรมเลี้ยงดู และการรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน นอกจากนี้ยังระบอบองค์ประกอบของทักษะการปรับตัวไว้ 4 ด้าน คือ ด้านการเรียนรู้ ด้านสังคม ด้านผู้สอน และด้านสภาพแวดล้อม ทั้งหมดนี้เป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยให้นักศึกษาสามารถพัฒนาตนเองและปรับตัวต่อความท้าทายในวิชาชีพพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของ นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สาเหตุที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการปรับตัวของ นักศึกษา การเข้าใจปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้ฝ่ายวิชาการและประกันคุณภาพสามารถวางแผนแก้ไขปัญหาและ กำหนดแนวทางพัฒนาทักษะการปรับตัวที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการของนักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้นักศึกษามีสุขภาพจิตที่ดี สามารถปรับตัวในระหว่างการฝึกปฏิบัติการพยาบาลได้ อย่างเหมาะสม และประสบความสำเร็จในการเรียนรู้และปฏิบัติวิชาชีพพยาบาล นอกจากนี้ ข้อมูลจากการวิจัย ยังสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษา รวมถึง การออกแบบแผนการฝึกปฏิบัติที่ลดความกดดันและเพิ่มโอกาสให้นักศึกษาได้พัฒนาทักษะการปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกด้าน ซึ่งจะนำไปสู่การผลิตพยาบาลวิชาชีพที่มีคุณภาพ ตอบสนองต่อความต้องการของ วิชาชีพและสังคมได้อย่างเหมาะสมในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการ พยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัย ราชภัฏพิบูลสงคราม

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาวะทางจิตใจ ความฉลาดทางอารมณ์ การเห็นคุณค่าในตนเอง การอบรมเลี้ยงดู และการรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน กับทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

3. เพื่อศึกษาและสร้างสมการพยากรณ์ที่ดีที่สุดของปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามที่ผ่านการเรียนภาคปฏิบัติ ได้แก่ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 จำนวน 57 คน และชั้นปีที่ 4 จำนวน 59 คน รวมทั้งสิ้น 116 คน เนื่องจากจำนวนประชากรมีค่อนข้างน้อย ดังนั้นการศึกษานี้จึงเป็นการวิจัยทั้งประชากร

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับ 1) ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล 2) สุขภาวะทางจิตใจ 3) ความฉลาดทางอารมณ์ 4) การเห็นคุณค่าในตนเอง 5) การอบรมเลี้ยงดู และ 6) การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน ที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือและขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวัดตัวแปรในการวิจัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในแนวคิดและหลักการในการวัดตัวแปร จากนั้นจึงกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ โครงสร้างของตัวแปรที่ต้องการวัด และสอบถามความคิดเห็นจากอาจารย์ที่ปรึกษา โดยมีนิยามเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

1) ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล หมายถึง ความสามารถที่นักศึกษาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองและรับมือกับสิ่งแวดล้อม หรือบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างราบรื่นและปกติสุขในช่วงเวลาของการปฏิบัติการพยาบาลในแหล่งฝึก 4 ด้าน คือ ด้านการเรียน ด้านครูผู้สอน ด้านสังคม และด้านสภาพแวดล้อม

1.1 ด้านการเรียน หมายถึง พฤติกรรมของนักศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงการมีองค์ความรู้ ทักษะในการดูแลผู้ป่วยและการปฏิบัติงานทางการพยาบาล ประยุกต์ความรู้ทางทฤษฎีและทักษะการปฏิบัติที่ได้รับจากการศึกษาในห้องเรียนไปยังสถานการณ์จริง อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัยสำหรับผู้ป่วย

1.2 ด้านผู้สอน หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการปฏิบัติตามคำแนะนำและการสนับสนุนที่ได้รับจากอาจารย์ที่มีประสบการณ์และความรู้ในสาขาพยาบาลในสถานการณ์การฝึกปฏิบัติทางคลินิก

มีปฏิสัมพันธ์ ความสุภาพอ่อนน้อม และทัศนคติที่ดีต่ออาจารย์ มีการซักถามข้อสงสัยต่าง ๆ เอาใจใส่ในงานที่ได้รับมอบหมาย

1.3 ด้านสังคม หมายถึง การที่นักศึกษาปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับทางสังคม หรือแหล่งฝึกเคาแฟในสิทธิของผู้อื่นเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม กล้าแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีมนุษยสัมพันธ์ เข้ากับผู้อื่นได้ดี มีการให้ความช่วยเหลือ ห่วงใยซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

1.4 ด้านสภาพแวดล้อม หมายถึง สภาพการณ์ที่นักศึกษาปรับตัวให้เข้ากับสิ่งต่าง ๆ ภายในแหล่งฝึกได้อย่างเหมาะสม ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกภายในโรงพยาบาล หอผู้ป่วย อุปกรณ์ทางการแพทย์ และทรัพยากรการเรียนรู้ในแหล่งฝึก

2) สุขภาวะทางจิตใจ หมายถึง สภาพทางจิตใจของนักศึกษาที่มีความสุขและพึงพอใจในการทำงาน ทางพยาบาล รวมถึงความเจริญก้าวหน้าในทางอารมณ์และสมรรถภาพทางจิตใจในการรับมือกับสถานการณ์ที่ต้องเผชิญกับความเครียดที่อาจเกิดขึ้นในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล

3) ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง สภาพการณ์ที่นักศึกษารู้สึกถึงอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ทราบสาเหตุที่ทำให้เกิดอารมณ์นั้น ๆ หาวิธีการควบคุมและจัดการกับอารมณ์ของตนเองให้เหมาะสมใน สถานการณ์ต่าง ๆ ไม่ให้เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงาน สื่อสารอารมณ์ของตนเองเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ และความร่วมมือในการทำงานกับผู้อื่น สามารถอ่านและเข้าใจความต้องการทางอารมณ์และรู้สึกของผู้ใกล้ชิด เพื่อให้บริการดูแลที่เหมาะสมและสร้างความพึงพอใจในผู้ป่วย

4) การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง สภาพการณ์ที่นักศึกษาเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ในการให้การดูแลและรักษาผู้ป่วยอย่างมีคุณธรรม มีการวิเคราะห์สถานการณ์ที่ซับซ้อนและเชื่อมั่น ในการตัดสินใจ และมีความรับผิดชอบในการดูแลผู้ป่วยรู้สึกว่าการปฏิบัติงานที่มีความหมายและมีค่าต่อชีวิตของผู้ป่วย และสังคม

5) การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การแนะนำและการปฏิบัติต่อนักศึกษามุ่งให้มีความประพฤติดี รู้จักควบคุมตนเอง สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย สร้างความร่วมมือและการสื่อสารที่เหมาะสมกับนักศึกษา ปราศจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทั้งในครอบครัวและสังคมภายนอกได้อย่างเหมาะสม

6) การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน หมายถึง กระบวนการที่นักศึกษาวางแผนและกำหนด เป้าหมายการเรียนรู้ที่ตนเองตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาความเข้าใจและทักษะทางวิชาการในสายงานพยาบาล ทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีโครงสร้างและเป็นระบบเพื่อปรับตัวและประสิทธิภาพในการฝึกปฏิบัติการ พยาบาลจนประสบความสำเร็จในการฝึกปฏิบัติและส่งผลให้มีความเชี่ยวชาญในสาขาการพยาบาล

ขั้น 2 สร้างแบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยมีรายละเอียด สำหรับความหมายในการตอบแต่ละช่องอันดับคะแนน ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง นักศึกษามีความเห็นด้วยอย่างยิ่ง

ระดับ 4 หมายถึง นักศึกษามีความเห็นด้วย

ระดับ 3 หมายถึง นักศึกษามีความไม่แน่ใจ

ระดับ 2 หมายถึง นักศึกษาไม่เห็นด้วย

ระดับ 1 หมายถึง นักศึกษาไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

จากนั้นนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบและพิจารณาความครอบคลุมของเนื้อหา

ขั้น 3 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพยาบาลและการวัดและการประเมินผลทางการศึกษา จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามโดยผลจากการวิเคราะห์ค่า IOC จากข้อคำถามทั้งหมด 43 ข้อ พบว่า มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 จากนั้นพิจารณาข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ขึ้นไป

ขั้น 4 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับนักศึกษาพยาบาล จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ หาค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Alpha Coefficient of Cronbach) จากนั้นวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Discrimination) ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item-total correlation) ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเที่ยง ของแบบวัด จำแนกตามตัวแปร

ตัวแปร	อำนาจจำแนก	ความเที่ยงทั้งฉบับ
สุขภาวะทางจิตใจ (X1) (ข้อ 1 - ข้อ 10)	0.518 - 0.836	0.905
ความฉลาดทางอารมณ์ (X2) (ข้อ 11 - ข้อ 22)	0.487 - 0.941	0.935
การเห็นคุณค่าในตนเอง (X3) (ข้อ 23 - ข้อ 31)	0.719 - 0.920	0.958
การอบรมเลี้ยงดู (X4) (ข้อ 31 - ข้อ 41)	0.446 - 0.923	0.952
การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน (X5) (ข้อ 42 - ข้อ 50)	0.618 - 0.817	0.917
ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล (Y) (ข้อ 51 - ข้อ 72)	0.566 - 0.924	0.968

ขั้นที่ 5 จัดพิมพ์แบบสอบถามของนักเรียนฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย

ขั้นที่ 6 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม คณะผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

3.1 ทำหนังสือราชการขออนุญาตเก็บข้อมูลไปยังนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ อาจารย์คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

3.2 ส่งหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล ให้กับที่ปรึกษาประจำชั้นปี

3.3 นัดหมายนักศึกษาเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ ทำความเข้าใจ และขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์ โดยนัดหมายศึกษานอกเวลาเรียน ช่วงเวลา 16.30 – 17.00 น. จากนั้นจึงส่งลิงค์แบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์ให้กับกลุ่มตัวอย่าง

3.4 กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์ ด้วยโปรแกรม google form โดยให้เวลาในการตอบแบบสอบถามประมาณ 30 – 45 นาที โดยคณะผู้วิจัยรวบรวมที่อยู่อีเมลจำกัดสำหรับผู้ใช้ใน มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เท่านั้น และจำกัดให้ตอบกลับได้เพียง 1 ครั้ง

3.5 เมื่อกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามครบถ้วนและส่งเรียบร้อยแล้ว คณะผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนและรวบรวมแบบสอบถาม และนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ แล้วนำเสนอเป็นตารางประกอบความเรียงท้ายตาราง

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และตรวจสอบการแจกแจงข้อมูลว่าตัวแปรมีการแจกแจงเป็นโค้งปกติ แล้วนำเสนอเป็นตารางประกอบความเรียงท้ายตาราง ซึ่งผลการตรวจสอบการแจกแจงของข้อมูล (distribution) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) ของตัวแปร

ตัวแปร	Skewness	Kurtosis
สุขภาวะทางจิตใจ (X1)	.079	-1.384
ความฉลาดทางอารมณ์ (X2)	-1.191	-1.193
การเห็นคุณค่าในตนเอง (X3)	-.635	-.124
การอบรมเลี้ยงดู (X4)	-1.305	1.638
การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน (X5)	-.335	-1.618
ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล (Y)	-.190	-1.417

จากตารางที่ 2 ค่าความเบ้และค่าความโด่งของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา พบว่า ค่าความเบ้ของตัวแปรทั้งหมดมีลักษณะเบ้ทางลบ แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ย ส่วนค่าความโด่งของตัวแปรส่วนใหญ่มีค่าค่อนข้างต่ำ แสดงว่า ตัวแปรมีลักษณะการแจกแจงเป็นโค้งปกติ

เมื่อพิจารณาค่าความเบ้และความโด่ง พบว่า ค่าความเบ้และความความโด่งมีความแตกต่างจากศูนย์เพียงเล็กน้อยแต่จัดว่าใกล้เคียงศูนย์ถือว่าตัวแปรมีการแจกแจงเป็นโค้งปกติ ซึ่งค่าความเบ้ (skewness) อยู่ระหว่าง -3 ถึง +3 และค่าความโด่ง (kurtosis) อยู่ระหว่าง -10 ถึง +10 แสดงว่า ตัวแปรมีการแจกแจงข้อมูลแบบปกติ (Schumacker & Lomax, 2010)

4.3 วิเคราะห์หาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์กับทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน แล้วนำเสนอเป็นตารางประกอบความเรียงท้ายตาราง

4.4 วิเคราะห์หาตัวแปรพยากรณ์ที่สามารถพยากรณ์ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อค้นหาตัวแปรพยากรณ์ที่ดีที่สุดในการพยากรณ์ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม แล้วนำเสนอเป็นตารางประกอบความเรียงท้ายตาราง ซึ่งผลการตรวจสอบปัญหาความสัมพันธ์ที่สูงระหว่างตัวแปรอิสระ (independent variables) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเส้นของปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล

ตัวแปร	Collinearity Statistics	
	Tolerance	VIF
การเห็นคุณค่าในตนเอง (X3)	.255	3.929
สุขภาวะทางจิตใจ (X1)	.416	2.402
การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน (X5)	.355	2.821
การอบรมเลี้ยงดู (X4)	.344	2.908

จากตารางที่ 3 ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นเพื่อตรวจสอบปัญหาความสัมพันธ์ที่สูงระหว่างตัวแปรอิสระ (independent variables) พบว่า ตัวแปรการเห็นคุณค่าในตนเอง (X3), สุขภาวะทางจิตใจ (X1), การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน (X5), การอบรมเลี้ยงดู (X4) มีค่า Tolerance อยู่ระหว่าง 0.255 - 0.416 และค่า VIF อยู่ระหว่าง 2.402 – 3.929 ซึ่งหมายความว่า ตัวแปรต้นไม่มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง (Multicollinearity) พิจารณาจากค่า VIF มีค่าไม่เกิน 10 และค่า Tolerance มีค่าไม่ต่ำกว่า 0.2 (Hair, et al., 2010)

5. จริยธรรมในการวิจัย

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง ได้รับการรับรองโครงการวิจัยเลขที่ PSRU-EC 2024/005 จาก คณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม รวมถึงผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์และ ประโยชน์ของการวิจัยให้นักศึกษาได้ทราบและการยินยอมเข้าร่วมการวิจัยขึ้นอยู่กับความสมัครใจของ นักศึกษาข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทั้งหมดถูกนำเสนอในภาพรวม โดยไม่มีการระบุชื่อของนิสิต และนำข้อมูลไปใช้ ประโยชน์สำหรับการวิจัยเท่านั้นแต่หากนักศึกษาไม่ยินดีหรือปฏิเสธที่จะเข้าร่วมการวิจัย นักศึกษาสามารถ ยกเลิกการเข้าร่วมโครงการวิจัยได้ทันทีและตลอดเวลา

ผลการวิจัย

ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ตัวแปร	Mean	S.D.
1. สุขภาวะทางจิตใจ (X1)	4.23	0.59
2. ความฉลาดทางอารมณ์ (X2)	4.44	0.44
3. การเห็นคุณค่าในตนเอง (X3)	4.50	0.50
4. การอบรมเลี้ยงดู (X4)	4.57	0.52
5. การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน (X5)	4.57	0.44
6. ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล (Y)	4.48	0.44
6.1 ด้านการเรียนรู้ (Y1)	4.41	0.50
6.2 ด้านผู้สอน (Y2)	4.56	0.47
6.3 ด้านสังคม (Y3)	4.57	0.45
6.4 ด้านสภาพแวดล้อม (Y4)	4.37	0.50

จากตารางที่ 4 พบว่า ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.44) และมีค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.44 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ย

สูงที่สุดคือ ด้านสังคม ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.45) รองลงมาคือด้านผู้สอน ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.47) ด้านการเรียน ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.50) และด้านสภาพแวดล้อม ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.50)

เมื่อพิจารณาตัวแปรพยากรณ์มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงถึงสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.23 ถึง 4.57) และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.44 ถึง 0.59 แสดงให้เห็นว่าข้อมูลมีการกระจายอยู่ใกล้กับค่าเฉลี่ย เนื่องจากส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานดังกล่าวมีค่าไม่เกิน 1

2. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์กับทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ตารางที่ 5 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรพยากรณ์กับทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ตัวแปร	X1	X2	X3	X4	X5	Y
สุขภาวะทางจิตใจ (X1)	1.000					
ความฉลาดทางอารมณ์ (X2)	0.537**	1.000				
การเห็นคุณค่าในตนเอง (X3)	0.708**	0.457**	1.000			
การอบรมเลี้ยงดู (X4)	0.551**	0.449**	0.792**	1.000		
การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน (X5)	0.708**	0.446**	0.740**	0.687**	1.000	
ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล (Y)	0.734**	0.437**	0.756**	0.696**	0.746**	1.000

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลในภาพรวมของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พบว่า ตัวแปรทุกตัวมีความสัมพันธ์กับทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล ทางบวกในระดับปานกลางถึงสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าระหว่าง 0.437 – 0.756 และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลสูงที่สุด คือ การเห็นคุณค่าในตนเอง ($r_{xy} = 0.756^{**}$) รองลงมา ได้แก่ การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน ($r_{xy} = 0.746^{**}$) สุขภาวะทางจิตใจ ($r_{xy} = 0.734^{**}$) การอบรมเลี้ยงดู ($r_{xy} = 0.696^{**}$) และความฉลาดทางอารมณ์ ($r_{xy} = 0.437^{**}$) ตามลำดับ

สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวแปรอิสระ จำนวน 10 คู่ มีค่าระหว่าง 0.446 - 0.792 ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในระดับปานกลางถึงสูง ทุกคู่มีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกคู่ โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวแปรอิสระที่มีค่าสูงสุด คือ การเห็นคุณค่าในตนเอง (X3) กับการอบรมเลี้ยงดู (X4) ($r_{xy} = 0.792^{**}$) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวแปรอิสระที่มีค่าต่ำสุด คือ ความฉลาดทางอารมณ์ (X2) กับการรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน (X5) ($r_{xy} = 0.446^{**}$)

3. ผลการวิเคราะห์หาตัวแปรพยากรณ์ที่สามารถพยากรณ์ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ตัวแปร	b	S.E.	β	Sig
การเห็นคุณค่าในตนเอง (X3)	.174	.092	.196	.061
สุขภาวะทางจิตใจ (X1)	.239	.062	.313	.000
การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน (X5)	.242	.089	.239	.007
การอบรมเลี้ยงดู (X4)	.176	.077	.205	.023
$a = 0.782, R = 0.836, R^2 = 0.699, F = 64.361, \text{Sig.} = .000$				

จากตารางที่ 6 ผลการค้นหาค่าตัวแปรในการพยากรณ์ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล จากการวิเคราะห์หาค่าถ้อยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 4 ตัว ได้แก่ การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน (X5) สุขภาวะทางจิตใจ (X1) การอบรมเลี้ยงดู (X4) และการเห็นคุณค่าในตนเอง (X3) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรพยากรณ์ ในรูปคะแนนดิบเท่ากับ .242, .239, .176 และ .174 ตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐานเท่ากับ .239, .313, .077, .092 ตามลำดับ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.836 ($R = .836$) มีค่าอำนาจในการพยากรณ์ได้ร้อยละ 66.90 ($R^2 = .699$) หมายความว่า ตัวแปรพยากรณ์สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรเกณฑ์ได้ร้อยละ 66.90 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์เท่ากับ .250 ($SE_{est} = .250$) ค่าคงที่ของสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบเท่ากับ 0.782 ($a = 0.782$) การทดสอบนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณมีค่าเท่ากับ 64.361 ($F = 64.361^*$) แสดงว่า ตัวแปรพยากรณ์ทุกตัวร่วมกันมีความสัมพันธ์กับตัวแปรเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสามารถสร้างสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 0.782 + 0.242X_5^* + 0.239X_1^* + 0.176X_4^* + 0.174X_3^*$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z}_Y = 0.239Z_{X_5^*} + 0.313Z_{X_1^*} + 0.077Z_{X_4^*} + 0.092Z_{X_3^*}$$

การอภิปรายผลการวิจัย

1. การอภิปรายผลการศึกษาทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลเป็นรายด้าน พบว่า ด้านผู้สอนและด้านสังคมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านการเรียนและด้านสภาพแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ในการฝึกปฏิบัติจริง และรับมือกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงในแหล่งฝึกได้เป็นอย่างดี ตามที่ Bernard (1960) กล่าวไว้ การปรับตัวในสังคมหมายถึงการมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับสภาพสังคมในขณะนั้น และมีความสามารถในการเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ รวมถึงการรับมือกับอุปสรรคและความยากลำบากได้อย่างปกติสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ และสอดคล้องกับงานวิจัยของปรเมศวร์ พิทยเจริญวงศ์ และ ทิพย์วัลย์ สุรินยา (2566) ซึ่งศึกษาระดับการปรับตัวและสุขภาวะทางจิตใจของนิสิตปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน พบว่านิสิตมีการปรับตัวโดยรวมอยู่ในระดับสูง โดยการปรับตัวในแต่ละด้านมีระดับสูงทั้งหมด โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านสังคม ด้านความรู้สึกรู้สึกที่มีต่อสถาบัน ด้านอารมณ์ส่วนตัว และด้านการเรียน

2. การอภิปรายผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์กับทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พบว่า ตัวแปรทุกตัวมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลสูงสุด คือ การเห็นคุณค่าในตนเอง รองลงมา ได้แก่ การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน สุขภาวะทางจิตใจ การอบรมเลี้ยงดู และความฉลาดทางอารมณ์ ตามลำดับ เนื่องมาจากนักศึกษาที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง จะมีความมั่นใจในการทำงาน มีความสามารถในการแก้ปัญหาและเผชิญกับความท้าทายต่างๆ ได้ดี การที่นักศึกษามองเห็นคุณค่าในตนเองเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวในสภาพแวดล้อมการฝึกปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงและท้าทาย ส่วนปัจจัยอื่นๆ มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวให้กับนักศึกษาพยาบาลเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของวนสนันท์ ขลิบปิ่น และ มนัสนันท์ หัตถศักดิ์ (2563) พบว่าปัจจัยต่าง ๆ เช่น การเรียน การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน กลุ่มเพื่อน สภาพแวดล้อม และกิจกรรมมีผลต่อการปรับตัวของนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ในระดับสูง ส่วนงานวิจัยของอัจฉราวรรณ จันทรเพ็ญศรี (2564) พบว่าการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวในสังคมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และงานวิจัยของนุชนาถ อุมูติ (2565) พบว่า การเห็นคุณค่า

ในตนเองและความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวในสังคมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01.

3. การอภิปรายผลการศึกษาและสร้างสมการพยากรณ์ที่ดีที่สุดของปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

การหาตัวแปรพยากรณ์ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลจากผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตน สุขภาวะทางจิตใจ การอบรมเลี้ยงดู และการเห็นคุณค่าในตนเอง ส่วนความฉลาดทางอารมณ์ไม่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยการรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตนเป็นปัจจัยที่ส่งผลมากที่สุดต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาที่มีการรับรู้ถึงความสามารถด้านวิชาการของตนเองสูง มีความมั่นใจในการนำความรู้และทักษะที่เรียนมาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยลดความกังวลและความกลัวที่จะทำผิดพลาด ทำให้นักศึกษากล้าที่จะลงมือทำและปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเจนวิทย์ วาริโป และคณะ (2564) ที่พบว่าเจตคติต่อการเรียนรู้, การเห็นคุณค่าในตนเอง, การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการ, และความผูกพันกับผู้ปกครองมีผลต่อการปรับตัวของนักศึกษาระดับปริญญาตรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนได้ถึง 71.30%

สุขภาวะทางจิตใจเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาที่มีสุขภาวะทางจิตใจดีมักจะมีทักษะในการจัดการกับความเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความยืดหยุ่น และความสามารถในการปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ดี เมื่อเผชิญกับความท้าทายหรือปัญหาที่ไม่คาดคิดจะสามารถปรับตัวและหาวิธีการใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหาได้ มีความมั่นใจในการใช้ความคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ และมองเห็นความสำเร็จในอนาคต ซึ่งช่วยเสริมสร้างความมุ่งมั่นและความตั้งใจในการฝึกปฏิบัติ ทำให้การปรับตัวเป็นไปได้อย่างราบรื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของนุชนาถ อุมูติ (2565) พบว่าความฉลาดทางอารมณ์, การเห็นคุณค่าในตนเอง, ความเครียด และการเผชิญปัญหาสามารถพยากรณ์การปรับตัวของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคในสามจังหวัดชายแดนใต้ได้ถึง 21.5% เช่นเดียวกับงานวิจัยปรเมศวร์ พิทยเจริญวงศ์ และ ทิพย์วัลย์ สุรินยา (2566) พบว่าการปรับตัวของนิสิตชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาวะจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

การอบรมเลี้ยงดูเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า การอบรมเลี้ยงดูที่ดีมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาล การอบรมที่ส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหา การเสริมสร้างความมั่นใจ การพัฒนาทักษะทางสังคม การจัดการกับอารมณ์ การมีวินัย และการสนับสนุนจากครอบครัว โดยจะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการ

ปรับตัวในระหว่างการศึกษาปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐฐา ธนบัตร และ ณัฐวิณ สิทธิศิริอรธร (2562) ที่พบว่าความฉลาดทางอารมณ์เป็นตัวแปรที่สามารถทำนายการปรับตัวทางสังคมของนิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ได้สูงสุด รองลงมาคือทัศนคติต่อมหาวิทยาลัย และการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน ตามลำดับ

การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า การที่นักศึกษาที่มีความมั่นใจในตนเองช่วยเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญกับความท้าทาย การมองโลกในแง่ดี การจัดการกับความเครียด การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ความยืดหยุ่น และการพัฒนาตนเอง ช่วยให้นักศึกษาเผชิญกับความท้าทายและปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการฝึกปฏิบัติได้อย่างมั่นใจและมีประสิทธิภาพ ทำให้สามารถปรับตัวได้ดีขึ้นเมื่อเจอสถานการณ์ที่ไม่คาดคิด ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาในงานวิจัยของอัจฉราวรรณ จันทร์เพ็ญศรี (2564) พบว่าการเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวในสังคมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเจนวิทย์ วาริโป และคณะ (2564) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวในมหาวิทยาลัย พบว่าการเห็นคุณค่าในตนเองและปัจจัยอื่นๆ มีอิทธิพลต่อการปรับตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยร่วมกันอธิบายความแปรปรวนได้ถึง 71.30% เช่นเดียวกับงานวิจัยของนุชนาถ อุมูดี (2565) ที่พบว่าความฉลาดทางอารมณ์ การเห็นคุณค่าในตนเอง ความเครียด และการเผชิญปัญหา มีผลต่อการปรับตัวโดยตัวแปรทั้งหมดรวมกันสามารถพยากรณ์การปรับตัวได้ถึง 21.5%

นอกจากนี้ ความฉลาดทางอารมณ์ไม่สามารถทำนายทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อแตกต่างนี้อาจสะท้อนถึงผลกระทบจากบริบทที่แตกต่างกันและปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อการปรับตัวในแต่ละสาขาวิชา ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่าความฉลาดทางอารมณ์ เป็นปัจจัยที่สำคัญในการทำนายการปรับตัวของนักศึกษา โดยในกรณีของนุชนาถ อุมูดี (2565) ตัวแปรต่าง ๆ รวมถึงความฉลาดทางอารมณ์, การเห็นคุณค่าในตนเอง, ความเครียด และการเผชิญปัญหา สามารถพยากรณ์การปรับตัวได้ถึง 21.5% ส่วนณัฐฐา ธนบัตร และ ณัฐวิณ สิทธิศิริอรธร (2562) พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีบทบาทสำคัญที่สุดในการทำนายการปรับตัวทางสังคมของนิสิต โดยตามลำดับรองลงมาคือ ทัศนคติต่อมหาวิทยาลัยและการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ซึ่งมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1) จากผลการวิจัยที่พบว่า การรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของต้นสังกัดต่อการพัฒนาทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล ดังนั้น มหาวิทยาลัยและอาจารย์ผู้สอน ควรจัดกิจกรรมพัฒนาหลักสูตร ส่งเสริม สนับสนุนให้นักศึกษารับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถ แสดงความคิดและสร้างสรรค์ผลงานของตนเองได้อย่างเหมาะสม อันจะเป็นส่วนสำคัญในการเสริมสร้างทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลให้กับนักศึกษาพยาบาลต่อไป

2) จากผลการวิจัยที่พบว่า สุขภาวะทางจิตใจส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล ดังนั้น อาจารย์ที่ปรึกษา พ่อแม่ ผู้ปกครอง ควรให้คำปรึกษาและแนะนำแก่นักศึกษาเกี่ยวกับการจัดการกับความเครียดและความกดดันที่เกิดขึ้นในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล เช่น การจัดการเวลา การพักผ่อนที่เหมาะสม และการตั้งเป้าหมายที่เป็นไปได้ การดูแลและสนับสนุนสุขภาวะทางจิตใจของนักศึกษา จะช่วยให้มีทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลและประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

3) จากผลการวิจัยที่พบว่า การอบรมเลี้ยงดูส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล ดังนั้น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ควรให้ความสำคัญต่อรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมของบุตรหลาน เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านบุคลิกภาพอันจะส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลต่อไป

4) จากผลการวิจัยที่พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล ดังนั้น มหาวิทยาลัยและอาจารย์ผู้สอน ควรจัดกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาความสามารถเฉพาะตัวและการทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น การทำกิจกรรมกลุ่ม การฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง โดยเน้นการพัฒนาทักษะในการจัดการกับความล้มเหลวและการรับมือกับความเครียด พร้อมทั้งเป็นที่พึ่งทางอารมณ์เมื่อนักศึกษารู้สึกท้อแท้หรือมีปัญหา ซึ่งจะช่วยให้ นักศึกษามีความมั่นใจในทักษะและความสามารถของตนเอง การสนับสนุนและเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาลจะช่วยให้มีทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลและประสบความสำเร็จในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) จากผลการวิจัยที่พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ ไม่สามารถพยากรณ์ทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลครั้งนี้ได้ ดังนั้น ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรใช้วิธีวิจัยเชิงผสมวิธี เพื่อเป็นการตรวจสอบและยืนยันข้อมูลอันจะทำให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

2) ควรมีการศึกษาทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลโดยจำแนกตามชั้นปี เนื่องจากนักศึกษาที่ศึกษาในชั้นปีที่สูงมีประสบการณ์การฝึกปฏิบัติการพยาบาลมากกว่าชั้นปีที่ต่ำ ซึ่งอาจส่งผลให้ทักษะการปรับตัวแตกต่างกัน

3) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมของตัวแปรที่อาจมีผลต่อการพัฒนาทักษะการปรับตัวในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล

เอกสารอ้างอิง/References

- กรมสุขภาพจิต. (2563). *เปลี่ยนร้ายกลายเป็นดี พลังสุขภาพจิต RQ : Resilience Quotient*. สำนักวิชาการสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- เจนวิทย์ วาริบ่อ, ชีรพงษ์ จันเปริยง, และอดิราช เกิดทอง. (2564). *การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวในมหาวิทยาลัยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี*. (โครงการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี).
- ณัฐฐา ธนบัตร และณัฐวิณ ลิขธีศิริอรธ. (2562). ความฉลาดทางอารมณ์ การอบรมเลี้ยงดู และทัศนคติต่อมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวทางสังคมของนิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 1. *วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 40(2), 7-20.
- นิลญา อารณกุล และศิริลักษณ์ ศุภปิตพร. (2560). การปรับตัวและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 1. *Chula Med J*, 61(5), 631-645.
- นุชนาถ อุมูดี. (2565). *ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ปรเมศวร์ พิทยเจริญวงศ์ และทิพย์วัลย์ สุรินยา. (2566). ระดับการปรับตัวกับสุขภาวะทางจิตใจของนิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 49(1), 55-72.
- มาลีวัล เลิศสาครศิริ. (2558). ความเครียดและการจัดการความเครียดของนักศึกษาพยาบาลขณะฝึกปฏิบัติงานห้องคลอด. *วารสารเกื้อการุณย์*, 22(1), 7-16.
- เมธาสิทธิ์ ธัญรัตนศรีสุก, อุไรรัตน์ เอี่ยมสะอาด, นิตยา สิงห์ทอง, ขวัญฤดี ไพบูลย์, ชุติมา แหม่แก้ว, ปิยธิดา แจ่มสว่าง, กาญจน์ ศรีสวัสดิ์ และมนต์เมืองไต้ รอดอยู่. (2564). การปรับตัวภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนราชินีบูรณะ. *วารสารสังคมศาสตร์วิจัย*, 12(1), 212-228.
- วันสนันท์ ขลิบบั่น และมนัสนันท์ หัตถศักดิ์. (2563). ปัจจัยที่มีต่อความสัมพันธ์กับการปรับตัวของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยดุสิตธานี. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 14(3), 578-594.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *ทักษะที่จำเป็นแห่งอนาคต (Future Skill) เพื่อเตรียมการพัฒนาคุณภาพ คนไทยทุกช่วงวัย รองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Disruption) ของโลกศตวรรษที่ 21 : ผลการศึกษาและแนวทางการส่งเสริม*. สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

- หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต. (2562). หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2562 มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พิบูลสงคราม.
- อัจฉราวรรณ จันทร์เพ็ญศรี. (2564).ความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองกับการปรับตัวในสังคมของ
นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช*, 34(1), 88-102.
- Bernard, H. W. (1960). *Health for Classroom*. McGraw-Hill Book Company.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate Data Analysis* (7th
ed.). Pearson, New York.
- Schumacker, R. E., & Lomax, R. G., (2010). *A beginner's guide to structural equation modeling*
(3rd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
- Yzeed, D. S. (2022). Stress, Anxiety, and Depression among Baccalaureate Nursing Students.
International Journal of Novel Research in Healthcare and Nursing, 5(3), 544-559.

รูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น: การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ

Teaching Model Based on The Concept of Intergenerational Learning for Local Wisdom Transmission: A Systematic Review

อุษณา พิมพ์¹ และชนบพร แสงวณิช²

Usana Pimporn¹ and Khanobbhorn Sangvanich²

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Faculty of Education, Chulalongkorn University

E-mail¹ : f.usana.pp@gmail.com

Date Received : 21 July 2024

Date Revised : 9 December 2024

Date Accepted : 7 January 2025

Date Published online : 27 March 2025

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้จากบทความวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศเกี่ยวกับรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอาศัยกระบวนการทบทวนงานวิจัยอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กำหนดหัวข้อ 2) กำหนดวัตถุประสงค์ 3) กำหนดเกณฑ์การคัดเลือก 4) กำหนดวิธีการสืบค้นเอกสาร 5) การประเมินคุณภาพ 6) วิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ และ 7) นำเสนอผล มีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้ 1) บทความวิจัยที่ศึกษารูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจากฐานข้อมูลของในประเทศและต่างประเทศ 2) บทความวิจัยที่ตีพิมพ์ในระยะเวลา 5 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 ถึง พ.ศ. 2565 และ 3) บทความวิจัยเกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่านั้น ผลการคัดกรองตามเกณฑ์ที่กำหนด พบว่า 1) มีการจัดกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยชุมชนหรือหน่วยงานอื่นมากกว่าสถานศึกษา 2) องค์ประกอบหลักในการจัดกิจกรรม มี 3 องค์ประกอบ คือ 2.1 การสานสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้สูงอายุ 2.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเด็กและผู้สูงอายุ และ 2.3 การสร้างความภาคภูมิใจร่วมกัน 3) สื่อการสอนที่ใช้มีความหลากหลาย และ 4) การวัดและประเมินผลมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของแต่ละโครงการ จากการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบจึงเสนอแนะให้มีการ

² ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

พัฒนากิจกรรมตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาเพิ่มขึ้น นอกจากนี้เพื่อเรียนรู้และเห็นคุณค่าแล้วควรมีกิจกรรมที่สานความสัมพันธ์ มีพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างเด็กและผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างวัยของผู้เรียนและปราชญ์ชาวบ้าน และเสริมสร้างให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ศิลปศึกษา, รูปแบบการสอน, การเรียนรู้ระหว่างวัย, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การทบทวนอย่างเป็นระบบ

Abstract

This study analyzes and synthesizes knowledge from research articles, both in Thailand and abroad, related to teaching models based on the concept of intergenerational learning for local wisdom transmission. A systematic review process consists of 7 steps: 1) Define the topic, 2) Define the objectives, 3) Set selection criteria, 4) Determine the document search methods, 5) Assess quality, 6) Analyze and synthesize knowledge, and 7) Present the results. The selection criteria are as follows: 1) Research articles study teaching models based on the concept of intergenerational learning combined with local wisdom from both in Thailand and abroad databases, 2) Research articles published within the last five years, from 2018 to 2022, and 3) Research articles specifically related to teaching methods based on the concept of intergenerational learning for local wisdom transmission. The screening process based on the specified criteria yielded the following results: 1) Community or non-school organizations are more involved in organizing activities than educational institutions, 2) Activity organization comprises three main components: 2.1 Fostering relationships between children and the elderly, 2.2 Knowledge exchange between children and the elderly, and 2.3 Creating mutual pride, 3) Diverse teaching materials are utilized, and 4) Measurement and evaluation criteria vary depending on the objectives of each project. Based on a systematic literature review, it is recommended to develop activities following the concept of intergenerational learning to transmit local wisdom within educational institutions. In addition to fostering learning and appreciation, There should be activities that foster relationships. There is a space for mutual learning between children and the elderly, aimed at reducing the generational gap between learners and local wisdom keepers, and fostering sustainable development.

Keywords: Art Education, Teaching Model, Intergenerational Learning, Local Wisdom, Systematic Reviews

บทนำ

ในอดีตผู้สูงอายุมักเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับในฐานะผู้ถ่ายทอดประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมให้กับเยาวชน เพื่อให้แน่ใจว่าวัฒนธรรมนั้นจะไม่สูญหายไป (Bostrum et al., 2000) แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความสัมพันธ์ของคนในสังคมทุกระดับโดยทั่วไปมีช่องว่างระหว่างวัยเพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรมและการเห็นคุณค่าของคนรุ่นใหม่ได้

หนึ่งในแนวทางที่พัฒนาขึ้นในแถบตะวันตกเพื่อแลกเปลี่ยนทักษะและประสบการณ์ของประชากรต่างรุ่น ที่ไม่จำกัดแต่เพียงให้เด็กเป็นผู้เรียนรู้จากผู้ใหญ่เพียงอย่างเดียว ได้แก่ “หลักสูตรการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัย” (Intergenerational Program) คือ กระบวนการที่นำประชากรต่างวัยกันมาปฏิบัติสัมพันธ์กันผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ (ฐิติกาญจน์ อัครกุล, 2564) ซึ่งปัจจุบันผู้รู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ อรวีภา มงคลดาว และอาชัยญา รัตนอุบล (2565) พบว่า ปัจจุบันการทอดผ้าของคนที่พื้นที่ตำบลบ่อสวกกำลังเข้าสู่ขั้นวิกฤต เพราะประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ แต่ขาดการถ่ายทอดให้เยาวชนรู้จัก อีกทั้งความแตกต่างระหว่างวัยก็ส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการสื่อสารระหว่างกัน ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน และนำไปสู่ “ช่องว่างระหว่างวัย” พัฒนภานุ ทูลธรรม, ปริญญา หวันเหลี่ยม, สุเทพ คำเมฆ และพิกุล จิตมณี (2563) พบว่า ช่องว่างระหว่างวัยนี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่เป็นอุปสรรคสำหรับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลบ้านหนอง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ส่งผลทำให้เด็กและเยาวชนขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติ รวมถึงขาดการปลูกฝังจิตสำนึกถึงความเป็นท้องถิ่นเพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้หลักสูตรการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัย (intergenerational program) จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่พัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตบนฐานของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกลุ่มคนที่มีวัยแตกต่างกัน โดยเป็นกระบวนการที่เปิดพื้นที่ให้บุคคลที่มีวัยแตกต่างกันได้มาปฏิบัติสัมพันธ์ร่วมกันผ่านกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ ทั้งในระบบ เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรของโรงเรียน มหาวิทยาลัย และนอกระบบ เช่น การจัดกระบวนการในชุมชน องค์กร หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนทักษะและองค์ความรู้ระหว่างกัน และเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นระหว่างประชากรต่างวัยในชุมชน (ฐิติกาญจน์ อัครกุล, 2561) นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ระหว่างวัยยังมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการรับมือสังคมผู้สูงอายุในปัจจุบัน ขณะเดียวกันในมุมมองของผู้สูงอายุเองมองว่าเยาวชนเป็นคนที่ก้าวร้าว รุนแรง และไม่สามารถสื่อสารหรือทำกิจกรรมอื่นใดร่วมกันได้ ซึ่งไม่ตรงกับความเป็นจริง การมองภาพในมุมลบเช่นนี้เป็นอุปสรรคในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือถ่ายทอดภูมิปัญญาระหว่างวัยนำไปสู่ความห่างเหิน และสร้างผลกระทบกับการดำรงอยู่ภายในชุมชน (อรวีภา มงคลดาว และอาชัยญา รัตนอุบล, 2565) อีกทั้งแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างวัย (Inter-generational relationship) ส่วนใหญ่มาจากการปฏิบัติ ไม่ใช่การทำวิจัย ในขณะที่การเรียนรู้รูปแบบอื่น ๆ มีการศึกษายาวนานทางวิชาการและมีงานวิจัยมากมายมาสนับสนุน (ฐิติกาญจน์ อัครกุล, 2564) ซึ่งการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเป็นวิธีที่ใช้ในการรวบรวมและเรียบเรียงความรู้ในการสืบค้นข้อมูลหลักฐานทาง

วิทยาศาสตร์ และสังเคราะห์เป็นข้อมูลใหม่ การทบทวนอย่างเป็นระบบเป็นวิธีการที่มีมานาน และเป็นวิธีการที่มีประโยชน์ โดยเป็นการจัดการกับข้อมูลปริมาณมากให้สะดวกต่อการนำไปใช้ประโยชน์ ทำให้มองเห็นภาพรวมของข้อมูล (อัมพร จงเสรีจิตต์ และนิคม มูลเมือง, 2556)

ดังนั้นบทความนี้จึงเป็นการศึกษาถึงรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบันโดยการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ และได้ข้อมูลสำหรับนำไปพัฒนาการเรียนการสอนตามแนวคิดระหว่างวัยร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้จากบทความวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยกระบวนการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบตามที่เสนอโดยสถาบัน The Joanna Briggs Institute for Evidence Based Nursing & Midwifery (Pearson et al., 2007) ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กำหนดหัวข้อ 2) กำหนดวัตถุประสงค์ 3) กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกบทความวิจัย 4) กำหนดวิธีการสืบค้นเอกสาร 5) การประเมินคุณภาพบทความวิจัย 6) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้จากบทความวิจัย และ 7) การนำเสนอผลของการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ สืบค้นจากบทความวิจัยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 – 2565 (ค.ศ. 2018 - 2022) คัดเลือกจากบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้

กระบวนการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

เกณฑ์ที่ 1 คือ บทความวิจัยสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่ตีพิมพ์ในระยะเวลา 5 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 – 2565 (ค.ศ. 2018 - 2022) ใช้คำสำคัญในการค้นหา ได้แก่ การเรียนรู้ระหว่างวัย, การเรียนรู้ของเด็กและผู้สูงอายุ, ผู้สูงอายุและเยาวชน, Intergenerational learning และ Intergenerational Program based on local wisdom ในฐานข้อมูล Eric และ ThaiJo ได้ผลงานวิจัย จำนวน 1,411 เรื่อง

เกณฑ์ที่ 2 คือ บทความวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบ วิธีการวิจัย และรูปแบบของผลลัพธ์ของรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้การการเรียนรู้ระหว่างวัยร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้บทความวิจัย จำนวน 10 เรื่อง

เกณฑ์ที่ 3 คือ คัดเลือกบทความวิจัยตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยใช้รายการประเมินคัดกรองงานวิจัย (Check list) พร้อมทั้งคัดเลือกงานวิจัยที่ตรงกับคำถามการวิจัย ตัดบทความวิจัยที่ซ้ำและตัดบทความวิชาการได้บทความวิจัย จำนวน 7 เรื่อง โดยบทความวิจัยทุกเรื่องตีพิมพ์ในวารสารที่ได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐาน มีผู้ทรงคุณวุฒิในการกลั่นกรองผลงานเพื่อตีพิมพ์

จากนั้นรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบบันทึกรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วสรุปผลการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ กระบวนการคัดเลือกบทความวิจัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 ระบบการคัดเลือกบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัย เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการศึกษา

ผลการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (Systematic Review) เรื่อง “รูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น: การทบทวนอย่างเป็นระบบ” จากฐานข้อมูลทั้งในและต่างประเทศ ERIC และ Thai Journals Online (ThaiJO) จากบทความวิจัยตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ได้บทความวิจัยจำนวนทั้งหมด 7 เรื่อง ดังนี้

1) รูปแบบการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ระหว่างวัยของผู้สูงอายุและเด็กในสถานศึกษา โดย ชามาภัทร สิทธิอำนาจ และคณะ (2562)

- 2) ผลการจัดกระบวนการการศึกษาครอบครัวโรงเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นฐานที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและเยาวชน โดย จุฑาทิพย์ จิตวิสัย และอาชญญา รัตนอุบล (2562)
 - 3) การพัฒนาต้นแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับเด็กและเยาวชน โดย ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย (2563)
 - 4) แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ระหว่างวัยของปราชญ์ชุมชน เยาวชน และผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาชุมชนผ้าไหมและผ้าฝ้ายทอมือ โดย อรวิภา มงคลดาว และอาชญญา รัตนอุบล (2565)
 - 5) The Intergenerational Learning Activities Based on Local Wisdom: Lesson Learned from Baan Huay Sapan Samakkee Community, Kanchanaburi Province โดย Sajjasophon (2019)
 - 6) Sharing Indigenous Knowledge through Intergenerational Digital Storytelling: Design of a Workshop Engaging Elders and Youth โดย Hausknecht et al. (2021)
 - 7) Process of Local Wisdom Transfer to Promote Good Relationship between the Elderly and New Generations โดย Ueangchokchai (2022)
- จากบทความวิจัยทั้ง 7 เรื่อง สามารถสรุปได้ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางสรุปบทความวิจัยรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ร.ร.	ผู้จัด		การจัดกิจกรรม						สื่อการสอน				การวัดและประเมินผล	
			กิจกรรม สานสัมพันธ์คนต่างวัย แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้			การสร้าง ความภาคภูมิใจร่วมกัน		สื่อบุคคล	สื่ออุปกรณ์ระดมความคิด	สื่อภูมิปัญญาท้องถิ่น	สื่อเทคโนโลยี		
	สถานศึกษา	ชุมชน/หน่วยงานอื่น		เด็กถ่ายทอดให้ผู้สูงอายุ	ผู้สูงอายุถ่ายทอดให้เด็ก	ผู้สูงอายุและเด็กถ่ายทอด ให้กันและกัน	การสร้างผลงานร่วมกัน	การจัดแสดงผลงาน /การประชาสัมพันธ์ ความสำเร็จของกิจกรรม						
1	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	-
2	-	✓	✓	-	-	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3	-	✓	✓	-	✓	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	-
4	-	✓	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
5	✓	✓	✓	-	✓	-	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	-
6	✓	-	✓	-	✓	-	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓
7	-	✓	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	✓	✓

สรุปผลการศึกษา

จากตารางที่ 1 สามารถสรุปข้อมูลสำคัญได้ดังนี้

1) ด้านรูปแบบการสอน รูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบันถูกจัดโดยชุมชน/หน่วยงานอื่นมากกว่าสถานศึกษา บทความวิจัยที่นำเสนอรูปแบบการสอนที่จัดโดยชุมชน/หน่วยงานอื่นเพียงอย่างเดียวมีจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ บทความวิจัยเรื่อง 1. ผลการจัดกระบวนการการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นฐานที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและเยาวชน (จุฑาทิพย์ จิตวิสัย และอาชัญญา รัตนอุบล, 2562) 2. การพัฒนาต้นแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับเด็กและเยาวชน (ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย, 2563) 3. แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ระหว่างวัยของปราชญ์ชุมชน เยาวชน และผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาชุมชนผ้าไหมและผ้าฝ้ายทอมือ (อริวิภา มงคลดาว และอาชัญญา รัตนอุบล, 2565) และ 4. Process of Local Wisdom Transfer to Promote Good Relationship between the Elderly and New Generations (Ueangchokchai, 2022) บทความวิจัยที่นำเสนอรูปแบบการสอนที่จัดโดยสถานศึกษาเพียงอย่างเดียวมีจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ บทความวิจัยเรื่อง 1. รูปแบบการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ระหว่างวัยของผู้สูงอายุและเด็กในสถานศึกษา (ชามาภัทร สิทธิอำนาจ และคณะ, 2562) และ 2. Sharing Indigenous Knowledge through Intergenerational Digital Storytelling: Design of a Workshop Engaging Elders and Youth (Hausknecht et al., 2021) และบทความวิจัยที่นำเสนอรูปแบบการสอนที่จัดโดยทั้งสถานศึกษาและชุมชนหรือหน่วยงานอื่นมีจำนวน 1 เรื่อง ได้แก่ The Intergenerational Learning Activities Based on Local Wisdom: Lesson Learned from Baan Huay Sapan Samakkee Community, Kanchanaburi Province (Sajjasophon, 2019)

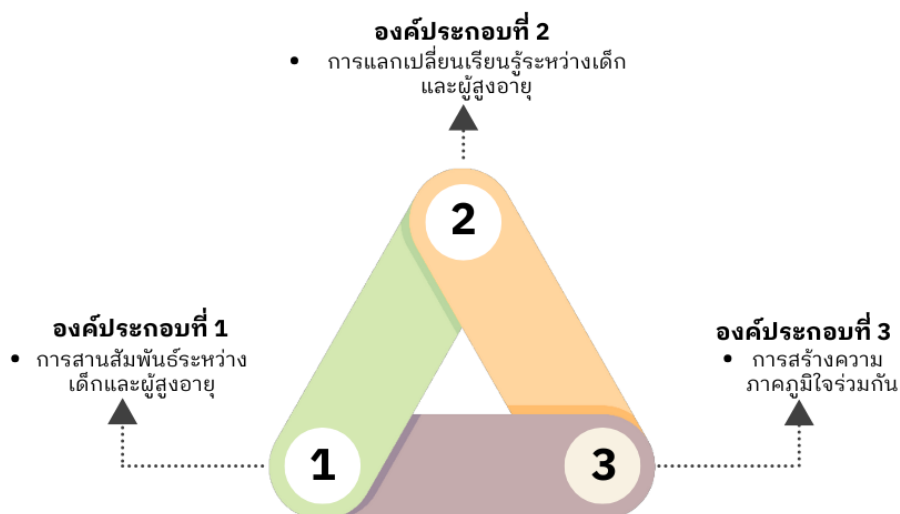
2) ด้านองค์ประกอบหลักของการจัดกิจกรรม รูปแบบกิจกรรมตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากงานวิจัยทั้ง 7 เรื่อง พบว่า องค์ประกอบหลักของกิจกรรม ประกอบด้วย

1. การสานสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้สูงอายุ ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสัมภาษณ์ หรือการเล่นเกมที่เอื้อต่อสภาพร่างกายของเด็กและผู้สูงอายุ เป็นต้น

2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเด็กและผู้สูงอายุเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น เด็กถ่ายทอดให้ผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุถ่ายทอดให้เด็ก ผู้สูงอายุและเด็กถ่ายทอดให้กันและกัน เป็นต้น

3. การสร้างความภาคภูมิใจร่วมกัน เช่น การสร้างผลงานร่วมกันระหว่างเด็กและผู้สูงอายุ การจัดแสดงผลงาน การประชาสัมพันธ์ความสำเร็จของการจัดกิจกรรม เป็นต้น

ผลการศึกษาสามารถสรุปองค์ประกอบหลักของกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ดังนี้

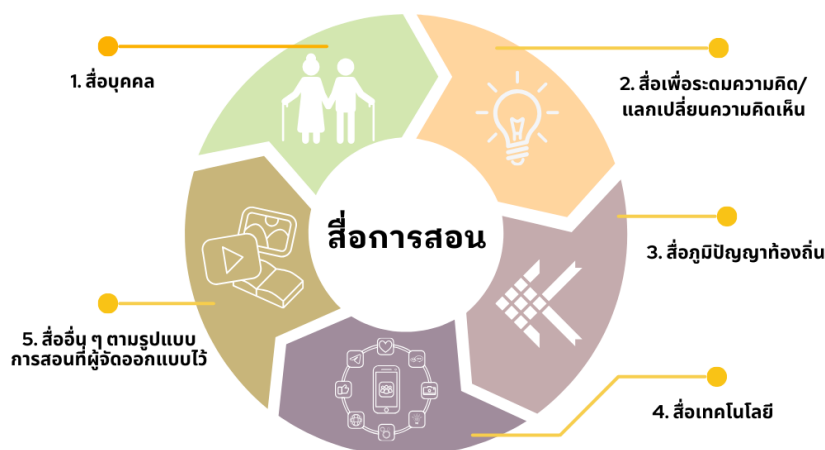
ภาพที่ 1 โครงสร้างองค์ประกอบหลักของกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) **ด้านสื่อการสอน** มีการใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่น สามารถเลือกใช้ได้ตามรูปแบบการจัดกิจกรรม เช่น

1. สื่อบุคคล ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุ ที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น
2. สื่ออุปกรณ์ระดมความคิด/แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้แก่ กระดาษ ปากกา เป็นต้น
3. สื่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ อุปกรณ์สำหรับฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น พิพิธภัณฑ์ ป่าชุมชน เป็นต้น
4. สื่อเทคโนโลยี ได้แก่ คอมพิวเตอร์ มือถือ เป็นต้น

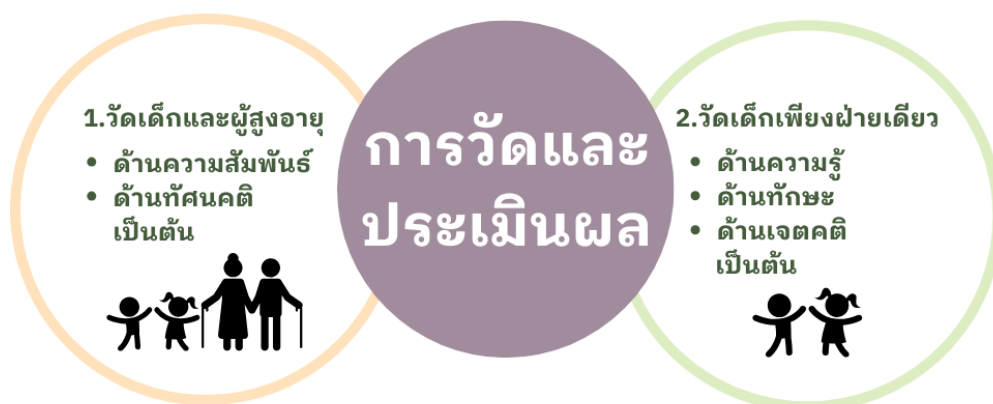
นอกจากนี้ยังสามารถเพิ่มเติมสื่ออื่น ๆ ตามรูปแบบการสอนที่ผู้จัดออกแบบไว้ให้เหมาะสมกับเด็กและผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม

ผลการศึกษาสามารถสรุปองค์ประกอบหลักของสื่อการสอนของกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ดังนี้

ภาพที่ 2 สรุปรูปแบบสื่อการสอนของกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

4) **ด้านการวัดและประเมินผล** มีการวัดประเมินผลที่หลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของแต่ละงานวิจัย มีบทความวิจัย จำนวน 4 เรื่อง ที่วัดผลทั้งเด็กและผู้สูงอายุ ได้แก่ 1. ผลการจัดกระบวนการการศึกษา นอกกระบบโรงเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นฐานที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและเยาวชน (จุฑาทิพย์ จิตวิสัย และอาชัญญา รัตนอุบล, 2562) 2. แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ระหว่างวัยของปราชญ์ชุมชน เยาวชน และผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาชุมชนผ้าไหมและผ้าฝ้ายทอมือ (อรวิภา มงคลดาว และอาชัญญา รัตนอุบล, 2565) 3. Sharing Indigenous Knowledge through Intergenerational Digital Storytelling: Design of a Workshop Engaging Elders and Youth (Hausknecht et al., 2021) และ 4. Process of Local Wisdom Transfer to Promote Good Relationship between the Elderly and New Generations (Ueangchokchai, 2022) ผ่านเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น แบบสัมภาษณ์ การสะท้อนคิด แบบสังเกตพฤติกรรม เป็นต้น และมีบทความวิจัยจำนวน 2 เรื่อง ที่วัดประเมินผลเด็กเพียงฝ่ายเดียว ได้แก่ 1. การพัฒนาต้นแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับเด็กและเยาวชน (ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย, 2563) และ 2. The Intergenerational Learning Activities Based on Local Wisdom: Lesson Learned from Baan Huay Sapan Samakkee Community, Kanchanaburi Province (Sajjasophon, 2019) ผ่านเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น แบบประเมินตนเองของเด็กก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม แบบประเมินด้านเจตคติ ความรู้ และทักษะ แบบประเมินใบงาน แบบสังเกตพฤติกรรม แบบประเมินการนำเสนอผลงาน เป็นต้น และมีบทความวิจัย จำนวน 1 เรื่อง ได้แก่ รูปแบบการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ระหว่างวัยของผู้สูงอายุและเด็กในสถานศึกษา (ชามภักดิ์ สิริธำอานวย และคณะ, 2562) ที่ไม่ได้นำเสนอแนวทางการวัดและประเมินผลในบทความเนื่องจากเป็นการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการจำเป็น และแนวทางในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ระหว่างวัยในบริบทของสถานศึกษา ผลการศึกษาสามารถสรุปองค์ประกอบหลักของการวัดและประเมินผลของกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ดังนี้

ภาพที่ 3 สรุปรูปแบบของการวัดและประเมินผลของกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัย
เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

สรุปการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยปัจจุบันจัดโดยชุมชน/หน่วยงานอื่นมากกว่าในสถานศึกษา โดยกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นควรเริ่มจากการสานความสัมพันธ์ของผู้เรียนและผู้สูงอายุก่อนนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัย เช่น เด็กถ่ายทอดให้ผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุถ่ายทอดให้เด็ก ผู้สูงอายุและเด็กถ่ายทอดให้กันและกัน เป็นต้น และสุดท้ายคือการสร้างความภาคภูมิใจร่วมกันด้วยการทำงานร่วมกัน หรือการประชาสัมพันธ์ความสำเร็จของโครงการผ่านการจัดแสดงผลงานสู่สาธารณะ ในด้านสื่อการสอนมีการใช้สื่อการสอนที่หลากหลายตามกิจกรรมที่ใช้ โดยในส่วนของกาวัดและประเมินผลมีการวัดประเมินตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละเรื่อง สามารถวัดได้ทั้งเด็กและผู้สูงอายุหรือวัดเด็กเพียงฝ่ายเดียว

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ พบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในระยะเวลา 5 ปี ถึงปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นการจัดกิจกรรมโดยชุมชนหรือหน่วยงานอื่นที่ไม่ใช่โดยสถานศึกษาเป็นหลัก เนื่องจากชุมชนมีความพร้อมทั้งบุคลากรด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทของสถานศึกษาที่มีจำนวนน้อยกว่าอาจเป็นเพราะมีข้อจำกัดบางประการ โดยผลการศึกษาของ ชามาภัทร สิทธิอำนาจ และคณะ (2562) พบว่าอุปสรรคในการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยจากกรณีศึกษา 17 โรงเรียน คือ 1. การไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้สูงอายุ 2. งบประมาณจำกัด 3. เวลาในการดำเนินงานของครู และ 4. สภาพแวดล้อมของโรงเรียน ส่วนปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดกิจกรรม คือ 1. วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา 2. งบประมาณสำหรับดำเนินนโยบายสถานศึกษา และ 3. การสนับสนุนจากเครือข่ายและชุมชน

ด้านรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วยการสานสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมต่าง ๆ จากนั้นจึงนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเด็กและผู้สูงอายุเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการได้จัดทำผลงานร่วมกัน การแสดงผลงาน หรือการประชาสัมพันธ์ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความภาคภูมิใจร่วมกัน เช่นเดียวกับ ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย (2563) ที่พบว่า กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัยควรเริ่มต้นจากการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีของคนหลายช่วงวัย ซึ่งได้แก่ ผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาและผู้เรียนรู้ที่เป็นเด็ก เยาวชน แล้วจึงให้ความสำคัญกับขั้นตอนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นลำดับต่อไป ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยหลายเรื่องในบริบทสังคมไทยที่มุ่งเน้นการทำงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก

ด้านสื่อการสอนมีการใช้สื่อการสอนที่หลากหลายตามรูปแบบวิธีการสอน อาจมีการใช้สื่อเทคโนโลยี/โซเซียลมีเดีย มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มขึ้น เช่น จากกรณีศึกษา iPads and paintbrushes: integrating digital media into an intergenerational art class (Heydon et al., 2016) ได้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยโดยการใช้สื่อเทคโนโลยีมาใช้ในการ

พัฒนาการอ่านออกเขียนได้ของเด็ก โดยบูรณาการเข้ากับกิจกรรมศิลปะผ่านสื่อบน Ipad กิจกรรมจะมีทั้งให้เด็กและผู้สูงอายุได้ทำความรู้จักกัน กระตุ้นให้ทั้งสองฝ่ายได้เกิดการพูดคุยเกี่ยวกับศิลปะ ช่วยกันออกแบบแฟ้มสะสมผลงานเพื่อจัดเก็บผลงานศิลปะของเด็ก ทำภาพปะติด เช่น ภาพปลาไดโนเสาร์ และนำภาพเหล่านั้นไปสร้างเป็นภาพเคลื่อนไหวและบันทึกเสียงพากย์ลงในคลิปเพื่อเพิ่มความน่าสนใจให้ผลงาน ทำให้เด็กและผู้สูงอายุได้ทำงานและพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการอภิปรายเกี่ยวกับงานศิลปะของศิลปินต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากจะทำให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้ให้เด็กแล้วยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาตนเองให้ทันต่อยุคสมัย อีกทั้งกิจกรรมศิลปะยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมให้กับเด็กได้ โดย Wang (2023) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาศิลปะต่อการสืบทอดวัฒนธรรมว่า งานศิลปะเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรม การที่ผู้เรียนได้ชื่นชมผลงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เรียนรู้การสืบทอดแบบดั้งเดิม เพิ่มเติมการที่ผู้เรียนรู้จักผสมผสานสิ่งใหม่ เช่น การใช้เทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมศิลปะ จะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและยอมรับประเพณีวัฒนธรรมของตนได้มากขึ้น

ด้านการวัดและประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของโครงการ มีรูปแบบการวัดและประเมินผลทั้งการวัดเด็กและผู้สูงอายุและการวัดเด็กเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งการประเมินผลการเรียนรู้ระหว่างวัยจะไม่เน้นการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ในด้านทักษะที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม เนื่องจากมีใช่เป็นเป้าหมายหลักในการจัดกิจกรรม แต่จะเน้นการประเมินระดับความสัมพันธ์อันเป็นเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ซึ่งเป็นสิ่งที่วัดได้ยาก เนื่องจากนิยามของความสัมพันธ์มีองค์ประกอบในการวัดที่แตกต่างกันตามการตีความ งานวิจัยในต่างประเทศจึงไม่นิยมที่จะประเมินผลจากการจัดกิจกรรม แต่ประเมินจากการสังเกตจากความรู้สึกของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน (ชามาภัทร สิทธิอำนาจ, 2564)

นอกจากนี้การสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยนี้มีประโยชน์ต่อหลายภาคส่วน โดย จิตติกาญจน์ อัครกุล (2561) พบว่า หลักสูตรการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัยนั้นมีประโยชน์ทั้งต่อผู้สูงอายุ เด็ก และเยาวชนที่เข้าร่วม รวมถึงระดับชุมชนและสังคม โดยมีประโยชน์ด้านทัศนคติ สุขภาพกาย สุขภาพจิต ทักษะความรู้ พฤติกรรม และมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับชุมชนและสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ควรมีการพัฒนากิจกรรมตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทของสถานศึกษาเพิ่มขึ้น เช่น การบูรณาการกิจกรรมในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ กิจกรรมโครงการพัฒนาทักษะอาชีพหรือโครงการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนชาวบ้านที่เป็นผู้สูงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญา

ท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษา โดยจัดกิจกรรมได้ทั้งในและนอกสถานศึกษา เช่น สถานศึกษาพาผู้เรียนไปเรียนรู้กับปราชญ์ภูมิปัญญาที่เป็นผู้สูงอายุในชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับสถานศึกษา เป็นต้น

2) นอกจากการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ครูควรมีการผสมผสานกระบวนการที่ส่งเสริมการสานสัมพันธ์ เปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนและผู้สูงอายุ มีการสร้างความร่วมมือในการสร้างสรรค์ผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกัน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งสองทางไม่ใช่เพียงทางใดทางหนึ่ง อีกทั้งยังช่วยลดช่องว่างระหว่างวัยของผู้เรียนและปราชญ์ชาวบ้านให้ได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยอย่างเป็นระบบและเกิดความเข้มแข็งในสถานศึกษา อันจะนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยนอกหลักสูตรและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยในสถานศึกษาเพิ่มขึ้น เพื่อพัฒนากิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและชุมชนในบริเวณใกล้เคียง

2) ควรมีการใช้แนวคิดการสังเคราะห์งานวิจัย (Meta Analysis) มาใช้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มขึ้นเพื่อสังเคราะห์งานวิจัยในเชิงปริมาณ

เอกสารอ้างอิง/References

จุฑาทิพย์ จิตวิสัย และอาชัญญา รัตนอุบล. (2562). ผลการจัดกระบวนการการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นฐานที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและเยาวชน. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*, 14(2), 1-12. [https://so01.tci-](https://so01.tci-thaijo.org/index.php/OJED/article/view/221363/152606)

[thaijo.org/index.php/OJED/article/view/221363/152606](https://so01.tci-thaijo.org/index.php/OJED/article/view/221363/152606)

ชามาภัทร สิทธิอำนาจ, พิณสุตา สิริธรรังศรี และอุทัย บุญประเสริฐ. (2562). รูปแบบการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ระหว่างวัยของผู้สูงอายุและเด็กในสถานศึกษา. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 13(1), 275-285. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rmuj/article/view/249764>

ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย. (2563). การพัฒนาต้นแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับเด็กและเยาวชน. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 21(3), 24-38.

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/cmruresearch/article/download/240637/168173/860657>

ฐิติกาญจน์ อัครกุล. (2561). การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็ก: รูปแบบและผลลัพธ์ของหลักสูตร. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ*, 11(1), 226-242.

https://so05.tci-thaijo.org/index.php/edjour_stou/article/download/131354/100830/356966

ฐิติกาญจน์ อัครกุล. (2564). *กะเทาะเปลือกแนวคิดและแนวปฏิบัติ “การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัย: ผู้สูงอายุและเด็กหรือเยาวชน”* (พิมพ์ครั้งที่ 1). ภาพพิมพ์.

- พัฒนาคุณ ทูลธรรม, ปริญญา หวันเหลี่ยม, สุเทพ คำเมฆ และพิกุล จิตมณี. (2563). การพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านเรื่องเล่า : กรณีศึกษา ตำบลบ้านหนองอำเภอสอง จังหวัดแพร่. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 9(2), 78-90. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NBJ/article/view/251651/170934>
- อรวีภา มงคลดาว และอาชัญญา รัตนอุบล. (2565). แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ระหว่างวัยของปราชญ์ชุมชน เยาวชน และผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาชุมชนผ้าไหมและผ้าฝ้ายทอมือ. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*, 33(1), 65-79. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/edupsu/article/view/243384>
- อัมพร จงเสรีจิตต์ และนิคม มูลเมือง. (2556). การทบทวนอย่างเป็นระบบ(Systematic reviews). *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 1(1), 87-105. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalartsjournal/article/view/95513>
- Bostrum, A., Castellon, R., Gush, C., Hatton-Yeo, A., Klerq, J., Kort, N., Maintao, S., Newman, S., Ohsako, T., Sawano, Y. & Veelken, L. (2000). *Intergenerational Programmes: Public Policy and Research Implications An International Perspective*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000128018>
- Hausknecht, S., Freeman, S., Martin, J., Nash, C. & Skinner, K. (2021). Sharing Indigenous Knowledge through Intergenerational Digital Storytelling: Design of a Workshop Engaging Elders and Youth. *Educational Gerontology*, 47(7), 285-296. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03601277.2021.1927484#d1e306>
- Heydon, R., Mckee, L., & Daly, B. (2016). iPads and paintbrushes: integrating digital media into an intergenerational art class. *Language and Education*, 31(4), 351-373. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09500782.2016.1276585>
- Pearson, A., Field, J., & Jordan, Z. (2007). *Evidence-Based Clinical Practice in Nursing and Health Care : assimilating research, experience, and expertise*. Blackwell Publishing Ltd.
- Sajjasophon, R. (2019). The Intergenerational Learning Activities Based on Local Wisdom: Lesson Learned from Baan Huay Sapan Samakkee Community, Kanchanaburi Province. *Naresuan University Journals*, 12(3), 120-132. <https://www.journal.nu.ac.th/JCDR/article/view/Vol-12-No-3-2019-120-132/1556>
- Ueangchokchai, C. (2022). Process of Local Wisdom Transfer to Promote Good Relationship between the Elderly and New Generations. *Higher Education Studies*, 12(2), 86-96. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1361270.pdf>

Wang, N. (2023). A new model of intergenerational experiential art education: caring for vulnerable groups, inheriting cultural heritage and realizing social responsibility. *Journal of Sociology and Ethnology*, 5(10), 106-114.
https://www.clausiuspress.com/assets/default/article/2023/11/21/article_1700624581.pdf

ประสบการณ์เรื่องสภาวะลื่นไหลและความท้าทายในการเรียนรู้
ของนักกีฬาฟุตซอลหญิงเพื่อความเป็นเลิศ

Flow State Experiences and Learning Challenges of Female Futsal
Athletes for Excellence

วรัญญา อุบลคำ¹ และชนัดดา ภูหงษ์ทอง²

Waranya Ubonkham¹, Chanadda Poohongthong²

สาขาวิชาวิจัยและประเมินทางการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร

Educational Research and Evaluation, Naresuan University

E-mail¹ : Waranyau65@nu.ac.th

Date Received : 27 July 2024

Date Revised : 13 January 2025

Date Accepted : 24 January 2025

Date Published online : 27 March 2025

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ 1) เพื่อศึกษาประสบการณ์เรื่องสภาวะลื่นไหลของนักกีฬาฟุตซอลหญิง และ 2) เพื่อศึกษาประสบการณ์เรื่องความท้าทายในการเรียนรู้ของนักกีฬาฟุตซอลหญิง แนวคิดที่ใช้เป็นกรอบความคิดทางทฤษฎี คือ สภาวะลื่นไหล ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวคิดของสาขาวิชาจิตวิทยาเชิงบวก โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พื้นที่การวิจัยคือมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ โดยผู้ให้ข้อมูลจำนวนทั้งหมด 13 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักกีฬาฟุตซอลหญิง จำนวน 10 คน และกลุ่มผู้ฝึกสอนและผู้จัดการทีม จำนวน 3 คน ทั้งนี้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมวิเคราะห์ด้วยเทคนิคแก่นสาระ (thematic analysis) ผลการศึกษา พบว่า 1) ประสบการณ์เรื่องสภาวะลื่นไหลและความท้าทายในการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญต่อความเป็นเลิศของนักกีฬาฟุตซอลหญิง โดยการมีเป้าหมายที่ชัดเจนและมีแรงจูงใจภายในของนักกีฬาถือเป็นคุณลักษณะที่สำคัญมากของสภาวะลื่นไหล ส่วนการมีสติจดจ่ออยู่ในสิ่งที่ทำเป็นคุณลักษณะที่ปรากฏในบริบทของนักกีฬาฟุตซอลหญิงด้วยเช่นกัน อีกทั้งการมีสติยังช่วยเพิ่มสมาธิและประสิทธิภาพในการฝึกซ้อมและการแข่งขัน ในขณะเดียวกัน ความเข้มแข็งทางจิตใจกับการควบคุมอารมณ์ทำให้เผชิญความกดดันได้ดีเช่นกัน การสร้างสภาวะลื่นไหลจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้นักกีฬาฟุตซอลหญิงเกิดความเพลินเพลิน

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

ในการฝึกซ้อม และ 2) ปัจจัยที่จะช่วยสนับสนุนให้เกิดความเป็นเลิศ ได้แก่ งบประมาณ สวัสดิการ และสิ่งอำนวยความสะดวก ก็เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะสนับสนุนให้นักกีฬาเกิดแรงจูงใจในการพัฒนาทักษะของตนเอง เพื่อความสำเร็จของทีม

คำสำคัญ : สภาวะลื่นไหล, ความท้าทายในการเรียนรู้, ประสบการณ์, นักกีฬาฟุตซอลหญิง

Abstract

The aims of this study are 1) to explore flow state experiences of female futsal athletes and 2) to explore learning challenges of female futsal athletes. The conceptual framework is based on the theory of flow state, which is one of the concepts in the field of Positive Psychology. The research design is based on the qualitative research and collecting the qualitative data through interviews and observation from a total of 13 participants in the university in the lower northern region of Thailand. Key informants are divided into two groups: 10 female futsal athletes and 3 coaches. Using thematic analysis for analyzing the evidence regarding experiences of flow state and learning challenges. The results indicate that 1) the experience of flow state and the challenges of learning play a significant role in the performance of female futsal athletes. Clear goals, intrinsic motivation, and mindfulness are the important attributes of the flow state. Additionally, mindfulness also enhances concentration and performance during training and competitions. Moreover, mental toughness and emotional control can foster the athletes to handle pressure effectively. Thus, creating a flow state is a key factor that coaches can improve the positive sphere of training sessions. Finally, the last result revealed that factors of supporting performance excellence within these female futsal athletes are sufficient budget, welfare, and facilities. These factors are essential in encouraging athletes to develop their skills and contribute to the team's success.

Keywords: Flow State, Learning Challenges, Experiences, Female Futsal Athletes

บทนำ

กีฬาเพื่อความเป็นเลิศในประเทศไทยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความต้องการพัฒนาศักยภาพของนักกีฬา การสร้างและการพัฒนานักกีฬาของชาติให้ประสบความสำเร็จในการแข่งขันในระดับต่าง ๆ รวมถึงการส่งเสริมการพัฒนาต่อยอดนักกีฬาที่มีความเป็นเลิศไปสู่การมีอาชีพทางการกีฬาที่ยั่งยืนจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง หนึ่งในกีฬาเพื่อความเป็นเลิศ คือ กีฬาฟุตซอล ซึ่งเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมอย่างมากในประเทศไทย

ด้วยรูปแบบการเล่นที่คล้ายคลึงกับกีฬาฟุตบอล และมีการแข่งขันทั้งประเภทชายและหญิง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) อย่างไรก็ตาม แม้กีฬาฟุตซอลจะเปิดโอกาสให้มีประเภททีมหญิงแล้ว ทว่าการผลักดันไปสู่การเป็นกีฬาเพื่อความเป็นเลิศยังไม่มากนัก โดยเฉพาะในระดับการแข่งขันกีฬามหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ประกอบกับการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จของนักกีฬาฟุตซอลหญิงในประเทศไทย ก็ยังขาดแคลนองค์ความรู้อยู่มากพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการใช้แนวคิดทางจิตวิทยาเชิงบวกในการทำความเข้าใจนักกีฬาฟุตซอลหญิง เพื่อการผลักดันไปสู่ความเป็นเลิศ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของทีมกีฬา ผู้วิจัยพบว่าการวิจัยที่ผ่านมาได้มีการเสนอว่า ความสำเร็จของทีมกีฬาเพื่อความเป็นเลิศนั้นขึ้นอยู่กับ “สภาวะลื่นไหล” (Flow state) ดังงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับสภาวะลื่นไหลของนักกีฬาวอลเลย์บอลที่เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาวอลเลย์บอลระดับมหาวิทยาลัย (จิรัฐติกุล ต้นสายธินันท์, 2557) ความเข้มแข็งทางจิตใจและสภาวะลื่นไหลของนักกีฬาเทควันโดประเภทต่อสู้ (สฤษฎิเดช สมงคล, 2562) และ การเกิดสภาวะลื่นไหลของนักกีฬาอล์ฟอาชีพชาวไทย (กานต์ จิตต์แจ้ง, 2566) ในทางตรงกันข้าม การศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของทีมกีฬาพบว่า มีหลายปัจจัย ได้แก่ โอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคต รายได้และผลประโยชน์ เกียรติยศและชื่อเสียง และด้านความก้าวหน้าในอนาคต (จาตุรนต์ ลิ้มหัน และภาคภูมิ รัตนโรจนากุล, 2562; ปฐมพงศ์ คำจันทร์ดี และ ธชา รุญเจริญ, 2561; ภาคภูมิ รัตนโรจนากุล, 2561) อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหรือความท้าทายของทีมกีฬาที่อาจจะไม่ได้มีปัจจัยแต่เพียงเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทีมกีฬาฟุตซอลหญิงของมหาวิทยาลัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาทั้งความท้าทาย หรืออุปสรรค และสภาวะลื่นไหล ประกอบกับยังมีการศึกษาแนวคิดเรื่องสภาวะลื่นไหลไม่มากนักในทีมกีฬาฟุตซอลเพื่อความเป็นเลิศของไทย

แม้ว่าจะมีงานวิจัยเกี่ยวกับกีฬาฟุตซอลจำนวนหนึ่งที่ศึกษาในมิติทางเทคนิคและกลยุทธ์การเล่น แต่การศึกษาในมิติทางจิตวิทยา โดยเฉพาะ สภาวะลื่นไหลของนักกีฬาฟุตซอลหญิงยังมีอยู่อย่างจำกัดมาก สภาวะลื่นไหล ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญในจิตวิทยาเชิงบวกที่พัฒนาโดย Csikszentmihalyi (1990) ถูกนิยามว่าเป็นภาวะที่บุคคลสามารถรวมความตั้งใจ ความสนุก และสมาธิเข้าด้วยกันจนเกิดความมุ่งมั่นสูงสุดในกิจกรรมของตน อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจในกระบวนการสร้างและรักษาสภาวะลื่นไหลในบริบทของกีฬาฟุตซอลหญิงในประเทศไทยยังขาดแคลนอย่างมาก โดยเฉพาะการพิจารณาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาวะลื่นไหล เช่น สภาพแวดล้อมการฝึกซ้อม การสนับสนุนทางอารมณ์ และการตอบสนองของทีมผู้ฝึกสอน และยังไม่มีการวิจัยที่ระบุชัดเจนว่าสภาวะลื่นไหลส่งผลต่อความสำเร็จในการแข่งขันของทีมฟุตซอลหญิงอย่างไรในระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นจุดสำคัญของการบ่มเพาะนักกีฬาเพื่อก้าวสู่การแข่งขันระดับชาติหรืออาชีพ ความท้าทายเชิงบริบท เช่น การขาดงบประมาณ อุปกรณ์ที่ไม่เพียงพอ และการขาดแคลนความรู้ด้านจิตวิทยาเชิงบวกในกระบวนการฝึกซ้อม ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของทีมฟุตซอลหญิง ดังนั้นวิธีการสร้างและประยุกต์ใช้จิตวิทยาเชิงบวกเพื่อผลักดันให้นักกีฬابرลุศักยภาพสูงสุดในบริบทเฉพาะของประเทศไทย ซึ่งยังไม่เคยมีการศึกษามาก่อน การวิจัยครั้งนี้จึงคาดหวังว่าจะเป็นงานวิจัยที่นำไปสู่การพัฒนาประเด็นเรื่องสภาวะลื่นไหลในนักกีฬาฟุตซอลหญิงทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ

ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาวะลื่นไหล ตามแนวคิดของ Csikszentmihalyi (1990) และได้นิยามว่า เป็นสภาวะที่นักกีฬาฟุตบอลหญิงเกิดความรู้สึกที่มีใจมุ่งมั่นและมีความสุขสนุกสนาน มีเป้าหมาย มีสมาธิจดจ่อในการฝึกซ้อม และรู้สึกทรมานเกี่ยวกับการฝึกซ้อมเพื่อเป้าหมายแห่งความสำเร็จในการแข่งขันกีฬาฟุตบอลหญิงระดับประเทศ ทั้งนี้ สภาวะลื่นไหล ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) เป้าหมายที่ชัดเจนและการให้ผลสะท้อนกลับอย่างทันทีทันใด 2) ความท้าทายและทักษะที่สมดุล 3) การมีสติจดจ่ออยู่ในสิ่งที่ทำ 4) การสูญเสียการรับรู้ถึงตัวตน 5) การผสมผสานของการกระทำและการตระหนักรู้ 6) การเปลี่ยนแปลงของเวลา 7) การมีแรงจูงใจภายใน (Csikszentmihalyi & Rathunde, 1990) และได้นิยามความหมายของความท้าทายในการเรียนรู้ว่า หมายถึงความพยายามที่จะแก้ไขปัญหากล้าหาญและความไม่พร้อมในปัจจุบันภายนอกต่าง ๆ ของนักกีฬาฟุตบอลหญิง เช่น งบประมาณ เป็นต้น

ผู้วิจัยจึงเห็นว่า สภาวะลื่นไหลอาจจะมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของทีมกีฬาในการแข่งขันกีฬาเพื่อความเป็นเลิศ กล่าวคือ สภาวะลื่นไหลอาจจะเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการแข่งขันกีฬาฟุตบอลหญิง เนื่องจากนักกีฬาที่มีสภาวะลื่นไหลจะสามารถควบคุมตนเองและสถานการณ์ มีความมั่นใจในการแข่งขันกีฬาในระดับสูง มีเป้าหมายที่ชัดเจนและมุ่งมั่นในการแข่งขัน ประกอบกับมีระดับความวิตกกังวลในระดับต่ำ เพราะฉะนั้น เมื่อนักกีฬาสามารถรับรู้และรู้สึกถึงการเกิดขึ้นของสภาวะนี้ได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปจะเป็นการค้นหาวิธีที่จะทำให้พบกับสภาวะลื่นไหลที่บ่อยยิ่งขึ้น เนื่องจากเมื่อนักกีฬาสามารถที่จะอยู่ในสภาวะลื่นไหล นั่นก็เท่ากับว่านักกีฬาสามารถจัดการกับความสามารถในการเล่นกีฬาหรือการฝึกซ้อมของตนเองได้ ผลลัพธ์ที่ตามมาคือการแสดงความสามารถออกมาอย่างเต็มที่ (Deci & Ryan, 1985) จะส่งผลให้ทีมประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

การใช้แนวคิดสภาวะลื่นไหลและความท้าทายในการเรียนรู้ในการศึกษาหรือพัฒนากีฬามีความสำคัญมาก เนื่องจากมีความเชื่อมโยงกับการพัฒนาสมรรถภาพสูงสุดของนักกีฬาอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่ใช่เพียงแค่การปรับปรุงทักษะทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อการเสริมสร้างสมาธิ ความมั่นใจ และการควบคุมอารมณ์ที่ดีของนักกีฬา จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญในการส่งเสริมการฝึกซ้อมและการแข่งขัน นักกีฬาที่สามารถเข้าสู่สภาวะนี้ได้จะสามารถควบคุมทักษะ ความคิด และการเคลื่อนไหวได้อย่างสมบูรณ์ โดยไม่ถูกรบกวนจากความกังวลเรื่องเวลา ผลลัพธ์ หรือความกดดันจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งตรงกับคุณลักษณะที่นักกีฬาจำเป็นต้องมีในการแข่งขันระดับสูง การใช้แนวคิดสภาวะลื่นไหลและความท้าทายในการเรียนรู้ในบริบทนี้ จึงมีความแตกต่างจากแนวคิดอื่นที่มุ่งเน้นแค่การปรับปรุงด้านร่างกายหรือกลยุทธ์การแข่งขัน เนื่องจากมุ่งไปที่การพัฒนาจิตใจ การพัฒนาทักษะ การสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง และการพัฒนาสมาธิให้สามารถรวมศักยภาพทุกด้านของนักกีฬาให้กลายเป็นหนึ่งเดียว และเมื่อนักกีฬาเกิดสภาวะลื่นไหล นักกีฬาจะไม่เพียงแต่ทำได้ดีในการฝึกซ้อมหรือการแข่งขัน แต่ยังรู้สึกพึงพอใจในความสำเร็จและเพลิดเพลินกับสิ่งที่กำลังทำในขณะนั้น จึงเป็นเหตุผลที่แนวคิดสภาวะลื่นไหลและความท้าทายในการเรียนรู้มีความสำคัญในการพัฒนาทีมกีฬาฟุตบอลหญิง

สำหรับผู้วิจัยเอง ซึ่งเป็นหนึ่งในนักกีฬาฟุตบอลหญิงของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ก็เชื่อว่าความสำเร็จดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยการสนับสนุนนักกีฬาฟุตบอลหญิง เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการแข่งขันได้

อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยในฐานะนักกีฬาฟุตบอลหญิงคนหนึ่งเชื่อว่า การสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ยังไม่ได้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนมากนัก ก่อปรกับความท้าทายที่นักกีฬาฟุตบอลหญิงประสบนั้นก็ไม่ง่ายที่จะ ก้าวข้ามไปได้ เช่น ภาระงานที่ทำอยู่ การขาดแคลนทุนทรัพย์ การขาดแรงจูงใจในการฝึกซ้อม การขาดอุปกรณ์ ในการฝึกซ้อม ความสะดวกและปลอดภัยของสนามฝึกซ้อม และการขาดการเอื้ออำนวยความสะดวกในการ แบ่งเวลาการเรียนในขณะที่ไปทำการแข่งขัน เป็นต้น

เพราะฉะนั้น จากปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นในนักกีฬาฟุตบอลหญิง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาประสบการณ์ เรื่องสภาวะล้าหลังและความท้าทายในการเรียนรู้ของนักกีฬาฟุตบอลหญิงเพื่อหวังว่า ผลการศึกษาในครั้งนี้ อาจเป็นข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการพัฒนาทีมฟุตบอลหญิงของมหาวิทยาลัย ให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น และผลการศึกษาครั้งนี้อาจช่วยขยายองค์ความรู้เรื่องสภาวะล้าหลังในบริบททางการกีฬาและทีมกีฬาได้ อีกซึ่งมากยิ่งขึ้น

คำถามการวิจัย

1. ประสบการณ์เรื่องสภาวะล้าหลังของนักกีฬาฟุตบอลหญิงเป็นอย่างไร
2. ประสบการณ์เรื่องความท้าทายในการเรียนรู้ของนักกีฬาฟุตบอลหญิงเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสบการณ์เรื่องสภาวะล้าหลังของนักกีฬาฟุตบอลหญิง
2. เพื่อศึกษาประสบการณ์เรื่องความท้าทายในการเรียนรู้ของนักกีฬาฟุตบอลหญิง

วิธีการวิจัยหรือระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับ ระเบียบวิธีวิจัย ดังต่อไปนี้

พื้นที่การวิจัยและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ในการวิจัยเรื่องประสบการณ์เรื่องสภาวะล้าหลังและความท้าทายในการเรียนรู้ของนักกีฬาฟุตบอลหญิง เพื่อความเป็นเลิศในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งเป็น มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มนักกีฬาฟุตบอลหญิง และ 2) กลุ่มผู้ฝึกสอนและผู้จัดการทีม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มนักกีฬาฟุตซอลหญิง

ผู้ให้ข้อมูลคนที่	นามสมมติ	อายุ (ปี)	ระดับการศึกษา	คณะที่กำลังศึกษา	ประสบการณ์ในกีฬาฟุตซอล (ปี)
1	เอ	24	ปริญญาโท	ศึกษาศาสตร์	3
2	ที	22	ปริญญาตรี	ศึกษาศาสตร์	2
3	เค	19	ปริญญาตรี	วิศวกรรมศาสตร์	1
4	ดี	19	ปริญญาตรี	สังคมศาสตร์	1
5	บี	20	ปริญญาตรี	วิศวกรรมศาสตร์	1
6	ยู	20	ปริญญาตรี	ศึกษาศาสตร์	1
7	พี	22	ปริญญาตรี	ศึกษาศาสตร์	2
8	วาย	24	ปริญญาโท	ศึกษาศาสตร์	3
9	วี	19	ปริญญาตรี	ศึกษาศาสตร์	1
10	ลี	20	ปริญญาตรี	ศึกษาศาสตร์	2

1) กลุ่มนักกีฬาฟุตซอลหญิง ซึ่งเป็นนิสิตหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ระหว่างระดับปริญญาตรีถึงปริญญาโท ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง อายุระหว่าง 19-24 ปี ซึ่งได้รับคัดเลือกเป็นนักกีฬาฟุตซอลหญิงในทีมของมหาวิทยาลัย จำนวน 10 คน (จำนวนนักกีฬาในทีมมีทั้งหมด 10 คน) โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมาจากการเลือกแบบเจาะจง (purposive selection) และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความสนใจในการให้สัมภาษณ์ สำหรับมุมมองเรื่องเพศกับกีฬาฟุตซอลนั้น ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนว่า เพศหญิงหรือเพศสภาพหญิงสามารถเล่นกีฬาฟุตซอลได้ เช่นเดียวกับที่เพศชายเล่นกีฬาฟุตซอล เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เชื่อว่า ในปัจจุบันกีฬาฟุตซอลหญิงในประเทศไทยก็ได้รับการยอมรับและมีการจัดการแข่งขันอย่างทั่วถึง ไม่ว่าจะเป็นรายการในระดับภูมิภาคจนถึงระดับประเทศ อีกทั้ง ทีมกีฬาฟุตซอลหญิงของทีมชาติไทยก็สามารถคว้าแชมป์ซีเกมส์ได้ นอกจากนี้ด้วยร่างกายและจิตใจของนักกีฬาฟุตซอลหญิงก็มีความแข็งแกร่ง อดทน และมุ่งมั่น ไม่แพ้นักกีฬาฟุตซอลชาย ด้วยเหตุผลดังกล่าว เพศหญิงหรือเพศสภาพหญิงที่เป็นเพศหญิงจึงมีทักษะ ความสามารถ และศักยภาพในด้านกีฬาฟุตซอลอย่างทัดเทียมกับชายได้

นอกจากนี้ เหตุผลที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงที่มาของการเป็นนักกีฬาฟุตซอลนั้น ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งระบุว่า เหตุผลหลักเป็นเรื่องของโอกาสในการเข้ารับการศึกษาระดับที่สูงขึ้น ในขณะที่ ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนให้เหตุผลในการมาเป็นนักกีฬาด้วยเหตุผลในเรื่องประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับฟุตซอลและความชอบในการเล่นกีฬา ทั้งนี้ เมื่อได้รับคัดเลือกมาเป็นนักกีฬาแล้ว ส่วนใหญ่มีความรู้สึกดีใจและภูมิใจ อีกทั้ง ในเรื่องรูปแบบการฝึกซ้อมนั้น ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า รูปแบบการฝึกซ้อมมีกลยุทธ์ (tactic) ที่ทันสมัย มีความหลากหลาย มีการปรับเปลี่ยนแผนตลอดเกม และยังสามารถนำเทคนิคใช้ในการฝึกซ้อมหรือการแข่งขันได้จริง

ตารางที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มผู้ฝึกสอนและผู้จัดการทีม

ผู้ให้ข้อมูลคนที่	นามสมมติ	เพศ	อายุ	ระดับการศึกษา	ประสบการณ์ในกีฬาฟุตบอล (ปี)
1	ซี	ชาย	45	ปริญญาเอก	4
2	จี	ชาย	34	ปริญญาตรี	14
3	พี	ชาย	27	ปริญญาตรี	8

2) กลุ่มผู้ฝึกสอนและผู้จัดการทีมฟุตบอลหญิงในทีมมหาวิทยาลัย ซึ่งมีประสบการณ์อย่างน้อย 3 ปี จำนวน 3 คน โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยคัดเลือกผู้ฝึกสอนและผู้จัดการทีมตามคุณสมบัติดังกล่าว อีกทั้งต้องเป็นผู้ที่สมัครใจในการให้สัมภาษณ์อีกด้วย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่ม ในการสัมภาษณ์นักกีฬาเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ความท้าทาย รวมถึงมุมมองที่มีต่อการฝึกซ้อม ขณะที่การสัมภาษณ์ผู้ฝึกสอนและผู้จัดการทีมเป็นประเด็นเกี่ยวกับมุมมองในการฝึกสอนและความคาดหวัง การเก็บรวบรวมข้อมูลจากทั้งสองกลุ่มช่วยให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลอย่างรอบด้านมากกว่าสัมภาษณ์เฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อันเป็นไปตามแนวคิดเรื่องการตรวจสอบสามเส้า ซึ่งหมายถึงการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่มีความหลากหลาย

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การคัดออก (exclusion criteria) ในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลไม่พร้อมหรือไม่ต้องการให้ข้อมูลกับผู้วิจัยไม่ว่ากรณีใด ๆ ผู้ให้ข้อมูลสามารถขอยุติการให้สัมภาษณ์ได้ทันที

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีการใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยมีรายละเอียดแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคำถาม ได้แก่ ส่วนที่ 1 คือ คำถามเกี่ยวกับสถานะเล่นไหล ตัวอย่างคำถาม เช่น “ท่านคิดว่าสิ่งใดเกี่ยวกับตัวท่านที่จะทำให้การฝึกซ้อมมีประสิทธิภาพและชนะการแข่งขัน” “เป้าหมายในการเข้ามาเป็นนักกีฬาฟุตบอลหญิงของท่านคืออะไร” และส่วนที่ 2 คือ คำถามเกี่ยวกับความท้าทายในการเรียนรู้ ตัวอย่างคำถาม เช่น “ในระหว่างการฝึกซ้อมกีฬาฟุตบอลท่านประสบกับความท้าทายและอุปสรรคอะไรบ้าง และจัดการกับอุปสรรคนั้นอย่างไร” เป็นต้น

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ให้ผู้มีประสบการณ์จำนวน 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องสถานะเล่นไหลในนักกีฬาไทย การวิจัยเชิงคุณภาพทางพลศึกษา และในด้านกีฬาฟุตบอลเป็นผู้ตรวจเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมถึงผู้วิจัยยังได้รับข้อเสนอแนะจากอาจารย์ในสาขาวิชาวิจัยและประเมินผลทางการศึกษาจำนวน 2 ท่าน ซึ่งได้ช่วยวิพากษ์การค้นคว้าอิสระในการนำเสนอความก้าวหน้าในรายวิชา 390513 Independent Study 1 ถึง Independent Study 3 ตั้งแต่ภาคการศึกษาที่ 1 ถึงภาคเรียนที่ 3 ปีการศึกษา 2566

การเก็บรวบรวมข้อมูล

จากตารางที่ 1 และตารางที่ 2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2 กลุ่ม ระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ.2567 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ.2567 โดยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวหรือแบบพบหน้ากันโดยตรงตามสถานที่นัดหมายและนัดตามความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้ การสัมภาษณ์ใช้ระยะเวลารวมประมาณ 2 ชั่วโมงต่อคน โดยคิดเป็น จำนวน 2 ครั้ง ๆ ละ 1 ชั่วโมง ก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ในการศึกษา และขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลในการใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ พร้อมจดบันทึกข้อมูลเพิ่มเติม และขอใช้นามสมมติแทนชื่อจริงของผู้ให้ข้อมูล เพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล เนื่องจากผู้วิจัยก็อยู่ในฐานะที่เป็นเป็นนักกีฬาฟุตบอลหญิงคนหนึ่งเช่นเดียวกัน จึงทำให้ผู้วิจัยและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีความเข้าใจบริบทของการเล่นกีฬาฟุตบอลหญิง รวมถึงสามารถสร้างความคุ้นเคยและมีสัมพันธภาพที่ดีกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล การสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ให้ข้อมูลช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูล/ความคิดเห็น/ความรู้สึกที่เข้าใจถึงความจริงในเรื่องประสบการณ์ของนักกีฬาฟุตบอลหญิงได้ไม่มากนักน้อย เรียกได้ว่า การที่ผู้วิจัยเป็นคนในปรากฏการณ์ (emic) จึงช่วยทำให้การเข้าสนามวิจัยคือพื้นที่ในการเก็บข้อมูลนั้นเข้าถึงได้จริงและมีความกลมกลืนกับบริบทของนักกีฬาฟุตบอลหญิงอย่างไม่แปลกแยก

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยนำหลักฐานหรือข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis) แบบนิรนัย (deductive analysis) เป็นหลัก โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้ 1) การถอดเทปและอ่านบทบทวน 2) การกำหนดรหัส (coding) 3) การจัดข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ (category) ให้อยู่ภายใต้ประเด็นย่อย/หัวข้อย่อย (sub-theme) และ 4) การจัดกลุ่มข้อมูลให้อยู่ภายใต้หัวข้อหลัก/ประเด็นหลัก (theme)

คุณภาพของข้อมูลในการวิจัย/ความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพื่อประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพด้วย 2 วิธี ได้แก่ 1) member checking: ผู้วิจัยได้ให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบข้อมูลที่จะนำมาใช้วิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เข้าใจตรงกันและเป็นไปตามคำสัมภาษณ์ ทั้งนี้ หลังจากที่ผู้วิจัยถอดเทปเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงส่งบทสัมภาษณ์ให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้มั่นใจว่า ผู้วิจัยทำการถอดเทปอย่างถูกต้องและถ่ายทอดความคิดของผู้ให้ข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา 2) peer debriefing: การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์โดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์ในสาขาวิจัยและประเมินผลทางการศึกษา เป็นผู้ติดตามการดำเนินการวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นของการวิเคราะห์ข้อมูล อีกทั้งอาจารย์ที่ปรึกษายังได้ร่วมวิเคราะห์ข้อมูลบางส่วน เพื่อการสาธิตและเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลตามเทคนิคการวิเคราะห์แก่นสาระ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาประสบการณ์เรื่องสภาวะลื่นไถลของนักกีฬาฟุตบอลหญิง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ประสบการณ์เรื่องสภาวะลื่นไถลของนักกีฬาฟุตบอลหญิง จากการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์และการสังเกตในนักกีฬาฟุตบอลหญิง ปรากฏออกเป็น 7 ประเด็นหลัก (theme) ดังมีรายละเอียดของแต่ละประเด็นหลัก ดังนี้

1) เป้าหมายที่ชัดเจนและการให้ผลสะท้อนกลับอย่างทันทีทันใด คือ การที่นักกีฬาฟุตบอลหญิงมีความต้องการประสบความสำเร็จในระดับสูง ไม่ว่าจะเจออุปสรรคจากหลายด้าน รวมถึงความผิดพลาดและความผิดพลาดที่เกิดจากเกมกีฬาหรือการแข่งขัน ก็ไม่ส่งผลให้ความมุ่งมั่นตั้งใจลดลงมากนัก อีกทั้ง นักกีฬายังรับฟังคำแนะนำของโค้ชเพื่อปรับปรุงและพัฒนาทักษะกีฬาฟุตบอล และการที่นักกีฬาฟุตบอลหญิงต้องใช้ความพยายามในการพัฒนาตนเองอย่างชัดเจน จึงกลายเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายได้ จากประเด็นหลักนี้ ประกอบด้วย 2 ประเด็นย่อย (subtheme) ได้แก่ ความต้องการประสบความสำเร็จในระดับสูง และการไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ดังคำกล่าวที่ว่า “ถ้าแรก ๆ ผล score มันไม่ใช่ว่าที่เราหวัง เราไม่ประสบความสำเร็จ แน่แน่นอนว่ารู้สึกท้อค่อมักเกิดขึ้นว่า ทำไมเราทำเต็มที่แล้วแต่มันไม่ใช่ว่าที่หวัง มันก็จะรู้สึกท้อ รู้สึก fail ไปช่วงหนึ่งค่ะ แบบไม่อยากเล่นแล้ว แต่พอหายเหนื่อยปุ๊บมันก็จะกลับมา แบบเออ เพราะมันคือสิ่งที่เราชอบ เราต้องการประสบความสำเร็จ เราก็จะกลับมามีแรงขึ้นและนึกถึงเป้าหมายของเรา” (เอ นักกีฬา, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2567)

2) ความท้าทายและทักษะที่สมดุล คือ การที่นักกีฬาฟุตบอลหญิงมีความสามารถในการบริหารจัดการเวลาในการทำภาระงานต่าง ๆ ได้ดี เพื่อการฝึกซ้อมอย่างเป็นระบบ/มีประสิทธิภาพ และเมื่อต้องฝึกซ้อมอย่างหนัก การดูแลสุขภาพร่างกายจิตใจก็เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากขณะที่ฝึกซ้อมนักกีฬาฟุตบอลหญิงต้องเจอกับเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อร่างกาย อารมณ์ และความรู้สึกแต่นักกีฬาฟุตบอลหญิงก็จำเป็นต้องควบคุมสติอารมณ์ของตนเองให้เป็นปกติให้มากที่สุด โดยความท้าทายและทักษะที่สมดุล ปรากฏแยกย่อยเป็น 4 ประเด็นย่อย ได้แก่ การฝึกซ้อมอย่างหนัก การควบคุมสติอารมณ์ การบริหารจัดการเวลา และการดูแลสุขภาพร่างกาย ดังคำกล่าวที่ว่า “เราก็ต้องตั้งใจให้มากกว่าเดิมค่ะ ทำให้หนักกว่าเดิม ปรับปรุงแก้ไขตรงจุดที่ว่ายังทำได้ไม่ดี ตั้งคำถามว่าทำผิดหรือเปล่า” (เอ นักกีฬา, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2567)

3) การมีสติจดจ่ออยู่ในสิ่งที่ทำ คือ ความพยายามและความมุ่งมั่นในการฝึกซ้อมเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการพัฒนาทักษะและเตรียมพร้อมสำหรับการแข่งขัน นักกีฬาฟุตบอลหญิงจะต้องมีความกระตือรือร้นในการปรารถนาที่จะพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้ง ยังต้องมีความตั้งใจ ทุ่มเท และมีความรับผิดชอบสูง เพื่อรักษามาตรฐานในการฝึกซ้อม โดยสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้การฝึกซ้อมมีประสิทธิภาพมากขึ้น ประเด็นย่อยที่ปรากฏเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ความพยายามและความมุ่งมั่น และความกระตือรือร้น ดังคำกล่าวที่ว่า “อย่างแรกก็เป็นเรื่องการตั้งใจซ้อมก่อนเลยค่ะ เพราะว่าตอนซ้อมถ้าสมมุติเราทำออกมาไม่ดีก็จะส่งผลต่อตอนแข่ง ถ้าเราตั้งใจ

ซ้อมก็จะช่วยให้ทีมพัฒนามากขึ้นแล้ว ก็จะส่งผลดีต่อทีมมาก ๆ เวลาไปแข่ง” (เค นักกีฬา, สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2567)

4) การสูญเสียการรับรู้ถึงตัวตน คือ สถานการณ์ในการแข่งขันที่นักกีฬาฟุตบอลหญิงต้องเล่นตามแผนของทีมที่วางไว้ และจากปัจจัยหลายสิ่งที่ย้ายไปจากการฝึกซ้อม เช่น สถานที่ สนามการแข่งขันหรือสภาพแวดล้อม ทำให้ได้รับความกดดันที่เพิ่มขึ้น แม้ว่านักกีฬาฟุตบอลหญิงจะไม่คุ้นชินกับสภาพแวดล้อมใหม่ของสนามแข่ง แต่นักกีฬาฟุตบอลหญิงก็มักจะแสดงพลังและความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่เพื่อช่วยให้ทีมได้รับชัยชนะ ประเด็นหลักปรากฏประเด็นย่อย คือ การเล่นตามแผน ดังคำกล่าวที่ว่า “ก็ตอนที่เราแข่ง มันไม่เหมือนตอนซ้อมอยู่แล้วพี่ ตอนซ้อมเรายังมีอารมณ์คุยเล่นกัน แต่พอแข่งแล้วมันกดดัน มันมีแผนที่เราเจอทีมนี้ แล้วเราจะต้องสู้ในรูปแบบไหน มันจะทำให้เราลืมทุกอย่างนอกสนาม หรือลืมเรื่องส่วนตัวของตัวเองแล้วโฟกัสแค่เรื่องในสนามเลย” (ยู นักกีฬา, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2567)

5) การผสมผสานของการกระทำและการตระหนักรู้ คือ การที่นักกีฬาฟุตบอลหญิงตระหนักรู้ด้วยตัวเองเกี่ยวกับศักยภาพของการเป็นนักกีฬาที่ดี โดยการเสริมสร้างสมรรถภาพร่างกายในช่วงเวลาว่าง อีกทั้งยังต้องตระหนักรู้ในตนเองในเรื่องการใช้ชีวิตประจำวัน คือ การพักผ่อนให้เพียงพอ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการฝึกซ้อมและการแข่งขัน ประเด็นหลักในที่นี้จึงปรากฏเป็น 2 ประเด็นย่อย ได้แก่ ศักยภาพทางกีฬา และความตระหนักในตนเอง ดังคำกล่าวที่ว่า “ถ้าวันไหนไม่มีซ้อม ก็จะหาเวลาว่างไปออกกำลังกายคนเดียวบ้างค่ะ แต่ถ้าไม่ว่างจริง ๆ ก็ออกกำลังกายอยู่ที่หอ เพราะบางทีเราหุดยาว ร่างกายเราพักผ่อน พอกลับมาซ้อมมันก็เหมือนเราต้องเริ่มใหม่อะพี่” (เค นักกีฬา, สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2567)

6) การเปลี่ยนแปลงของเวลา คือ นักกีฬาฟุตบอลหญิงรู้สึกเวลาเชื่องช้าในช่วงการอบอุ่นร่างกาย เนื่องจากการอบอุ่นร่างกายทำให้เกิดความเหนื่อยล้า แต่ในทางตรงกันข้าม เวลากลับผ่านไปอย่างรวดเร็วในขณะที่การฝึกซ้อมเป็นระบบและสมาชิกในทีมสามารถเล่นเข้ากันได้เป็นอย่างดี เนื่องจากนักกีฬาฟุตบอลหญิงมีความรู้สึกสนุกและมีอารมณ์ทางบวกในการฝึกซ้อม อีกทั้ง นักกีฬาฟุตบอลหญิงมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน จึงทำให้บรรยากาศในการฝึกซ้อมเป็นไปในทางที่ดี ดังนั้น ความรู้สึกทางบวกจึงทำให้รู้สึกเวลานั้นผ่านไปอย่างรวดเร็ว ส่วนช่วงเวลาหรือกิจกรรมที่น่าเบื่อหรือไม่สนุกสนานก็กลายเป็นช่วงเวลาที่เชื่องช้า ประเด็นหลักในที่นี้ปรากฏเป็น 3 ประเด็นย่อย ได้แก่ อารมณ์ทางบวก การซ้อมที่เป็นระบบ และเวลาผ่านไปอย่างเชื่องช้า ดังคำกล่าวที่ว่า “น่าจะเป็นการลงทีมค่ะ ถ้าเกมไหนที่มันสนุก ทุกคนเล่นเข้าใจกันได้ดี เล่นเป็นระบบ รับ-ส่ง กันได้ ไต่กลับกันไปมา ไม่ใช่ฝั่งใดฝั่งหนึ่งได้อย่างเดียวมันก็จะทำให้เกมเนือย เนี่ยก็จะรู้สึกว่าวันนี้เล่นได้แป๊บเดียวเอง จบไวจัง ซ้อมจบไวจัง” (เอ นักกีฬา, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2567)

7) การมีแรงจูงใจภายใน คือ เหตุผลที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมาเป็นนักกีฬาฟุตบอลหญิงนั้น เกิดจากความชอบในการเล่นกีฬา และมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลมาก่อน รวมถึงการได้รับโอกาสในการเข้ารับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น เมื่อได้รับคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของนักกีฬาฟุตบอลหญิงของ

มหาวิทยาลัยแล้ว นอกเหนือจากเป้าหมายที่ต้องการคว้าเหรียญรางวัลกีฬามหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย อีกเป้าหมายหนึ่งก็คือการสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัย ซึ่งในส่วนนี้ การให้กำลังใจกันในห้อง และ การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสมาชิกในห้องนับเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ทุกคนประสบความสำเร็จในเป้าหมายเดียวกันได้ ประเด็นหลักจึงปรากฏเป็น 3 ประเด็นย่อย ได้แก่ การสร้างชื่อเสียงให้กับสังกัด การทำงานเป็นทีม และ ความสุข ดังคำกล่าวที่ว่า “ก็กำลังใจคะ การให้กำลังใจกันในห้อง และเราก็ทำให้น้อง ๆ เห็นว่าเออเรามุ่งมั่นนะ เราเต็มที่ น้อง ๆ ก็จะอยากเต็มที่กับเรา” (เอ นักกีฬา, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2567)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การศึกษาประสบการณ์เรื่องความท้าทายในการเรียนรู้ของนักกีฬาฟุตบอลหญิง ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ความท้าทายในการเรียนรู้ของนักกีฬาฟุตบอลหญิง ปรากฏออกเป็น 4 ประเด็นหลัก ดังมีรายละเอียดของแต่ละประเด็นหลัก ดังนี้

1) งบประมาณ : ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนว่า การเข้าร่วมการแข่งขันกีฬามหาวิทยาลัยจะเป็นภาระทางการเงินสำหรับนักกีฬาบางคน เช่น นักกีฬาต้องใช้เงินตัวเองในการใช้จ่ายเนื่องจากได้เบี้ยเลี้ยงที่ไม่เพียงพอ และนักกีฬายังต้องค้นหาผู้สนับสนุนจากแหล่งอื่น ๆ เพื่อการสนับสนุนด้านการเงินอันเป็นปัจจัยที่ทำให้ทีมขับเคลื่อนต่อไปได้ ดังนั้น การสนับสนุนเรื่องงบประมาณการเงินจากมหาวิทยาลัยจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากต่อการแบ่งเบาภาระของนักกีฬา และหากมีการสนับสนุนในการแข่งขันรายการอื่น ๆ เช่น กีฬาสถาบันอุดมศึกษา จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น ก็จะทำให้ให้นักกีฬาฟุตบอลหญิงมีแรงจูงใจมากขึ้น อีกทั้ง ยังช่วยให้นักกีฬาฟุตบอลหญิงได้มีโอกาสเข้าร่วมการแข่งขันที่หลากหลายในระดับต่าง ๆ ซึ่งเป็นโอกาสในการเพิ่มประสบการณ์และทักษะในการแข่งขันของนักกีฬาฟุตบอลหญิง ทั้งนี้ ประเด็นหลักปรากฏเป็น 2 ประเด็นย่อย ได้แก่ การหาผู้สนับสนุน และการสนับสนุนการแข่งขันเพื่อหาประสบการณ์ให้นักกีฬา ดังคำกล่าวที่ว่า “ก็อย่างว่างบประมาณได้น้อยมันทำให้นักกีฬากินอยู่ไม่พอ ก็ต้องช่วยกันไปหาเงินสponsoredจากที่อื่น ๆ เข้ามาช่วยส่งเสริม ไม่ว่าจะน้ำดื่ม ยา อุปกรณ์การแพทย์ที่ต้องพกไปแข่งขัน” (พี ผู้ฝึกสอน/ผู้จัดการทีม, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2567)

2) สวัสดิการ : ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนว่า ระหว่างการฝึกซ้อมหรือการแข่งขันฟุตบอล นักกีฬาอาจจะได้รับการบาดเจ็บหรืออุบัติเหตุได้ตลอดเวลา การมีระบบสวัสดิการทางแพทย์ที่ดีจะช่วยให้นักกีฬาได้รับการดูแลและรักษาอย่างเหมาะสม ทำให้ฟื้นฟูร่างกายได้เร็วขึ้นและสามารถกลับมาฝึกซ้อมเพื่อแข่งขันได้ในเวลาที่เหมาะสมโดยไม่มีผลกระทบต่อสมรรถภาพในระยะยาว นอกจากนี้ ทุนการศึกษาก็เป็นส่วนสำคัญที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้นักกีฬามีความมุ่งมั่น ตั้งใจ และมีกำลังใจในการฝึกซ้อมหรือการแข่งขันอย่างมีเป้าหมาย เพราะสามารถช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของนักกีฬาได้ ทั้งนี้ ประเด็นหลักปรากฏเป็น 2 ประเด็นย่อย ได้แก่ สวัสดิการทางการแพทย์ และทุนการศึกษา ดังคำกล่าวที่ว่า “ก็การดูแลทางการแพทย์นั้นคะ คือเราก็เป็นนักกีฬาของมหาวิทยาลัยและไปแข่งกีฬามหาวิทยาลัย ก็น่าจะมีการสนับสนุนเป็นการรักษาหรือเป็นยาให้

แบบฟรี ๆ แบบไม่มีค่าใช้จ่าย ทำให้นักกีฬารู้สึกปลอดภัยจะได้ตั้งใจเล่นเต็มที่ค่ะ” (ที นักกีฬา, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2567)

3) สิ่งอำนวยความสะดวก : ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนว่า สถานที่ฝึกซ้อมและอุปกรณ์ในการฝึกซ้อมที่มีมาตรฐานและเพียงพอเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างสมรรถภาพที่ดี ทั้งทางร่างกายและจิตใจของนักกีฬาฟุตบอลหญิง เนื่องจากการมีสิ่งอำนวยความสะดวกจะส่งผลกระทบต่อการเล่นฟุตบอลโดยตรงอย่างชัดเจนและไม่เพียงแต่ทำให้การเล่นเป็นไปอย่างสะดวกและเหมาะสม แต่ยังส่งผลต่อความปลอดภัยของนักกีฬาที่สามารถช่วยลดความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุและการบาดเจ็บที่อาจเกิดขึ้นในขณะฝึกซ้อม ทั้งนี้ ประเด็นหลักปรากฏเป็น 2 ประเด็นย่อย ได้แก่ สถานที่ฝึกซ้อม และอุปกรณ์ในการฝึกซ้อม ดังคำกล่าวที่ว่า “เรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวก ตอนนี้สภาพของสนามกีฬาของเราก็คงไม่ได้มาตรฐานในเรื่องของไฟ เรื่องของการใช้งานที่มันชำรุดในการฝึกซ้อมอะไรต่าง ๆ มันก็คุณภาพลดลงอะไรแบบนี้” (ซี ผู้ฝึกสอน/ผู้จัดการทีม, สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2567)

4) การบริหารบุคลากร : ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนว่า การแยกการเล่นระหว่างนักกีฬาฟุตบอลชายและนักกีฬาฟุตบอลหญิงเป็นการฝึกซ้อมที่เหมาะสม เนื่องจากกีฬาฟุตบอลมีความแตกต่างในลักษณะกายภาพระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย รูปแบบการฝึกซ้อมบางอย่างจะเหมาะสมสำหรับทีมชายแต่ไม่เหมาะสมสำหรับทีมหญิง แต่เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนผู้ฝึกสอนที่ไม่เพียงพอ ดังนั้น การแก้ปัญหาในข้อจำกัดนี้จึงยังไม่ได้มีการแก้ไข ทั้งนี้ ประเด็นหลักจึงปรากฏเป็นประเด็นย่อย ได้แก่ การบริหารทีมงานผู้ฝึกสอน ดังคำกล่าวที่ว่า “ทางที่ดีมันควรจะแยกซ้อมครับเพราะว่า แนนอนผู้หญิงกับผู้ชายจะให้มีความสามารถในการเล่นเหมือนกันมันเป็นไปไม่ได้ครับ แต่ก็มันมีข้อจำกัดตรงที่ว่าโค้ชไม่พอ มันไม่สามารถแยกซ้อมได้” (ซี ผู้ฝึกสอน/ผู้จัดการทีม, สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2567)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

นักกีฬาฟุตบอลหญิงได้พบเจอกับประสบการณ์หลากหลายด้าน ทั้งสภาวะสิ้นไหวและข้อจำกัดด้านต่าง ๆ เช่น งบประมาณ ซึ่งส่งผลให้ขาดแคลนสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริหารงานบุคคล ดังนั้น นักกีฬาจึงต้องหาการสนับสนุนจากแหล่งอื่น ๆ นอกจากนี้ การดูแลทางการแพทย์ที่ยังไม่เพียงพอ ทำให้นักกีฬาที่บาดเจ็บต้องการการรักษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น สนามฝึกซ้อมยังขาดมาตรฐาน โดยเฉพาะเรื่องแสงสว่างและการใช้งานที่ชำรุด และปัญหาด้านผู้ฝึกสอนที่ไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถแยกการเล่นระหว่างทีมชายและทีมหญิงได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาทักษะของนักกีฬาฟุตบอลหญิงเป็นอย่างมาก

ประเด็นที่ได้ให้นักกีฬาฟุตบอลหญิงและผู้ฝึกสอน/ผู้จัดการทีมสะท้อนคล้ายคลึงกันก็คือ การบริหารเวลาและความมุ่งมั่นในการฝึกซ้อมและพัฒนาทีม ทั้งสองฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของการสนับสนุนระหว่างกันเพื่อฟันฝ่าความท้าทาย รวมถึงยังมีการเน้นเรื่องความรับผิดชอบในการฝึกซ้อมและการแข่งขัน โดยนักกีฬา

แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบที่ต้องเผชิญกับอุปสรรคที่เกิดจากการทำงานและการเรียนหนังสือควบคู่ไปด้วย ในขณะที่ผู้ฝึกสอนได้ย้ำถึงความสำคัญของความรับผิดชอบในการพัฒนาทีมเช่นกัน ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการได้รับการสนับสนุน ผู้ฝึกสอนชี้ให้เห็นถึงปัญหาเรื่องคุณภาพของสนามฝึกซ้อม เช่น แสงไฟไม่เพียงพอ ซึ่งมีผลกระทบต่อคุณภาพการฝึกซ้อม นอกจากนี้ นักกีฬายังกล่าวถึงสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ว่า นักกีฬาเองก็ต้องการการสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อประสิทธิภาพที่ดีในการฝึกซ้อมเช่นกัน

จากการศึกษาประสบการณ์เรื่องสภาวะลื่นไถลและความท้าทายในการเรียนรู้ของนักกีฬาฟุตบอลหญิงเพื่อความเป็นเลิศ ผู้วิจัยค้นพบมิติที่สำคัญของสภาวะลื่นไถลและความท้าทายในการเรียนรู้ โดยปรากฏเป็นลักษณะสำคัญของสภาวะลื่นไถล 7 ประเด็น ได้แก่ 1) เป้าหมายที่ชัดเจนและการให้ผลสะท้อนกลับอย่างทันทีทันใด 2) ความท้าทายและทักษะที่สมดุล 3) การมีสติจดจ่ออยู่ในสิ่งที่ทำ 4) การสูญเสียการรับรู้ถึงตัวตน 5) การผสมผสานของการกระทำและการตระหนักรู้ 6) การเปลี่ยนแปลงของเวลา และ 7) การมีแรงจูงใจภายใน ส่วนความท้าทายได้ส่งผลต่อการฝึกซ้อมและการแข่งขันของนักกีฬาฟุตบอลหญิง โดยปรากฏลักษณะสำคัญ 4 ประเด็น ได้แก่ 1) งบประมาณ 2) สวัสดิการ 3) สิ่งอำนวยความสะดวก และ 4) การบริหารบุคลากร

การอภิปรายผลการวิจัยสำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาประสบการณ์เรื่องสภาวะลื่นไถลของนักกีฬาฟุตบอลหญิง มีดังนี้

ประสบการณ์เรื่องสภาวะลื่นไถลของนักกีฬาฟุตบอลหญิงได้สะท้อนผ่านเรื่อง เป้าหมายที่ชัดเจนและการให้ผลสะท้อนกลับอย่างทันทีทันใด การมีสติจดจ่ออยู่ในสิ่งที่ทำ และการมีแรงจูงใจภายใน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด สอดคล้องกับคำอธิบายของ Csikszentmihalyi (1990) ที่กล่าวไว้ ในแต่ละวันเหตุการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นก็ไม่ได้เป็นอย่างที่ตั้งใจไว้ ดังนั้น เหตุการณ์ต่าง ๆ จึงส่งผลให้ความตึงเครียดระหว่างวันอ่อนแรงลง ทว่าด้วยเป้าหมายที่แจ่มชัดของสภาวะการลื่นไถล ของบุคคลนั้นจะรู้ช่วยให้บุคคลรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ต้องทำ ถัดไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กานต์ จิตต์แจ้ง (2566) ซึ่งได้ศึกษาการเกิดสภาวะลื่นไถลในนักกีฬากอล์ฟอาชีพชาวไทย ที่ชี้ให้เห็นถึงการควบคุมอารมณ์และการตั้งเป้าหมายที่ท้าทาย ซึ่งมีความสัมพันธ์กับผลการศึกษามีสติจดจ่ออยู่ในสิ่งที่ทำ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สฤณีเดช สุมงคล (2562) ที่ได้ศึกษาความเข้มข้นทางจิตใจและสภาวะลื่นไถลของนักกีฬาเทควันโดประเภทต่อสู้ และพบว่าความเข้มข้นทางจิตใจส่งผลต่อการเข้าสู่สภาวะลื่นไถลเช่นกัน อีกทั้ง งานวิจัยดังกล่าวยืนยันว่าแรงจูงใจและการตั้งเป้าหมายที่เหมาะสมไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการฝึกซ้อม แต่ยังส่งผลต่อความสำเร็จในการแข่งขัน เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า การเกิดสภาวะลื่นไถลในนักกีฬาในงานวิจัยทั้งสามเรื่องมีข้อค้นพบที่สอดคล้องกัน โดยเฉพาะการจัดการอารมณ์และความคิด ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การฝึกซ้อมมีประสิทธิภาพมากขึ้นและสามารถนำไปสู่การแสดงออกถึงศักยภาพสูงสุดในการแข่งขัน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการควบคุมอารมณ์และความคิด รวมถึงการตั้งเป้าหมายที่เหมาะสม จะมีส่วนช่วยให้ให้นักกีฬาเข้าถึงสภาวะลื่นไถลได้ แต่การควบคุมอารมณ์นั้นเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและยากต่อการปฏิบัติได้จริง

อย่างสม่ำเสมอ นักกีฬาบางคนอาจขาดทักษะในการจัดการอารมณ์ โดยเฉพาะเมื่อเจอสถานการณ์ที่ตึงเครียดในการแข่งขัน การตระหนักรู้ในอารมณ์และความคิดไม่อาจเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่นักกีฬามีความกดดันสูง อีกทั้ง การให้ผลสะท้อนกลับทันทีเป็นสิ่งที่ทำได้ในบางสถานการณ์ เช่น เกิดได้เฉพาะการฝึกซ้อมเท่านั้น แต่ในระหว่างการแข่งขันจริง นักกีฬาอาจไม่ได้รับผลสะท้อนกลับอย่างรวดเร็ว จึงทำให้นักกีฬาเกิดความลังเลใจหรือความวิตกกังวลในการตัดสินใจ ดังนั้น แม้สภาวะล้นไหลเหล่านี้จะส่งเสริมการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ แต่นักกีฬาและผู้ฝึกสอนยังต้องพิจารณาปัจจัยการพัฒนาในรายละเอียดเพิ่มเติม เช่น การเตรียมพร้อมทางจิตใจ การสนับสนุนจากทีม และการฝึกฝนในสภาพแวดล้อมที่สมจริง เพื่อลดความกดดันหรือเตรียมพร้อมต่อสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในการแข่งขัน

การอภิปรายผลการวิจัยสำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จากการศึกษาประสบการณ์เรื่องความท้าทายในการเรียนรู้ของนักกีฬาฟุตบอลหญิง มีดังนี้

ถึงความท้าทายในการเรียนรู้ในเรื่อง สิ่งอำนวยความสะดวกและงบประมาณ คือ ปัจจัยสำคัญที่สุดและมีความถี่ในการตอบของนักกีฬามากที่สุด การสนับสนุนเรื่องงบประมาณจึงเป็นสิ่งสำคัญ ตามที่ รัชณี ขวัญบุญจันทร์ (2551) กล่าวว่า งบประมาณเป็นสิ่งสำคัญที่จะสามารถส่งเสริมปัจจัยต่าง ๆ ได้ เช่น ด้านสถานที่ อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งควรมีการจัดสถานที่สำหรับการเล่นกีฬาให้มีความปลอดภัยและมีจำนวนมากเพียงพอกับความต้องการ รวมทั้งเปิดกว้างและอำนวยความสะดวกในการเล่นกีฬาและการแข่งขันกีฬาให้มากที่สุด นอกจากนี้ ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เหมราช ถึงเจริญ และคณะ (2564) ที่ได้ศึกษาเรื่องการเตรียมทีมกีฬาฟุตบอลเข้าร่วมการแข่งขันในฟุตบอลลีกระดับประเทศ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงปัญหาด้านงบประมาณและอุปกรณ์ในการเตรียมทีมฟุตบอลสำหรับการแข่งขันระดับประเทศ โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของการสนับสนุนด้านการเงินและสิ่งอำนวยความสะดวกในการพัฒนาทีมกีฬา อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนกร วายุภักต์ (2561) ที่ได้ศึกษาปัญหาการเตรียมทีมเจ็ตสกีในการแข่งขันกีฬายาวชนแห่งชาติ ครั้งที่ 34 “น่านเกมส์” โดยผลการวิจัยพบว่า การเตรียมทีมกีฬาเจ็ตสกีมีปัญหาในด้านสถานที่และอุปกรณ์ ซึ่งมีความสำคัญไม่ต่างจากการเตรียมทีมกีฬาฟุตบอล งานวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงและพัฒนาระบบการสนับสนุนที่เกี่ยวข้องกับการฝึกซ้อม การคัดเลือกนักกีฬา และการจัดเตรียมอุปกรณ์เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขัน รวมถึงการเตรียมทีมและการสนับสนุนด้านงบประมาณเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของนักกีฬาในทุกประเภทกีฬา กล่าวได้ว่า การขาดแคลนงบประมาณจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทีมฟุตบอลหญิง เนื่องจากทำให้การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์ฝึกซ้อมไม่เพียงพอ และส่งผลให้การฝึกซ้อมไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ความท้าทายในการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงก็ไม่สามารถจำลองได้ในสภาพแวดล้อมที่ขาดการสนับสนุนที่เหมาะสม ทำให้ไม่สามารถพัฒนาทีมได้เต็มที่และทำให้นักกีฬาไม่สามารถแสดงศักยภาพสูงสุดได้

จากการศึกษาครั้งนี้ สภาวะสิ้นไหลจะปรากฏได้มากขึ้นหากปัจจัยที่ขาดการสนับสนุนได้รับการสนับสนุนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านงบประมาณ สวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริหารบุคลากร ซึ่งการสนับสนุนปัจจัยดังกล่าวจะช่วยให้ นักกีฬาเกิดสภาวะสิ้นไหลในระดับปัจเจกบุคคลได้สูงมากขึ้น ทั้งนี้ เมื่อเกิดสภาวะสิ้นไหลในระดับปัจเจกบุคคล ก็จะขยายไปสู่ในระดับกลุ่มต่อไปด้วย กระนั้นก็ตาม ความสำเร็จของนักกีฬาฟุตบอลหญิงยังต้องอาศัยความร่วมมือและความสามารถของสมาชิกทุกคนที่ตั้งใจและมุ่งมั่น เพราะฉะนั้น การสร้างสภาวะสิ้นไหลในระดับปัจเจกบุคคลจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะผลักดันให้เกิดความสำเร็จในระดับกลุ่มต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ

1. ผู้ฝึกสอนคือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาวะสิ้นไหลให้นักกีฬา ดังนั้น ผู้ฝึกซ้อม/ผู้ฝึกสอนควรออกแบบโปรแกรมการฝึกซ้อมที่ผนวกเรื่องการสร้างสภาวะสิ้นไหล โดยการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนและการสร้างแรงจูงใจภายในให้กับนักกีฬา เพื่อเพิ่มสมาธิและประสิทธิภาพในการฝึกซ้อมและการแข่งขัน รวมถึงการนำเสนอเทคนิคหรือวิธีการที่จะช่วยให้นักกีฬาสามารถเข้าถึงสภาวะสิ้นไหลได้มากขึ้นในแต่ละบุคคล เช่น การใช้การฝึกซ้อมที่กระตุ้นความสนใจหรือสร้างความท้าทายที่เหมาะสมกับระดับความสามารถของนักกีฬาแต่ละคน

2. ท่ามกลางความขาดแคลนปัจจัยภายนอกต่าง ๆ เช่น งบประมาณ สวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริหารบุคลากร สถาบันการศึกษาหรือทีมฟุตบอลควรให้ความสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาทักษะของนักกีฬา เช่น การจัดให้มีการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการให้ทรัพยากรและอุปกรณ์ที่จำเป็นในการฝึกซ้อม เพื่อกระตุ้นให้นักกีฬาเกิดแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองและเพิ่มโอกาสในการประสบความสำเร็จในทีม เช่น การเข้าสถานที่ฝึกซ้อมหรือฟิตเนสที่ใกล้บริเวณสนามฝึกซ้อม หรือการช่วยหาผู้สนับสนุนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาที่ใช้แนวคิดสภาวะสิ้นไหลในกลุ่มนักกีฬาฟุตบอลหญิง ของมหาวิทยาลัยในเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งเน้นเรื่องประสบการณ์สภาวะสิ้นไหลและความท้าทายเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในอนาคตอาจสำรวจเรื่องเพศสภาพในกลุ่มนักกีฬา เนื่องจากปัจจัยทางเพศอาจจะมีผลกระทบต่อการเข้าสู่สภาวะสิ้นไหลในนักกีฬาแต่ละประเภท การศึกษาความแตกต่างทางเพศจะช่วยให้เข้าใจถึงปัจจัยที่ทำให้ นักกีฬาสามารถเข้าสู่สภาวะสิ้นไหลได้อย่างมีประสิทธิภาพในเพศสภาพที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น นักกีฬาหญิงอาจรับรู้ถึงการเผชิญกับความท้าทายหรืออุปสรรคที่แตกต่างจากนักกีฬาชาย ซึ่งมีผลต่อการเข้าถึงสภาวะสิ้นไหล อีกทั้ง นักวิจัยอาจออกแบบการศึกษาเรื่อง ความเหลื่อมล้ำทางเพศในวงการกีฬา เพื่อเพิ่ม

โอกาสให้กับนักกีฬาเพศหญิงในการพัฒนาและประสบความสำเร็จในระดับสูงสุดยิ่งขึ้น โดยรวมแล้ว การศึกษาที่เจาะลึกเรื่องเพศในบริบทของสภาวะลื่นไถลจะเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจต่อผู้ฝึกซ้อมและการสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องเพื่อช่วยให้ออกแบบโปรแกรมการฝึกที่มีประสิทธิภาพสำหรับนักกีฬาทุกคนและทุกประเภทได้

เอกสารอ้างอิง/References

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2566- 2570).
<https://www.nongmung.go.th/67/P130.pdf>
- กานต์ จิตต์แจ้ง. (2566). การรับรู้สภาวะลื่นไถลของนักกีฬากอล์ฟอาชีพไทย. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จาตุรนต์ ลิ้มทัน และภาควิชา รัตนโรจนากุล. (2562). แรงจูงใจในการตัดสินใจเล่นกีฬาฟุตบอลอาชีพ. *วารสาร สุขศึกษา พลศึกษา และสันทนาการ*, 45(1), 261-270.
- จิรัฐติกุล ต้นสายธนินท์. (2557). สภาวะลื่นไถลของนักกีฬาวอลเลย์บอลที่เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาวอลเลย์บอล ระดับมหาวิทยาลัย. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธนกร วายุรกุล. (2561). การเตรียมทีมเจ็ตสกีในการแข่งขันกีฬาเยาวชนแห่งชาติ ครั้งที่ 34 “น่านเกมส์”. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปฐมพงศ์ คำจันทร์ดี และธชา รุญเจริญ. (2561). แรงจูงใจในการเล่นกีฬาฟุตบอลของนักกีฬาฟุตบอลที่สังกัดสโมสรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เข้าร่วมการแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์ พรีเมียร์ลีก. *วารสาร ศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 12(4), 45-54.
- รัชนิ ขวัญบุญจันทร์. (2551). แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากีฬาอาชีพ (2549 – 2552). สำนักวิทยาศาสตร์การกีฬา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สฤณีเดช สมมงคล. (2562). ความเข้มข้นทางจิตใจและสภาวะลื่นไถลของนักกีฬาเทควันโดประเภทต่อสู้. *วารสารสุขศึกษา พลศึกษา และสันทนาการ*, 45(2), 221-231.
- เหมราช ถึงเจริญ, วิมลมาลย์ สมคะเน และชาญชัย ขอบธรรมสกุล. (2564). การเตรียมทีมกีฬาฟุตบอลเข้าร่วมการแข่งขันในฟุตบอลลีกระดับประเทศ. *วารสารเกษมบัณฑิต*, 22(1), 123-134.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. Harper & Row.
- Csikszentmihalyi, M., & Rathunde, K. (1990). *The psychology of flow: Theory and research*. Harper & Row.
- Deci, E., & Ryan, R. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. Plenum Press.

Factors Influencing Service Management Potential of Cultural Attractions in Chachoengsao Province

Sumalee Nunthasiriphon

Tourism Department, Faculty of Liberal Arts,
Rajamangala University of Technology Krungthep

E-mail¹: sumalee.n@mail.rmutk.ac.th

Date Received : 19 July 2024

Date Revised : 8 January 2025

Date Accepted : 11 March 2025

Date Published online : 27 March 2025

Abstract

Purpose: The research objective was to study service consumption behaviour (SCB) factors affecting service management potential (SMP) of cultural tourist attractions.

Method: This research is quantitative research. A questionnaire was used to collect data from 405 Thai tourists. Sampling was done using a non-probability sampling method. The data collection areas were Wat Sothon Woraram Worawihan, Wat Saman Rattanaram, the 100-years Ban Mai Market, and Bang Khla Floating Market in Chachoengsao Province. Data obtained from the questionnaires were analyzed by correlation analysis and multiple regression methods to identify factors influencing service management potential.

Results: The hypothesis was tested using Pearson correlation coefficient, and the test of the statistical significance of the coefficient of correlation at 0.01 illustrated that SCB of tourism product was related to SMP aspect. The hypothesis test illustrated that SCB affected SMP in three aspects: tourist attractions, transportations, and local product. However, SCB in terms of the selection of tourist sites does not impact on SMP in item transportations and local product. while SCB of purchasing of local products does not affect SMP of tourist attractions.

Implications: Recommendations for enlarging SMP were that the tourist attractions should provide more transportation services information, set the transportation fee, improve the

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

tourist sites access, organise tourism activities for learning, emphasise on local products purchasing and assessment of the cost benefits.

Keywords: Service consumption behaviour, Service management potential, Tourism products, Cultural tourist attractions, Chachoengsao Province

Introduction

Presently, Thailand has become aware of the importance of tourism as a tool for driving the nation's economy because of the abundant resources and cultural diversity. In accordance with the 12th National Economic and Social Development Plan B.E. 2017-2021 (Office of the National Economic and Social Development Board, 2016) to strengthen the economy, tourism, therefore, is a tool for promoting area-based development through tourism clusters to support the geography, way of life, local culture, and tourism activities in the respective areas to grow. In addition, the "Strategies in Thai tourism revolution of 2023-2027" (Ministry of Tourism and Sports, 2022a), the essence of the Thai tourism development plan will focus on provided the guidelines for changing the concept of the assessment of the success of tourism development from focusing on the number of tourists and income to creating a balance between the economy, society, politics, and the environment to improve tourist sites to have quality and generate more income to the region (Department of Tourism, 2022; Swarbrooke, 1999) by considering the effects on the region and environment. Furthermore, the strategies emphasised the integration of cooperation between tourism agencies and local communities since the resources belong to the local people who are impacted the most (Kijcharoenpaisan, 2010).

Moreover, former tourism development adjusted the tourism structure quite well. However, there are some problems that require an urgent solution or improvement in terms of the access to and the connection of tourist sites (Thongpheng, 2011). Therefore, tourism service management that responds to the tourist demand and is appropriate to the potential of the tourist sites would support the tourism sites to create cost benefits. The attractive identity and courtesy of the local people would result in revisits, and the tourists would have a good experience thus would tell others by word of mouth. In particular, the tourist attractions that are popular among tourists in Chachoengsao Province are considered cultural tourist attractions that meet the diverse needs of tourists in terms of tourist service

management, transportation, and local products. Statistics on tourist travel in Chachoengsao Province over the past three years found that the number of Thai tourists has been increasing continuously. In 2021, the COVID-19 situation has affected tourism travel down. There were only 1,147,886 Thai tourists visiting Chachoengsao Province. After the COVID-19 situation, the number of tourists in 2022 began to increase to 4,621,189 people, which is a positive change of + 302.06 percent. In 2023, the number of tourists traveling increased to 5,667,188 people. This increase in the number of tourists has a significant impact on the need for service management in tourist attractions. From the field trips in Chachoengsao Province, the researcher found that there is still no government organization responsible for the management of transportation services, whether it is a local organization or the province. The caretakers are the local vehicle owners who provide the service, the boat owners, who agree among themselves to set prices and determine the bus and boat schedules. In addition, from the study of Puaksanit and Pasunon (2021), it was found that relevant organizations should give importance and development in transportation, such as providing inter-provincial bus services, arranging shuttle services between nearby tourist attractions to facilitate those who do not have private cars. However, problems related to the provision of services management in cultural tourist attractions, such as insufficient parking spaces and very few toilets for tourists, are still long-standing problems. Chachoengsao Province has many local products, but lacks public relations, resulting in very few local products being sold. Most tourists spend money on food, while there are few purchases of local snacks or local products under the Chachoengsao brand. Thanarajthamrongkul et al. (2022) studied and found that Chachoengsao Province has local wisdom in making palm sugar and desserts. These community products can be created as community brands, but there is a lack of public relations information to tourists. Therefore, local communities must create tourism routes linking activities in cultural tourist attractions to make them interesting for tourists, such as learning local wisdom activities, demonstrating fresh palm sugar fermentation, and making palm pearls. Hence, this research aimed to promote cultural tourist attraction in Chachoengsao Province, which is a strength resource of Thailand that would result in the generation of income for the local community. The research studied the service consumption behaviour to propose service management guidelines for tourism products: tourist sites, transportation for tourism, and local products under the concept of cultural conservation and sustainable economic development. The purpose of this research was to examine the relationship between service consumption

behaviour and service management potential. Then find out factors affecting service management potential of tourism products. Finally, propose service management guidelines for tourism products to enlarge the capacity of cultural tourist attractions. The researcher expects that the responsible government agencies for tourist sites would be able to implement the service management guidelines to local tourism promotion. Including the entrepreneurs of tourism activities, transportation for tourism, and local products could implement the management guidelines to provide services to fulfill tourists' needs.

Research Objective

The research objective was to study service consumption behaviour (SCB) factors affecting service management potential (SMP) of cultural tourist attractions.

Relevant Theories

This research studied the following concepts and theories:

1. Cultural Development Concept

The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO) implemented global development guidelines called Global Decade for Cultural Development. This was because culture is a core of economic, social, and environmental development (Sangkhap, 2012). This concept was also consistent with the 12th National Economic and Social Development Plan B.E. 2560-2565 (2017-2021) (Office of the National Economic and Social Development Board, 2016) and the tourism strategies that stated Thailand gives priority to tourism and performs cultural conservation at the regional and national level as a key strategy focusing on the economy. Cultural tourist spots in Thailand have value that has been inherited and passed on as heritage, such as, traditions, way of life, arts and culture, traditional products, traditional costume, language, and ethnicity. Therefore, cultural tourist sports management requires the conservation and utilisation of tourism resources including the management of the attractions, amenities, security, accessibility, marketing, and tourists (Department of Tourism, 2022).

2. Service Consumption Behaviour (SCB)

Service consumption behaviour (SCB) of tourists is different (Sophonsiri, 2011), as this involves travelling patterns, selecting tourist sites, and activities. Tourists are likely to look for fast service and have more concern about their health, as well as travel more frequently within a shorter period. Thus, the cultural tourism promotion at the tourist sites in Chachoengsao Province in this research study was related to the promotion that is compatible with the trend of the travelling behaviour in a shorter period. Furthermore, tourists give more importance to design, product pricing, and personal demand. Anuwitchanon (2011) explained about the tourism products purchasing behaviour that the tourists demand was derived from and changed through time according to the changing environment under the influence of personal factors, such as, age, career, economic status, education, and norms. Additionally, culture, social status, reference group and family factors influence the demand of tourists. In this research, service consumption behaviour (SCB) refers to the behavior of using tourism products of cultural tourist attractions in Chachoengsao Province in four issues: 1) travelling behavior, 2) selecting tourist sites, 3) purchasing local products, and 4) assessment of the cost benefits.

3. Service Management Potential (SMP)

Service management potential (SMP): Process of service is to manage the service inputs: service provider, facilities, and other raw materials in the process before servicing the service users. Output is the satisfaction of the service users and income of the service entrepreneurs (Kijlertpairaj, 2006). Therefore, the tourism service process is distinguished from the production of other products. Lovelock and Wright (2002) explained that the process of service is concerned with personnel, ownership, stimulating thought, and information. This is the process that involve tourists and their satisfaction: from the request of service production, the participation to set the service attribute based on the travelling demand that results in tourism activities, transportation development, facilities, and information communication to fulfill the tourists' demand. When the tourists have a sense of belonging to the facilities, amusement, tasty traditional food, the process of service leads to satisfaction and word of mouth. This research designed variables related to service management potential (SMP) in three issues as follows: 1) Tourist attractions, 2) transportations, and 3) local product.

4. Research Framework

The scope of the variables in this research consisted of the following two key variables and seven sub-variables as shown in Figure 1.

1) There are four sub-variables of tourism products service consumption behaviour:
(1) travelling behaviour, (2) selecting tourist sites, (3) purchasing local products, and (4) assessment of the cost benefits.

2) There are three sub-variables of service management potential: (1) attraction service management, (2) transportation service management, and (3) local product service management.

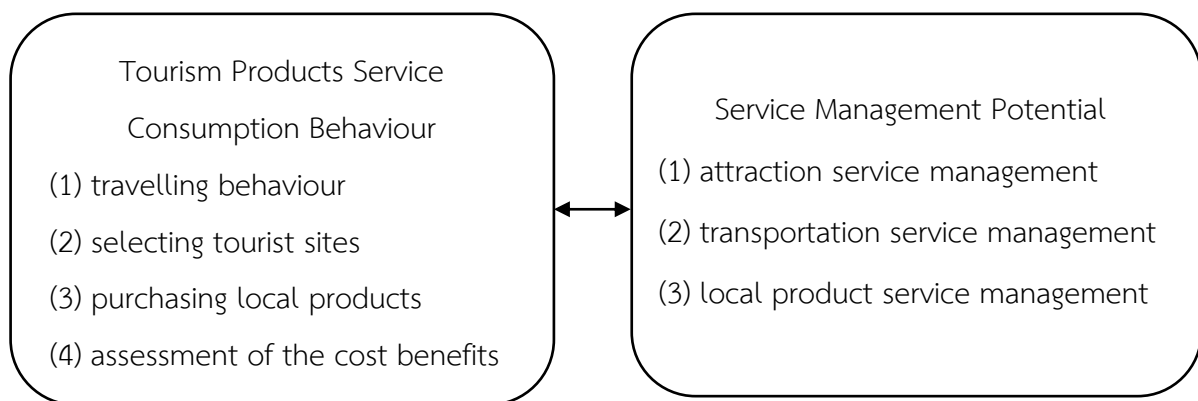

Figure 1 Research Framework

Methodology

1. The Population

The population comprised 4,621,189 Thai tourists visited in Chachoengsao Province in 2022 (Ministry of Tourism and Sports, 2022b).

2. Sample Group

This research used the Yamane sample calculation (Yamane, 1967) with error of 5% and confidence level of 95% to obtain the questionnaires. This research collected 405 samples of questionnaires and 100 percent of the data could be used. The sampling was done using purposive sampling with non-probability sampling method. The data collection areas were in Chachoengsao Province four areas: 1) Wat Sothon Woraram Worawihan with 105 samples,

2) Wat Saman Rattanaram with 100 samples, 3) the 100-years Ban Mai Market with 100 samples, and 4) Bang Khla Floating Market with 100 samples.

3. Research Tools

The research instrument used to collect data was a questionnaire designed by reviewing literature and research related to service consumption behaviour and service management potentials in cultural tourist destinations. Questions are created to find research explanations according to the research objectives. Then the questionnaire was verified for reliability by three experts to check the validity of the content (IOC: Index of item objective congruence). The consistency of the questions with the objectives and content was obtained at 0.91. After that, the questionnaire was tested with a sample group of 30 Thai tourists at Wat Sothon Woraram Worawihan in Chachoengsao Province. Testing the quality of the instrument by determining the reliability of the questionnaire. The reliability test resulted in a Cronbach Alpha value of 0.87, which has a value greater than 0.7, therefore it is accepted that there is confidence (Neuman & Lawrence, 2006).

The research tools consisted of a closed-ended and open-ended questionnaire that was divided into two parts:

Part 1: Tourism products service consumption behaviour in four aspects: 16 questions about travelling behaviour, selecting tourist sites, purchasing local products, and assessment of the cost benefits.

Part 2: Service management potential three aspects: 30 questions about attraction service management, transportation service management, and local product service management.

4. Data Collection and Statistics

The data collection from Wat Sothon Woraram Worawihan, Wat Saman Rattanaram, the 100-years Ban Mai Market, and Bang Khla Floating Market. The statistics of the collected data were analysed by percentage, mean, standard deviation, coefficient of correlation analysis, and multiple regression analysis.

Research Results

The hypothesis test results were as follows:

Hypothesis 1 Service consumption behaviour of tourism products is related to the service management potential of tourism product services at the cultural tourist attractions.

The hypothesis was tested using Pearson correlation coefficient, and the test of the statistical significance of the coefficient of correlation at 0.01 illustrated that SCB of the tourism products was related to SMP of tourism product at the cultural tourist attractions. The results were as follows:

(1) The test results of the correlation coefficient between SCB of the tourism products in four aspects; travelling behaviour, selection of tourist sites, purchasing of local products, and assessment of the cost benefits and SMP of tourism product that were concerned with three aspects: tourist attractions service management, transportation service management, and local product service management.

Table 1 The variables correlation coefficient between the service consumption behaviour of tourism products and service management potential of tourism products

Factors	SCB1	SCB2	SCB3	SCB4	SMP1	SMP2	SMP3
Service consumption behaviour variables (SCB)							
(1) Travelling behaviour (SCB1)	1	.321**	.360**	.324**	.297**	.396**	.335**
(2) Selection of tourist sites (SCB2)		1	.387**	.452**	.352**	.350**	.340**
(3) Purchasing of local products (SCB3)			1	.396**	.307**	.401**	.361**
(4) Assessment of the cost benefits (SCB4)				1	.467**	.459**	.464**
Service management potential variables (SMP)							
(1) Tourist attractions service management (SMP1)					1	.668**	.640**
(2) Transportation service management (SMP2)						1	.688**
(3) Local product service management (SMP3)							1

The results showed in Table 1, the correlation coefficient (r) was 0.297-0.467, which was at a moderate level. The tourist attractions service management had a correlation coefficient of 0.297 to the travelling behaviour that had the least. Besides, the tourist

attractions service management had a correlation coefficient of 0.467 to the assessment of the cost benefits the most. All aspects of SCB of the tourism products were positive, which meant that the relationship was in the same direction with SMP of tourism product with a statistical significance of 0.01. Since the Sig. of the research was determined at 0.01, all Sig. from the test was lower than the determined Sig. ($\text{sig} < 0.01$).

(2) The internal correlation coefficient of SCB of the tourism products variables was tested in four aspects: travelling behaviour, selection of tourist sites, purchasing of local products, and assessment of the cost benefits. It was found that the correlation coefficient (r) was 0.321-0.452, which was at a moderate level (less than 0.8). The correlation of the tourist sites selection was 0.321 to the travelling behaviour while the correlation of the cost benefits assessment was 0.452 to the tourist sites selection. Likewise, the internal correlation coefficient of SMP of tourism product variables was tested, and it was found that the correlation coefficient (r) was 0.640-0.688, which was at a moderate level (less than 0.8). The correlation of the local product service management was 0.640 to the tourist attractions service management while the correlation of the local product service management was 0.688 to the transportation service management.

In conclusion, this implied that the internal relationship of the variables had no problem with multicollinearity. Thus, refer to Table 1, it was suitable to use the data to test the relationship as stated in the hypothesis.

Hypothesis 2 Service consumption behaviour factors impact on service management potential of tourism products in tourist attractions service management aspect.

The significance testing in Table 2 illustrated that three independent variables were travelling behaviour, selection of tourist sites, and assessment of the cost benefits can predict SMP of tourism products in tourist attractions service management aspect at 0.05 statistically significant. It can conclude that three independent variables can predict 26.3% from the variance adjust R^2 , with the error term on the average predict = 0.53732.

Table 2 The service consumption behaviour of tourism products factors impacts on the tourist attractions service management aspect

Predictors			B	SE	Beta	t	Sig.
independent variables							
Constant			1.266	.188		6.747	.000
Travelling behaviour			.113	.046	.117	2.448	.015*
Selection of tourist sites			.128	.049	.131	2.595	.010*
Purchasing of local products			.079	.049	.080	1.619	.106
Assessment of the cost benefits			.312	.047	.338	6.693	.000*
R	R ²	Adjust R ²	SE.		F		Sig
.513a	.263	.256	.53732		35.698		.000

a. Dependent variables: tourist attractions service management

Hypothesis 3 Service consumption behaviour factors impact on service management potential of tourism products in transportation service management aspect.

The independent variables, travelling behaviour, purchasing of local products, and assessment were select to predict SMP of tourism products in transportation service management aspect with the statistically significant at confidence 95%. It can be implied that three independent variables can predict 30.8% from the variance adjust R², with the error term on the average predict = 0.48922 (refer to Table 3).

Table 3 The service consumption behaviour of tourism products factors impacts on the transportation service management aspect

Predictors			B	SE	Beta	t	Sig.
independent variables							
Constant			.994	.171		5.817	.000
Travelling behaviour			.194	.042	.213	4.643	.000*
Selection of tourist sites			.079	.045	.085	1.757	.081
Purchasing of local products			.168	.044	.181	3.792	.000*
Assessment of the cost benefits			.244	.042	.280	5.743	.000*
R	R ²	Adjust R ²	SE.		F		Sig
.561 ^a	.315	.308	.48922		46.044		.000

a. Dependent variables: transportation service management

Hypothesis 4 Service consumption behaviors factors influence on service management potential of tourism products in local product service management aspect.

Table 4 The service consumption behaviour of tourism products factors influences on local product service management aspect

Predictors			B	SE	Beta	t	Sig.
independent variables							
Constant			1.216	.180		6.741	.000
Travelling behaviour			.142	.044	.151	3.204	.001*
Selection of tourist sites			.088	.047	.092	1.857	.064
Purchasing of local products			.139	.047	.146	2.980	.003*
Assessment of the cost benefits			.283	.045	.315	6.316	.000*
R	R ²	Adjust R ²	SE.		F		Sig
.530 ^a	.281	.274	.51669		39.035		.000

a. Dependent variables: local product service management

As can see in Table 4. The results show the independent variables, travelling behaviour, purchasing of local products, and assessment influence on SMP of tourism products in local product service management aspect with the statistically significant less than 0.05. It can be implied that three independent variables can predict 27.4% from the variance adjust R², with the error term on the average predict = 0.51669.

In conclusions, the factors of SCB in all aspects impacts on SMP of tourism products. However, some variables cannot be predictor, as showed in Table 2 to Table 4; selection of tourist sites variable is not impact on transportation service management and local product service management aspect while purchasing of local products variable is not impacts on tourist attractions service management aspect.

Discussions

1. Relationship between the service consumption behaviour (SCB) and the service management potential (SMP) of tourism product

The correlation coefficient test result between SCB and SMP of tourism products showed that it was in a moderate level with a positive value, which meant that the relationship

was in the same direction. This implied that SCB was related to SMP of tourism products. SMP of tourism products interacted with the travelling behaviour, selection of tourists' sites, purchasing of local products, and assessment of the cost benefits. This was in line with Parasakul (2013) who explained about the decision-making to travel that began with the personnel or tourists when they needed to travel. They recognised their demand and started searching for information about the tourist sites using factors such as friends, relatives, tour agents, and brochures to consider deciding. From this SCB, it was noticeable that there were the steps relating to tourists behaviours during travelling and sightseeing. When tourists travelled, the sense of happiness was derived in the form of satisfaction or dissatisfaction during or after travelling. This was consistent with Jittangwattana and Wongpantanan (2014) who mentioned about the expectation of tourism services in which the components that caused the expectation were word of mouth, personal demand, experience, and the advertisements of service providers. When the perception was lower than the expectation, the tourists were dissatisfied and assessed the cost benefits at a low level (Wongthaweesapdee, 2007). On the other hand, if the perception was higher than the expectation, the assessment of the cost benefits would be higher.

In conclusion, SCB would satisfy or dissatisfy the tourists depending on SMP of tourism product. Likewise, the potential of tourism products could value added the tourist attractions depending on service management. This research studied all relationships to propose the service management guidelines to respond to the service consumption behaviour of the tourism products to promote cultural tourist attractions.

2. Service consumption behaviour (SCB) factors affecting the service management potential (SMP) of tourism products in the tourist attractions service management aspect

SCB factors affecting SMP of tourism products, as showed in Table 2 include travelling behaviour, selection of tourist sites, and assessment of the cost benefits that impacted the tourist attractions service management aspect. Especially, the information search for car/boat service impacted the tourist attractions service management aspect. Information on tourism is easily found on the Internet. Most tourists use a smartphone to search for information and pay for an Internet service and telephone bill in one package. For this reason, a mobile phone has become the fifth necessary factor. However, the limitation is the expense of searching for information. This is in line with Prachanan et al. (2007) who studied the tourists' behaviour

prior to travelling and found that they planned the travel more than one month beforehand. Moreover, this was consistent with Wittayathanarattana (2012) who explained in the TAT Review Magazine that technology supported the tourism market to be embedded in electronic devices. Mobile phones and social networks were the modern media that influenced the motivation to develop tourism technology. Additionally, Kitcharoenpaisan (2010) illuminated that tourists were interested in using modern media to form the tourism demand to check the route before travelling. When they completed their searching, that was the beginning of the travel as they could view the photos and read blogs of former travelers. Furthermore, there were various factors supporting the selection of the sites; for example, the government announced an additional day off to promote domestic travel to accelerate the economy.

3. Service consumption behaviour (SCB) factors affecting the service management potential (SMP) of tourism products in the transportation service management aspect

Service consumption behaviour factors affecting the service management potential of tourism products, as showed in Table 3 include travelling behaviour, purchasing of local products, and assessment of the cost benefits that impacted the transportation service management aspect. The travelling nearby the residence and the convenience of travelling as the key factor of choosing a transportation service. Tourists were travelling to the places surrounding the residence because they were concerned about wasting commute time and the extra expenses. This concurred with Kamlung-ngarm et al. (2007) who described that most tourists travelled by private car because they were living in the region or not too far from the sites. They travelled by themselves and did not use a tour agent. Thus, the tourists travelling by themselves had more chance to use local transport services. Alternatively, different genders, ages, and education influenced the use of local transportation, such as taxi and riverboat taxi differently.

4. Service consumption behaviour factors affecting the service management potential of tourism products in the local product service management aspect

SCB factors affecting SMP of tourism products, as showed in Table 4 include travelling behaviour, purchasing of local products, and assessment of the cost benefits that impacted the local product service management aspect. Tourist budget affected the selection of trendy tourist sites. There are young tourists who were studying always travelled with their family, as

they had a budget limitation. On the other hand, the aged tourists, who had sufficient income to spend for travelling, were able to select the trendy tourist sites. Moreover, there were various factors supporting the selection of the sites; for example, the government announced an additional day off to promote domestic travel to accelerate the economy. This agreed with Pathomkanjana and Sungruksa (2015) who examined the level of motivation in tourism. It was found that personal factors like different ages and education influenced the different purchasing in tourist sites. The age, education, and career are related to personal income. Furthermore, this was consistent with Wongthaveesupdee (2007) who studied the satisfaction of tourists towards tourist sites and discovered that tourists who had different ages and careers had a different feeling of satisfaction towards tourist sites. This showed a statistical significance of 0.05. The factors affecting SMP was assessment of the cost benefits which include the budgeting before travelling and the price comparison of each shop before purchasing. It implied that the cost of travelling was the key factor of spending for the trip. Aged tourists earned income from work and were more careful to spend money than tourists who were still studying. The Tourist Confidence Index (Tourism Council of Thailand, 2016) reported that most Thai tourists set a travel plan only two-four weeks prior to the trip (39%) and the expense of travelling was budgeted as average; only few increased the budget. The satisfaction of paying depended on their own experience and word of mouth. This was identical to Pimolsompong (2013) who explained that the influential sources of information were family, friends, tourism expo, and mass media. The assessment of the cost benefits of activities promoting cultural learning and culture that needed to be preserved was consistent with the standard of the tourist site management of the Ministry of Tourism and Sports (2022a) that explained that the criteria for considering the standard of cultural tourist sites was the identity in the way of life, wisdom, and cultural aesthetics.

In conclusion, the motivation in tourism came from recreation to be relieved from stress after work or to escape from the same place to new destinations. Therefore, travelling was planned based on the budget of the tourist; additionally, travelling to nearby sites required a short time and small budget. When tourists earned more income, they would like to travel to destinations in other regions in which the expense increased as well. Consequently, the factors influenced SMP of tourism product were related to the assessment of the cost benefits which include the activities that promoted cultural learning and culture that needed to be preserved including the quality of service that was worth paying. This

illustrated that travelling behaviour, selection of tourist sites, purchasing of local products, and assessment of the cost benefits influence on SMP of tourism products.

Recommendations

1. Have more transportation information online, such as, create the tourism information website of Chachoengsao Province to be more interesting, create an application to search for tourist sites, transportation services, and local products. Since different ages, genders, and education influenced the different information searching, brochures and public relations of the sites were either insufficient or inefficient.

2. Transportation services should connect one site to other sites by using an existing route. Then, expand the service area to cover tourist sites, such as, from the bus station to Wat Sothon Woraram Worawihan, to the 100-year Ban Mai Market and a connecting bus to Wat Saman Rattanaram and the Bang Khla Floating Market, which are the trendy tourist sites. Currently, tourists are experiencing problems travelling to Wat Saman Rattanaram and Bang Khla Floating Market. If the number of buses to the Bang Khla Floating Market increases, this would have a positive impact on the income of the local people.

3. Promote activities for traditional cultural learning as the index of the standard assessment of cultural tourist sites is the uniqueness of the cultural identity at the national level. Moreover, cultural conservation activities should be promoted so tourists can appreciate the culture leading to an experience exchange or positive cross-cultural communication. All activities should prolong the culture of one region to another remote region. Furthermore, tourists would be aware of the collective Thai culture; this would shape the community members to share and become nationalistic. For this reason, cultural conservation is not only tourism activities that generate income for the local people, but also activities that sustain society to become a livable place from the interaction between the tourists and the local people. This is the reason why foreign tourists, who are fascinated in Thailand, would like to revisit.

4. A government agency should be appointed to be responsible for the transportation standards to facilitate tourists who would like to use public transportation. More transportation convenience would increase the numbers of tourists who do not have a private car and the income of the local people, respectively.

5. Entrepreneurs should set a reasonable transportation fee while the government sector should monitor the fee. Moreover, the increasing route as mentioned earlier would resolve the problem of the transportation costs, which would be calculated as a tour package cost.

6. In this research, the potential of local personnel engaged in tourism activities was not studied. Therefore, stakeholders in tourism development should enhance their knowledge and skills in supplementary tourism professions to create jobs and generate income for the community. Additionally, there should be encouragement to create more local products, utilizing raw materials from within the community. This would reduce costs from importing goods from outside the locality and help in creating a unique identity for the community.

Proposed policies

1. The Provincial Administration Organisation, tourism-related agencies, and local academics should oppose the problems of tourist sites management, transportation for tourism, and local products to find solutions and appropriate management for the benefits of the region.

2. Tourism agencies should publicise the traditions and tourist attractions of the province to promote cultural tourism, which would increase the numbers of tourists and spending of tourists.

3. Provincial Community Development Office of Chachoengsao should promote the OTOP village for tourism, the tourists could have more information about the local products. This would be another channel to generate income for the local people according to the 12th National Economic and Social Development Plan B.E. 2560-2565 (2017-2021) (Office of the National Economic and Social Development Board, 2016) and Thailand tourism strategies.

4. The process of service, personnel, ownership, stimulating thought, and information should be improved to respond to the service consumption behaviour of tourists by increasing staff numbers to provide information at the tourist sites, establishing an information center, having signs to show the history and background of the local culture and tourism routes to facilitate tourists to create satisfaction.

Future research

The potential in service management may not be dependent on the factors studied in this research. There are many factors in the tourism behavior, such as the government's promotion of tourism, season in tourism, traditional and festival, attraction activities, community participation, development of the knowledge and competence of the people in the community, including the community needs be tourism for creating jobs to generate income for the community. Therefore, there are many interesting variables in the study of tourist behavior. In particular, the community's participation in the management of tourist attractions will greatly affect the efficiency in the management of tourist attractions.

Knowledge Gained from Research

The knowledge discovered from this research indicates that promoting tourism effectively requires managing services in tourist destinations in three parts as follows.

1. The efficiency of using online technology. There are several ways to enhance online transportation information and create a more attractive tourism website for tourist attractions. Community tourism leaders or government employees should decide on website templates suitable for tourism promotion, such as Wix or FlipHTML5, to create attractive and user-friendly websites, flip books, or e-books. Additionally, providing comprehensive information about tourist products, such as tourist attractions, transportation services, and local products, is essential for tourists to find out information. Using photographs to attract visitors' attention and high-quality videos that load quickly and are mobile-friendly is also important. Furthermore, developing an application design that allows easy, quick searches for tourism products, enhancing convenience for tourists. The application should cater to tourists of all genders, ages, and educational backgrounds. Using online media to distribute well-designed digital brochures with comprehensive travel information. Incorporating multimedia elements such as videos, images, and links to enhance the tourist experience and promote digital tourism marketing, encouraging tourists to share information with others.

2. Sustainable transportation systems. Developing transportation services to connect tourist attractions with implementing technology in transportation management, such as using applications for ticket booking and real-time travel tracking, will help tourists plan their trips more conveniently. Emerging environmentally friendly transportation by using

environmentally friendly vehicles, electric buses, or buses powered by clean energy will help reduce environmental impact and create a positive image for tourist attractions. Improving facilities and increasing the frequency of transportation services. Upgrading transportation stations and bus stops to have complete facilities, such as clean restrooms, shops, and rest areas, will make tourists feel more comfortable. Increasing the number of bus or train trips during peak tourist times will help reduce congestion and make travel more convenient for tourists. Encouraging local communities to participate in developing transportation services, such as establishing volunteer groups to provide information and assist tourists, will help build good relationships between tourists and the community.

3. Craft exhibitions and workshops. There are delicate crafts that reflect local wisdom. These activities not only help tourists learn and appreciate local culture but also promote positive cross-cultural exchange and communication. Support and promotion of handicrafts or the One Tambon, One Product (OTOP) project should be supported by the government to promote the production and marketing of local products. Most communities often do not realize what interesting community products they have and do not know how to market these products for sale. Therefore, showcasing community products that promote local knowledge and traditional wisdom is important so that tourists can learn about the products available in the area. Many tourists are willing to pay to buy community products nowadays.

Acknowledgement The completion of this research was supported by the Rajamangala University of Technology Krungthep Research Fund.

References

- Anuwichanont, J. (2011). *Tourism Marketing* (1st Edition). Thammasan.
- Department of Tourism. (2022). *Guidelines for Historical and Cultural Management*.
<https://www.dot.go.th/ebooks/ebooks-group/3?page=1>
- Jittangwattana, B. & Pornpattarawadee, W. (2014). *Tourism Psychology and Quality* (1st Edition). Fern Kha Luang Printing and Publishing.
- Kamlung-ngarm, S., Kaewkamjan, S., & Yuprayong, N. (2007). Tourism Products Consumption Behaviors, Arts and Cultures and Traditions of Tourists in Southeastern Provinces. *Journal of International and Thai Tourism*, Articles 2007, 348-359.

- Kijlertpairaj, W. (2006). *Service Business Marketing*. SE-Education.
- Kitcharoenpaisan, P. (2010). *Study on Cultural Tourism Resources of Mon Community to Promote Ecotourism in Pathum Thani Province* [Unpublished master's thesis]. Srinakharinwirot University.
- Lovelock, C. & Wright, L. (2002). *Principles of Service Marketing and Management* (2nd edition). Prentice Hall.
- Ministry of Tourism and Sports. (2022a). *Tourism Strategies B.E. 2566-2570*. Ministry of Tourism and Sports.
- Ministry of Tourism and Sports. (2022b). *Statistics of Tourists in Thailand 2022 (By Region and Province)*. <https://www.mots.go.th/news/category/657>
- Neuman, W. Lawrence. (2006). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Person.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2016). *The Twelfth National Economic and Social Development Plan B.E. 2560 – 2565*. Office of the National Economic and Social Development Board.
- Parasakul, L. (2013). *Tourists Behaviors* (2nd Edition). Chulalongkorn University.
- Pathomkajana, C. & Sungruksa, N. (2015). Guidelines for Promoting Cultural Participatory Tourism of Bang Luang Floating Market, Bang Lan district, Nakhon Pathom Province. *Academic Services Journal Prince of Songkla University*, 26(1), 118-129.
- Pimolsompong, C. (2013). *Tourism Marketing Planning and Development*. Kasetsart University.
- Prachanan, P., Prachanan, N., Jattugoo, A., & Weerakultewan, S. (2007). *Tourism Products Consumption Behaviors of Tourists in Southeastern Provinces*. Annual of international Thai Tourism Journal. Thailand Development Research Institute.
- Puaksanit, S. & Pasunon, P. (2021). Behavior of Thai Tourists in Cultural Tourism Chachoengsao Province. *Humanities and Social Science Journal, Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 12(2), 203-215.
- Sangkhap, T. (2012). *Sustainable Development* (1st Edition). Chulalongkorn University.
- Sophonsiri, S. (2011). *Tourists' Behaviors* (1st Edition). V.C.P. Success Group.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. CABI.
- Thanarajthamrongkul, T., Saetiew, K., Klunnumthip, B., Permpol, S., & Naknoppakhun, C. (2022). A Development Processed Product from Today Palm and Tourism Promotion

Activities, Sugar Village, Chachoengsao Province. *The 4th BAs National Conference 2022* (38-49). Faculty of Business Administration for Society, Srinakharinwirot University.

Thongpheng, J. (2011). *Opinions of Tourists on Cultural Tourism Management of Wat Sothon Woraram Worawihan, Cha Choeng Sao Province* [Unpublished master's thesis]. Burapha University, Chonburi.

Tourism Council of Thailand. (2016). Survey Result of Tourists' Opinions. *Tourism Confidence Index*, Quarter 2, 7.

Wittayathanarattana, S. (2012). *TAT Review Magazine Increasing Inspiration: Future of Tourism Information*. <https://tatreviewmagazine.com/e-magazine/>

Wongthaweesapdee, J. (2007). *Satisfaction of Tourists Towards Tourist Sites in Nakhon Pathom Province* [Unpublished master's thesis]. Nakhon Pathom Rajabhat University.

Yamane, T. (1967). *Statistics, An Introductory Analysis* (2nd Edition). Harper and Row.

การวิเคราะห์บรรณมิติของผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติของ
มหาวิทยาลัยมหิดลในมิติของเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)
Bibliometric Analysis of Mahidol University's International
Publications in the Context of the Sustainable Development Goals
(SDGs)

อัคราพรรณ โพธิ์ทอง
Atcharaphan Phothong

สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล
Institute for Innovative Learning, Mahidol University

E-mail¹ : atcharaphan.pho@mahidol.edu

Date Received : 23 October 2024

Date Revised : 22 February 2025

Date Accepted : 17 March 2025

Date Published online : 27 March 2025

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและทิศทางผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติของมหาวิทยาลัยมหิดลระหว่างปี พ.ศ. 2562 - 2566 ในมิติของเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยสืบค้นข้อมูลผลงานตีพิมพ์ทุกประเภทจากฐานข้อมูล SciVal จำนวนทั้งสิ้น 20,302 เรื่อง จากนั้นวิเคราะห์จำนวนผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs คุณภาพของวารสารที่ตีพิมพ์ ความร่วมมือระหว่างประเทศ ค่าดัชนี RAI (Relative Achievement Index) กลุ่มหัวข้องานวิจัย (Topic Cluster) และ Times Higher Education (THE) Impact Rankings ที่สนับสนุนการขับเคลื่อนเป้าหมายของ SDGs ผลการศึกษาพบว่า มหาวิทยาลัยมหิดลมีผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติรวมทั้งหมด 20,302 เรื่อง โดยปี พ.ศ. 2565 มีจำนวนมากที่สุด 4,751 เรื่อง (ร้อยละ 23.40) ตีพิมพ์ในวารสารที่มีค่า Journal Quartile จำนวน 18,652 เรื่อง (ร้อยละ 91.87) เป็นวารสาร Q1 ที่มีคุณภาพดีที่สุด จำนวน 9,713 เรื่อง (ร้อยละ 52.07) และมีผลงานที่สอดคล้องกับ SDGs จำนวน 11,685 เรื่อง (ร้อยละ 57.55) โดยสอดคล้องกับ SDG 3 มากที่สุด จำนวน 7,418 เรื่อง (ร้อยละ 63.48) และจำนวนครั้งอ้างอิงมากที่สุด 114,078 ครั้ง

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

ในขณะที่ SDG 16 มีค่า FWCI มากที่สุด สำหรับความร่วมมือระหว่างประเทศ พบว่า มีผลงานตีพิมพ์ร่วมกับสหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกามากที่สุด ด้านดัชนีค่า RAI พบว่า SDG 3 มีค่าสูงที่สุดที่ 2.29 แสดงให้เห็นว่ามีความก้าวหน้าโดดเด่นในการบรรลุเป้าหมาย SDGs และตีพิมพ์ในกลุ่มหัวข้องานวิจัยทางด้าน COVID-19; Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2; Public Health เมื่อพิจารณาถึง THE Impact Rankings 2024 อยู่ลำดับที่ 19 ของโลก และลำดับที่ 1 ของประเทศไทย ผลการศึกษาที่ได้สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนกลยุทธ์การวิจัยและขับเคลื่อนนวัตกรรมทางวิชาการเพื่อบรรลุเป้าหมาย SDGs ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : การวิเคราะห์บรรณมิติ, ผลงานตีพิมพ์ในระดับนานาชาติ, เป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, มหาวิทยาลัยมหิดล, วารสารวิชาการ

Abstract

This study aims to analyze the trends and directions of international academic publications by Mahidol University between 2019 to 2023, with a focus on the Sustainable Development Goals (SDGs). Data on all types of publications were retrieved from the SciVal database, totaling 20,302 publications. The study then analyzed the number of publications aligned with the SDGs, the quality of the journals, international collaborations, the Relative Achievement Index (RAI), research topics (Topic Clusters), and the Times Higher Education (THE) Impact Rankings, which support the advancement of the SDGs. The findings indicate that Mahidol University published a total of 20,302 papers in international academic journals. The year 2022 saw the highest number of publications, with 4,751 papers (23.40%). Of these, 18,652 papers (91.87%) were published in journals ranked by Journal Quartile, with 9,713 papers (52.07%) appearing in Q1 journals, which are of the highest quality. A total of 11,685 publications (57.55%) were aligned with the SDGs, with SDG 3 (Good Health and Well-being) being the most frequently addressed, accounting for 7,418 papers (63.48%) and receiving the highest number of citations, totaling 114,078. In contrast, SDG 16 (Peace, Justice, and Strong Institutions) had the highest Field-Weighted Citation Impact (FWCI). Regarding international collaborations, the study found that the university's publications were most frequently co-authored with researchers from the United Kingdom and the United States. In terms of the RAI index, SDG 3 had the highest value at 2.29, highlighting significant progress in achieving this goal. The most prominent research topics were COVID-19, Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2, and Public Health. According to the Times Higher Education Impact Rankings

2024, Mahidol University was ranked 19th globally and 1st in Thailand. These findings can serve as a foundation for strategic planning in research and advancing academic innovation to effectively achieve the SDGs.

Keywords: Bibliometric Analysis, International Publications, Sustainable Development Goals (SDGs), Mahidol University, Academic Journal

บทนำ

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นกรอบแนวคิดที่กำหนดโดยองค์การสหประชาชาติ (UN) ในปี พ.ศ. 2558 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนภายในปี พ.ศ. 2573 โดยมีเป้าหมาย 17 เป้าหมาย ประกอบด้วย SDG 1) ขจัดความยากจน SDG 2) ขจัดความหิวโหย SDG 3) การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี SDG 4) การศึกษาเท่าเทียม SDG 5) ความเท่าเทียมทางเพศ SDG 6) การจัดการน้ำและการสุขาภิบาล SDG 7) พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้ SDG 8) การจ้างงานที่มีคุณค่าและเติบโตทางเศรษฐกิจ SDG 9) อุตสาหกรรม นวัตกรรมและโครงสร้างพื้นฐาน SDG 10) ลดความเหลื่อมล้ำ SDG 11) เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน SDG 12) แผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน SDG 13) การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ SDG 14) การใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเล SDG 15) การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศบนบก SDG 16) สังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยก SDG 17) หุ้นส่วนความร่วมมือสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ครอบคลุมประเด็นต่างๆ ตั้งแต่การขจัดความยากจน การพัฒนาการศึกษา การส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ การปกป้องสิ่งแวดล้อม ไปจนถึงการสร้างความร่วมมือระดับโลก เป้าหมายเหล่านี้ถูกออกแบบมาเพื่อให้มั่นใจว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนและครอบคลุมทุกภาคส่วนของสังคมทั่วโลก

ในปัจจุบันมีนักวิชาการและนักวิจัยหลากหลายสาขาให้ความสนใจในการขับเคลื่อนผลงานวิจัยเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมากขึ้น จากงานวิจัยของ ไกรสร วันละ และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร (2564) ได้นำเสนอบทความวิชาการเพื่อนำเสนอการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศ ไทยจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด การตรวจสอบ การแก้ปัญหา และพร้อมยอมรับการร่วมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาสังคม ในการเป็นหุ้นส่วนขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (อิทธิศักดิ์ จิราภรณ์วารี และศุภกฤต ทวีสง่า, 2565) และการที่จะสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จอีกทางคือการปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจังในทุกด้านเพราะการศึกษาที่มีคุณภาพจะบ่งบอกถึงคุณภาพของประชากรในประเทศ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ (มานะ สินธุวานานท์ และคณะ, 2566) นอกจากนี้งานวิจัยของ ภาสกร บุญคุ้ม และรัตนดา ด้วยดี (2566) ได้นำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยงานวิจัย เนื่องจากงานวิจัยช่วยให้เข้าใจสภาพปัญหา ความท้าทายของแต่ละเป้าหมาย และช่วยกำหนดขอบเขตการพัฒนาได้เฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังช่วยกำหนดการพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหาและสนับสนุนให้เป็นไปตามกรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และ Mishra et al. (2024) ได้ทำการวิเคราะห์เชิงบรรณมิติ (bibliometric analysis) เพื่อประเมินสถานการณ์ปัจจุบัน ความท้าทาย และโอกาสของการบรรลุ SDGs โดยใช้ฐานข้อมูลการอ้างอิงจาก Web of Science และทำการวิเคราะห์ด้วย VOS viewer และ RStudio จำนวน 12,176 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่ามีงานวิจัยร้อยละ 31 ที่เกี่ยวข้องกับ SDGs งานวิจัยส่วนมากมาจากสหรัฐอเมริกา ประเทศจีน และสหราชอาณาจักร โดยมีค่าเฉลี่ยการอ้างอิงต่อบทความอยู่ที่ 15.06 ครั้ง/เรื่อง และงานวิจัยหลักสอดคล้องกับ SDG 13 ซึ่งผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า การวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับ SDGs ในประเทศที่พัฒนาแล้วมีจำนวนมากกว่าประเทศที่กำลังพัฒนาและประเทศที่ยังไม่ได้พัฒนา นอกจากนี้ Raman et al. (2024) ได้ศึกษาผลงานวิจัยที่สอดคล้องกับ SDGs ในช่วงปี พ.ศ. 2559 – 2565 พบว่า มีอัตราการเติบโตของการตีพิมพ์ผลงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 74 และการอ้างอิงเพิ่มขึ้นร้อยละ 171 ซึ่งมีผลงานวิจัยด้าน SDG 12 โดดเด่นที่สุด นอกจากนี้จำนวนผลงานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ SDG 3 และ SDG 7 ซึ่งเป็นความท้าทายเนื่องจากมีจำนวนของผลงานที่มากและมีความหลากหลายของปัญหา SDGs ที่ซับซ้อน อย่างไรก็ตาม ในอนาคตอาจมีการศึกษาบรรณมิติเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลงานในด้าน SDG 3, SDG 7, และ SDG 13 เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ครอบคลุมและสามารถนำไปสู่แนวทางแก้ไขปัญหายั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพ จากผลงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เนื่องจากเป็นแหล่งเผยแพร่องค์ความรู้เชิงวิชาการที่สนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายอย่างมีหลักฐาน ส่งเสริมการพัฒนาและการบูรณาการนวัตกรรมใหม่ ๆ ผ่านการวิจัยต่อยอด ตลอดจนสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับ SDGs นอกจากนี้ ผลงานวิจัยยังมีส่วนในการประเมินความก้าวหน้าและผลกระทบของมาตรการที่ดำเนินไปแล้ว ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการปรับปรุงแนวทางปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนรวมถึงยังสร้างแรงบันดาลใจและความตระหนักรู้ในสังคมต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

มหาวิทยาลัยมหิดลมุ่งมั่นที่จะเป็นมหาวิทยาลัยอยู่ในอันดับ 1 ใน 100 มหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดในโลก ในปี พ.ศ. 2573 ตามแผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2567 - 2570 และได้จัดทำนโยบายมหาวิทยาลัยเชิงนิเวศและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Mahidol Eco University and Sustainability Policy) ภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน 17 ประการ (Sustainable Development Goals : 17 SDGs) ที่จัดทำขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติ โดยดำเนินการผ่านกลยุทธ์สำคัญ 3 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนารากฐานการเติบโตที่ยั่งยืน (Sustainability Growth) กลยุทธ์การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Sustainable Resources Use) และกลยุทธ์การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน (Sustainable Society) เพื่อตอบสนองต่อวิสัยทัศน์มีเป้าหมายในการพัฒนาประเทศที่จะสามารถสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนใน 3 จาก 17 ประเด็นเป้าหมายคือ SDG 3, SDG 16 และ SDG 17 (กองแผนงานมหาวิทยาลัยมหิดล, 2567) ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยมีจุดแข็งด้านการบูรณาการงานวิจัยข้ามศาสตร์ โดยเฉพาะในสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยมหิดลจึงได้รับการจัดอันดับจาก THE Impact Rankings 2024 เป็น

อันดับ 19 ของโลก และอันดับ 1 ของประเทศไทย ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญในการพัฒนามหาวิทยาลัยให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับประเทศและระดับโลก โดยมหาวิทยาลัยตระหนักถึงความสำคัญของการบูรณาการเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เข้ากับยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัย เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันบนเวทีระดับโลก นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทในการขับเคลื่อนที่สำคัญของระบบวิจัยของประเทศไทย (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2567) และงานวิจัยมีบทบาทสำคัญในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยช่วยวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม มหาวิทยาลัยมหิดลจึงใช้จำนวนผลงานวิจัยที่สอดคล้องกับ SDGs เป็นตัวชี้วัดสำคัญในการจัดอันดับมหาวิทยาลัย เช่น Times Higher Education (THE) Impact Rankings และ QS Sustainability Rankings โดยพิจารณาจำนวนบทความวิจัยที่ตีพิมพ์ ทุนวิจัยที่ได้รับ และจำนวนนักวิจัยที่มุ่งเน้น SDGs เพื่อขับเคลื่อนองค์ความรู้และยกระดับมหาวิทยาลัยบนเวทีระดับโลก แม้ว่าจะมีการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างผลงานวิจัยและเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ในระดับสากล โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ยังไม่มีการศึกษาที่เจาะลึกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษาในประเทศไทยในการขับเคลื่อน SDGs ผ่านงานวิจัยซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนายุทธศาสตร์ด้านการวิจัยและนโยบายมหาวิทยาลัยให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในแง่ของปริมาณ คุณภาพ และผลกระทบทางวิชาการและสังคม นอกจากนี้ การวิเคราะห์เชิงบรรณมิติจะช่วยให้เห็นภาพรวมของการกระจายตัวของงานวิจัยในแต่ละ SDGs ระบุจุดแข็งและจุดอ่อนของสาขาที่ได้รับความสนใจมากหรือน้อย รวมถึงแนวทางในการพัฒนางานวิจัยที่ยังขาดแคลน

การศึกษาในครั้งนี้จึงได้วิเคราะห์บรรณมิติของผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติของมหาวิทยาลัยมหิดลระหว่างปี พ.ศ. 2562 - 2566 ในมิติของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เช่น จำนวนผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs คุณภาพของวารสารที่ตีพิมพ์ ความร่วมมือระหว่างประเทศ ค่าดัชนี RAI (Relative Achievement Index) กลุ่มหัวข้องานวิจัย (Topic Cluster) และการจัดอันดับมหาวิทยาลัยโดยใช้หลักเกณฑ์ของ THE Impact Rankings ที่สนับสนุนการขับเคลื่อนเป้าหมายของ SDGs เพื่อชี้ให้เห็นถึงทิศทางและแนวโน้มของผลงานตีพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมาย SDGs ผลการศึกษาที่ได้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผน กำหนดทิศทางนโยบายส่งเสริมสนับสนุนเพิ่มความตระหนักรู้ การพัฒนาแนวทางปฏิบัติใหม่ ๆ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ รวมถึงเสริมศักยภาพให้นักวิจัยผลิตผลงานวิจัยตีพิมพ์ในระดับนานาชาติ เพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหิดลสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและทิศทางผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติของมหาวิทยาลัยมหิดลในมิติเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ระหว่างปี พ.ศ. 2562 – 2566

วิธีการศึกษา

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเป็นผลงานตีพิมพ์ทุกประเภทในระดับนานาชาติของมหาวิทยาลัยมหิดลที่พิจารณาจากสังกัดของผู้แต่งที่ระบุสังกัดเป็นมหาวิทยาลัยมหิดลจากฐานข้อมูล SciVal ระหว่างปี พ.ศ. 2562 – 2566 ซึ่งประกอบด้วย บทความวิจัย (Article) บทความปริทัศน์ (Review) บทความสืบเนื่องจากงานประชุมวิชาการ (Conference paper) หมายเหตุงานวิจัย (Note) การแก้ไขคำผิด (Erratum) บทในหนังสือ (Chapter) จดหมายวิชาการ (Letter) หนังสือ (Book) การทบทวนวรรณกรรมแบบย่อ (Short Survey) บทความข้อมูล (Data Paper) และบทบรรณาธิการ (Editorial) การเลือกใช้ข้อมูลช่วงเวลาดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นการพัฒนางานวิจัยระดับนานาชาติและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) และสะท้อนถึงแนวโน้มงานวิจัยที่ได้รับอิทธิพลจาก SDGs และปัจจัยสำคัญ เช่น การแพร่ระบาดของ COVID-19 โดยการใช้ข้อมูลในระยะเวลา 5 ปี ช่วยให้สามารถติดตามพัฒนาการของงานวิจัยและประเมินทิศทางการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยสู่มหาวิทยาลัยแห่งนวัตกรรมระดับโลกที่มุ่งแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 20,302 เรื่อง และมีผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) จำนวน 11,685 เรื่อง สืบค้น ณ วันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2567

เครื่องมือในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ Scival ซึ่งเป็นฐานข้อมูลที่มหาวิทยาลัยมหิดลบอกรับ โดยใช้สำหรับวิเคราะห์และประเมินผลสมรรถนะงานวิจัยของหน่วยงานที่พัฒนาขึ้นโดยบริษัท Elsevier โดยใช้ข้อมูลผลงานตีพิมพ์ระดับนานาชาติฐานข้อมูล Scopus

ค่า RAI (Relative Achievement Index) ของ SDGs เป็นตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมินความก้าวหน้าของประเทศต่าง ๆ ในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน คำนวณจากการเปรียบเทียบจำนวนผลงานวิจัยของหน่วยงานในสาขาวิชาหนึ่งๆ กับจำนวนผลงานวิจัยทั้งหมดในสาขานั้นๆ ทั่วโลก หากค่า RAI มากกว่า 1 แสดงว่า หน่วยงานนั้นให้ความสำคัญกับการวิจัยในสาขานั้นๆ มากกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลก ซึ่งค่า RAI เท่ากับ 1 หมายถึงค่าเฉลี่ยทั่วโลก

Journal Quartile เป็นดัชนีที่ใช้ในการประเมินคุณภาพของวารสาร ซึ่งสามารถสืบค้นได้จากฐานข้อมูล SJR (Scimago Journal & Country Rank) โดยการจัดแบ่งวารสารออกเป็น 4 กลุ่มตามคุณภาพ ดังนี้ Q1 หมายถึงวารสารในกลุ่มที่ดีที่สุดของสาขา (top 25%) Q2 คือวารสารที่อยู่ในกลุ่มคุณภาพระดับที่ 2 (ระหว่าง top 25% ถึง top 50%) Q3 เป็นวารสารในกลุ่มคุณภาพระดับที่ 3 (ระหว่าง top 50% ถึง top 75%) และ Q4 หมายถึงวารสารที่อยู่ในกลุ่มล่างสุด (bottom 25%) เป็นกลุ่มวารสารที่มีคุณภาพในระดับต่ำที่สุดในสาขา โดยใช้ตัวชี้วัดหลักคือ SCImago Journal Rank (SJR) Indicator ซึ่งคำนวณจากการอ้างอิงที่ได้รับจากวารสารอื่น ๆ โดยมีการถ่วงน้ำหนักตามอิทธิพลของแหล่งอ้างอิง การพิจารณาจำนวนการอ้างอิงรวม

(Total Citations) และความสำคัญของแหล่งที่ทำการอ้างอิง (Prestige of Citing Journals) นอกจากนี้ยังพิจารณาจากจำนวนบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารนั้นๆ และ ค่า H-index ซึ่งสะท้อนถึงความยั่งยืนและความยอมรับของผลงานวิจัยในวงวิชาการ โดยปัจจัยทั้งหมดนี้มีผลในการกำหนดการจัดอันดับวารสารใน Quartile ต่างๆ ตามระดับความมีอิทธิพลและคุณภาพการเผยแพร่ผลงานวิจัย

ดัชนีชี้วัดผลกระทบของการอ้างอิงโดยเฉลี่ย (Field-Weighted Citation Impact - FWCI) เป็นค่าที่ใช้เปรียบเทียบจำนวนการอ้างอิงงานวิจัยกับค่าเฉลี่ยของงานในสาขาเดียวกัน โดยที่ค่าเฉลี่ยของการอ้างอิงทั่วโลกถูกกำหนดให้เท่ากับ 1 หากค่า FWCI มากกว่า 1 หมายความว่างานวิจัยนั้นได้รับการอ้างอิงมากกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลก

การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

สืบค้นและรวบรวมผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติของมหาวิทยาลัยมหิดลทุกประเภทผลงาน ประกอบด้วย บทความวิจัย (Article) บทความปริทัศน์ (Review) บทความสืบเนื่องจากงานประชุมวิชาการ (Conference paper) หมายเหตุงานวิจัย (Note) การแก้ไขคำผิด (Erratum) บทในหนังสือ (Chapter) จดหมายวิชาการ (Letter) หนังสือ (Book) การทบทวนวรรณกรรมแบบย่อ (Short Survey) บทความข้อมูล (Data Paper) และบทบรรณาธิการ (Editorial) จำกัดการสืบค้นโดยระบุปี ค.ศ. 2019 – 2023 (พ.ศ. 2562 – 2566) จากฐานข้อมูล SciVal ผ่านเว็บไซต์ <https://www.scival.com/> โดยใช้ Module Overview และสร้าง Publication Sets ในโปรแกรมสำเร็จรูป Scival จากนั้นใช้แถบเมนู Research Fields เลือก SDGs รวบรวมผลงานตีพิมพ์ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เช่น ความสอดคล้องของคำสำคัญ (Keywords) ความครบถ้วนของข้อมูล ชื่อบทความ ชื่อผู้แต่ง สังกัด บทคัดย่อ และการอ้างอิง รวมถึงความครบถ้วนในรายละเอียดของการศึกษาเรื่อง SDGs เป็นต้น พร้อมส่งออกข้อมูล (Export) ผลงานตีพิมพ์ในรูปแบบของ Microsoft Excel เพื่อบันทึกข้อมูลผลงานตีพิมพ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล จากนั้นวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้ฐานข้อมูล SciVal ในการวิเคราะห์จำนวนผลงานตีพิมพ์ด้าน SDGs คุณภาพของวารสารที่ตีพิมพ์ ความร่วมมือระหว่างประเทศ ค่าดัชนี RAI กลุ่มหัวข้องานวิจัย และการจัดอันดับมหาวิทยาลัยโดยใช้หลักเกณฑ์ของ THE Impact Rankings ที่สนับสนุนการขับเคลื่อนเป้าหมายของ SDGs

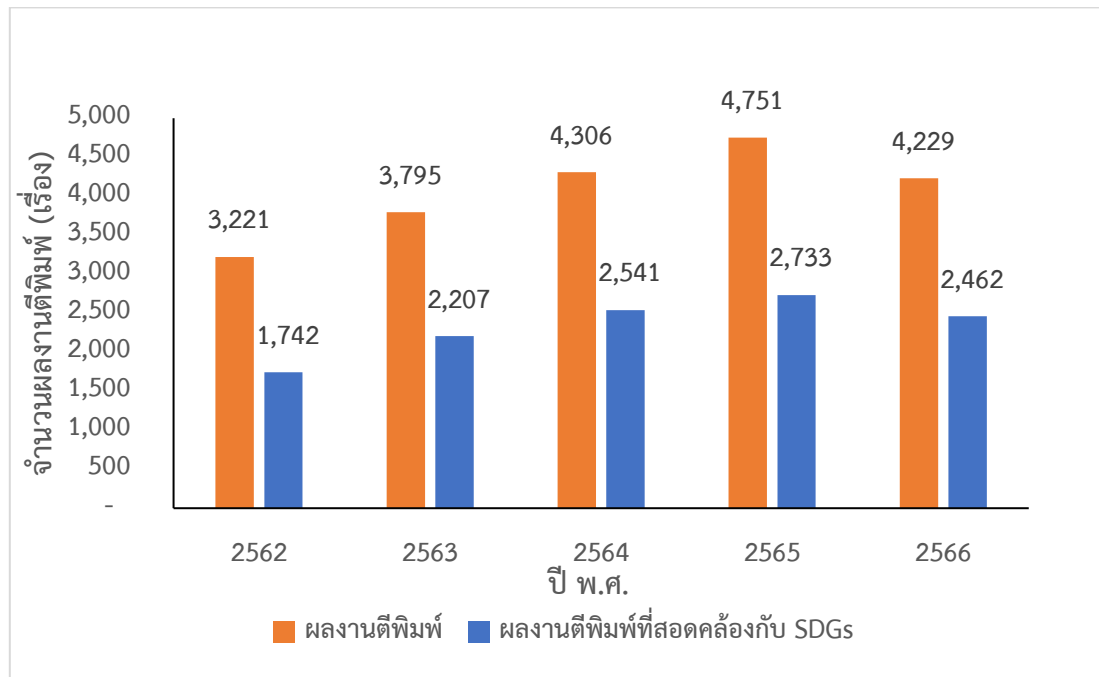
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพรรณนา โดยคำนวณค่าความถี่และค่าร้อยละ จากนั้นทำการจัดเรียงข้อมูลจากมากไปน้อยแสดงผลลัพธ์ในรูปแบบตารางและกราฟ พร้อมใช้หลักการเปรียบเทียบค่าทางสถิติต่าง ๆ เพื่อให้เห็นความแตกต่างและแนวโน้มของข้อมูล

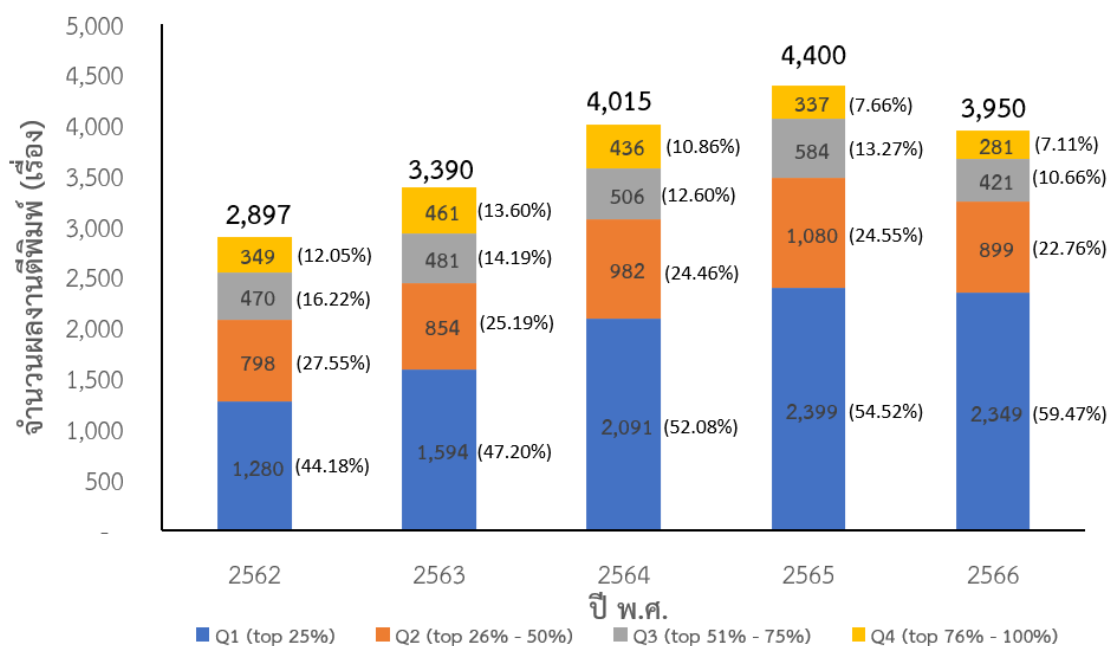
ผลการศึกษา

เมื่อสืบค้นข้อมูลผลงานตีพิมพ์ทุกประเภทระดับนานาชาติของมหาวิทยาลัยมหิดลจากฐานข้อมูล SciVal ในระหว่างปี พ.ศ. 2562 – 2566 มาทำการวิเคราะห์แนวโน้มและทิศทางผลงานตีพิมพ์ในมิติเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน รายละเอียดดังนี้

มหาวิทยาลัยมหิดลมีผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติรวมทั้งหมด 20,302 เรื่อง โดยในปี พ.ศ. 2565 มีจำนวนผลงานตีพิมพ์มากที่สุด จำนวน 4,751 เรื่อง (ร้อยละ 23.40) รองลงมาปี พ.ศ. 2564 จำนวน 4,306 เรื่อง (ร้อยละ 21.20) ปี พ.ศ. 2566 จำนวน 4,229 เรื่อง (ร้อยละ 20.83) ปี พ.ศ. 2563 จำนวน 3,795 เรื่อง (ร้อยละ 18.69) และปี พ.ศ. 2562 จำนวน 3,221 เรื่อง (ร้อยละ 15.86) ตามลำดับ แสดงดังภาพที่ 1 หากพิจารณาถึงผลงานที่สอดคล้องกับ SDGs ของมหาวิทยาลัยมหิดล โดยการทำ SDG mappings (Bedard-Vallee et al., 2023) ซึ่งใช้คำค้นหา SDGs ประมวลผลในฐานข้อมูล Scopus ผลการศึกษาพบว่าในระหว่างปี พ.ศ. 2562 – 2566 มหาวิทยาลัยมหิดลมีผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติทั้งหมดจำนวน 20,302 เรื่อง โดยมีผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs จำนวน 11,685 เรื่อง (ร้อยละ 57.55) เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนจำนวนผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs มีจำนวน 0.5 เท่าของผลงานทั้งหมดในแต่ละปี และมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นของผลงานตีพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็น SDGs และเมื่อพิจารณาถึงดัชนีตัวชี้วัดคุณภาพของวารสาร ค่า Journal Quartile พบว่า มหาวิทยาลัยมหิดลมีการตีพิมพ์ในวารสารที่มีค่า Journal Quartile จำนวน 18,652 เรื่อง (ร้อยละ 91.87) โดยมีการตีพิมพ์ในวารสารที่มีค่า Journal Quartile ที่ Q1 มากที่สุด จำนวน 9,713 เรื่อง (ร้อยละ 52.07) ซึ่งเป็นวารสารที่มีคุณภาพระดับดีที่สุด รองลงมา วารสารที่มีค่า Journal Quartile ที่ Q2 จำนวน 4,613 เรื่อง (ร้อยละ 24.73) วารสารที่มีค่า Journal Quartile ที่ Q3 จำนวน 2,462 เรื่อง (ร้อยละ 13.20) และวารสารที่มีค่า Journal Quartile ที่ Q4 จำนวน 1,864 เรื่อง (ร้อยละ 9.99) ตามลำดับ แสดงดังภาพที่ 2

ภาพที่ 1 ผลงานตีพิมพ์ทั้งหมดและผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs ของมหาวิทยาลัยมหิดล ระหว่างปี พ.ศ. 2562 - 2566

ภาพที่ 2 จำนวนผลงานตีพิมพ์จำแนกตามดัชนีชี้วัดคุณภาพวารสาร Journal Quartile

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลจำนวนผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs ในแต่ละเป้าหมาย ค่า FWCI และจำนวนครั้งการอ้างอิงของมหาวิทยาลัยมหิดล ระหว่างปี พ.ศ. 2562 – 2566 พบว่า มหาวิทยาลัยมหิดลมีจำนวนผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs มากที่สุดใน 5 ลำดับแรก โดยสอดคล้องกับ SDG 3 มากที่สุด

จำนวน 7,418 เรื่อง (ร้อยละ 63.48) มีค่า FWCI เท่ากับ 1.46 รองลงมาคือ SDG 7 จำนวน 422 เรื่อง (ร้อยละ 3.61) มีค่า FWCI เท่ากับ 1.35, SDG 16 จำนวน 357 เรื่อง (ร้อยละ 3.05) มีค่า FWCI เท่ากับ 2.23, SDG 2 จำนวน 352 เรื่อง (ร้อยละ 3.01) มีค่า FWCI เท่ากับ 1.57 และ SDG 12 จำนวน 322 เรื่อง (ร้อยละ 2.75) มีค่า FWCI เท่ากับ 1.09 ตามลำดับ โดยผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDG 16 มีค่า FWCI มากที่สุด เท่ากับ 2.23 ในขณะที่ผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDG 3 มีจำนวนครั้งการอ้างอิงมากที่สุด 114,078 ครั้ง

ตารางที่ 1 ข้อมูลจำนวนผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs ในแต่ละเป้าหมาย ค่า FWCI และจำนวนครั้งการอ้างอิงของมหาวิทยาลัยมหิดล ระหว่างปี พ.ศ. 2562 – 2566 โดยใช้ SDG mappings

เป้าหมาย SDGs (2023)	จำนวนผลงานตีพิมพ์ (เรื่อง)	ค่า FWCI	จำนวนครั้งการอ้างอิง (ครั้ง)
SDG 1: No Poverty	96	1.77	722
SDG 2: Zero Hunger	352	1.57	6,709
SDG 3: Good Health and Well-being	7,418	1.46	114,078
SDG 4: Quality Education	314	0.89	2,108
SDG 5: Gender Equality	261	0.77	1,900
SDG 6: Clean Water and Sanitation	287	1.18	3,218
SDG 7: Affordable and Clean Energy	422	1.35	5,964
SDG 8: Decent Work and Economic Growth	279	1.37	2,935
SDG 9: Industry, Innovation and Infrastructure	293	1.20	3,509
SDG 10: Reduced Inequality	295	1.58	3,207
SDG 11: Sustainable Cities and Communities	298	0.94	3,103
SDG 12: Responsible Consumption and Production	322	1.09	3,908
SDG 13: Climate Action	191	1.34	3,120
SDG 14: Life Below Water	238	1.19	2,815
SDG 15: Life on Land	262	1.02	2,541
SDG 16: Peace, Justice and Strong Institutions	357	2.23	11,375

จากตารางที่ 2 เมื่อพิจารณาจำนวนผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs วารสารที่ตีพิมพ์ ขอบเขตของวารสาร และค่า Journal Quartile (Q) ใน 5 ลำดับแรก พบว่า ผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs ใน 5 ลำดับแรก มีการตีพิมพ์ในวารสารที่มีชื่อเสียงและมีค่า Journal Quartile ที่ Q1 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวารสารที่มีคุณภาพดีที่สุดในสาขา และเป็นวารสารที่มาจากประเทศในแถบยุโรป เช่น สหราชอาณาจักร ประเทศสวีเดน ประเทศเยอรมัน ประเทศเบลเยียม เป็นต้น และหากพิจารณาความร่วมมือระหว่างประเทศที่ร่วมตีพิมพ์ผลงานด้าน SDGs กับมหาวิทยาลัยมหิดล ใน 5 ลำดับแรกดังตารางที่ 3 พบว่า ในประเด็น SDG 2,

SDG 3 และ SDG 7 มีผลงานตีพิมพ์ร่วมกับประเทศในแถบยุโรป สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกามากที่สุด ในขณะที่ประเด็น SDG 12 และ SDG 16 มีผลงานตีพิมพ์ร่วมกับประเทศแอฟริกาใต้มากที่สุด นอกจากนี้หากพิจารณาที่ค่า FWCI เกือบทุก SDGs มีค่าที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยของโลก โดย SDG 16 มีค่า FWCI มากที่สุด แสดงถึงความสำคัญและอิทธิพลของงานวิจัยในด้านนี้ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาสำคัญระดับโลกที่เน้นการสร้างสันติภาพ ความยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง ทำให้ผลงานวิจัยในด้านนี้มักถูกนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในระดับประเทศและระดับโลก ส่งผลให้มีการอ้างอิงมากในวงการวิชาการ (United Nations, 2024)

ตารางที่ 2 จำนวนผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติที่สอดคล้องกับเป้าหมาย SDGs ใน 5 ลำดับแรกของมหาวิทยาลัยมหิดล วารสารที่ตีพิมพ์ Scope ของวารสาร และ ค่า Journal Quartile (Q) ระหว่างปี พ.ศ. 2562 – 2566

เป้าหมาย SDGs	จำนวนผลงานตีพิมพ์ (เรื่อง)	5 ลำดับแรกของวารสารที่ตีพิมพ์	ประเทศ	ร้อยละ	ขอบเขตของวารสาร*	ค่า Journal Quartile*
SDGs3 (Good Health and Well-being)	7,418	Journal of the Medical Association of Thailand	Thailand	3.36	Medicine/Medicine (miscellaneous)	Q4
		Scientific Reports	UK	2.49	Multidisciplinary	Q1
		PLoS ONE	USA	2.09	Multidisciplinary	Q1
		Malaria Journal	UK	1.71	Immunology and Microbiology/Parasitology/Medicine/Infectious Diseases	Q1
		Siriraj Medical Journal	Thailand	1.54	Medicine/Medicine (miscellaneous)	Q4
SDG 7: Affordable and Clean Energy	422	Scientific Reports	UK	3.32	Multidisciplinary	Q1
		International Journal of Hydrogen Energy	UK	2.37	Condensed Matter Physics /Energy Engineering and Power Technology/ Fuel Technology/ Renewable Energy/Sustainability and the Environment	Q1
		Renewable Energy	UK	1.42	Renewable Energy/Sustainability and the Environment	Q1

เป้าหมาย SDGs	จำนวนผลงาน ตีพิมพ์ (เรื่อง)	5 ลำดับแรกของวารสารที่ ตีพิมพ์	ประเทศ	ร้อยละ	ขอบเขตของวารสาร*	ค่า Journal Quartile*
		Biomass Conversion and Biorefinery	Germany	1.18	Renewable Energy/Sustainability and the Environment	Q2
		Energy Reports	Germany	1.18	General Energy	Q1
SDG 16: Peace, Justice and Strong Institutions	357	International Journal on Disability and Human Development	Germany	5.32	Rehabilitation/ Advanced and Specialized Nursing/ Psychiatry and Mental Health/ Speech and Hearing/ Geriatrics and Gerontology/ Sensory Systems	Q4
		Wellcome Open Research	UK	3.36	Medicine (miscellaneous)	Q1
		Kasetsart Journal of Social Sciences	Thailand	2.80	General Social Sciences	Q3
		PLoS ONE	USA	2.52	Multidisciplinary	Q1
		School Health in Asia and Africa		2.52	-	-
SDG 2: Zero Hunger	352	International Journal on Disability and Human Development	Germany	4.83	Rehabilitation/ Advanced and Specialized Nursing/ Psychiatry and Mental Health/ Speech and Hearing/ Geriatrics and Gerontology/ Sensory Systems	Q4
		Social and Health Issues among Older Adults in India		2.84	-	-
		Sustainability (Switzerland)	Switzerland	2.27	Geography/Planning and Development/ Computer Science (miscellaneous)/ Environmental	Q1

เป้าหมาย SDGs	จำนวนผลงาน ตีพิมพ์ (เรื่อง)	5 ลำดับแรกของวารสารที่ ตีพิมพ์	ประเทศ	ร้อยละ	ขอบเขตของวารสาร*	ค่า Journal Quartile*
					Science (miscellaneous)/ Management/ Monitoring/Policy and Law/ Computer Networks and Communications	
		Acta Horticulturae	Belgium	1.99	Horticulture	Q4
		Foods	Switzerland	1.99	Health Professions (miscellaneous)/ Health (social science)/ Plant Science/ Food Science/ Microbiology	Q1
SDG 12: Responsible Consumption and Production	322	Sustainability (Switzerland)	Switzerland	14.60	Geography, Planning and Development/ Computer Science (miscellaneous)/ Environmental Science (miscellaneous)/ Management, Monitoring, Policy and Law/ Computer Networks and Communications	Q1
		Kasetsart Journal of Social Sciences	Thailand	3.42	General Social Sciences	Q3
		Environment and Natural Resources Journal	Thailand	2.48	General Environmental Science/ Pollution/ Waste Management and Disposal	Q3
		Journal of Cleaner Production	UK	2.17	Strategy and Management/	Q1

เป้าหมาย SDGs	จำนวนผลงาน ตีพิมพ์ (เรื่อง)	5 ลำดับแรกของวารสารที่ ตีพิมพ์	ประเทศ	ร้อยละ	ขอบเขตของวารสาร*	ค่า Journal Quartile*
					General Environmental Science/ Industrial and Manufacturing Engineering/ Renewable Energy/ Sustainability and the Environment	
		Polymers	Switzerland	1.86	General Chemistry/ Polymers and Plastics	Q1

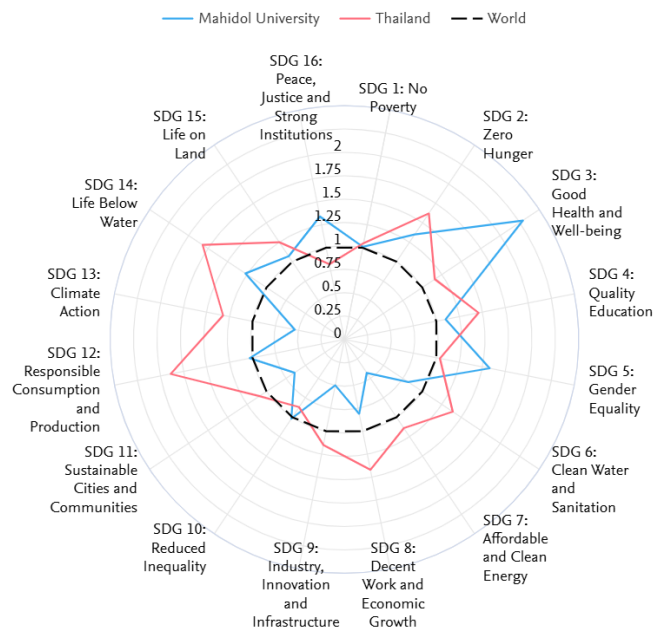
หมายเหตุ. *Scope ของวารสารและค่า Journal Quartile สืบค้นจากฐานข้อมูล Scimago Journal & Country Rank

ตารางที่ 3 ประเทศที่ร่วมตีพิมพ์ผลงานวิชาการระดับนานาชาติกับมหาวิทยาลัยมหิดลใน 5 ลำดับแรก ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๖๒ – ๒๕๖๖

เป้าหมาย SDGs (2023)	ประเทศ	จำนวนผลงานตีพิมพ์ (เรื่อง)	ค่า FWCI
SDG 3: Good Health and Well-being	United States	1,503	3.31
	United Kingdom	1,397	3.36
	Australia	653	4.79
	Japan	583	4.98
	South Africa	400	4.16
SDG 7: Affordable and Clean Energy	United Kingdom	39	2.00
	United States	38	1.59
	Japan	32	1.11
	Australia	26	1.90
	China	25	4.48
SDG 16: Peace, Justice and Strong Institutions	South Africa	100	5.73
	United Kingdom	69	9.06
	United States	51	11.60
	Viet Nam	33	17.19
	Indonesia	19	28.87
SDG 2: Zero Hunger	United Kingdom	59	4.27
	United States	59	4.64
	South Africa	56	3.23
	Taiwan	36	1.31
	Australia	28	8.02

เป้าหมาย SDGs (2023)	ประเทศ	จำนวนผลงานตีพิมพ์ (เรื่อง)	ค่า FWCI
SDG 12: Responsible Consumption and Production	South Africa	15	1.50
	Japan	13	1.41
	United Kingdom	13	1.09
	United States	12	1.80
	Viet Nam	11	1.09

เมื่อพิจารณาเทียบผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติของมหาวิทยาลัยมหิดลกับผลงานตีพิมพ์ในประเทศไทยและทั่วโลกโดยใช้ค่า RAI ของ SDGs เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดความก้าวหน้าในการบรรลุเป้าหมาย SDGs โดยวิเคราะห์ปริมาณผลงานวิจัยของหน่วยงานเปรียบเทียบกับปริมาณผลงานวิจัยทั่วโลกในสาขาเฉพาะ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของรูปแบบการตีพิมพ์และผลงานวิจัยในแต่ละสาขาของ SDGs พบว่ามหาวิทยาลัยมหิดลมีจำนวนผลงานตีพิมพ์ในด้าน SDG 3 มากที่สุด เช่นเดียวกับกับจำนวนผลงานตีพิมพ์ในประเทศไทยและผลงานตีพิมพ์ของโลก นอกจากนี้ยังมีผลงานสอดคล้องกับเป้าหมาย SDGs ใน 5 ลำดับแรกที่มีค่า RAI มากที่สุด คือ SDG 3 (RAI 2.29) รองลงมา SDG 5 (RAI 1.58), SDG 2 (RAI 1.35), SDG 16 (RAI 1.34) และ SDG 14 (RAI 1.27) ตามลำดับ ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ว่า มหาวิทยาลัยมหิดลมีความก้าวหน้าในการบรรลุเป้าหมาย SDGs ข้างต้นที่สูงกว่าในระดับโลกและในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความก้าวหน้าที่โดดเด่นใน SDG 3 (Good Health and Well-being) และ SDG 5 (Gender Equality) แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีเป้าหมาย SDG 6, SDG 7, SDG 8, SDG 9, SDG 11 และ SDG 13 ที่มีค่า RAI ต่ำกว่าระดับโลกแสดงให้เห็นถึงการบรรลุเป้าหมายที่ยังไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง แสดงดังภาพที่ 3 และตารางที่ 4

ภาพที่ 3 ค่า RAI ของทั่วโลก ประเทศไทย และมหาวิทยาลัยมหิดลในสาขา SDGs ต่างๆ (Scival, 2024)

ตารางที่ 4 จำนวนผลงานตีพิมพ์ ค่า RAI ของทั่วโลก ประเทศไทย และมหาวิทยาลัยมหิดล ในสาขา SDGs ต่าง ๆ

รายละเอียด	ทั่วโลก		ประเทศไทย		มหาวิทยาลัยมหิดล	
	จำนวนผลงานตีพิมพ์ทั้งหมด (เรื่อง)	ค่า RAI	จำนวนผลงานตีพิมพ์ทั้งหมด (เรื่อง)	ค่า RAI	จำนวนผลงานตีพิมพ์ทั้งหมด (เรื่อง)	ค่า RAI
จำนวนผลงานตีพิมพ์ทั้งหมด (เรื่อง)	19,705,825		125,017		20,302	
SDG 1: No Poverty	92,538	1	619	1.05	96	1.01
SDG 2: Zero Hunger	253,974	1	2,618	1.62	352	1.35
SDG 3: Good Health and Well-being	3,147,318	1	23,181	1.16	7,418	2.29
SDG 4: Quality Education	276,273	1	2,551	1.46	314	1.10
SDG 5: Gender Equality	160,358	1	1,056	1.04	261	1.58
SDG 6: Clean Water and Sanitation	340,143	1	2,991	1.39	287	0.82
SDG 7: Affordable and Clean Energy	961,570	1	6,965	1.14	422	0.43
SDG 8: Decent Work and Economic Growth	336,365	1	3,037	1.42	279	0.81
SDG 9: Industry, Innovation and Infrastructure	567,676	1	4,140	1.15	293	0.50
SDG 10: Reduced Inequality	281,815	1	1,553	0.87	295	1.02
SDG 11: Sustainable Cities and Communities	451,288	1	3,130	1.09	298	0.64
SDG 12: Responsible Consumption and Production	302,502	1	3,634	1.89	322	1.03
SDG 13: Climate Action	341,203	1	2,847	1.32	191	0.54
SDG 14: Life Below Water	181,442	1	2,095	1.82	238	1.27
SDG 15: Life on Land	238,322	1	1,897	1.25	262	1.07
SDG 16: Peace, Justice and Strong Institutions	258,972	1	1,348	0.82	357	1.34

จากตารางที่ 5 แสดงกลุ่มหัวข้องานวิจัย 3 อันดับแรกของ SDGs ที่มีค่า RAI สูง พบว่า เป้าหมาย SDGs 3 ที่มีค่า RAI สูงที่สุด (RAI 2.29) มีผลงานตีพิมพ์ในกลุ่มหัวข้องานวิจัยหลัก ได้แก่ 1) COVID-19, Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2; Public Health 2) Plasmodium falciparum; Parasite (Microbiology); Drug Combination และ 3) Dengue Fever; Viral Disease; Viral Envelope Protein ตามลำดับ

SDG 5: Gender Equality (RAI 1.58) มีผลงานตีพิมพ์ในกลุ่มหัวข้องานวิจัยหลัก ได้แก่ 1) Men Who Have Sex with Men; Pre-Exposure Prophylaxis; Health Service 2) Sexual Behavior; Adolescent; Reproductive Public Health และ 3) Human Immunodeficiency Virus Infection; T-Helper Cell; Cohort Study ตามลำดับ

SDG 2: Zero Hunger (RAI 1.35) มีผลงานตีพิมพ์ในกลุ่มหัวข้องานวิจัยหลัก ได้แก่ 1) Quality of Life; Malnutrition; Randomized Controlled Trial 2) Malnutrition; Toddlers; Neonatal Infant และ 3) Biodegradation; Agricultural Science; Gas Chromatography ตามลำดับ

SDG 16: Peace, Justice and Strong Institutions (RAI 1.34) มีผลงานตีพิมพ์ในกลุ่มหัวข้องานวิจัยหลัก ได้แก่ 1) Immigrant; Diaspora; Immigration Policy 2) Primary Health Care; Health Service; Patient Safety และ 3) Intimate Partner Violence; Domestic Violence; Sexual Assault ตามลำดับ

SDG 14: Life Below Water (RAI 1.27) มีผลงานตีพิมพ์ในกลุ่มหัวข้องานวิจัยหลัก ได้แก่ 1) RNA Interference; Gene Expression Profiling; Genetics 2) Aeromonas; Next Generation Sequencing; Polylactide; Biodegradation และ 3) Differential Scanning Calorimetry ตามลำดับ แสดงว่า ในแต่ละเป้าหมาย SDGs มีผลการดำเนินงานที่ก้าวหน้าในกลุ่มหัวข้อวิจัยและเป็นหัวข้อที่กำลังเป็นที่นิยมมีการอ้างอิงสูง รวมถึงยังเป็นการพัฒนางานวิจัยในกลุ่มหัวข้อที่มีโอกาสเติบโตสูงในอนาคตอีกด้วย

ตารางที่ 5 กลุ่มหัวข้องานวิจัย 3 อันดับแรกของ SDGs ที่มีค่า RAI สูงของมหาวิทยาลัยมหิดล

เป้าหมาย SDGs	กลุ่มหัวข้องานวิจัย
SDG 3: Good Health and Well-being (RAI 2.29)	1) COVID-19; Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2; Public Health 2) Plasmodium falciparum; Parasite (Microbiology); Drug Combination 3) Dengue Fever; Viral Disease; Viral Envelope Protein
SDG 5: Gender Equality (RAI 1.58)	1) Men Who Have Sex with Men; Pre-Exposure Prophylaxis; Health Service 2) Sexual Behavior; Adolescent; Reproductive Public Health 3) Human Immunodeficiency Virus Infection; T-Helper Cell; Cohort Study
SDG 2: Zero Hunger (RAI 1.35)	1) Quality of Life; Malnutrition; Randomized Controlled Trial 2) Malnutrition; Toddlers; Neonatal Infant 3) Biodegradation; Agricultural Science; Gas Chromatography
SDG 16: Peace, Justice and Strong Institutions (RAI 1.34)	1) Immigrant; Diaspora; Immigration Policy 2) Primary Health Care; Health Service; Patient Safety 3) Intimate Partner Violence; Domestic Violence; Sexual Assault
SDG 14: Life Below Water (RAI 1.27)	1) RNA Interference; Gene Expression Profiling; Genetics 2) Aeromonas; Next Generation Sequencing; Polylactide; Biodegradation 3) Differential Scanning Calorimetry

เมื่อพิจารณาถึงผลการจัดอันดับ THE Impact Rankings 2024 ซึ่งเป็นการจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลกตามผลกระทบที่มหาวิทยาลัยสร้างเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้ข้อมูลผลงานตีพิมพ์ในช่วงปี พ.ศ. 2561 – 2565 ซึ่งมหาวิทยาลัยมหิดลได้ถูกจัดอันดับ 19 ของโลก และอันดับที่ 1 ของประเทศไทย (Sachs et al., 2024; THE - Times Higher Education, 2024) โดยมีคะแนนสูงสุดใน 4 เป้าหมายของ SDGs คือ SDG 3, SDG 5, SDG 9 และ SDG 17 และเมื่อพิจารณาถึงผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติของมหาวิทยาลัยมหิดลพบว่า มีการทำวิจัยร่วมกับประเทศที่มีรายได้ต่ำหรือรายได้ปานกลางระดับล่าง (Low or Lower-middle Income Countries - LMICs) จำนวน 1,336 เรื่อง (ร้อยละ 15.38)

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ได้วิเคราะห์บรรณมิติของผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติของมหาวิทยาลัยมหิดลระหว่างปี พ.ศ. 2562 - 2566 ในมิติของเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มและทิศทางของผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs โดยดำเนินการสืบค้นข้อมูลผลงานตีพิมพ์ทุกประเภทจากฐานข้อมูล SciVal จำนวนทั้งสิ้น 20,302 เรื่อง จากนั้นวิเคราะห์จำนวนผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs คุณภาพของวารสารที่ตีพิมพ์ ความร่วมมือระหว่างประเทศ ค่าดัชนี RAI กลุ่มหัวข้องานวิจัย และการจัดอันดับมหาวิทยาลัยโดยใช้หลักเกณฑ์ของ THE Impact Rankings ที่สนับสนุนการขับเคลื่อนเป้าหมายของ SDGs ผลการศึกษาพบว่า มหาวิทยาลัยมหิดลมีผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติรวมทั้งหมด 20,302 เรื่อง โดยในปี พ.ศ. 2565 มีจำนวนผลงานตีพิมพ์มากที่สุด จำนวน 4,751 เรื่อง (ร้อยละ 23.40) และมีการตีพิมพ์ในวารสารที่มีค่า Journal Quartile จำนวน 18,652 เรื่อง (ร้อยละ 91.87) เป็นวารสารที่มีค่า Journal Quartile ที่ Q1 มากที่สุด จำนวน 9,713 เรื่อง (ร้อยละ 52.07) เมื่อพิจารณาถึงผลงานที่สอดคล้องกับ SDGs โดยการทำ SDG mappings มีจำนวน 11,685 เรื่อง (ร้อยละ 57.55) โดยในแต่ละปีมีสัดส่วนจำนวนผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs เท่ากับ 0.5 เท่าของผลงานทั้งหมด และเป็นผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDG 3 มากที่สุด จำนวน 7,418 เรื่อง (ร้อยละ 63.48) มีค่า FWCI เท่ากับ 1.46 จำนวนครั้งการอ้างอิงมากที่สุด 114,078 ครั้ง รองลงมาคือ SDG 7 จำนวน 422 เรื่อง (ร้อยละ 3.61) มีค่า FWCI เท่ากับ 1.35 ในขณะที่ SDG 16 มีค่า FWCI มากที่สุด และผลงานตีพิมพ์ส่วนใหญ่มีการตีพิมพ์ในวารสารที่มีชื่อเสียงจากประเทศในแถบยุโรปและมีค่า Journal Quartile ที่ Q1 ซึ่งเป็นวารสารที่มีคุณภาพดีที่สุดในสาขาสำหรับความร่วมมือระหว่างประเทศที่ร่วมตีพิมพ์ผลงานด้าน SDGs พบว่า SDG 2, SDG 3 และ SDG 7 มีผลงานตีพิมพ์ร่วมกับประเทศในแถบยุโรป สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกามากที่สุด ในขณะที่ SDG 12 และ SDG 16 มีผลงานตีพิมพ์ร่วมกับประเทศแอฟริกาใต้มากที่สุด

นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงดัชนีค่า RAI ของ SDGs เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดความก้าวหน้าในการบรรลุเป้าหมาย SDGs พบว่า SDG 3 มีค่า RAI มากที่สุดเท่ากับ 2.29 รองลงมา SDG 5 มีค่า RAI 1.58 ซึ่งมีค่าสูงกว่าในระดับโลกและในประเทศ แสดงให้เห็นว่ามีความก้าวหน้าที่โดดเด่นในการบรรลุเป้าหมาย SDGs ซึ่งมี

ผลงานตีพิมพ์ในกลุ่มหัวข้อวิจัยทางด้าน COVID-19; Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2; Public Health เมื่อพิจารณาถึงผลการจัดอันดับ THE Impact Rankings 2024 ซึ่งเป็นการจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลกตามผลกระทบที่มหาวิทยาลัยสร้างเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนเป้าหมาย SDGs ถูกจัดอันดับที่ 19 ของโลก และอันดับที่ 1 ของประเทศไทย มีการทำวิจัยร่วมกับประเทศที่มีรายได้ต่ำหรือรายได้ปานกลางระดับล่าง (Low or Lower-middle Income Countries - LMICs) จำนวน 1,336 เรื่อง (ร้อยละ 15.38) ผลการศึกษาที่ได้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่มีความสำคัญในการสนับสนุนการวางแผนกลยุทธ์ด้านการวิจัย นอกจากนี้ยังช่วยในการวัดและติดตามความก้าวหน้าของการบรรลุเป้าหมาย SDGs ของประเทศต่างๆ ทำให้นักวิจัยในมหาวิทยาลัย และองค์กรวิจัยสามารถพัฒนางานวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพพร้อมรับมือกับความท้าทายระดับโลกอย่างมีประสิทธิภาพได้

การอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ได้วิเคราะห์บรรณมิติของผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติของมหาวิทยาลัยมหิดลระหว่างปี พ.ศ. 2562 - 2566 ในมิติของเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มและทิศทางของผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs สามารถอภิปรายผลการศึกษา ได้ดังนี้

ผลการศึกษาพบว่า มหาวิทยาลัยมหิดลมีผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติรวมทั้งหมด 20,302 เรื่อง โดยในปี พ.ศ. 2565 มีจำนวนผลงานตีพิมพ์มากที่สุด จำนวน 4,751 เรื่อง (ร้อยละ 23.40) และมีการตีพิมพ์ในวารสารที่มีค่า Journal Quartile จำนวน 18,652 เรื่อง (ร้อยละ 91.87) เป็นวารสารที่มีค่า Journal Quartile ที่ Q1 มากที่สุด จำนวน 9,713 เรื่อง (ร้อยละ 52.07) เมื่อพิจารณาถึงผลงานที่สอดคล้องกับ SDGs โดยการทำ SDG mappings (Bedard-Vallee et al, 2023) มีจำนวน 11,685 เรื่อง (ร้อยละ 57.55) โดยในแต่ละปีมีสัดส่วนจำนวนผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs เท่ากับ 0.5 เท่าของผลงานทั้งหมด และเป็นผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDG 3 มากที่สุด จำนวน 7,418 เรื่อง (ร้อยละ 63.48) มีค่า FWCI เท่ากับ 1.46 จำนวนครั้งการอ้างอิงมากที่สุด 114,078 ครั้ง รองลงมาคือ SDG 7 จำนวน 422 เรื่อง (ร้อยละ 3.61) มีค่า FWCI เท่ากับ 1.35 ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัยที่ตอบสนองต่อวิสัยทัศน์มีเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ และจะสามารถสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนใน 3 จาก 17 ประเด็นเป้าหมายคือ SDG 3, SDG 16 และ SDG 17 (กองแผนงาน มหาวิทยาลัยมหิดล, 2567)

จำนวนผลงานวิจัยตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs ยังเป็นตัวชี้วัดที่ใช้ในการจัดอันดับมหาวิทยาลัย THE Impact Rankings เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนเป้าหมาย SDGs เพื่อให้การสนับสนุนงานวิจัยให้เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถทำได้โดยให้นักวิจัยมีความรู้และความเข้าใจเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะนักวิจัยรุ่นใหม่ที่ต้องการสร้างผลงานในระยะยาว รวมถึงช่วยให้นักวิจัยเห็นความเชื่อมโยงระหว่างงานวิจัยของตนเองกับเป้าหมายต่าง ๆ และส่งเสริมให้นักวิจัยเชื่อมโยงตนเองกับชุมชนนักวิจัยระดับโลก เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนงานวิจัยสู่เป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ (ภาสกร บุญคุ้ม และรัตน ด้วยดี, 2566) นอกจากนี้ ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ Raman et al. (2024) ที่ได้ศึกษา

วิเคราะห์เกี่ยวกับ SDGs จำนวน 1,433 เรื่อง ในช่วงปี พ.ศ. 2559 - 2565 เพื่อให้เห็นถึงภาพรวมของผลงานวิจัยที่กำลังพัฒนา พบว่าในแต่ละปีมีอัตราการเติบโตของการตีพิมพ์ผลงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 74 และการอ้างอิงเพิ่มขึ้นร้อยละ 171 ซึ่งมีผลงานวิจัยด้าน SDG 12 โดดเด่นที่สุด โดยส่วนมากตีพิมพ์ในวารสารที่มีคุณภาพและมีผลกระทบสูง เช่น Sustainability และ Journal of Cleaner Production นอกจากนี้ มีจำนวนผลงานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ SDG 3 และ SDG 7 ซึ่งเป็นความท้าทายเนื่องจากมีจำนวนของผลงานที่มากและมีความหลากหลายของปัญหา SDGs ที่ซับซ้อน อย่างไรก็ตาม ในอนาคตอาจมีการศึกษาบรรณมิติเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลงานในด้าน SDG 3, SDG 7, และ SDG 13 หากสามารถจัดการกับความท้าทายของปัญหาที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ภาสกร บุญคุ้ม (2565) ที่ได้ศึกษาผลงานตีพิมพ์ในระดับนานาชาติในฐานข้อมูล Scopus ของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ปี พ.ศ. 2554 – 2563 พบว่า มีผลงานวิจัยที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG) จำนวนมาก โดยเฉพาะผลงานวิจัยในประเด็นที่สอดคล้องกับ SDG 3 จำนวน 109 บทความ (ร้อยละ 32.62) ในขณะที่ SDG 16 มีค่า FWCI มากที่สุด เนื่องจาก SDG 16 มีความเกี่ยวข้องกับสันติภาพ ความยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง อาจเกิดจากความสำคัญของหัวข้อที่มีผลกระทบในระดับสากล การร่วมมือระหว่างประเทศที่เพิ่มการอ้างอิงและการเผยแพร่ผลงาน การสนับสนุนจากองค์การระหว่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับ SDG 16 และความเกี่ยวข้องกันนโยบายสาธารณะ ทำให้ผลงานวิจัยในด้านนี้ถูกนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในระดับประเทศและระดับโลก ส่งผลให้มีการอ้างอิงมากในวงการวิชาการ (Chow, 2024; United Nations, 2024)

ผลงานตีพิมพ์ที่สอดคล้องกับ SDGs ส่วนใหญ่มีการตีพิมพ์ในวารสารที่มีชื่อเสียงจากประเทศในแถบยุโรปและมีค่า Journal Quartile ที่ Q1 ซึ่งเป็นวารสารที่มีคุณภาพดีที่สุดในสาขา เช่น วารสาร Scientific Reports, วารสาร PLoS ONE, วารสาร International Journal of Hydrogen Energy, วารสาร Sustainability เป็นต้น สำหรับความร่วมมือระหว่างประเทศที่ร่วมตีพิมพ์ผลงานด้าน SDGs พบว่า SDG 2, SDG 3 และ SDG 7 มีผลงานตีพิมพ์ร่วมกับประเทศในแถบยุโรป สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกามากที่สุด เนื่องจาก ประเทศในแถบยุโรปมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนงานวิจัยจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ SDGs โดยสหภาพยุโรปมีโครงการวิจัย เช่น Horizon Europe ซึ่งเป็นแหล่งทุนที่ส่งเสริมงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (European Union, 2023, 2024) และมีความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาโดยมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยจากหลายประเทศ ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสในการทำวิจัยข้ามพรมแดนที่ครอบคลุมถึง SDGs นอกจากนี้ทวีปยุโรปเป็นภูมิภาคที่มีความมุ่งมั่นและได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากภาครัฐและองค์การระหว่างประเทศต่างๆ ที่ให้ความสำคัญกับ SDGs มาอย่างยาวนาน ในขณะที่ SDG 12 และ SDG 16 มีผลงานตีพิมพ์ร่วมกับประเทศแอฟริกาได้มากที่สุด เนื่องจาก ประเทศในทวีปแอฟริกามีความต้องการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองและความไม่สงบในภูมิภาค นอกจากนี้ หลายประเทศในทวีปแอฟริกา กำลังพัฒนาระบบกฎหมายเพื่อรับมือกับความท้าทายที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน การทุจริตและความเหลื่อมล้ำ

ทางสังคม จึงมีการวิจัยเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาและเสริมสร้างสถาบันที่มีความโปร่งใสและเข้มแข็ง ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนในทวีปนี้ (United Nations Development Programme, 2024) นอกจากนี้ผลการศึกษาของ Mishra et al. (2024) ได้แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการพัฒนาและการดำเนินงานด้าน SDGs ในประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและภาคเอกชนในรูปแบบของการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ในกรณีของมหาวิทยาลัยไทยพบว่าแม้จะมีความสนใจในการสนับสนุน SDGs แต่ยังคงขาดกรอบนโยบายที่ชัดเจนในการเชื่อมโยงงานวิจัยกับ SDGs และยังคงขาดการจัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอในการสนับสนุนการวิจัยในด้านนี้ นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า ในประเทศที่พัฒนาแล้วงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ SDGs จะมุ่งเน้นไปที่ SDG 13 แสดงให้เห็นถึงการตอบสนองต่อปัญหาทางสภาพแวดล้อม ในขณะที่มหาวิทยาลัยมหิดลมีการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ SDG 3 และ SDG 7 เป็นหลัก แต่ยังมีช่องว่างในการขับเคลื่อนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ SDG อื่นๆ ซึ่งการเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาจากต่างประเทศจะช่วยให้เห็นถึงแนวทางที่สามารถนำมาปรับใช้ในสถาบันการศึกษาของไทยในการสนับสนุน SDGs ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

หากพิจารณาถึงดัชนีค่า RAI ของ SDGs ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้วัดความก้าวหน้าในการบรรลุเป้าหมาย SDGs โดยวิเคราะห์ปริมาณผลงานวิจัยของหน่วยงานเปรียบเทียบกับปริมาณผลงานวิจัยทั่วโลกในสาขาเฉพาะพบว่า SDG 3 มีค่า RAI มากที่สุดเท่ากับ 2.29 รองลงมา SDG 5 มีค่า RAI 1.58 ซึ่งมีค่าสูงกว่าในประเทศและระดับโลก แสดงให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยมหิดลมีความก้าวหน้าที่โดดเด่นในการบรรลุเป้าหมาย SDGs ดังกล่าวนอกจากนี้ SDGs ที่มีค่า RAI สูงมักเน้นเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติต่างๆ โดยเฉพาะในด้านความร่วมมือระหว่างประเทศและวิจัยสหวิทยาการ เช่น งานวิจัยเกี่ยวกับ SDG 3 มีจำนวนมากที่สุด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของผู้คนโดยตรง รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ SDG 6 และ SDG 12 (Sianes et al., 2022) และการที่มีค่า RAI สูงในเป้าหมาย SDGs แสดงถึงความก้าวหน้าและความสำเร็จของประเทศในการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งไม่เพียงสะท้อนถึงประสิทธิภาพของนโยบายภาครัฐ แต่ยังเป็นแรงบันดาลใจให้ประเทศอื่นๆ ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการของตนเพื่อสร้างสังคมที่มีความเสมอภาค ยั่งยืน และพร้อมเผชิญกับความท้าทายของโลกในอนาคตอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามมหาวิทยาลัยมหิดลยังคงมีเป้าหมาย SDG 6, SDG 7, SDG 8, SDG 9, SDG 11 และ SDG 13 ที่มีค่า RAI ต่ำกว่าระดับโลก แสดงว่า การบรรลุเป้าหมายนั้นยังไม่เป็นไปตามที่คาดการณ์เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ ด้วยเหตุนี้มหาวิทยาลัยจึงมีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงและสนับสนุนการบรรลุเป้าหมาย SDGs ผ่านการวิจัยและพัฒนา การส่งเสริมการเรียนรู้ไปในทิศทางที่ยั่งยืนและเท่าเทียมมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้ในระยะเวลาที่กำหนด

นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงกลุ่มหัวข้อวิจัยในเป้าหมาย SDG 3 ที่มหาวิทยาลัยมหิดลมีผลงานตีพิมพ์มากที่สุด พบว่า มีผลงานตีพิมพ์ในกลุ่มหัวข้อวิจัยทางด้าน COVID-19; Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2; Public Health ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ว่า มีผลการดำเนินงานที่ก้าวหน้าในกลุ่มหัวข้อวิจัยและเป็นหัวข้อที่กำลังเป็นที่นิยมมีการอ้างอิงสูง เนื่องจาก SDG 3 เป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพซึ่งเป็นพื้นฐาน

สำคัญสำหรับการพัฒนาด้านอื่นๆ และความท้าทายที่เกี่ยวกับกับโรคระบาดทำให้งานวิจัยด้านนี้มีความเร่งด่วนและสำคัญอย่างมาก จึงทำให้การพัฒนางานวิจัยในกลุ่มหัวข้อนี้มีโอกาสเติบโตสูงในอนาคตอีกด้วย

เมื่อพิจารณาถึงผลการจัดอันดับ THE Impact Rankings 2024 ซึ่งเป็นการจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลกตามผลกระทบที่มหาวิทยาลัยสร้างเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนเป้าหมาย SDGs ภายใต้เกณฑ์การพิจารณา 4 ข้อ ดังนี้ 1) งานวิจัย (research) 2) นโยบายและแนวทางปฏิบัติภายในมหาวิทยาลัย (stewardship) 3) การเชื่อมโยงกับสังคมในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับโลก (outreach) และ 4) การเรียนการสอน (teaching) โดยใช้ข้อมูลผลงานตีพิมพ์ในช่วงปี พ.ศ. 2561 – 2565 ถูกจัดอันดับ 19 ของโลก และอันดับที่ 1 ของประเทศไทย จากมหาวิทยาลัยชั้นนำ 2,152 แห่ง จาก 125 ประเทศ (THE - Times Higher Education, 2024) โดยมีคะแนนสูงสุดใน 4 เป้าหมายของ SDGs คือ SDG 3, SDG 5, SDG 9, และ SDG 17 และมีการทำวิจัยร่วมกับประเทศที่มีรายได้ต่ำหรือรายได้ปานกลางระดับล่าง (Low or Lower-middle Income Countries - LMICs) จำนวน 1,336 เรื่อง (ร้อยละ 15.38) แสดงให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยมหิดลมีการผลักดัน และผลิตผลงานวิจัยโดยมีความหลากหลายทางวิชาการและเปิดโอกาสให้นักวิจัยจากประเทศที่มีทรัพยากรจำกัดสามารถเข้าถึงแหล่งทุนและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยในการบรรลุเป้าหมายของ SDGs มากขึ้น ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยมหิดลในการสนับสนุนเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ผ่านงานวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับ SDGs ในหลายมิติ แต่ยังคงมีความแตกต่างด้านปริมาณและคุณภาพของงานวิจัยในแต่ละเป้าหมาย ซึ่งชี้ให้เห็นถึงโอกาสในการพัฒนายุทธศาสตร์ด้านการวิจัยให้มีความสอดคล้องกับ SDGs มากขึ้น นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการมีฐานข้อมูลและระบบติดตามผลที่มีประสิทธิภาพเพื่อประเมินความก้าวหน้าของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ SDGs อย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยให้มหาวิทยาลัยสามารถกำหนดทิศทางเชิงนโยบายด้านการวิจัยได้อย่างแม่นยำและสามารถเสริมสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติและนานาชาติในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผลการวิเคราะห์สามารถนำไปเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับผู้บริหารในการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจของมหาวิทยาลัย โดยการเน้นการส่งเสริมการวิจัยและการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับ SDGs และเป็นข้อมูลสนับสนุนในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ เช่น การพัฒนาหลักสูตรใหม่ การปรับปรุงโครงสร้างองค์กร หรือการกำหนดนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมาย SDGs โดยเฉพาะในเรื่องของการเสริมสร้างความยั่งยืนในด้านทรัพยากร การเรียนการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการ เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถนำผลการวิเคราะห์ไปใช้ในการวางแผนและพัฒนานโยบายของมหาวิทยาลัยเพื่อให้สถาบันการศึกษาเป็นต้นแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. ผลการวิเคราะห์สามารถนำไปเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับคณาจารย์และนักวิจัยในการสนับสนุนการกำหนดนโยบายของรัฐบาล หน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชน เพื่อให้การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่

ยังยืนยันมีข้อมูลพื้นฐานและทิศทางที่สอดคล้องกับ SDGs นอกจากนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนานวัตกรรมที่ช่วยแก้ปัญหาที่ตรงกับเป้าหมาย SDGs รวมถึงการสร้างโอกาสในการพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศ ช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนสนับสนุนจากองค์การระหว่างประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ กลุ่มหัวข้อวิจัยทำให้คณาจารย์และนักวิจัยได้ร่วมงานกับผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการบูรณาการงานวิจัยข้ามสาขา นำไปสู่การแก้ปัญหาที่ยั่งยืนในมิติที่กว้างขึ้น

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. การใช้ฐานข้อมูล SciVal ในการวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ SDGs มีข้อจำกัดด้านขอบเขตข้อมูลเนื่องจาก SciVal มุ่งเน้นที่การวิเคราะห์ข้อมูลการตีพิมพ์และผลกระทบจากงานวิจัยที่มีอยู่ในฐานข้อมูล Scopus แต่ SDGs เป็นหัวข้อที่กว้างและครอบคลุมหลายสาขาของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม งานวิจัยในบางด้านของ SDGs เช่น ประเด็นทางสังคมท้องถิ่น หรือความร่วมมือเชิงนโยบาย อาจไม่ได้รับการสะท้อนอย่างชัดเจนใน Scopus นอกจากนี้วารสารที่ตีพิมพ์งานวิจัยเกี่ยวกับ SDGs ไม่ได้อยู่ใน Scopus ทุกวารสารซึ่งอาจทำให้ข้อมูลที่นำมาใช้วิเคราะห์ใน SciVal ไม่ครอบคลุมงานวิจัยทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับ SDGs เพื่อแก้ไขข้อจำกัดของ SciVal ในการวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ SDGs ควรใช้ฐานข้อมูลทางวิชาการอื่นร่วมกัน เช่น Web of Science และ Google Scholar รวมถึงพิจารณาแหล่งข้อมูลทางวิชาการที่ไม่ได้อยู่ในฐานข้อมูลดัชนีการอ้างอิง เช่น รายงานจากองค์การระหว่างประเทศ เอกสารนโยบาย และรายงานการประชุม นอกจากนี้ การวิเคราะห์เครือข่ายการอ้างอิงและการใช้เทคนิควิเคราะห์ข้อความ (Text Mining) สามารถช่วยระบุงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้อย่างแม่นยำมากขึ้น การผสมผสานข้อมูลจากแหล่งท้องถิ่นและการใช้วิธีวิจัยแบบผสม (Mixed-methods Approach) จะช่วยเพิ่มความครอบคลุมของข้อมูลและเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับงานวิจัยด้าน SDGs

2. ควรเลือกเจาะลึกในเป้าหมายหรือประเด็นเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับ SDGs ที่ยังไม่ได้รับการศึกษามากนัก เพื่อสร้างความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาได้จริง นอกจากนี้ควรศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากการดำเนินงานตาม SDGs โดยใช้กรอบการประเมินที่ชัดเจน เช่น การวัดผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment) เพื่อให้เห็นถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง/References

- กองแผนงาน มหาวิทยาลัยมหิดล. (2567). แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2561 – 2580. https://op.mahidol.ac.th/pl/mahidol_university_strategic_plan_2018-2037
- ไกรสร วันละ และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร. (2564). การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย. วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, 7(3), 56–66. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Palisueksabuddhaghosa/article/view/253638/173234>

- ภาสกร บุญคุ้ม. (2565). การวิเคราะห์ผลงานการตีพิมพ์ระดับนานาชาติของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดลที่อยู่ในฐานข้อมูล Scopus พ.ศ. 2554-2563. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ*, 2(6), 627-644. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/IARJ/article/view/265021/175925>
- ภาสกร บุญคุ้ม และรัตนา ด้วยดี. (2566). การพัฒนาที่ยั่งยืน: การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยงานวิจัย. *วารสารวิชาการ ปชมท.*, 12(1), 165-176. <https://www.council-uast.com/journal/upload/fullpaper/14-01-2023-984411803.pdf>
- มานะ สิ้นธวงษานนท์, นัฐยา บุญกองแสน และกชกร หวังเดิกลาง. (2566). การศึกษากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs). *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 6(5), 527-544. <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JMCR/article/view/3355>
- สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2567). *แผนด้านการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2564 – 2570 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2566 – 2570*. <https://www.mhesi.go.th/index.php/news-and-announce-all/pr/announcement-news/8464-2564-2570-2566-2570.html>
- อิทธิศักดิ์ จิราภรณ์วารี และศุภกฤต ทวีสง่า. (2565). ประเทศไทยกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารบริหารการพัฒนานวัตกรรมเชิงบูรณาการ*, 2(2), 1-15. <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/IIDMJ/article/download/975/673/6903>
- Bedard-Vallee, A., James, C., & Roberge, G. (2023). Elsevier 2023 Sustainable Development Goals (SDGs) Mapping. *Elsevier Data Repository*, V1, doi: 10.17632/y2zyy9vwzy.1
- Chow., S. (2024). *A Review of HKU's Research Contributions to the Sustainable Development Goals (SDGs)*. <https://blog-sc.hku.hk/a-review-of-hkus-research-contributions-to-the-sustainable-development-goals-sdgs/>
- European Union. (2023). *Sustainable development in the European Union Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context 2023 edition*. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6eb49fc7-1c70-11ee-806b-01aa75ed71a1/language-en>
- European Union. (2024). *Sustainable development in the European Union Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context 2024 edition*. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15234730/19397895/KS-05-24-071-EN-N.pdf/730c983a-fa93-6ce2-7905-2379de04f3e9?version=1.0&t=1718611411114>
- Mishra, M., Desul, S., Santos, C.A.G., Mishra, S.K., Kamel, A.H.M., Goswami, S., Kalumba, A.M., Biswal, R., Silva, R.M.D., Santos, C.A.C.D., & Barel, K. (2024). A bibliometric analysis of

- sustainable development goals (SDGs): a review of progress, challenges, and opportunities. *Environment, Development and Sustainability*, 26, 11101–11143.
<https://doi.org/10.1007/s10668-023-03225-w>
- Raman, R., Lathabhai, H., Pattnaik, D., Kumar, C., & Nedungadi, P. (2024). Research contribution of bibliometric studies related to sustainable development goals and sustainability. *Discover Sustainability*, 5(7), 1-39.
<https://link.springer.com/article/10.1007/s43621-024-00182-w#:~:text=This%20bibliometric%20study%20analyzes%201433>
- Sachs, J.D., Lafortune, G., Fuller, G. (2024). *The SDGs and the UN Summit of the Future. Sustainable Development Report 2024. Dublin University Press.*
<https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2024/sustainable-development-report-2024.pdf>
- SciVal. (2024). *Publications by SDG - Relative Activity Index.*
<https://www.scival.com/overview/sdg?uri=Institution/216008>
- Sianes, A., Vega-Muñoz, A., Tirado-Valencia, P., & Ariza-Montes, A. (2022). Impact of the Sustainable Development Goals on the academic research agenda. A scientometric analysis. *PLoS ONE*, 17(3), e0265409. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0265409>
- THE - Times Higher Education. (2024). *Top universities pursuing sustainable development goals in 2024.*
https://www.timeshighereducation.com/impactrankings#!/length/25/name/Mahidol%20University/sort_by/rank/sort_order/asc
- United Nations Development Programme. (2024). *Africa Sustainable Development Report.*
<https://www.undp.org/africa/publications/2024-africa-sustainable-development-report>
- United Nations. (2024). *Goal 16: Promote just, peaceful and inclusive societies.*
<https://www.un.org/sustainabledevelopment/peace-justice/>

เพลงขอล้านนา: ภาพสะท้อนของคุณค่าจริยศาสตร์ในการพัฒนามนุษย์
Phleng So Lanna: The reflection of ethical values in
human development

พิชญุตม์ พชรธรรมโรจน์¹ หทัยรัตน์ ทับพร² อัครวิทย์ เรืองรอง³

Pichayut Phacharadhamaroj¹, Hatairath Tubporn², Akhawit Ruengrong³

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย^{1,2}

Faculty of Education, Chulalongkorn University^{1,2}

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา³

Faculty of Humanities and Social Science, Bansomdejchaopraya Rajabhat University³

E-mail¹ : pichayut.p3265@outlook.com

Date Received : 23 October 2024

Date Revised : 28 February 2025

Date Accepted : 17 March 2025

Date Published online : 27 March 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คุณค่าจริยศาสตร์ที่ปรากฏในเพลงขอล้านนาในการพัฒนามนุษย์ โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 10 คน วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลด้วยการเขียนเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่าคุณค่าจริยศาสตร์ในเพลงขอล้านนาสะท้อนผ่านสองประเด็นหลัก ได้แก่ 1) คุณค่าต่อการพัฒนาปัจเจกบุคคลและครอบครัว โดยเน้นการถ่ายทอดข้อคิดในการดำเนินชีวิต การเสริมสร้างคุณธรรม และการพัฒนาจิตใจตามแนวทางพุทธศาสนา และ 2) คุณค่าต่อแนวคิดและปทัสถานทางสังคมที่สะท้อนถึงบทบาทหน้าที่และการปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งเป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกและส่งเสริมความตระหนักรู้ในคุณค่าจริยธรรม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าเพลงขอล้านนาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดคติความเชื่อและหลักการปฏิบัติตนที่สอดคล้องกับระเบียบของสังคม ช่วยส่งเสริมการพัฒนาตนเองและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในชุมชนอันเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

คำสำคัญ : เพลงขอล้านนา, ภาพสะท้อน, คุณค่าจริยศาสตร์, การพัฒนามนุษย์

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

Abstract

This qualitative research aims to analyze the ethical values reflected in Phleng So (Lanna folk songs) in relation to human development. Data were collected through purposive sampling from 10 selected participants and analyzed using descriptive writing methods. The findings reveal 2 key dimensions of ethical values expressed in Phleng So: 1) values related to individual and family development, which emphasize conveying life lessons, fostering moral virtues, and promoting spiritual growth based on Buddhist principles; and 2) values associated with social concepts and norms, highlighting roles, responsibilities, and adherence to societal standards, thereby fostering moral awareness and ethical consciousness. The study suggests that Phleng So serve as a medium for transmitting cultural beliefs and behavioral guidelines aligned with social conventions. They play a significant role in encouraging personal development, strengthening community relationships, and enhancing overall well-being, which are essential factors in improving quality of life and promoting harmonious coexistence within society.

Keywords: Phleng So Lanna, Reflection, Ethical values, Human development

บทนำ

เพลงซอเป็นศิลปะการขับร้องพื้นบ้านของล้านนา มีลักษณะการด้นกลอนสดโดยใช้ภาษาถิ่นล้านนาสามารถแสดงได้ทั้งแบบคู่ (ซอคู่) และเดี่ยว (ซอเดี่ยว) เป็นการโต้ตอบระหว่างชายและหญิงในลักษณะของการแสดงบทบาทเชิงคู่สาว เพลงซอมีวัตถุประสงค์หลักในการถ่ายทอดเรื่องราวและพรรณนาเหตุการณ์จากชีวิตประจำวันของชาวล้านนา ศิลปินที่ทำหน้าที่ขับร้องเรียกว่า “ช่างซอ” ซึ่งศิลปินต้องมีทักษะการตอบโต้เฉพาะหน้าและความรู้รอบตัว เนื้อเพลงซอมักแฝงด้วยคติธรรมและข้อคิดตามแนวทางของพุทธศาสนา สอดแทรกผ่านทำนองเพลงและเนื้อหาที่สะท้อนคติความเชื่อและวิถีชีวิตของชุมชน (มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, 2565) ด้วยลักษณะเฉพาะของเพลงซอที่ผสมผสานศิลปะการขับร้องกับคติธรรมและวิถีชีวิตชาวล้านนา จึงสะท้อนถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ โดยมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและสร้างความบันเทิงในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

เพลงซอเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านของล้านนาที่สืบทอดจากบรรพบุรุษและมีความหมายลึกซึ้งต่อวัฒนธรรมล้านนา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน วัตถุประสงค์หลักของเพลงซอคือการสร้างความบันเทิงในกิจกรรมชีวิตต่าง ๆ เช่น การเฉลิมฉลองและการไว้อาลัย นอกจากนี้เพลงซอยังใช้สอดแทรกสาระความรู้และแนวคิดจริยธรรมในบทประพันธ์ โดยสะท้อนเหตุการณ์สำคัญในท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม

โดยมีรูปแบบเนื้อหาที่เรียกว่า “เครื่องขอ” ซึ่งแบ่งเป็นบทเพื่อใช้ในงานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบวชหรืองานขึ้นบ้านใหม่ แม่ครูจันทร์สม สายธรา (2542; อ้างถึงในรู้ค่าพลังงาน Watchdog, 2564) ได้แสดงความคิดเห็นถึงความเหมาะสมของเพลงขอล้านนาของคนล้านนาประเด็นสำคัญความว่า “...เหมาะเพราะว่าเพลงขอเป็นการละเล่นอย่างที่ว่าล้านนารู้ภาษาเดียวกัน...” อีกทั้งพ่อครูบุญศรี รัตนัง ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของเพลงขอล้านนาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนล้านนาความว่า:

“...อย่างที่ว่าคนจะลงมาเกิด ลงมาจากสวรรค์ชั้นฟ้า ลงมาเกิดในท้องมารดาเราก็จับขานขอปฏิสนธิ ถ้าเป็นการตายตายก็จะขอจับขานเรื่องการตาย...”²

ที่มา: รู้ค่าพลังงาน Watchdog (2564)

เพลงขอล้านนาเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนล้านนา โดยสะท้อนถึงความรู้ความเชื่อ และคติทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในภูมิภาคนี้ ตั้งแต่เกิดจนตาย เพลงขอสะท้อนถึงการสื่อสารในภาษาล้านนาที่มีทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างในด้านสำเนียงและความหมายของคำ ซึ่งเกิดขึ้นจากการผสมผสานคำสอนทางพระพุทธศาสนาและการปรับรูปแบบให้เข้าใจง่ายขึ้นโดยพระสงฆ์ในดินแดนล้านนา การก่อตัวของเพลงขอเป็นผลจากการถ่ายทอดและปรับใช้แนวคิดทางศาสนาและความเชื่อในสังคมล้านนา ตามแนวคิดของแม่ครูจำปา แสนพรหม ครูใหญ่และผู้ก่อตั้งโรงเรียนสืบทอดวัฒนธรรมล้านนา วัฒนธรรมสาธิต ซึ่งมีบทบาทในการถ่ายทอดและรักษาเพลงขอให้คงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญจนถึงปัจจุบันความว่า:

“...แม่คิดว่าเพลงขอนั้นมีที่มาจากพระ พระท่านใช้คำสอนธรรมะไปยังผู้คน คิดว่าจะทำอย่างไรที่จะสอนคนให้เข้าใจเลยใช้การเทศน์ธรรมะพอใส่ให้เป็นจังหวะ ใช้คำง่าย ๆ ที่เข้าใจ พอคนฟังแล้วสนุก ก็เอาคำสอนไปใส่ทำนอง ผูกเรื่องราวใกล้ตัวแล้วก็มาจับขานมาสอนกัน...”

ที่มา: จำปา แสนพรหม (สัมภาษณ์, 11 กรกฎาคม 2567)

เพลงขอล้านนาไม่เพียงสะท้อนความเชื่อและวัฒนธรรมของคนล้านนา แต่ยังเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดคตินิยมและค่านิยมในสังคม ผ่านการผสมผสานภาษาล้านนาและเนื้อหาทางธรรมะและโลกีย์ โดยเชื่อมโยงความหมายทั้งด้านศาสนาและสังคมเพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีในชุมชน เพลงขอเริ่มต้นด้วยการไหว้ครูและเชิญเทวดามาอวยพร ก่อนที่จะจับขานเรื่องราวที่มีเนื้อหาทั้งทางธรรมและทางโลก ซึ่งการขอได้คารมระหว่างช่างขอลายและหญิงสร้างความบันเทิงพร้อมแทรกคติสอนใจที่เกี่ยวข้องกับงานที่แสดง ในตอนท้ายช่างขอจะร้องขอสมลาโทษและขอรางวัลจากเจ้าภาพ พร้อมการแสดงเพิ่มเติมเกี่ยวกับธรรมชาติหรือกิจกรรม

² ข้อมูลเพลงพื้นบ้านล้านนา ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจาก <https://shorturl.asia/Da4TL>

อื่น ๆ เช่น การชอเก๋บนก ซึ่งสะท้อนแนวคิดทางจริยศาสตร์และการรักษาค่านิยมของชุมชน (ขวัญชัย หมั่นคำ และคณะ, 2540) ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกธนพงษ์ หมื่นแสน ได้แสดงความคิดเห็นเรื่องการชอเก๋บนกที่มีได้มีแต่เพียงเนื้อหาเพื่อความสนุกสนาน แต่ยังแฝงไปด้วยข้อคิดทางจริยศาสตร์รวมถึงแนวคิดทางสังคมในการรักษาปัทมฐานและค่านิยมแฝงเข้าไว้ความว่า:

“...ในการชอเก๋บนกถือเป็นการสิ้นสุดการแสดงโดยจะพรรณนาถึงความงามของป่าดงพงไพร และชมนกชมไม้ ในการแสดงนี้จะมีการเพิ่มผู้แสดงอีกสองคน ได้แก่ นายอ้ายหรือนายด่านที่คุม ประตูป่า และนางกวางลูกน้องของนายอ้าย ซึ่งจะแสดงบทบาทที่สะท้อนถึงอำนาจรัฐ พร้อมทั้ง การล้อเลียนและมีเนื้อหาที่แฝงข้อคิดทางจริยธรรมและวิถีชีวิตผ่านคำพูดที่ตลกขบขัน...”

ที่มา: ธนพงษ์ หมื่นแสน (สัมภาษณ์, 11 กรกฎาคม 2567)

สรุปเพลงชอล้านนาเป็นศิลปะพื้นบ้านที่ไม่เพียงสะท้อนความเชื่อและวิถีชีวิตของคนล้านนา แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดคตินิยมและค่านิยมในสังคม ผ่านการผสมผสานระหว่างภาษาล้านนาและเนื้อหาทางธรรมะและโลกีย์ เพลงชอไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงการถ่ายทอดเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันของชาวล้านนา แต่ยังสะท้อนถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการใช้ทำนองเพลงเพื่อสอนธรรมะ โดยการปรับรูปแบบและใช้ภาษาง่ายเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งการผสมผสานนี้ทำให้เพลงชอมีความสามารถในการเชื่อมโยงทั้งด้าน ศาสนาและสังคมในชุมชนล้านนา อีกทั้งการขับร้องและชอได้คารมระหว่างชายและหญิงยังสะท้อนถึงวิถีชีวิต และความเชื่อในเรื่องของการดำเนินชีวิตที่เต็มไปด้วยคตินิยมและข้อคิดทางจริยศาสตร์ เช่น การชอเก๋บนก ซึ่งไม่เพียงเป็นการแสดงเพื่อความสนุกสนาน แต่ยังแฝงข้อคิดทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการรักษาค่านิยมและ ปัทมคติของชุมชน

ทั้งนี้หากวิเคราะห์ถึงหลักจริยศาสตร์ที่ปรากฏในบทประพันธ์เพลงชอ หากจะต้องพิจารณาถึงความหมายของจริยศาสตร์ ดังที่พระเทพวินทร์ เทวินโท (2550) ได้อธิบายว่าเป็นวิชาที่ว่าด้วยความเป็นไปของสรรพสิ่งทั้งหลายและพฤติกรรมที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต โดยคำว่า “จริยะ” มีรากศัพท์จากภาษาบาลี และสันสกฤต แปลว่า การไปหรือการดำเนินไป ส่วน “ศาสตร์” มาจากภาษาสันสกฤต แปลว่า ตำราหรือวิชา เมื่อรวมกันจึงหมายถึงศาสตร์ที่ศึกษาทั้งในแง่กว้างเกี่ยวกับการดำเนินไปของสรรพสิ่ง และในแง่แคบที่เกี่ยวกับการประพฤติของมนุษย์ โดยมุ่งพิจารณาว่าอะไรคือสิ่งที่ดีหรือชั่ว และจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตคืออะไร ในการแสดงเพลงชอนั้นเนื้อหาที่ปรากฏในบทประพันธ์พบว่าศิลปินมีการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงแนวการปฏิบัติตนที่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนสังคมมาใช้ในการนำเสนอ ดังที่พรชลิ พักผ่อน (พัชรี ศรีล้านนา) ศิลปินช่างชอสตรี อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ได้แสดงความคิดเห็นของหลักจริยศาสตร์ที่ปรากฏในเพลงชอล้านนาความว่า:

“...เนื้อหาที่เราถ่ายทอดในการขอ โดยเฉพาะในช่วงเช้าถึงสาย มักเน้นเรื่องคุณธรรม เนื่องจากส่วนใหญ่จะขอตามวัด จึงต้องใช้บทขอที่เกี่ยวข้องกับงาน เช่น เรื่องศีลห้า การทำทาน หรือการเกิดและตาย ขึ้นอยู่กับลักษณะของงานนั้น ๆ...”

ที่มา: พชร ศรีล้านนา (สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2567)

การศึกษาวิจัยเพลงขอล้านนาในช่วงปี 2545-2566 มีงานวิจัยที่ศึกษาทั้งสิ้น 23 เรื่อง ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่ 1) การละเล่นพื้นบ้านในมิติดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือ 2) พิธีกรรมและความเชื่อของเพลงขอล้านนา 3) การใช้เพลงขอล้านนาในการเล่าเรื่องวรรณกรรมพื้นบ้าน 4) กลวิธีการสอนของพ่อครูแม่ครูเพลงขอ และ 5) การสร้างสรรค์ผลงานการแสดงโดยใช้เพลงขอ ผู้วิจัยพบข้อจำกัดในการศึกษาด้านจริยศาสตร์ของเพลงขอ โดยเฉพาะในแง่ของการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมล้านนา งานวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับด้านดนตรีและการแสดงมากกว่าการวิเคราะห์จริยธรรมที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังขาดการเชื่อมโยงจริยศาสตร์กับการพัฒนาสังคมและความยั่งยืนของชุมชนล้านนา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์บทบาทของเพลงขอในการส่งเสริมคุณค่าทางจริยธรรม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน เพื่อให้เพลงขอเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างสังคมที่มีคุณธรรมและความสมดุอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- 1) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าจริยศาสตร์ที่ปรากฏในเพลงขอล้านนาในการพัฒนามนุษย์

นิยามศัพท์ในการวิจัย

1) เพลงขอล้านนา หมายถึง ศิลปะการขับร้องพื้นบ้านของภาคเหนือที่มีรูปแบบเฉพาะตัว โดยใช้ภาษาถิ่นในการถ่ายทอดเรื่องราว คติความเชื่อ และคุณค่าทางวัฒนธรรม ผ่านท่วงทำนองและจังหวะที่แผ่ด้วยสาระทางคตินิยมและคติโลก

2) ภาพสะท้อน หมายถึง การแสดงออกหรือการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ หรือคุณค่าในสังคมผ่านบทเพลงขอ โดยสามารถแสดงให้เห็นถึงแนวคิดหรือหลักจริยธรรมที่แฝงอยู่ในเนื้อหาและการแสดง

3) คุณค่าจริยศาสตร์ หมายถึง หลักเกณฑ์หรือแนวทางในการแยกแยะสิ่งที่ดีและชั่ว พฤติกรรมที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต โดยอาจครอบคลุมถึงศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรม ซึ่งถูกถ่ายทอดผ่านบทเพลงเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรมที่ดีของผู้ฟัง

4) การพัฒนามนุษย์ หมายถึง กระบวนการส่งเสริมให้มนุษย์มีการพัฒนาด้านจิตใจ สติปัญญา และพฤติกรรม ผ่านการเรียนรู้และซึมซับคุณค่าในบทเพลงขอ ซึ่งช่วยให้เกิดการปรับตัวในสังคมอย่างเหมาะสมและมีคุณธรรม

วิธีการวิจัยหรือระเบียบวิธีการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่าจริยศาสตร์มาใช้ในการวิเคราะห์เพลงซอล้านนาอันสะท้อนคุณค่าทางจริยศาสตร์เพื่อการพัฒนามนุษย โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร รายงาน และสื่อดิจิทัลรวมถึงสื่อออนไลน์ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการวิพากษ์ภายนอกและภายในเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก ศิลปินช่างฆ้องและนักดนตรีที่มีประสบการณ์ด้านการแสดงเพลงซอล้านนาไม่น้อยกว่า 10-20 ปี อายุ 40-70 ปี จำนวน 5 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) และกลุ่มที่ 2 ครูอาจารย์ และนักวิชาการด้านวรรณกรรมไทย จำนวน 5 คน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในด้านวรรณกรรม ภาษา และจริยศาสตร์ เพื่อช่วยในการวิเคราะห์เนื้อหาคุณค่าในเพลงซอล้านนา โดยสามารถเชื่อมโยงเพลงกับคติความเชื่อและแนวคิดทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนามนุษย์ การเลือกผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2 กลุ่มเริ่มจากการคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ แล้วขอให้ผู้ให้ข้อมูลแนะนำบุคคลอื่นที่มีประสบการณ์ในเรื่องที่ศึกษา โดยใช้วิธีการคัดเลือกเดียวกันจนกว่าจะได้ข้อมูลครบถ้วน เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-in-depth interview) ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ชื่อ อายุและประสบการณ์ด้านการแสดงเพลงซอล้านนา/การศึกษาวิจัยด้านวรรณกรรมไทย วรรณกรรมท้องถิ่น เพลงพื้นบ้าน และ 2) การวิเคราะห์คุณค่าจริยศาสตร์ในเพลงซอล้านนา โดยเน้นประเด็นสำคัญ ได้แก่ ความสัมพันธ์ของเพลงซอล้านนา กับวิถีชีวิตคนล้านนา เนื้อหาด้านจริยธรรมที่ศิลปินเลือกใช้ในการนำเสนอคติความเชื่อ การปลูกฝังความแนวคิดคติเชือทางพระพุทธศาสนาในชุมชนล้านนา และลักษณะเนื้อหาที่ปรากฏในบทประพันธ์เพลงซอล้านนา

ในการพิทักษ์สิทธิและปกป้องความลับของผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัย ผู้วิจัยจะดำเนินการดังนี้ 1) ผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกเสียงและถอดเทปสัมภาษณ์ โดยข้อมูลทั้งหมดจะถูกจัดเก็บและทำลายหลังจากเสร็จสิ้นการวิจัยในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2568 2) ผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิไม่ตอบคำถามที่รู้สึกอึดอัดหรือไม่สบายใจ และสามารถถอนตัวจากการวิจัยได้โดยไม่ต้องแจ้งเหตุผลล่วงหน้า โดยการไม่เข้าร่วมจะไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูล 3) ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลจะถูกเก็บรักษาเป็นความลับและไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ จะรายงานผลการวิจัยในรูปแบบภาพรวม โดยข้อมูลจะเปิดเผยเฉพาะผู้เกี่ยวข้องกับการวิจัยและคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกศิลปินช่างฆ้องและนักดนตรีในพื้นที่ รวมถึงการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการแสดงเพลงซอล้านนาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ครอบคลุม 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอแม่ริม อำเภอหางดง และอำเภอจอมทอง การสังเกตการแสดงจากคณะซอล้านนาเชียงใหม่ คณะจันต๊อบ จอมทอง และคณะพัชร ศรีล้านนา และการสัมภาษณ์นักวิชาการทั้งในและนอกพื้นที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบ สามเส้า (triangulation) ตามแนวคิดของ Denzin (1970; อ้างถึงในสุภางค์ จันทวานิช, 2563) ด้วยการใช้ ข้อมูลจากขั้นตอนที่ 3 มาใช้ในการวิเคราะห์ นำข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่ การสังเกต และการสัมภาษณ์มาเปรียบเทียบและตรวจสอบร่วมกันเพื่อความเชื่อถือได้และความถูกต้องในการวิเคราะห์ จากนั้นจัดทำรายงานในรูปแบบเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่าภาพสะท้อนของคุณค่าจริยธรรมในการพัฒนามนุษย์ปรากฏ 2 คุณค่า ได้แก่

1) คุณค่าจริยศาสตร์ในเพลงซอล้านนาที่มีต่อข้อคิดต่อบุคคลและครอบครัวคุณค่าจริยศาสตร์ในเพลง ซอล้านนาและบทบาทในการพัฒนาตัวบุคคลและครอบครัว แบ่งออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

1.1) คุณค่าจริยศาสตร์ของเพลงซอล้านนาในการถ่ายทอดแนวคิดบุคคลต้นแบบและคตินิยม คุณค่าจริยศาสตร์ในการประพันธ์เพลงซอล้านนาถึงการนำหลักปฏิบัติของบุคคลต้นแบบมาใช้เพื่อสื่อสารคติ ข้อคิดและสร้างความตระหนักรู้แก่ผู้ฟัง ส่งเสริมการสร้างวิจรรณญาณและการปรับประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน เช่น การยกตัวอย่างครูบาเจ้าศรีวิชัยผู้เป็นต้นบุญแห่งล้านนา พระภิกษุที่อุทิศตนทั้งทางศาสนา และการพัฒนาชุมชนล้านนา ซึ่งเป็นบุคคลต้นแบบที่ควรศึกษาประวัติและนำแนวทางไปใช้ในการดำเนินชีวิต โดยแม่ครูบัวซอน ถนอมบุญ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้าน-การขับขอ) ประจำปี พ.ศ. 2555 ได้ประพันธ์บทขอไว้ โดยผู้วิจัยคัดบทประพันธ์เพลงขอ มาบางส่วนบางตอนความว่า:

บทที่ 99

นักบุญแห่งล้านนาไทย

ตอนนั้นหลวงศรีประกาศ

ที่วัดเบญจมบพิตร

ที่ได้ติดโทษต้องจำ

ท่านบ่เคยมีใจอาฆาต

ท่านไปเยี่ยมครูบาศรีธรรม

ท่านได้อุทิศบุญกรรม

เป็นกรรมประเดิมเติมเพิ่ม³

ที่มา: บัวซอน ถนอมบุญ (ม.ป.ป.; อ้างถึงในปนัดดา ไตค่านุช, 2562)

³ บทขอเรื่องประวัติครูบาศรีวิชัย (ครูบาศรีธรรม) ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากหนังสือการขับขานเพลงขอ: บทเพลงขอพื้นบ้าน ล้านนา โดยปนัดดา ไตค่านุช (2562)

จากบทประพันธ์เพลงซอข้างต้นสะท้อนคิดได้ว่าคุณลักษณะของบุคคลที่ไม่มีใจอาฆาต แม้ในสถานการณ์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งหรือการถูกละเมิด โทษ ในกรณีของครูบาศรีวิชัยที่ได้มีความถือโกรธต่อครูบาศรีธรรมครั้นเมื่อเคยได้รับโทษทางสงฆ์มาก่อน จึงถือได้ว่าเป็นเครื่องแสดงถึงการไม่ยึดติดกับการแก้แค้น หรือความเครียดจากผลกระทบที่ตนเองต้องเผชิญ การอุทิศบุญกรรมที่เกี่ยวข้องกับการติดโทษและการทำความดีในขณะเดียวกันสะท้อนถึงหลักการของการพ้นจากกรรมและการพัฒนาใจให้มีความเมตตาและมีคุณธรรม

1.2 บทบาทของเพลงซอล้านนาในการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคุณค่าจริยศาสตร์ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในบทประพันธ์เพลงซอสะท้อนให้เห็นถึงการนำแนวคิดและคำสอนทางพระพุทธศาสนาอธิบายให้เข้าใจง่ายและนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน โดยการใช้หลักธรรมเช่น การเกิด แก่ เจ็บ ตาย ศีลธรรม มรรคมีองค์แปด และนิพพาน ผ่านภาษาและท่วงทำนองที่ชวนฟัง พรรชลี พักผ่อน ศิลปินช่างซอจากอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ได้นำเสนอเนื้อหาหลักธรรมผสมผสานกับเรื่องราวชีวิตประจำวัน เพื่อสื่อสารไปยังผู้ฟังพร้อมทั้งสร้างสีสันและความสนุกสนานในการแสดงควา

“...ซอกับวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมล้านนาเป็นสิ่งที่หนีกันไม่พ้นเรานำซอมาใช้พูดคุยกัน สื่อสารกัน ไม่ว่าจะเป็นคนหนุ่มสาวหรือคนสูงอายุ เหมือนกัน การเชื่อมคนเข้าด้วยกัน เราใช้ซอในการบอกเล่าสิ่งต่าง ๆ ของล้านนาเรามีอะไร...”

ที่มา: พัทรี ศรีล้านนา (สัมภาษณ์, 12 มีนาคม 2567)

นอกจากการนำศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา ศิลปินช่างซอยังนำคติธรรมหลายประเด็นมาประพันธ์เพลงซอ โดยเน้นเรื่องความไม่เที่ยงของกายสังขารและความทุกข์ หรือที่ในภาษาล้านนาพูดว่า “ตึก” ซึ่งพบได้จากเนื้อหาของเพลงซอ เช่น ทุกข์จากการเกิด การตาย ความห่วงใยในครอบครัว เช่น ลูกและภรรยา รวมถึงทุกข์จากการขาดแคลนทรัพย์สินและที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นความทุกข์ในชีวิตประจำวัน ดังปรากฏในคำร้องขับขานเพลงซอล้านนาของการทำการแสดงของพรรณี แม่แดง (2566) ที่ได้รับการบันทึกการแสดงและนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์ ดังที่ผู้วิจัยได้คัดมาบางส่วนควา

...เป็นว่าอย่างตีสองเกิดเป็นมนุษย์	ตึกก่อคือความตึก มันตึงบ่ตึกบ่เต้า
ตึกเต็ง (ทุกข์ถึง) คนหนุ่มตึกเต็งคนเฒ่า	ตึกกับ (ทุกข์กับ) ลูกเต้าเมีย...แปง (คำสร้อย)
เป็นว่าเกิดเป็นคนหัวมนกันซุก	ความตึกเป็นประการตีสอง
ตึกบ่มีเงินบ่มีทอง	ตึกบ่มีรถขับ ตึก...บ่มีบ้าน
ฐานะตึกยากอ้อบจัน (อ้อจน)	เกิดมาเป็นคนหอยคอเหี้ย จิมแหละนอ... ⁴

ที่มา: พรรณี แม่แดง (2566)

⁴บทซอเรื่อง สังขาร ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจาก <https://shorturl.asia/oUnuc>

1.3) เพลงขอล้านนากับการส่งเสริมจริยธรรมและความตระหนักรู้ในหน้าที่ของบุคคลและครอบครัว เนื้อหาของบทประพันธ์เพลงขอมักสอนให้เด็กและเยาวชนมีความตระหนักรู้ในหน้าที่หลักและการประพฤติปฏิบัติตนสุจริตตามทำนองคลองธรรมของชุมชนในด้าน นอกจากนี้ยังช่วยสร้างความตระหนักรู้ในเพศและวัยอื่น ๆ ผ่านการกระตุ้นความคิดและส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักธรรมในท้องถิ่น ซึ่งศิลปินผู้ประพันธ์มุ่งเน้นที่เด็กและเยาวชน ดังปรากฏในบทประพันธ์เพลงขอล้านนาของแม่ครูบัวซอน ถนอมบุญ ความว่า:

เยาวชนคนดีต้องมีสุจริต	ถ้าหากเดินทางผิดชีวิตจะลุ่มจุ่ม
เขามั้ยกั้นต่อต้านพวกมารสังคม	ขอหื้อเยาวชนเป็นคนดีทั่วหน้า
บ่ได้เสียเวลาจ่ายพัฒนาประเทศ	นี้ແ່ນອ ໄວແລ່ນ ⁵

ที่มา: บัวซอน ถนอมบุญ (ม.ป.ป.; อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2550)

2) คุณค่าจริยศาสตร์ในเพลงขอล้านนาที่มีต่อแนวคิดต่อปัทมทางสังคม แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

2.1) ด้านสังคม การเมืองการปกครอง และเศรษฐกิจ เพลงขอล้านนาได้สะท้อนปัญหาสังคม การเมือง และเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันด้วยการสื่อสารเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเสียงเรียกร้องของประชาชนที่ต้องการการเปลี่ยนแปลง เพลงมักเน้นความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชน ศิลปินช่างขอได้นำเสนอหลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างประโยชน์ในชุมชน รวมถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อผู้คน การสื่อสารผ่านเพลงขอล้านนาจึงมีบทบาทในการกระตุ้นอารมณ์และสร้างสำนึกร่วมในสังคม ตัวอย่างบทประพันธ์เพลงขอล้านนาที่กล่าวถึงผู้คนและเหตุการณ์ต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงการสะท้อนปัญหาสังคมและการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ดังตัวอย่างบทประพันธ์เพลงขอล้านนา ดังนี้

บทที่ 58 การเป็นธู (พระ) เจ้าครูบา	ต้องมีศรัทธาความเชื่อ
ลำดับลำดับมาถึงเมื่อ	มีการกิดสร้างหนทาง
ศรัทธาตนแก่คนเฒ่า	ท่านมาเป็นเค้าแผ้วถาง
ที่เพิ่นจะสร้างหนทาง	ขึ้นวันแก่งสร้อยพระธาตุ

ที่มา: บัวซอน ถนอมบุญ (ม.ป.ป.; อ้างถึงในปนัดดา โตคำนุช, 2562)

⁵ บทขอเรื่อง หน้าที่เยาวชน ของบัวซอน ถนอมบุญ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากหนังสือสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นศิลปะการแสดง
พื้นบ้าน: เอกสารประกอบหลักสูตรสาระการเรียนรู้สุขุข โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2550)

บทที่ 59 ตามที่เพิ่นได้นิมนต์
ไปช่วยสร้างทางขึ้นธาตุ
ละแม่อยู่วันบ้านก้อ
แลยกกลับมาวัดแม่เต็น

พระน้อยหลายตนก็ไปนักขนาด
สำเร็จหลายวัน...หลายคืน
นกถึงแต่ต้องทนฝึกฝน
ด้วยความคิดถึงเจ้าแม่⁶

ที่มา: บัวซอน ถนอมบุญ (ม.ป.ป.; อ้างถึงในปนัดดา โตคำนุช, 2562)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นการกล่าวถึงบุคคลต้นแบบที่ปฏิบัติหน้าที่ในการพัฒนาสังคม และถือเป็นแบบอย่างสำคัญแก่บุคคลต่าง ๆ ในชุมชนและสังคม ซึ่งแบบอย่างดังกล่าวนั้นยังผลให้ผู้คนได้ปฏิบัติดีปฏิบัติตามแนวทางของต้นแบบที่ได้รับการยอมรับ ส่งผลต่อความสงบสุขอันบังเกิดขึ้นแก่ชุมชนและสังคมที่ผู้คนอาศัยอยู่ร่วมกัน

บทประพันธ์เพลงขอสะท้อนสถานการณ์ในช่วงเวลาหนึ่งที่มีผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนล้านนา ศิลปินช่างขอได้ใช้บทเพลงเพื่อสะท้อนความทุกข์ยากของผู้คนในสังคม ผ่านการนำเสนอที่กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกร่วมจากผู้ฟัง ซึ่งมีเป้าหมายในการสร้างจิตสำนึกและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคม การนำเสนอเช่นนี้ไม่เพียงแต่สะท้อนภาพความเป็นจริงของสังคมในเวลานั้น แต่ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการตระหนักรู้และการปรับตัวในทางที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณค่าทางจริยธรรมในระดับบุคคลและชุมชน ดังตัวอย่างบทประพันธ์เพลงขอความว่า:

คอยดักฟังอันนี้ก้อยังเนอเจ้า	ตัวเราจะเล่าที่เพื่อนหล่อเชื่อนยันฮี
ก็อินดูพี่น้องบ้านนาบ้านกอ	บหนักก็จำไดเหนี
เพราะเพื่อนปดเชื่อนยันฮี	น้ำไหลเขาบานเขาปา
พรองวาเปนอันทุกขอันยาก	หนาใจจะจากที่อยู่ที่กิน
เมื่อรัฐบาลแกเงินที่ดิน	ก็อยู่บไคเต็ดขาด

ที่มา: แก้วตาไหล กันทะจันทร์ (2507; อ้างถึงในสุนทร ค่ายอด, 2558)

2.2) ด้านประเพณี วัฒนธรรม เพลงขอล้านนาเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมล้านนาโดยผสมผสานประวัติศาสตร์และประเพณีท้องถิ่นเข้าไปในเนื้อเพลง ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์และคุณค่าของชุมชนในอดีต และส่งเสริมให้ชุมชนรับรู้ถึงรากเหง้าของตน เพลงขอล้านนาแสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่สืบทอดมาตามรุ่น โดยศิลปินช่างขอใช้ความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น ความเชื่อทางพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ และประเพณีท้องถิ่น เช่น พิธีบวชและงานทำบุญ ซึ่งมีคุณค่าในการส่งเสริมความเคารพและการอยู่ร่วมกันอย่าง

⁶ อัดตชีวประวัติพระเดชพระคุณท่านพระครูบาเจ้าชัยยะวงศาพัฒนา ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากหนังสือการขับขานเพลงขอ: บทเพลงขอพื้นบ้านล้านนา โดยปนัดดา โตคำนุช (2562)

สงบสุขในสังคมโดยธารทิพย์ บุญเทียม (คำหน้อย แม่แจ่ม) ศิลปินช่างชอ อำเภอบางคนที จังหวัดสงขลา ได้แสดงทัศนะจากประสบการณ์การเป็นศิลปินช่างชอที่ได้นำเสนอเนื้อหาต่าง ๆ รวมถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม รวมไปถึงประเพณีล้านนาความว่า:

“...เพลงชอไม่เพียงให้ความบันเทิง แต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดและรักษา วัฒนธรรมล้านนา ช่วยให้คนรุ่นใหม่เข้าใจประวัติศาสตร์ ประเพณี และวิถีชีวิตที่สืบทอดจาก บรรพบุรุษ โดยเฉพาะความเชื่อทางพุทธศาสนาและพิธีกรรมที่ส่งเสริมความสงบสุขในชุมชน เพลงชอยังสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าและตระหนักถึงความสำคัญของการรักษา ประเพณีอันดีงาม...”

ที่มา: ธารทิพย์ บุญเทียม (สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2567)

2.3) ด้านการศึกษา พบว่าบทประพันธ์เพลงชอล้านนาส่งเสริมการศึกษาอย่างจริงจัง โดยเน้นการพัฒนาความรู้ความสามารถและการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิต เพื่อสร้างสังคมที่ดี ศิลปินเพลงชอถ่ายทอดเนื้อหาผ่านการศึกษา 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาตามอัธยาศัย (เช่น สำนักช่างชอ) การศึกษานอกระบบ (เช่น การอบรมระยะสั้น) และการศึกษาในระบบ (เช่น การผสมผสานเนื้อหาในรายวิชา) โดยมีเป้าหมายที่เด็ก เยาวชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้ปกครอง ครู และชุมชน เนื้อหาเน้น 3 ด้านหลัก คือ การส่งเสริมการศึกษาในระบบ การส่งเสริมความรู้รอบตัว และการส่งเสริมบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งกฤษฎพงศ์ ทัศนบรรจง อาจารย์ประจำสาขาวิชานาฏยสังคีต คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้แสดงทัศนะและอธิบายถึงคุณลักษณะของเพลงชอล้านนาที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์กับการจัดการศึกษาของเด็กและเยาวชนความว่า:

“...เพลงชอล้านนาใช้ภาษาถิ่นเหนือ ซึ่งแม้จะมีสำเนียงที่แตกต่างกันบ้าง แต่ก็ทำให้ผู้คนในภาคเหนือสามารถเข้าใจได้ การนำชอมาใช้ในการศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ไม่ได้จำกัดเฉพาะในโรงเรียน โดยเฉพาะเด็กจะสามารถเรียนรู้จากเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของพวกเขา สิ่งที่สำคัญคือการสร้างโอกาสให้เด็กสามารถเข้าถึงเพลงชอ และให้เพลงชอเข้าถึงเด็กได้อย่างแท้จริง...”

ที่มา: กฤษฎพงศ์ ทัศนบรรจง (สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2567)

เนื้อหาที่ได้รับการนำเสนอเพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการศึกษาที่มีปรากฏในเพลงชอล้านนาที่ศิลปินได้รังสรรค์เพื่อกระตุ้นเตือน ด้วยความเข้าใจต่อความสำคัญของการศึกษา ดังตัวอย่างบทประพันธ์เพลงชอความว่า:

บทที่ 14

(ชาย)	ประเทศชาติจะรุ่งเรือง	เพราะเยาวชนพลเมืองเขามีความรู้
	วันหน้าวันลูกเขาใหญ่ขึ้นมา	จะได้ภูมิปัญญามาพัฒนาประเทศ
	มีวิชาความรู้ไว้ทำมาหากิน	ทรัพย์อยู่ในดินเพราะเป็นลีนเกษตร
	จะได้นำเงินดอลลาร์จากต่างประเทศ	เข้ามาช่วยเกษตร เมืองไทย
	ถ้าเขาบ่เรียนเขาตังบ่หลีก (ไม่ฉลาด)	คนดีบ่รู้จักก็ยังมีแถมหลาย
	จับใส่บางคนก็เผ่าปอจะดีตาย	เขาตังบ่สนใจก่านเมืองก่านบ้าน
	รู้ไว้ไว้ว่าใส่บ่าแบกหาม	แล้วอ้ายจะขอถามข้อต่อไปแถมนั้น...จิม ⁷

ที่มา: บัวซอน ธนอมบุญ (ม.ป.ป.; อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2550)

จากบทประพันธ์ข้างต้นสะท้อนคิดว่าบทประพันธ์ข้างต้นสะท้อนถึงบทบาทของการศึกษาในการพัฒนาประเทศ โดยเน้นการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีข้อจำกัดในด้านมุมมองต่อการพัฒนา ซึ่งให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจและเงินตราต่างประเทศเป็นหลัก ขณะเดียวกันกลับละเลยมิติทางสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังสะท้อนปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เนื่องจากการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพยังไม่ทั่วถึง อีกทั้งขาดการกล่าวถึงการศึกษาที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการพัฒนาประเทศที่ยังคงเป็นไปในลักษณะเรียบง่าย ทั้งที่ประเด็นเหล่านี้มีความซับซ้อนและต้องอาศัยการแก้ไขในหลายมิติ

2.4) ด้านสิ่งแวดล้อม เพลงขอล้านนาสะท้อนปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า พร้อมทั้งส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เยาวชนและประชาชนตระหนักถึงคุณค่าและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาอย่างยั่งยืน รายงานการประชุมติดตามความก้าวหน้าด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในภาคเหนือ (พ.ศ. 2565-2566) ระบุว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมยังคงเป็นประเด็นสำคัญ โดยในปีแรกมีสามปัญหาหลัก ได้แก่ หมอกควัน ภัยพิบัติจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการจัดการพื้นที่ป่าและไฟป่า ส่วนในปีถัดมาได้เพิ่มปัญหามลพิษ ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนว่าภาคเหนือยังคงให้ความสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับการส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนหากพิจารณาถึงเนื้อหาด้านการรณรงค์และส่งเสริมเรื่องการสร้างความรู้ตระหนักรู้ถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีในพื้นที่ภาคเหนือ เพลงขอล้านนาได้รับการนำมาใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารสำคัญไปยังผู้คนในชุมชนและสังคมคนเมือง ดังตัวอย่างของบทประพันธ์เพลงขอความว่า:

⁷ บทขอเรื่อง หน้าที่เยาวชน ของบัวซอน ธนอมบุญ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากหนังสือสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน: เอกสารประกอบหลักสูตรสาระการเรียนรู้ขับขาน โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2550)

(ข) เถอะจ้วยกันปลูกป่าไม้ฮักษาเอาไว้วางใหญ่ไพศาล ถ้าขาดต้นไม้จะฮ้อนไหม้กันดาร
ต้นน้ำลำธารขุนวังจะขาดแห้ง อนุรักษ์ไว้อย่าได้ตัดฟัน ทือมนุษย์ฮุดกันไว้ป้องกันภัยแรง [แล้ง]⁸

ที่มา: สวท. เชียงราย (ม.ป.ป.; อ้างถึงในขวัญชัย หมั่นคำ และคณะ, 2540)

เพลงขอล้านนาที่สะท้อนคุณค่าจริยศาสตร์ในหลายมิติ พบว่าเพลงขอล้านนามีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างคตินิยมและแนวทางการพัฒนาทั้งในระดับบุคคลและครอบครัว ผ่านการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิดของบุคคลต้นแบบ เช่น ครูบาศรีวิชัยที่แสดงถึงการไม่ยึดติดกับความแค้นและการอุทิศบุญกรรม การนำเสนอหลักธรรมในรูปแบบเพลงยังช่วยให้ผู้ฟังสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น การตระหนักถึงความไม่เที่ยงของชีวิตและความทุกข์ที่เกิดจากการเกิดแก่เจ็บตาย นอกจากนี้เพลงขอล้านนายังมีบทบาทในการส่งเสริมการพัฒนาความรู้ความสามารถของเยาวชนผ่านการเรียนรู้จากชีวิตประจำวัน รวมถึงการสื่อสารถึงปัญหาสังคม การเมือง การศึกษา และสิ่งแวดล้อม เพื่อกระตุ้นความร่วมมือและการตระหนักรู้ในบทบาทของการรักษาวัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

การอภิปรายผลการวิจัย

1. คุณค่าจริยศาสตร์ที่พบในเพลงขอล้านนา เพลงขอล้านนาเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดคุณค่าทางจริยธรรมและศีลธรรมในสังคมล้านนา โดยศิลปินช่างขอใช้ประสบการณ์ชีวิต ความเชื่อ และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางในการส่งเสริมคุณธรรม เช่น ความกตัญญู การทำความดี และการรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว เนื้อหาเพลงขอมักเน้นย้ำถึงความสำคัญของการเคารพผู้ใหญ่ การให้เกียรติ และการดูแลซึ่งกันและกันในครอบครัวดังที่ประพันธ์ แก้วเก้ และคณะ (2565) ได้อธิบายว่าเพลงขอล้านนาเป็นเพลงที่มีเนื้อหาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา รวมถึงหลักความเป็นจริงของมนุษย์ และหลักจริยธรรมในการใช้ชีวิตที่ส่งเสริมเพลงคำเมืองในวิถีล้านนาให้ดำรง ซึ่งสะท้อนถึงค่านิยมและศีลธรรมของสังคมล้านนาในอดีตได้อย่างชัดเจน ในอีกแง่หนึ่งคุณค่าจริยศาสตร์ในด้านนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าเพลงขอล้านนาที่มีบทบาทหน้าที่ในกลุ่มเทศกาลสังคมซึ่งสอดคล้องไปกับแนวคิดเรื่องระบบสังคมและหน้าที่พื้นฐานของทาลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons) ที่กล่าวถึงระบบสังคมไว้ว่า สังคมมีความเป็นระบบ และในระบบสังคมนี้มีหน้าที่ คือ มีการกระทำกิจกรรมเพื่อมาตอบสนองความต้องการของระบบ (ชื่นชนก โควินท์, 2565; สุภางค์ จันทวานิช, 2565) อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมส่งผลให้นิยามในเพลงขอลดลง เนื่องจากวิถีชีวิตที่เร่งรีบและการเข้ามาของสื่อสมัยใหม่ ทำให้การถ่ายทอดคุณค่าทางจริยธรรมผ่านเพลงขอเผชิญกับความท้าทาย ดังนั้นการปรับปรุงเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอให้สอดคล้อง

⁸ บทขอเรื่อง อนุรักษ์ป่าไม้ รักษาต้นน้ำลำธาร ของ สวท. เชียงราย ศึกษาเพิ่มเติมในหนังสือเพลงขอเพลงพื้นบ้านล้านนาโดย ขวัญชัย หมั่นคำ และคณะ, 2540)

กับยุคสมัย รวมถึงการส่งเสริมผ่านสื่อดิจิทัล อาจเป็นแนวทางในการรักษาและสืบทอดคุณค่าทางจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงขอล้านนาให้คงอยู่

2. บทบาทของเพลงขอล้านนาในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมล้านนา เพลงขอล้านนาเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีบทบาทสำคัญในการรักษาและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผ่านการขับร้องและเนื้อหาที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม และค่านิยมของชุมชนล้านนา เนื้อหาเพลงขอล้านนากว้างขวางไปทั่วทุกหนทาง ศิลธรรม คำสอนทางศาสนา และประสบการณ์ชีวิต ซึ่งช่วยปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่ดีให้แก่เยาวชน ซึ่งศราวุฒิ โอชะพนม และภักดีกุล รัตน (2567) ได้สะท้อนคิดความสำคัญของการแสดงขอล้านนาให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของชาวล้านนา อีกทั้งยังมีการกล่าวถึงการสืบทอดศิลปะการแสดงขอล้านนาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่มีคุณค่าจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่ นอกจากนี้เพลงขอล้านนายังเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ ทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องไปกับบทบาทของเพลงขอล้านนาที่เชื่อมโยงไปกับแนวคิดเรื่องหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการของทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons) ซึ่งส่วนหนึ่งได้กล่าวถึงประเด็นที่สังคมต้องรักษาแบบแผน (Latency หรือ Pattern Maintenance) ซึ่งบทบาทของเพลงขอล้านนามีส่วนสำคัญในการเติมเต็มกระบวนการดังกล่าว (ชินชนก โควินท์, 2565; สุภางค์ จันทวานิช, 2565)

3. ความท้าทายและแนวทางในการส่งเสริมเพลงขอล้านนาในสังคมปัจจุบัน แม้เพลงขอล้านนาจะเป็นศิลปะพื้นบ้านที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดค่านิยมและจริยธรรมของชุมชนล้านนา ผ่านการขับร้องที่สะท้อนหลักธรรมทางพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและประเด็นทางสังคม แต่การเปลี่ยนแปลงของสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และเศรษฐกิจได้ส่งผลให้ความนิยมในเพลงขอล้านนาลดลง วิถีชีวิตที่เร่งรีบและการเข้ามาของสื่อบันเทิงสมัยใหม่ทำให้คนรุ่นใหม่หันไปให้ความสนใจกับรูปแบบศิลปะที่เข้าถึงง่ายและสอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ (ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอรณพ เยื้องไธสง, 2564) ซึ่ง Appadurai (1996) กล่าวถึงยุคนี้ว่า เป็นยุคของการเคลื่อนย้ายไหลเวียนเชิงวัฒนธรรมทั้งในด้านสื่อ วัฒนธรรม รวมถึงเทคโนโลยี ซึ่งจะทำความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกให้ความสำคัญน้อยลง หรือกลืนกลายเข้ากับวัฒนธรรมกระแสหลัก ทั้งนี้หากมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคสมัย เช่น การนำเพลงขอล้านนาเข้าสู่แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อเพิ่มการเข้าถึง การบูรณาการเพลงขอล้านนาในหลักสูตรการศึกษาเพื่อปลูกฝังความรู้และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการปรับปรุงรูปแบบการแสดงให้ร่วมสมัยและน่าสนใจมากขึ้น ก็อาจช่วยให้เพลงขอล้านนายังคงมีบทบาทในการส่งเสริมค่านิยมทางศิลปวัฒนธรรมและวัฒนธรรมของชุมชนล้านนา พร้อมทั้งดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนในสังคมปัจจุบัน

สรุปผลการศึกษา

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าจริยศาสตร์ในเพลงซอล้านนา พบว่าเพลงซอล้านนาเป็นบทกวีสำคัญในเชิงโครงสร้างหน้าที่ที่จะนำไปสู่กระบวนการพัฒนามนุษย์และสังคม ผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้และความเชื่อจากบรรพบุรุษ เพลงซอล้านนาเน้นการสร้างความรู้ด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการศึกษา ผ่านสื่อศิลปะการแสดง เนื้อหาครอบคลุมทั้งเรื่องทางโลก เช่น การดำเนินชีวิตและกฎหมาย และเรื่องทางธรรม เช่น ศีลธรรมและการปฏิบัติสมาธิ ซึ่งส่งเสริมให้บุคคลพัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการธำรงระเบียบของสังคมจริยศาสตร์ในเพลงซอล้านนามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระบบสังคม โดยถ่ายทอดผ่านแนวคิดบุคคลต้นแบบ การเผยแพร่หลักธรรม และการส่งเสริมจริยธรรมเพื่อสร้างความตระหนักรู้ ส่งผลให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม ขณะเดียวกันเพลงซอล้านนายังสะท้อนคุณค่าทางจริยศาสตร์ในมิติที่เกี่ยวข้องกับสังคม ประเพณี วัฒนธรรม การศึกษา และสิ่งแวดล้อม การศึกษาในครั้งนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของเพลงซอล้านนาในการเป็นเครื่องมือหนุนเสริม หรือเสริมประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ของสถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้อง แต่กระนั้นก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าในยุคปัจจุบันที่พฤติกรรมและการบริโภคสื่อเปลี่ยนแปลงไป การปรับเนื้อหาเพลงซอล้านนาให้เหมาะสมกับบริบทสังคมร่วมสมัยจึงเป็นแนวทางสำคัญในการรักษาและสืบทอดคุณค่าทางจริยศาสตร์ให้ยังคงมีอิทธิพลต่อบุคคล ครอบครัว และสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถสรุปเป็นภาพ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 ภาพสะท้อนคุณค่าจริยศาสตร์ในการพัฒนามนุษย์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานการศึกษา สถาบันผลิตครูผู้สอนด้านดนตรี ศิลปะการแสดงและสถาบันผลิตศิลปินควรสร้างครูหรือศิลปินผู้ได้รับสืบทอดความรู้ความสามารถในการแสดง การประพันธ์ รวมถึงการจัดกิจกรรมที่ใช้เพลงซอล้านนาให้เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่ดีแก่เยาวชนผ่านระบบการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบการศึกษา การศึกษานอกระบบการศึกษา และการศึกษาตามอัธยาศัย
2. สภาวัฒนธรรมจังหวัดในพื้นที่ภาคเหนือควรสนับสนุนการสร้างสรรค์และการแสดงเพลงซอล้านนาที่สะท้อนปัญหาสังคมและการเมือง รวมถึงการนำเสนอข้อคิดเกี่ยวกับการบริหารบ้านเมืองและการรักษาสิทธิเสรีภาพ เพื่อให้ผู้ฟังตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนในสังคม และกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างเป็นธรรมและยั่งยืนผ่านการสร้างและขยายพื้นที่ในการนำเสนอและเปิดโอกาสให้คณะช่างซอล้านนาในพื้นที่เหล่านั้นในการนำเสนอเนื้อหาอันจะส่งผลต่อแนวคิดและแนวปฏิบัติของผู้คนในชุมชนและสังคม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สถาบันการศึกษาควรนำเพลงซอล้านนาไปใช้บูรณาการกับการจัดกิจกรรมในหลักสูตรที่มีการบูรณาการให้เข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อสอดแทรกเนื้อหาด้านคุณธรรมจริยธรรม รวมถึงวิถีชีวิตท้องถิ่นให้ปรากฏในเนื้อหาอีกทั้งยังใช้เพลงซอล้านนาเป็นเครื่องมือในการเปิดพื้นที่การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณตามแนวคิดหลักคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาและขยายผลสู่แนวคิดศาสนาต่าง ๆ ที่มีปรากฏในพื้นที่
2. บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างอาศัยอยู่ในพื้นที่ควรนำเพลงซอล้านนาไปประยุกต์ใช้กับบริบทต่าง ๆ รวมถึงสถานการณ์ในปัจจุบันในการใช้เป็นเครื่องมือการสื่อสารเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกหลักปฏิบัติตนตามแนวคิดคำสอนทางพระพุทธศาสนา และขยายผลไปยังการนำเอาแนวคิด จริยธรรมในศาสนาอื่น ๆ ในพื้นที่มาประยุกต์ใช้ และนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญชัย หมั่นคำ, นารีนารถ กิตติเกษมศิลป์, ธิดาดาว รักดี, ปาริชาติ สถาปัตตานนท์ และรุ่งนภา พิตรปรีชา. (2540). เพลงซอล้านนาพื้นบ้านล้านนา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชื่นชนก โควินท์. (2565). ฐานทัศน์สังคมวิทยาสำหรับนักการศึกษา. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอรอนพ เอื้องไธสง. (2564). “หมู่บ้านโลก” ใน “ตำนานของโลกาภิวัตน์” โดย Peter Alfandary. วารสารวิจัยวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 5(1), 74-81.

- ปนัดดา โตคำนุช. (2562). การขับขานเพลงขอ: บทเพลงขอพื้นบ้านล้านนา. สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ประพันธ์ แก้วเก้, เทพประวิณ จันทรแรง และพูนชัย ปันธิยะ. (2565). การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดตามหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงคำเมืองล้านนาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา. *วารสารปัญญา*, 29(1), 47-59.
- พรรณี แม่แดง. (2566). ขอปอยเข้าสังข์บ้านบงตันดอยเต่า: จันต๊อบ & พรรณี ขอเล่นกันมอกม่วนคลายเครียด ยามบ่าย. <https://shorturl.asia/oUnuc>
- พระเทวินทร์ เทวินโท. (2550). จริยธรรมศาสตร์ จริยธรรมและคุณธรรม. รุ่งแสงการพิมพ์.
- มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม. (2566). ขอล้านนา. <https://shorturl.asia/0qCod>
- รู้ค่าพลังงาน Watchdog. (2564). ขอ เพลงพื้นบ้านล้านนา. <https://shorturl.asia/Da4TL>
- ศราวดี โอชะพนม และภักดีกุล รัตนา. (2567). การสืบทอดศิลปะการแสดงขอของบัวซอน ถนอมบุญ. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 8(2), 323-340.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2550). *สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน: เอกสารประกอบหลักสูตรสาระการเรียนรู้ ขั้บขอ*. กรุงเทพฯ.
- สุนทร ค่ายอด. (2558). จาก “ขอน้ำท่วม” ถึง “เพลงผาวังซู้” สู่ “ผ้าซิ่นน้ำท่วม”: การต่อสู้ด้วยภาษาและอุดมการณ์ ล้านนานิยม. *Journal of Liberal Arts, Maejo University*, 3(2), 25-41
- สุภางค์ จันทวานิช. (2563). *วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 25). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2565). *ทฤษฎีสังคมวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimension of Globalization*. University of Minnesota Press.

การวิเคราะห์บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริการสาธารณะ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

Analysis of the role of local administrative organizations in public services to reduce inequality in Thai society

นิภาพรณ เจนสันติกุล

Nipapan Jensantikul

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

E-mail¹ : nipajen@kku.ac.th

Date Received : 17 July 2024

Date Revised : 1 October 2024

Date Accepted : 15 November 2024

Date Published online : 27 March 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริการสาธารณะเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยโดยผ่านการตีความเนื้อหาข้อความตามกระบวนการทางรัฐประศาสนศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ พบว่า การให้บริการสาธารณะก่อนปี 2558 ส่วนใหญ่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมุ่งเน้นการจัดบริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐานและดำเนินการตามหลักความเสมอภาคซึ่งเป็นการดำเนินการตามภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 จึงไม่ปรากฏประเด็นเรื่องของการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมในการจัดบริการสาธารณะ เพราะขาดนโยบายที่ชัดเจนจากรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต่อมาหลังจากปี 2558 เป็นต้นมา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการปรับบทบาทและภารกิจการทำงานที่ให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำผ่านการจัดบริการสาธารณะจากเดิมที่เน้นการวัดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความพึงพอใจ มาเป็นการให้ความสำคัญกับการบริการสาธารณะแก่ผู้สูงอายุ เด็ก สตรี และผู้ด้อยโอกาส

คำสำคัญ : องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, การบริการสาธารณะ, ความเหลื่อมล้ำ, สังคมไทย

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

Abstract

This academic article aims to analyze the role of local administrative organizations in public services to reduce inequality in Thai society by textual analysis according to the public administration paradigm. The results of the analysis found that in providing public services before 2015, most local administrative organizations focused on providing public infrastructure services and operating according to the principles of equality, which is the implementation of the missions of local administrative organizations as specified in the Act to Determine Plan and Procedures in Decentralizations to the Local Administrative Organization B.E. 2542; therefore, there was no issue of reducing inequality in society in the provision of public services. There is a lack of clear policies from the government and the agencies that oversee local administrative organizations. Later, after 2015, local administrative organizations have adjusted their roles and missions to focus on reducing inequality through the provision of public services from the original focus on measuring efficiency, effectiveness, and satisfaction to giving importance to public services for the elderly, children, women, and the disadvantaged.

Keywords: Local Administrative Organizations, Public Services, Inequality, Thai Society

บทนำ

แม้ว่าประเทศไทยจะกำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นไว้ในรัฐธรรมนูญนับตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมานั้น นักวิชาการหลายท่าน อาทิ วุฒิสาร ตันไชย (2557) ปณัฏกร บุญกอบ (2557) กิตติพงษ์ เพียรพิทักษ์ (2563) วีระศักดิ์ เครือเทพ (2565) ไททัศน์ มาลา (2566) ฯลฯ ต่างเห็นพ้องตรงกันว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดความอิสระในการบริหารงานและมีข้อจำกัดด้านกฎระเบียบ ข้อบังคับจำนวนมากที่ผูกขาดอำนาจการตัดสินใจและการบริหารงานไว้ที่ส่วนกลาง ดังที่ สรวิศ มา (2565) ระบุว่า “บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมียกย่องอย่างมาก ทำให้เกิดปัญหาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพในการให้บริการสาธารณะ การไม่กระจายอำนาจคืนสู่ท้องถิ่นอย่างเอาจริงเอาจัง เป็นผลจากทัศนคติที่ระแวงว่าประชาชนจะไม่สามารถบริหารจัดการรัฐบาลท้องถิ่นได้ จึงยังควบคุม อปท. ด้วยกฎหมายและกฎระเบียบจำนวนมาก การตรวจสอบควบคุมดูแลที่เข้มข้นโดยราชการส่วนกลางอย่างกระทรวงมหาดไทย ตลอดจนองค์กรอิสระอย่างสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)” ซึ่งการกระจายอำนาจการปกครองให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการปรับโครงสร้างอำนาจรัฐ เป็นการปรับลดอำนาจของรัฐส่วนกลางลง และเพิ่มอำนาจของ

ท้องถิ่นและภาคประชาสังคม เพื่อให้อำนาจรัฐมีความสมดุล มีการจัดความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจและบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

การกระจายอำนาจทางปกครองเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีอำนาจในการปกครองตนเองอย่างอิสระ ไม่ถูกแทรกแซงจากรัฐหรือองค์กรใด ๆ ซึ่งช่วยให้การใช้อำนาจในท้องถิ่นเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนที่มีความหลากหลายตามระดับพัฒนาการของแต่ละท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ธัญญพัทธ์ ภูริพิณสินันท์, 2565; วีรชาติพิพัทธ์ ผาสุก, 2566) โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถกำหนดรูปแบบ วิธีการ และประเภทบริการสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดทำได้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 14 การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่กำหนดให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ตามวิธีการและรูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กฎหมายบัญญัติ โดยการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบใดให้คำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นและความสามารถในการปกครองตนเองในด้านรายได้ จำนวนและความหนาแน่นของประชากร และพื้นที่ที่ต้องรับผิดชอบประกอบกัน ทั้งนี้ยังกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น ตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นอีกด้วย ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ (นักทวี ศิริรัตน์ และคณะ, 2565)

การจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะใดที่สมควรให้เป็นหน้าที่และอำนาจโดยเฉพาะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ หรือให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการใด ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติซึ่งต้องสอดคล้องกับรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามวรรคสี่ และกฎหมายดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับกลไกและขั้นตอนในการกระจายหน้าที่และอำนาจ ตลอดจนงบประมาณและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และอำนาจดังกล่าวของส่วนราชการให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย ในการจัดทำบริการสาธารณะหรือกิจกรรมสาธารณะใดที่เป็นหน้าที่และอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถ้าการร่วมดำเนินการกับเอกชนหรือหน่วยงานของรัฐหรือการมอบหมายให้เอกชนหรือหน่วยงานของรัฐดำเนินการ จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่นมากกว่าการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะดำเนินการเอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะร่วมหรือมอบหมายให้เอกชนหรือหน่วยงานของรัฐดำเนินการก็ได้ และรัฐต้องดำเนินการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้ของตนเองโดยจัดระบบภาษีหรือการจัดสรรภาษีที่เหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาการหารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำเนินการตามวรรคหนึ่งได้อย่างเพียงพอ (สำนักงบประมาณของรัฐสภา, 2564)

ในระหว่างที่ยังไม่อาจดำเนินการได้ ให้รัฐจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปพลางก่อน กฎหมายตามวรรคหนึ่งและกฎหมายที่เกี่ยวกับการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นต้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการบริหาร การจัดทำบริการสาธารณะ การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา การเงินและการคลัง และการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งต้องทำเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม การป้องกันการทุจริต

และการใช้จ่ายเงินอย่างมีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงความเหมาะสมและความแตกต่างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ และต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์ และการป้องกันการก้าวก่ายการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการส่วนท้องถิ่นด้วย (มาตรา 250) ในการกำหนดรูปแบบและประเภทการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย ต้องกำหนดอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติใน 2 ประเภท คือ 1) อำนาจตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งรวมถึงในแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและแผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ออกตามความในพระราชบัญญัติด้วย 2) อำนาจตามกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉันทกวี ศิริรัตน์ และคณะ, 2565) โดยชัชวรินทร์ ตันติเวชวาณิชย์ (2559) ได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคของการจัดตั้งความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อจัดบริการสาธารณะว่ามีปัจจัย 5 ประการ ประกอบด้วย 1) รัฐบาลยังไม่มีนโยบายที่ชัดเจน ซึ่งโดยทั่วไปจะต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจในทางการเมืองตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน 2) กฎหมายปกครององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในทางปฏิบัติ เช่น สหการเทศบาล ซึ่งให้เฉพาะเทศบาลร่วมมือกันได้ แต่เทศบาลส่วนใหญ่พื้นที่ติดกับองค์การบริหารส่วนตำบล พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนฯ พ.ศ. 2542 จึงอนุญาตให้จัดตั้งได้ แต่ในทางปฏิบัติยังไม่มีแนวทางชัดเจนเช่นกัน 3) นักการเมืองท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโอกาสในการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าสามารถทำได้ 4) การแข่งขันทางการเมืองสูง เช่น ฝ่ายสภาฯ กับฝ่ายบริหาร มาจากคนละพรรคการเมือง และ 5) ความตื่นตัวและตระหนักถึงสิทธิการเรียกร้องการพัฒนาคุณภาพของบริการสาธารณะของประชาชนในท้องถิ่น ทำให้ไม่สามารถแสดงพลังได้ดีเพียงพอที่จะสร้างปฏิภพในการตอบสนองของนักการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่

หากทำการวิเคราะห์ปัญหาการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับมหภาค สามารถจำแนกเป็น 1) ความไม่ชัดเจนทางกฎหมายและแนวทางปฏิบัติ ที่ไม่เอื้อต่อการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ปัญหาในเชิงโครงสร้างของระบบการบริหารราชการในการจัดบริการสาธารณะที่ยังเน้นการรวมศูนย์อำนาจ ขาดความชัดเจน มีความซับซ้อน สายการบังคับบัญชายาว และมีโครงสร้างการบริหารที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละท้องถิ่น และ 3) ปัญหาการถ่ายโอนงบประมาณและบุคลากรที่ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานได้อำนาจและหน้าที่การบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งรัฐบาลควรเร่งถ่ายโอนงบประมาณและบุคลากรให้สอดคล้องกับภารกิจปัจจุบันและภารกิจที่จะมีการถ่ายโอนในอนาคต (ชัชวรินทร์ ตันติเวชวาณิชย์, 2559; สุภัทร ชูประดิษฐ์ และคณะ, 2562; นิภาพรณ เจนสันติกุล, 2564; กรรณิการ์ ไกรกิจราษฎร์ และคณะ, 2566; วรฉัตร วรวิวัฒน์, 2566)

ส่วนปัญหาการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจุลภาค สามารถจำแนกเป็น 1) สภาพการเมืองท้องถิ่นไม่เอื้ออำนวย โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีการแข่งขันของฝ่ายบริหารและฝ่ายสภาฯ ค่อนข้างสูง รวมทั้งการขาดความรู้ ความเข้าใจที่เพียงพอของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 2) ประชาชนยังขาดความตระหนัก และรวมพลังการเรียกร้องบริการสาธารณะที่ดีเพียงพอ ทำให้การจัดบริการสาธารณะมีลักษณะ

ที่ไม่เหมาะสม ไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น (ชัชวรินทร์ ตันติเวทวิชญ์, 2559; สุภัทร ชูประดิษฐ์ และคณะ, 2562; กรณิการ์ ไกรกิจราษฎร์ และคณะ, 2566)

จากความเป็นมาข้างต้น เป็นที่มาของบทความวิชาการ เรื่องการวิเคราะห์บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริการสาธารณะเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริการสาธารณะเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยผ่านการตีความเนื้อหาข้อความจากเอกสารทางวิชาการในฐานะข้อมูลศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทยตามกระบวนการทางรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งผู้เขียนได้นำกระบวนการทางรัฐประศาสนศาสตร์ของปรกรณ์ ศิริประกอบ (2560) มาใช้ในการตีความเนื้อหาข้อความจำแนกเป็น 3 ยุค คือ ยุคที่ 1 การจัดการภาครัฐแนวเก่า เป็นยุคที่รัฐหรือระบบราชการมีหน้าที่จัดทำบริการหรือดำเนินการภารกิจต่าง ๆ ของรัฐด้วยตนเอง ยุคที่ 2 การจัดการภาครัฐแนวใหม่ เป็นยุคที่รัฐหรือระบบราชการทำหน้าที่เป็นเพียงผู้กำหนดนโยบายและกำกับดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบาย ส่วนการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ใช้วิธีจ้างเหมาให้หน่วยงานอื่นดำเนินการแทน และยุคที่ 3 การบริหารสาธารณะแนวใหม่ เป็นยุคที่รัฐหรือระบบราชการควรลดบทบาทลง และส่งเสริมให้พลเมืองมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมของตน ส่วนภาครัฐมีหน้าที่ให้การสนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมนั้น โดยบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง พัฒนาการนโยบายและบทความขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริการสาธารณะเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยจากเอกสารทางวิชาการปี 2557-2566 ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. พัฒนาการการบริการสาธารณะของประเทศไทยและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ปิยากร หวังมหาพร (2556) ได้สรุปพัฒนาการการบริการสาธารณะของประเทศไทยไว้ 4 ช่วงเวลาจากแหล่งข้อมูลจากเอกสารทางราชการ เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา มติคณะรัฐมนตรี ระเบียบแผน ราชกิจจานุเบกษา รวมทั้งข้อมูลจากเว็บไซต์ส่วนราชการ หนังสือ ตลอดจนการสัมภาษณ์ จำแนกเป็น 1) การจัด บริการสาธารณะของไทยก่อนปี พ.ศ. 2500 เป็นการผูกขาดการจัดบริการสาธารณะโดยรัฐ 2) การจัดบริการสาธารณะของไทย ปี พ.ศ. 2500-2520 เป็นยุคขยายตัวการบริการสาธารณะโดยส่วนราชการ และรัฐวิสาหกิจ 3) การจัดบริการสาธารณะของไทย ปี พ.ศ. 2521-2540 เป็นยุคชะลอตัวของการบริการสาธารณะโดยส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และยุคเริ่มต้นการบริการสาธารณะโดยองค์การมหาชน และ 4) การจัดบริการสาธารณะของไทย ปี พ.ศ. 2541-ปัจจุบัน (พ.ศ. 2556) เป็นยุคการเติบโตของบริการสาธารณะโดยองค์การมหาชน

จากการศึกษาพัฒนาการการบริการสาธารณะของประเทศไทยข้างต้น พบว่า การบริการสาธารณะของประเทศไทยมีรูปแบบการให้บริการและมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเปลี่ยนแปลงไป โดยมีกฎหมายรองรับบทบาทและอำนาจหน้าที่ ในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นการจัดทำบริการสาธารณะจะต้องเป็นไปตามกฎหมายและอำนาจหน้าที่โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บทบัญญัติในมาตรา 78 หมวด 5 ได้กำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐที่มีความสำคัญว่า รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจ

ในกิจการท้องถิ่นได้เอง จากนั้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้มีทิศทางในการมุ่งแก้ไขข้อบกพร่องของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ใน 2 หมวดสำคัญคือ หมวดที่ 5 ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐในมาตรา 78 โดยการให้อำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกว้างขวางและชัดเจนมากยิ่งขึ้น และหมวดที่ 14 ว่าด้วยการปกครองท้องถิ่นโดยได้มีการกำหนดว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรหลักในการจัดบริการสาธารณะ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาในพื้นที่ สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น ปรากฏอยู่ใน 2 หมวดสำคัญ คือ หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ และหมวด 14 การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีสาระสำคัญตามบทบัญญัติในหมวด 6 มาตรา 76 ที่ว่า รัฐพึงพัฒนาระบบการบริหารราชการแผ่นดินทั้งราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และงานของรัฐอย่างอื่นให้เป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และในหมวด 14 การปกครองส่วนท้องถิ่น มีสาระสำคัญสรุปได้ว่า ในการจัดทำบริการสาธารณะหรือกิจกรรมสาธารณะในท้องถิ่นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่นเปิดเผยข้อมูลและรายงานผลการดำเนินงานให้ประชาชนทราบ รวมตลอดทั้งมีกลไกให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วย (วรรณวิภา ไตรลังคะ และคณะ, 2565)

นอกจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว ยังมีกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2549 แผนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2543 แผนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 แผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2545 แผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 แนวทางและหลักเกณฑ์ในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับภารกิจที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับถ่ายโอนจากส่วนราชการ เช่น หนังสือกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ด่วนที่สุด ที่ มท 0810.8/ว 1495 เรื่อง การบริหารจัดการและการแก้ไขปัญหาการถ่ายโอนภารกิจงานก่อสร้างและบำรุงรักษาดินและสะพานที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการถ่ายโอนจากส่วนราชการ ลงวันที่ 14 กรกฎาคม 2564 เป็นต้น ซึ่งการจัดบริการสาธารณะที่ผ่านมาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักนิยมจัดบริการสาธารณะด้วยรูปแบบ “การดำเนินงานด้วยตนเอง” แม้ว่าปัจจุบันมีความพยายามนำรูปแบบการจัดบริการสาธารณะอื่น ๆ ที่ท้องถิ่นสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้เพิ่มเติมเพื่อลดภาระการจัดบริการสาธารณะด้วยตนเองลง แต่ก็ยังไม่เป็นที่นิยมใช้หรือแม้จะมีการพยายามนำมาใช้ก็ยังมีอุปสรรคในทางกฎหมายและความสามารถของท้องถิ่นเอง ทำให้การจัดบริการสาธารณะไม่สามารถสอดคล้องกับองค์ประกอบดังที่กล่าวมา ซึ่งอาจกระทบต่อความเชื่อมั่นสาธารณะ (public trust) ที่ต้องรักษาไว้โดยมีบริการสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน (วุฒิสภา ต้นไชย, 2559)

ทั้งนี้บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภทมีหน้าที่ตามภารกิจที่กำหนดไว้ในกฎหมายประกอบด้วย พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ

เมืองพัทยา พ.ศ. 2542 และ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 นอกจากนี้ แผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 กำหนดให้ภารกิจที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ในลักษณะความร่วมมือหรือรูปแบบสหการเป็นภารกิจซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรอื่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและเกิดประโยชน์สูงสุดโดยมีผลกระทบต่อประชาชนไม่เฉพาะในเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งโดยเฉพาะ แต่มีผลกระทบต่อประชาชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นด้วย หรือมีความจำเป็นต้องลงทุนจำนวนมาก และไม่คุ้มค่าหากต่างฝ่ายต่างดำเนินการเอง อย่างไรก็ตามปัจจุบันไม่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดที่ร่วมกันจัดตั้งสหการแต่อย่างใด (วุฒิสาร ตันไชย, 2559)

2. การบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับบทบาทในการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

จากการศึกษาพัฒนาการการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ชำงตัน พบว่า ในอดีตการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทในการจัดบริการสาธารณะที่มุ่งเน้นตามภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น 1) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน 2) ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต 3) ด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย 4) ด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรมและการท่องเที่ยว 5) ด้านการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6) ด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 7) ด้านการบริหารจัดการ และสนับสนุนการปฏิบัติการของส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมุ่งเน้นการให้บริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อความเสมอภาค การให้บริการสาธารณะคำนึงถึงความพึงพอใจของประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้พิจารณาได้จากบทความวิชาการและบทความวิจัยที่ปรากฏในฐานข้อมูลศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทยในช่วงปี 2557-2564 ปรากฏบทความวิชาการและบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริการสาธารณะที่เน้นวัดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความพึงพอใจที่ได้รับจากบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ อาทิ งานของรัฐกิจ หิมะคุณ (2557) ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการกิจการสาธารณะขององค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) งานของอริวัฒน์ อุดมก้านตง และอลงกรณ์ อรรคแสง (2561) ทำการศึกษาเรื่อง ความต้องการบริการสาธารณะของประชาชนที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบล: ข้อเสนอการกระจายอำนาจจากล่างขึ้นบน งานของภิกคีย์ กัลยาณมิตร และคณะ (2561) ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการบริการสาธารณะเพื่อยกระดับคุณภาพมาตรฐานการบริการที่ดีแก่ประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานี และงานของพรณเพ็ญแข โคมอ่อน (2564) ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลไทรงาม อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น

จากบทความวิชาการและบทความวิจัยข้างต้นเป็นตัวอย่างที่ทำให้เห็นภาพของการบริการสาธารณะเพียงด้านความพึงพอใจ ที่สะท้อนผลผลิตด้านความต้องการของประชาชนเท่านั้นและเป็นการย้ำให้เห็นว่าการจัดบริการสาธารณะที่มีมาจากส่วนกลาง เป็นการกระจายอำนาจลงมาแบบบนลงล่างให้อำนาจแก่องค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นในการจัดทำบริการสาธารณะเพียงบางอย่าง จึงส่งผลทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจไม่เต็มที่และส่งผลกระทบต่อการจัดบริการสาธารณะแก่ประชาชน เพราะความทับซ้อนของภารกิจและความไม่ชัดเจนในการแบ่งพื้นที่รับผิดชอบเป็นการให้บริการสาธารณะตามกระบวนการที่ศึทางรัฐประศาสนศาสตร์ยุคที่ 1 การจัดการภาครัฐแนวเก่า เนื่องจากการให้บริการสาธารณะผ่านกลไกการควบคุมภายใน จึงไม่สามารถวิพากษ์ วิจารณ์การให้บริการสาธารณะได้ มีความเป็นระบบราชการและขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชน (Solong, 2017) เน้นปัจจัยนำเข้าและอาศัยกฎระเบียบในการดำเนินงาน (ไชนันท์ ปัญญาศิริ, 2560) โดยภาครัฐเป็นผู้จัดหาและส่งมอบบริการสู่ประชาชนโดยตรงด้วยตนเอง ด้วยโครงสร้างองค์การแบบราชการที่มีการรวมอำนาจอยู่ที่ศูนย์กลางเป็นหลัก การสั่งการตามสายบังคับบัญชาจากบนลงล่าง ระบบราชการเป็นระบบปิด จำกัดการมีส่วนร่วม เน้นประสิทธิภาพและหลักเหตุผลในการบริหารสาธารณะ (พิมพ์กมล เกษแก้ว, 2563)

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาก่อนปี 2558 ยังไม่ปรากฏประเด็นเรื่องของการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมในการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยเหตุผลสำคัญ คือ แนวทางแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในประเทศไทยมีลักษณะของ “การสงเคราะห์” ซึ่งทำให้ประชาชนต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือจากรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่า “การพัฒนาสมรรถนะ” รวมถึงการขาดนโยบายที่ชัดเจนจากรัฐบาลและหน่วยงานที่กำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น) ในการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมความเป็นธรรมประกอบกับการพัฒนาท้องถิ่นที่กำหนดมาจากส่วนกลางไม่มีการระบุประเด็นความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคมเป็นประเด็นหนึ่งของการพัฒนาทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นอย่างชัดเจน (ปราน สุวรรณมงคล, 2562)

ขณะที่การบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในช่วงเวลาหลังปี 2558 เป็นต้นมา พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงจากการวัดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ความพึงพอใจมาเป็นการให้ความสำคัญกับการบริการสาธารณะแก่ผู้สูงอายุ เด็ก สตรี และผู้ด้อยโอกาสมากขึ้น พิจารณาได้จากจำนวนบทความวิชาการและบทความวิจัยที่ปรากฏในฐานข้อมูลศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทยในช่วงปี 2559-2564 เป็นต้นมา ปรากฏจำนวนบทความวิชาการและบทความวิจัยเกี่ยวกับการบริการสาธารณะสำหรับพลเมือง ผู้สูงอายุ คนพิการ คนชายขอบ และรูปแบบการให้บริการสาธารณะมีการจัดทำแบบร่วมมือ ปรับวิธีการทำงาน และมุมมองในการนำไปปฏิบัติ สังเกตได้จากคำสำคัญหรือข้อความหรือผลการวิจัยที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวปฏิบัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้องที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น จากคำว่าประชาชนเปลี่ยนเป็นพลเมือง จากการทำงานเพียงหน่วยงานเดียวสู่การทำงานแบบร่วมมือและมีเครือข่าย จากประสิทธิภาพสู่ความรับผิดชอบต่อร่วมของเจ้าหน้าที่ จากการให้บริการสาธารณะเพียงหน่วยงานเดียวสู่การร่วมผลิตและความเป็นหุ้นส่วน และการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมท้องถิ่น นวัตกรรมการบริการสาธารณะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เป็นต้น

ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและทิศทางของงานวิชาการที่ค้นพบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการร่วมเป็นภาคีกับภาคเอกชน มีการลดขนาดองค์การและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงอำนาจและโครงสร้างการทำงานเพื่อให้บริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น (ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์, 2563; วสันต์ เหลืองประภัสร์ และคณะ, 2566) ดังตัวอย่างในงานของสันตฤกษ์ บุญช่วย (2563) เรื่องการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างยั่งยืน: ว่าด้วยการประกอบสร้างนโยบายสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ระบุว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาท้องถิ่นและเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชน โดยจากการศึกษา พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพยายามพัฒนานวัตกรรมท้องถิ่น ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการหรือการปฏิบัติงาน โดยพิจารณาประเด็นด้านต้นทุนปฏิบัติงาน การใช้งานทรัพยากร และการโยกย้ายทรัพยากร อัตรากำลังของทรัพยากรบุคคล รวมถึงทรัพยากรด้านเวลาและค่าใช้จ่ายโอกาส การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านกายภาพ อาทิ ระบบสาธารณูปโภค ระบบประมงและป้องกันสาธารณภัย ระบบป้องกันอาชญากรรม ฯลฯ รวมไปถึงต้องบูรณาการเข้ากับระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเดิมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอยู่แล้ว (เอกชัย สุมาลี และชัยวุฒิ ต้นไชย, 2563) หรือในงานของอัศรเดช พรหมกลัป และคณะ (2564) เรื่องการลดความเหลื่อมล้ำ: วิเคราะห์เชิงบริบทการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของพื้นที่ทับซ้อนในจังหวัดนครสวรรค์ ที่สะท้อนบทบาทการร่วมกันดำเนินการระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือในโครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุแบบองค์รวม (สูงวัย สมวัย ใส่ใจสุขภาพ) โดยเทศบาลตำบลยางเนิ้ง ถือเป็นตัวอย่างโครงการที่มีลักษณะของนวัตกรรมด้านรูปแบบการให้บริการสาธารณะ โดยมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ คือ แอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟนเข้ามาช่วยในการบอกตำแหน่งหรือบอกพิกัดที่พิกัดภัยของผู้สูงอายุแต่ละราย (ณัฐชานันท์ วงศ์มูลิธิกร, 2563; ณัทกวี ศิริรัตน์ และคณะ, 2565; ภาณุวัฒน์ เด็กหลี่ และคณะ, 2566)

ซึ่งการบริการสาธารณะดังกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับกระบวนการทัศน์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ ยุคที่ 2 การจัดการภาครัฐแนวใหม่ และยุคที่ 3 การบริหารสาธารณะแนวใหม่ที่สะท้อนให้เห็นว่ารัฐหรือระบบราชการมีการนำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ และลดบทบาทลงในบางภารกิจ มีการถ่ายโอนอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น งานอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) เป็นการถ่ายโอนภารกิจจากกรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีขอบเขตภารกิจ คือ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) ตามเกณฑ์ที่กรมกิจการผู้สูงอายุกำหนด โดยมีค่าป่วยการคนละไม่เกิน 600 บาทต่อเดือน เพื่อให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาทุกข์ยากเดือดร้อน (วรรณวิภา ไตลังคะ และคณะ, 2565) หรือโครงการการสร้างภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษในระบบ และนอกระบบการศึกษาของเทศบาลนครสกลนคร โครงการการสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อระดมทุนช่วยเหลือการศึกษาแก่เด็กยากจนพิเศษโรงเรียนบ้านตะบิงตี่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี (ทรงชัย ทองปาน, 2566) เป็นต้น ซึ่งจะเห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่ส่งเสริมให้พลเมืองมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมของตน ส่วนภาครัฐมีหน้าที่ให้การสนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมนั้น อย่างไรก็ตามการลดความเหลื่อมล้ำทาง

สังคมจะดำเนินการได้ขึ้นอยู่กับความพร้อมและงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงดำเนินการได้เพียงบางแห่ง ไม่ใช่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งในประเทศไทย

ทั้งนี้เนื่องจากการถ่ายโอนอำนาจและการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังคงประสบปัญหาขาดความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ ปัญหาเรื่องขีดความสามารถ อันเนื่องมาจากการรับถ่ายโอนภารกิจมาก ขาดฐานภาษี ขาดบุคลากร ไม่มีกลไกเตรียมความพร้อม หรือปัญหากลไกความรับผิดชอบ ขาดการกำหนดมาตรฐานบริการ ขาดระบบเปิดเผยข้อมูลการปฏิบัติงาน ขาดการเก็บภาษีท้องถิ่น เป็นต้น (วรรณวิภา ไตลังคะ และคณะ, 2565)

โดยในมุมมองของผู้เขียนมีความเห็นว่าข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการขับเคลื่อนงานบริการสาธารณะที่มุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยนั้น มีดังนี้

1. หลังจากปี 2558 เป็นต้นมา เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ได้กลายเป็นเป้าหมายสำคัญที่ปรากฏในนโยบายของรัฐบาลทำให้หลายองค์กรรับแนวคิดและเป้าหมายดังกล่าวไปปรับใช้ มีผลทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการปรับบทบาทและภารกิจการทำงานที่ให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำผ่านการจัดบริการสาธารณะมากขึ้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ 10 ลดความไม่เสมอภาคภายในและระหว่างประเทศ (SDG 10: Reduced Inequalities)

2. ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ภายในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน โดยมียุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญในการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อนโดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น

3. การจัดตั้งหน่วยงานสนับสนุนการวิจัย อาทิ หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนากำลังคน และทุนด้านการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา การวิจัยและการสร้างนวัตกรรม (บพค.) หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (บพข.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ที่มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อให้หน่วยบริหารและจัดการทุนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลางด้วยการพัฒนาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ซึ่งพิจารณาได้จากการประกาศรับข้อเสนอโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่ให้ความสำคัญกับกลไกระดับพื้นที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น กรอบการวิจัยการพัฒนาศักยภาพทางด้านการเงินการคลัง การจัดบริการสาธารณะเพื่อกลุ่มเปราะบางและผู้ด้อยโอกาส (ปี 2567) กรอบการวิจัยการยกระดับและเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่กลไกพัฒนาพื้นที่เพื่อสร้างความเจริญและลดความเหลื่อมล้ำ (ปี 2566) กรอบการวิจัย

การพัฒนาขีดความสามารถของผู้ประกอบการในพื้นที่ (Local Enterprises) บนฐานทรัพยากรพื้นที่เพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากและเศรษฐกิจหมุนเวียนในพื้นที่ (ปี 2565) แผนงานการพัฒนาเมืองและกลไกการเติบโตใหม่ Program 15 เมืองน่าอยู่และการกระจายศูนย์กลางความเจริญ (ปี 2564) เป็นต้น (หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.), ม.ป.ป.)

จากข้อมูลข้างต้น ประเด็นเรื่องการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยจึงกลายเป็นสิ่งที่หน่วยงานทุกระดับให้ความสำคัญ แม้ว่า การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมจะไม่ใช่วาทะพจน์หลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยตรงแต่ด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีการทำงานใกล้ชิดกับประชาชน เข้าใจปัญหาในพื้นที่ และได้รับการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางในบางภารกิจ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินกิจกรรมได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภท “เลือกทำได้โดยอิสระ” ได้แก่ กิจกรรมตามแผนงานงบประมาณที่ส่วนราชการตั้งไว้แต่เดิม และควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระเลือกทำได้ตามที่เห็นความจำเป็น และประเภท “หน้าที่ที่ต้องทำ” ได้แก่ งานที่เป็นการมอบอำนาจและเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจ รวมทั้งงานที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนหรือความจำเป็นพื้นฐาน โดยมีหลักเกณฑ์เรื่องความเสมอภาค โดยประชาชนได้รับสิทธิหรือได้รับประโยชน์จากบริการสาธารณะนั้นอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม เป็นบริการที่รัฐจัดทำขึ้นแล้วจะต้องให้บริการแก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน จะเลือกปฏิบัติไม่ได้ รวมทั้งความเสมอภาคในด้านราคา ค่าบริการและการบริการและองค์กรที่จัดทำบริการ ต้องทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะได้หลายช่องทางและง่ายต่อการรับบริการไม่มีความสลับซับซ้อน

ในส่วนของหลักเกณฑ์การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมไม่ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นภารกิจหรือหน้าที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินการ แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้ตามความสามารถและศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น และเพื่อให้การให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดีขึ้นจึงมีการนำเทคโนโลยี นวัตกรรมต่าง ๆ เข้ามาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการให้บริการสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีคุณค่าสาธารณะที่ได้คำนึงถึงการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการสาธารณะ เป็นรัฐบาลดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงวิธีการต่าง ๆ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เป็นการสร้างมูลค่าไม่เพียงแต่ความสามารถและทรัพยากรขององค์กรในการส่งมอบบริการที่ตอบสนองความคาดหวังทางสังคม ถูกต้องตามกฎหมาย และมีความยั่งยืน นำไปสู่ผลลัพธ์ 2 ประการ คือ 1) การเพิ่มมูลค่าบริการสาธารณะ และ 2) การเพิ่มมูลค่าสูงสุดให้กับบริการสาธารณะร่วมกัน (Rubakula, 2014; El-Ghalayini, 2016; Ferdous, 2016; Solong, 2017; Gupta & Lamsal, 2023)

บทสรุป

การบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 โดยการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผ่านมาเป็นการจัดบริการสาธารณะที่เกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การสร้างถนน ทางระบายน้ำ ไฟฟ้าสาธารณะ และการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต เช่น การบริการ

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การบริการสาธารณสุขมูลฐาน การจัดการศึกษาท้องถิ่น และการบริการสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในท้องถิ่น ด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคม และรักษาความสงบ เช่น การป้องกันอุบัติเหตุทางถนน การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และการจัดบริการห้องน้ำสาธารณะในท้องถิ่น การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรม เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพ การส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่น โดยไม่ปรากฏชัดเจนในเรื่องการระบุประเด็นเรื่องของการบริการสาธารณะเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม จนกระทั่งมีการนำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) มาใช้ทำให้การบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีจุดเปลี่ยนที่ชัดเจนและมีการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเชื่อมโยงกับแนวคิดการจัดการสาธารณะใหม่ มุ่งเน้นการบริการสาธารณะที่คำนึงถึงกลุ่มเปราะบางทางสังคม เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ เป็นต้น เน้นการประกันสิทธิพลเมืองต่อการได้รับการบริการสาธารณะจากภาครัฐ การเปลี่ยนแปลงอำนาจและโครงสร้างการทำงานเพื่อให้บริการที่มีประสิทธิภาพโดยถือว่าพลเมืองมีบทบาทเป็น “ผู้ดำเนินงาน” ในกิจการสาธารณะที่ตนเป็นผู้ได้รับประโยชน์ พลเมืองมีสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐในเรื่องที่กระทบต่อตนเองได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม สามารถร่วมกันกำหนดทิศทางการดำเนินการกิจและร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมด้วยตนเอง มุ่งร่วมกันสร้างนวัตกรรมบริการหรือนวัตกรรมการดำเนินการกิจที่นำไปสู่การบรรลุผลลัพธ์ที่ร่วมกันตั้งเป้าหมายไว้ เพื่อให้การบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย โดยมีแนวทางในการจัดการ คือ

- 1) การเพิ่มบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดบริการสาธารณะด้วยการกระจายอำนาจและการถ่ายโอนภารกิจ โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำแผนการถ่ายโอนเพื่อรองรับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย
- 2) การทบทวนโครงสร้างทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการส่งเสริมศักยภาพในการจัดหารายได้และการบริหารงบประมาณ และ
- 3) การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ให้มีบทบัญญัติให้จัดตั้งองค์การสหการได้ และเพิ่มเติมบทบัญญัติในพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 เพื่อกำหนดแนวทางการจัดบริการสาธารณะที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง/References

- กรรณิการ์ ไกรกิจราษฎร์, กิตติพล บัวทะลา, วันชัย บุชบา และโชติ บดีรัฐ. (2566). องค์การปกครองท้องถิ่นไทยกับการบริหารจัดการบริการสาธารณะ. *Journal of Modern Learning Development*, 8(1), 403-412.
- กิตติพงษ์ เพียรพิทักษ์. (2563). ความอิสระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับปัญหาการกำกับดูแลของรัฐ. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 18(3), 5-16.
- ชัชวินธ์ ดันติเวทวณิชย์. (2559). *ความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อจัดการบริการสาธารณะกรณีศึกษา พื้นที่ภาคตะวันออก* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].

- คลังสารสนเทศดิจิทัล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:90351
- ไชนันท์ ปัญญาศิริ. (2560). กระบวนทัศน์การบริหารจัดการองค์การภาครัฐไทย: เปรียบเทียบการจัดการ
ภาครัฐแนวใหม่ (NPM) กับการบริการสาธารณะแนวใหม่ (NPS). *สยามวิชาการ*, 18(1), 1-20.
- ณัฐนันท์ วงศ์มูลิธิกร. (2563). นวัตกรรมการบริหารงานท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัด
เชียงใหม่. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 3(4), 109-123.
- ณัทกี ศิริรัตน์, จักร ศิริรัตน์, พิมพ์ดา ธรรมมีภักดี, วิภาดา ผ่องจิต, โชติ บดีรัตน์ และวิภาณี เพื่อกบัวขาว.
(2565). องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น: การบริการสาธารณะ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏ
เพชรบุรี*, 12(1), 131-142.
- ทรงชัย ทองปาน. (2566). รายงานการวิจัยเรื่อง “การขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นกลไกลด
ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา”. วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.
- ไททัศน์ มาลา. (2566). ความเป็นอิสระทางการเมืองการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. *วารสารสหวิทยาการ
วิจัยและวิชาการ*, 3(3), 157-168.
- ธัญญพัทธ์ ฤทธิพนิกนันท์. (2565). การกระจายอำนาจกับการพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย.
วารสาร มจร บาลีศึกษายุทธศาสตร์บริหาร, 8(1), 85-100.
- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2564). การบริหารงานด้านสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น:
บทสำรวจวรรณกรรม. *วารสารสหศาสตร์*, 21(2), 254-266.
- ปกรณ ศิริประกอบ. (2560). 3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์: แนวคิด ทฤษฎี และการนำไปปฏิบัติจริง
(พิมพ์ครั้งที่ 4). โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปณัยกร บุญกอบ. (2557). นวัตกรรมท้องถิ่นว่าด้วยการจัดทำงบประมาณรายจ่ายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น:
ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองศรีสะเกษ. *วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
กาฬสินธุ์*, 3(2), 56-70.
- ปธาน สุวรรณมงคล. (2562). การสร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำในท้องถิ่น: การกิจที่ทำหายของ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 17(3), 135-155.
- ปิยากร หวังมหาพร. (2556). พัฒนาการการจัดบริการสาธารณะของไทย. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*,
4(1), 37-61.
- พรรณเพ็ญแข โนม่อ่อน. (2564). คุณภาพการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลไทรงาม อำเภอไทรงาม
จังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*, 11(3), 566-580.
- พิมพ์กมล เกษแก้ว. (2563). กระบวนทัศน์การบริหารสาธารณะ. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 14(34), 276-285.
- ภาณุวัฒน์ เด็กหลี, สุรัชย์ มูลสาร, อติศักดิ์ พรหมเมศ และภาสกร ดอกจันทร์. (2566). องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นไทย
กับการบริหารจัดการบริการสาธารณะ. *วารสารวิชาการรัตนบุศย์*, 5(1), 681-693.

- ภักดิ์ กัลยาณมิตร, เอก ศรีเชลียง, ตรุณศักดิ์ ตติยะลาภะ และไททัศน์ มาลา. (2561). แนวทางการบริการ
สาธารณะเพื่อยกระดับคุณภาพมาตรฐานการบริการที่ดีแก่ประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ในจังหวัดปทุมธานี. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 8(1), 147-157.
- รัฐกิจ หิมะคุณ. (2557). การบริหารจัดการกิจการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.). *วารสาร
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 17, 151-164.
- วรรณิตร วรวิกรม. (2566). การบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารการจัดการและพัฒนา
ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 3(2), 39-56.
- วรรณวิภา ไตลังคะ, พนาวัน เปรมศรี, วาธิณี วงศาโรจน์ และภาสกร ดอกจันทร์. (2565). การถ่ายโอนภารกิจ
ด้านสังคมสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: สภาพการณ์ ปัญหาอุปสรรค และแนวโน้มในอนาคต.
วารสารศิลปการจัดการ, 6(4), 2009-2023.
- วสันต์ เหลืองประภัสร์, เกรียงชัย ปิงประวัติ และชาย ไซยชิต. (2566). การยกระดับการมีส่วนร่วมในการ
จัดบริการสาธารณะ. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 21(3), 72-101.
- วีรชาพิภัทร ผาสุก. (2566). การปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ประเทศไทย. *วารสาร มจร เลย์ ปริทัศน์*, 4(1), 94-103.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2565). นวัตกรรมการพัฒนารายได้ท้องถิ่น: การพัฒนาตัวแบบและบทเรียนสำคัญจาก
การวิจัยเชิงทดลอง. *วารสารปาริชาติ*, 35(1), 87-106.
- วุฒิสาร ตันไชย. (2557). *การกระจายอำนาจและประชาธิปไตยในประเทศไทย*. สถาบันพระปกเกล้า.
- วุฒิสาร ตันไชย. (2559). *รูปแบบและประเภทการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*.
สถาบันพระปกเกล้า.
- ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์. (2563). ลักษณะการให้บริการสาธารณะขององค์การราชการระดับพื้นที่: มุมมองทาง
ความคิดผ่านกระบวนการทัศน์ทางสังคมวิทยา. *วารสารการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน*, 28(1), 47-65.
- สรวิศ มา. (2565). *ประเมินสถานะการกระจายอำนาจ: 2 ทศวรรษที่ยังไปไม่ถึงเป้า*.
<https://www.the101.world/two-decades-of-decentralization/>
- สันทกฤษณ์ บุญช่วย. (2563). การลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างยั่งยืน: ว่าด้วยการประกอบสร้าง
นโยบายสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน
(มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 13(4), 141-154.
- สำนักงบประมาณของรัฐบาล. (2564). *รายงานวิเคราะห์รายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. สำนักการ
พิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สุภัทร ชูประดิษฐ์, ญัฐพงษ์ คันธรส, ถิรายุส บำบัด และปริญญ ชูประดิษฐ์. (2562). แนวคิดการสร้าง
ภาคีหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐกับเอกชนเพื่อยกระดับการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น. *วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ*, 5(1), 469-483.

หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.). (ม.ป.ป.). *ความเป็นมา*.

<https://pmua.or.th/about/>

อธิวัฒน์ อุดมก้านตง และอลงกรณ์ อรรคแสง. (2561). ความต้องการบริการสาธารณะของประชาชนที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบล: ข้อเสนอการกระจายอำนาจจากล่างขึ้นบน. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 8(3), 79-97.

อัครเดช พรหมกัลป์, จ्ञานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และสุรพล สุยะพรหม. (2564). การลดความเหลื่อมล้ำ: วิเคราะห์เชิงบริบทการควมรวมองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นของพื้นที่ทับซ้อนในจังหวัดนครสวรรค์. *วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 10(3), 81-92.

เอกชัย สุมาลี และชัยวุฒิ ตันไชย. (2563). *Smart City Guide Book II: นวัตกรรมการบริหารกับการพัฒนาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสู่ศตวรรษที่ 21*. สถาบันพระปกเกล้า.

El-Ghalayini, Y. (2016). New Public Management: An Assessment of Impact and the Influence on Public Administration. *Public Policy and Administration Research*, 6(12), 18-22.

Ferdous, J. (2016). The Journey of New Public Management: An Analysis. *International Journal of Business, Economics and Law*, 11(2), 26-31.

Gupta, A.K. & Lamsal, B.P. (2023). From Traditional to Innovative Public Service: A Review of Paradigm Shifts. *Public Administration Issues*, 17(6), 137-156.

Rubakula, G. (2014). The New Public Management and its Challenges in Africa. *Public Policy and Administration Research*, 4(4), 85-96.

Solong, H.A. (2017). Actualization New Public Service (NPS) Administration in Public Service. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 7(3), 505-513.

Soft Power นวัตกรรมการเรียนรู้สร้างสรรค์ในยุคการศึกษา 5.0
ผ่านกระบวนการ SHOW Process สำหรับพัฒนาการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
ด้านทักษะและสมรรถนะ

Soft Power: Creative Learning Innovation in Education 5.0 Era Through
the SHOW Process for Developing Student Activities Focusing on Skills
and Competencies

วรพล ศรีเทพ

Worapol Srithep

ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๑๐๒ (บ้านเกาะเต่า) สพป.ตรัง เขต 2

Director of Thairath Witthaya School ๑๐๒ (Ban Koh Tao) under Trang Primary
Educational Service Area Office 2

E-mail¹ : worapol.sri@hotmail.com

Date Received : 17 October 2024

Date Revised : 25 January 2025

Date Accepted : 11 March 2025

Date Published online : 27 March 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอแนวทางในการพัฒนาทักษะ Soft Power สำหรับผู้เรียนในยุคการศึกษา 5.0 โดยเน้นการบูรณาการทักษะสำคัญแห่งศตวรรษที่ 21 ผ่านกระบวนการ SHOW Process ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การสำรวจ (Survey) เพื่อฝึกทักษะการสำรวจและรวบรวมข้อมูล การเน้นย้ำและออกแบบ (Highlight & Design) เพื่อเสริมทักษะการวิเคราะห์และคัดเลือกข้อมูล การดำเนินการ (Operate) ที่ส่งเสริมทักษะการปฏิบัติจริงและลงมือทำ และ การสรุปผล ขยายผล และต่อยอด (Wrap-up) เพื่อฝึกทักษะการสื่อสารและการสร้างปฏิสัมพันธ์ พร้อมทั้งพัฒนาสมรรถนะในการเชื่อมโยงความรู้เข้ากับบริบทได้อย่างเป็นรูปธรรม ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ในบริบทการศึกษาไทยผ่านกิจกรรม “ผักบุ้งแสนหวาน” แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงทักษะ Soft Power เข้ากับการเรียนรู้ในชีวิตจริง โดยผู้เรียนได้พัฒนาสมรรถนะหลากหลาย ได้แก่ สมรรถนะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผ่านการฝึกเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง สมรรถนะการคิดสร้างสรรค์ จากการออกแบบและจัดการกิจกรรมผักบุ้งในรูปแบบใหม่ ๆ สมรรถนะด้านการคิดเชิงวิพากษ์

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

ผ่านการประเมินข้อมูลและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รวมถึงสมรรถนะในการเชื่อมโยงและปรับใช้ความรู้ที่เอื้อให้ผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้ไปปรับใช้ในบริบทจริงได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ บทความได้เสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะ Soft Power การให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการประเมินผลและสะท้อนคิด ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการพัฒนาทักษะและสมรรถนะของผู้เรียนอย่างครอบคลุมและยั่งยืนในยุคการศึกษา 5.0

คำสำคัญ: Soft Power, นวัตกรรมการเรียนรู้สร้างสรรค์, ยุคการศึกษา 5.0, กระบวนการ SHOW Process

Abstract

This article presents an approach to developing Soft Power skills among learners in the Education 5.0 era by emphasizing the integration of key 21st-century skills through the SHOW Process. This process comprises four main stages: Survey, which cultivates the ability to explore and collect data; Highlight & Design, aimed at enhancing analytical and decision-making skills; Operate, which fosters hands-on practice and real-world application; and Wrap-up, which focuses on developing communication and interpersonal skills while consolidating competencies to effectively connect knowledge with real-life contexts. A practical example of applying the SHOW Process in the Thai educational setting is illustrated through the “Phak Boong Saen Waan” (“Sweet Water Morning Glory”) activity, highlighting how Soft Power skills can be integrated into authentic learning experiences. In this example, learners develop various competencies such as lifelong learning through continuous data collection and analysis, creative thinking through designing and managing new approaches to morning glory activities, critical thinking through systematic evaluation and evidence-based decision-making, and the ability to connect and adapt knowledge to real-world situations in an appropriate manner. Additionally, the article provides recommendations for adapting these activities to local contexts, creating environments conducive to Soft Power skill development, offering regular feedback, and employing thorough evaluation and reflection methods. All of these are critical factors for supporting the comprehensive and sustainable development of learner skills and competencies in the Education 5.0 era.

Keywords: Soft Power, Creative Learning Innovation, Education 5.0 Era, The SHOW Process

บทนำ

ยุคการศึกษา 5.0 เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในวงการการศึกษา โดยเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับอนาคต การเรียนรู้ในยุคนี้ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงความรู้เชิงวิชาการ แต่ยังให้ความสำคัญกับทักษะด้านอารมณ์ สังคม และการสร้างสรรค์ สิ่งที่เราเรียกว่า “Soft Power” ซึ่ง Soft Power ในบริบทการศึกษา หมายถึง การโน้มน้าวและสร้างอิทธิพลด้านความรู้ ทักษะ หรือค่านิยมทางการศึกษาโดยไม่ต้องใช้การบังคับ ซึ่งอาจเกิดขึ้นระหว่างครูและบุคลากรทางการศึกษา (ในฐานะผู้โน้มน้าว) กับผู้เรียนหรือชุมชนการศึกษา (ผู้ถูกโน้มน้าว) โดยอาศัยวิธีการสื่อสารเชิงบวก กิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจ และการมีปฏิสัมพันธ์ที่เคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมถึงทักษะทางสังคม อารมณ์ และความคิดสร้างสรรค์ เมื่อทักษะทางสังคม อารมณ์ และความคิดสร้างสรรค์ถูกรวมอยู่ในการพัฒนา Soft Power ของผู้เรียน พวกเขาจะมีศักยภาพในการสื่อสาร สร้างสัมพันธ์ และแสดงออกอย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมทั้งในเชิงปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและการจัดการตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและยั่งยืนในบริบทการศึกษายุคปัจจุบัน การพัฒนาทักษะเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการปรับตัวและเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต Soft Power จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ และมีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่มีความหลากหลายและซับซ้อน ซึ่งรวมถึงทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม การคิดอย่างสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่ซับซ้อน กลายเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ (สุภัทรศักดิ์ คำสามารถ, 2563) การศึกษาในยุคก่อนหน้านี้มักเน้นการท่องจำและการสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ ทำให้ผู้เรียนขาดทักษะที่จำเป็นต่อการเผชิญหน้ากับความท้าทายในชีวิตจริงและการทำงานในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้เมื่อเข้าสู่ยุคการศึกษา 5.0 การเปลี่ยนแปลงในวิธีการเรียนรู้และการสอนจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมและมีทักษะที่ตอบสนองต่อความต้องการของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ความจำเป็นในการพัฒนา Soft Power ในยุคการศึกษา 5.0 เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่รวดเร็ว การบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญในการเตรียมพร้อมนักเรียนให้สามารถปรับตัวและมีความคิดสร้างสรรค์ การบูรณาการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยังส่งเสริมการเรียนรู้ที่เป็นส่วนบุคคลและตลอดชีวิต (สุกัญญา แซ่ม้อย, 2561) ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการเผชิญกับความท้าทายของศตวรรษที่ 21 Soft Power เป็นเครื่องมือที่สามารถเปลี่ยนแปลงการศึกษาแบบเดิม ๆ ให้เป็นการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นและสร้างสรรค์ โดยเน้นการพัฒนาทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่ซับซ้อน โดยการศึกษา 5.0 เน้นการใช้เทคโนโลยีและระบบดิจิทัลเป็นเครื่องมือหลัก ไม่ได้มุ่งเน้นแค่การพัฒนาทักษะทางเทคนิคของผู้เรียน แต่ยังเป็นโอกาสในการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรม สร้างทักษะการสื่อสารระดับโลก และเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเป็นผู้นำเชิงสร้างสรรค์ (Creative Leadership) ผ่านการบูรณาการเทคโนโลยีกับการเรียนรู้เชิงพหุวัฒนธรรม (Multicultural Learning) องค์กรระหว่าง

ประเทศ อาทิ OECD และ UNESCO ให้ความสำคัญกับการพัฒนา Soft Power ลักษณะนี้ เพราะเชื่อว่าจะช่วยขับเคลื่อนนวัตกรรมทางการศึกษา เพิ่มพูนทักษะทางสังคมและอารมณ์ (Social-Emotional Skills) และสร้างความยั่งยืนในระบบการศึกษาระดับโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ (McClory, 2012)

ภาพอนาคตทางการศึกษากับ Soft Power ในการศึกษา 5.0 มุ่งสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม การสร้างสรรค์ และการปฏิสัมพันธ์ในโลกจริง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการทักษะและสมรรถนะที่ได้รับไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ท่ามกลางโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษา 5.0 ควบคู่กับ Soft Power จึงเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตเป็นผู้สร้างสรรค์และมีบทบาทในการขับเคลื่อนสังคมได้อย่างยั่งยืน สาเหตุสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น การบูรณาการเทคโนโลยีในกระบวนการเรียนรู้ การเตรียมพร้อมสำหรับอนาคต การสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (เอกชัย กี่สุขพันธ์, 2561) ทั้งหมดนี้ล้วนชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษา 5.0 ในฐานะกลไกหลักในการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ บทความนี้จะมุ่งเสนอภาพรวมของแนวคิด Soft Power ควบคู่กับการศึกษา 5.0 เพื่อสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการในศตวรรษที่ 21 และเน้นย้ำการพัฒนาทักษะและสมรรถนะ Soft Power ในผู้เรียน ตลอดจนกระบวนการ SHOW Process ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านทักษะและสมรรถนะ Soft Power อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

1. ที่มาของแนวคิด Soft Power กับการศึกษา 5.0 เพื่อสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้

Soft Power เป็นแนวคิดที่ริเริ่มโดย Nye (2005) ซึ่งเน้นถึงความสามารถในการดึงดูดและชักจูงให้ผู้อื่นปฏิบัติตามโดยไม่ต้องใช้การบังคับหรือกำลัง ต่างจาก Hard Power ที่ใช้กำลังทหารหรืออำนาจทางเศรษฐกิจ แนวคิด Soft Power ประกอบด้วยวัฒนธรรม ค่านิยมและอุดมการณ์ และนโยบายกับการทูต (พนัส จันทรศรีทอง, 2565) โดยการเผยแพร่วัฒนธรรม ค่านิยมที่ดีงาม เช่น ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ตลอดจนการดำเนินนโยบายการทูตหรือการแลกเปลี่ยนทางการศึกษา สามารถส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประเทศและสร้างความร่วมมือในระดับสากลได้อย่างยั่งยืน เมื่อพิจารณาถึงพัฒนาการของการศึกษา ตั้งแต่การศึกษา 1.0 ที่เน้นการถ่ายทอดความรู้แบบทางเดียว การศึกษา 2.0 ที่เริ่มใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้ ไปจนถึงการศึกษา 3.0 และ 4.0 ที่ต่อยอดการเรียนรู้แบบร่วมมือและการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ในที่สุดการศึกษา 5.0 จึงได้ก้าวสู่การผสมผสานระหว่างโลกจริงกับโลกเสมือน พร้อมเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น Virtual Reality และ Augmented Reality ตลอดจนเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่หลากหลายและมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Atkinson, 2010) แนวคิด Soft Power จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทการศึกษา 5.0 เพราะส่งเสริมทั้งศักยภาพการสื่อสาร ค่านิยมร่วมกัน และการคิดสร้างสรรค์ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการเรียนรู้และความร่วมมือในศตวรรษที่ 21 อย่างมีประสิทธิภาพ

2. Soft Power กับการศึกษา 5.0

ในยุคการศึกษา 5.0 ซึ่งผสมผสานเทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ากับการเรียนการสอนอย่างลึกซึ้ง Soft Power หรืออำนาจที่ไม่พึ่งกำลังอำนาจได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและมีความหมาย โดย Soft Power ในบริบทการศึกษาใหม่นี้ครอบคลุมทั้งการเผยแพร่วัฒนธรรมและประเพณี การใช้ภาษาและการสื่อสารในการเชื่อมโยงบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนการสอดแทรกคุณค่าและความเชื่อที่ดีในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน การประยุกต์ใช้ Soft Power เพื่อสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ในยุคดังกล่าวยังรวมถึงการสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจ การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น การบูรณาการเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลให้เอื้อต่อการเชื่อมโยงและสื่อสารระหว่างนักเรียน ครู และชุมชน รวมทั้งการเรียนรู้ผ่านการทำงานร่วมกันในลักษณะกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์และการเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การพัฒนาทักษะด้านสังคมและอารมณ์ เช่น การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการจัดการอารมณ์ ก็เป็นส่วนสำคัญของ Soft Power ที่จะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการเรียนรู้และการปรับตัวของผู้เรียนในสังคมดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (เอกชัย กี่สุขพันธ์, 2561; สุภัทรศักดิ์ คำสามารถ, 2563) ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษา 5.0 ในการเตรียมผู้เรียนให้สามารถคิดสร้างสรรค์ มีจริยธรรม และรับผิดชอบต่อสังคมได้อย่างยั่งยืน

3. นวัตกรรมการเรียนรู้สร้างสรรค์ในยุคการศึกษา 5.0

ในยุคการศึกษา 5.0 ที่ผสมผสานเทคโนโลยีและแนวคิดนวัตกรรมเข้ากับการเรียนการสอนอย่างเต็มรูปแบบ Soft Power ได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการหล่อหลอมสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจ ความคิดสร้างสรรค์ และความร่วมมือระหว่างบุคคล การผสมผสาน Soft Power เข้ากับการศึกษา 5.0 จึงเอื้อให้เกิด “นวัตกรรมการเรียนรู้สร้างสรรค์” ที่ไม่เพียงพัฒนาความรู้เชิงลึกทางวิชาการ แต่ยังส่งเสริมทักษะการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และจิตสำนึกต่อสังคม ซึ่งนวัตกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวที่จะนำเสนอมีดังนี้

3.1 รูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ในยุคการศึกษา 5.0 การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) กลายเป็นแนวทางสำคัญที่ผสมผสานการเรียนรู้ในห้องเรียนกับการเรียนรู้ออนไลน์เข้าด้วยกัน ซึ่งช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การเรียนรู้แบบผสมผสานนี้ช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา และสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในอินเทอร์เน็ตในการศึกษาเพิ่มเติม (วิทวัส ดวงภูมเมศ และ วาริรัตน์ แก้วอุไร, 2560) ทำให้นักเรียนสามารถปรับตัวและเรียนรู้ได้ตามจังหวะและความสามารถของตนเอง

3.2 การเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-Based Learning) เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่นักเรียนจะต้องทำงานในโครงการที่เป็นปัญหาหรือคำถามที่มีความหมายและท้าทาย การเรียนรู้แบบนี้เน้นการทำงานเป็นทีม

การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง นักเรียนจะได้เรียนรู้ผ่านการลงมือทำและประสบการณ์ตรง ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืนมากขึ้น การเรียนรู้แบบโครงงานยังช่วยเสริมสร้างทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการคิดเชิงวิพากษ์ (พะเยาว์ ทองแก้ว, 2566)

3.3 การเรียนรู้ผ่านเกม (Game-Based Learning) เป็นการนำเกมมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสนใจและแรงจูงใจในการเรียนรู้ นักเรียนจะได้เรียนรู้ผ่านการเล่นเกมที่ออกแบบมาให้มีเนื้อหาการเรียนรู้ที่ต้องการสอดแทรกเข้าไป การเรียนรู้ผ่านเกมช่วยเสริมสร้างทักษะการแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ และการทำงานเป็นทีม (กฤดาภรณ์ สีหรี, 2561) นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้างความสนุกสนานและการมีส่วนร่วมของนักเรียนในกระบวนการเรียนรู้

3.4 การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) เป็นการเรียนรู้ที่นักเรียนจะทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อแก้ไขปัญหาหรือทำกิจกรรมที่กำหนดไว้ การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยเสริมสร้างทักษะการทำงานเป็นทีม การสื่อสาร และการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ระหว่างนักเรียน นักเรียนจะได้เรียนรู้จากกันและกัน และพัฒนาความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การเรียนรู้แบบร่วมมือยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียน และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะและความรู้ (เรวดี ศรีสุข, 2562)

3.5 การใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน (Virtual Reality) และความเป็นจริงเสริม (Augmented Reality) ในการเรียนการสอนเป็นนวัตกรรมที่ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่สมจริง และมีความหมายมากขึ้น นักเรียนสามารถสำรวจและเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมเสมือนจริงที่สร้างขึ้นจากเทคโนโลยี VR และ AR ทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาที่ยากและซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สฤณี ศรีโยธิน และ ปทุมพร โพธิ์กาศ, 2564)

การศึกษาในยุค 5.0 มุ่งเน้นการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและน่าสนใจ การเรียนรู้แบบผสมผสาน การเรียนรู้แบบโครงงาน การเรียนรู้ผ่านเกม การเรียนรู้แบบร่วมมือ และการใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือนและความเป็นจริงเสริม ล้วนเป็นรูปแบบของนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาทักษะและความสามารถของนักเรียนให้พร้อมเผชิญกับความท้าทายของโลกอนาคต การประยุกต์ใช้รูปแบบเหล่านี้อย่างเหมาะสมจะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายและมีประสิทธิภาพสูงสุด

4. กระบวนการ SHOW Process สำหรับพัฒนาการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านทักษะและสมรรถนะ Soft Power

ในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาทักษะและสมรรถนะของผู้เรียนไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ความรู้เชิงวิชาการเท่านั้น แต่ยังต้องคำนึงถึงทักษะด้านอารมณ์ สังคม และการสร้างสรรค์ หรือที่เรียกว่า “Soft Power” ซึ่งประกอบด้วยทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม การคิดเชิงวิพากษ์ และการแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่ซับซ้อน เพื่อเตรียมพร้อมผู้เรียนให้สามารถเผชิญกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 บทความนี้จะ

นำเสนอขั้นตอนและวิธีการดำเนินการของ SHOW Process เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สอนและผู้สนใจในการพัฒนาทักษะ Soft Power ของผู้เรียนในยุคการศึกษา 5.0 ผ่านรูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) และดำเนินการตามแนวทางวงจรคุณภาพ PDCA ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่นักเรียนจะทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อแก้ไขปัญหาหรือทำกิจกรรมที่กำหนด (อ้างอิงจากกิจกรรมกระบวนการพัฒนา Soft Power ในสถานศึกษาของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๑๐๒ (บ้านเกาะเต่า) และ Atkinson, 2010) ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กระบวนการ SHOW Process สำหรับพัฒนาการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
ด้านทักษะและสมรรถนะ Soft Power

4.1 Survey (สำรวจ)

ในขั้นตอนนี้ ครูและนักเรียนจะสำรวจทรัพยากรและศักยภาพของชุมชนบ้านเกาะเต่า โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงสำรวจและประยุกต์ใช้เทคโนโลยียุค 5.0 เพื่อเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ เช่น การใช้สมาร์ทโฟนหรือแท็บเล็ตในการถ่ายรูป บันทึกเสียง สแกน QR Code รวมถึงจัดทำแผนที่ดิจิทัลสำหรับระบุแหล่งทรัพยากร กิจกรรมนี้ช่วยพัฒนาทักษะด้านการค้นคว้าข้อมูล การสื่อสารระหว่างผู้เรียนและชุมชนการทำงานเป็นทีม และความคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ซึ่งเป็นรากฐานของสมรรถนะ Soft Power เช่น การสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกและความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรม ยังช่วยพัฒนาทักษะและสมรรถนะสำคัญ ได้แก่

1) ทักษะการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล (Research & Data Collection Skills) ผู้เรียนได้ฝึกตั้งคำถามและสำรวจความคิดเห็นของตนเองหรือผู้อื่น ผ่านแบบสอบถามหรือการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของกระบวนการเรียนรู้เชิงวิจัย

2) ทักษะการคิดวิเคราะห์ (Analytical Thinking) การตีความข้อมูลจากการสำรวจช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดอย่างมีวิจารณญาณ สังเคราะห์ประเด็นและสรุปผล เพื่อนำไปสู่การตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบท

3) สมรรถนะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Competency) ผู้เรียนเกิดความตระหนักในความต้องการและเป้าหมายของตนเอง ทำให้พร้อมปรับตัวและค้นหาความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง

4.2 Highlight & Design (เน้นย้ำและออกแบบ)

หลังจากรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจ นักเรียนและครูจะร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยเทคโนโลยีที่เหมาะสม อาทิ การจัดเก็บและเรียบเรียงข้อมูลผ่านโปรแกรมตารางคำนวณ (Spreadsheet) หรือการใช้แอปพลิเคชันทำอินโฟกราฟิกเพื่อสรุปประเด็นสำคัญ กระบวนการนี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสังเคราะห์ข้อมูล ทักษะการคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ตลอดจนการทำงานร่วมกันแบบมีส่วนร่วม (Collaborative Learning) การเน้นย้ำ “จุดเด่น” ที่โดดเด่นของกิจกรรมนั้น ๆ ยังทำให้ผู้เรียนเห็นภาพความเชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรกับเป้าหมายการพัฒนาสมรรถนะ เช่น ทักษะการเป็นผู้นำ การสื่อสารเจรจาต่อรอง และการจัดการโครงการขนาดย่อม ซึ่งล้วนเป็น Soft Power ที่ส่งเสริมศักยภาพในอนาคตของผู้เรียน กิจกรรมการเรียนรู้จะช่วยพัฒนาทักษะและสมรรถนะดังต่อไปนี้

1) ทักษะการกำหนดเป้าหมาย (Goal-Setting Skills) การเลือกและระบุทักษะ Soft Power ที่ต้องการพัฒนา ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและวางแผนการทำงาน

2) ทักษะการออกแบบกิจกรรมและใช้ทรัพยากรดิจิทัล (Activity Design & Digital Resource Utilization) การบูรณาการสื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้

3) สมรรถนะการคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking Competency) กระบวนการคิดหาวิธีการเรียนรู้ใหม่ ๆ และการปรับกิจกรรมให้ยืดหยุ่นตามความต้องการของผู้เรียน

4.3 Operate (ดำเนินการ)

เมื่อได้ “จุดเด่น” ที่ชัดเจน ขั้นตอนนี้จะเป็นการออกแบบและลงมือทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่บูรณาการเทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์ กิจกรรม “ของดีในตำบลบ้านฉัน” อาจประกอบด้วย การทำสื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์ (เช่น คลิปวิดีโอสั้นหรือสื่อโซเชียลมีเดีย) การทดลองผลิตภัณฑ์พื้นบ้านรูปแบบใหม่ (นวัตกรรมเชิงผลิตภัณฑ์) หรือการจัดแสดงผลงานหัตถกรรมและวัฒนธรรมในรูปแบบดิจิทัล (Virtual Exhibition) ในการนี้ ผู้เรียนจะได้ฝึกทักษะต่าง ๆ เช่น การแก้ปัญหา (Problem-Solving) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Innovative Thinking) และการทำงานเป็นทีม รวมถึงสมรรถนะด้านการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Skills) ผ่านการรับบทบาทเป็นผู้วางแผน ผู้ปฏิบัติ และผู้นำเสนอผลงาน ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวทาง “สร้างสรรค์” ที่มีได้หยุดอยู่แค่การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ยังผสานเทคโนโลยี

ยุค 5.0 เพื่อยกระดับคุณค่าของชุมชนและสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างครบวงจรจะเน้นพัฒนาทักษะและสมรรถนะต่อไปนี้

- 1) ทักษะการปฏิบัติจริง (Hands-on Skills) การลงมือทำงานในสถานการณ์ที่จำลองหรือสถานการณ์จริง ช่วยให้ผู้เรียนฝึกแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และวางแผนการทำงานเป็นลำดับขั้น
- 2) ทักษะการทำงานเป็นทีมและการสื่อสาร (Teamwork & Communication Skills) ผู้เรียนได้ฝึกการแบ่งหน้าที่ รับผิดชอบงานในกลุ่ม และสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน
- 3) สมรรถนะด้านการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking Competency) การเผชิญสถานการณ์หรือโจทย์ท้าทายระหว่างทำกิจกรรม เปิดโอกาสให้ผู้เรียนวิเคราะห์ทางเลือกต่าง ๆ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

4.4 Wrap-up (สรุปผล ขยายผล และต่อยอด)

ขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการ SHOW Process คือ การสรุปผลและสะท้อนคิด ครูและนักเรียนจะร่วมกันประเมินผลการจัดกิจกรรมในมิติต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เช่น แบบประเมินตนเอง (Self-Assessment) แบบประเมินจากครูและเพื่อน (Peer & Teacher Assessment) และการสังเกตการณ์ (Observation) เพื่อวัดผลด้านทักษะ Soft Power เช่น ความสามารถในการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และภาวะผู้นำ รวมทั้งการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพไว้ในรูปแบบดิจิทัล (e-Portfolio) เพื่อวิเคราะห์แนวทางพัฒนาในอนาคต การสะท้อนคิด (Reflection) สามารถจัดในรูปแบบการอภิปรายกลุ่ม การเขียนบันทึกประจำวัน หรือการจัดเวทีนำเสนอผลงาน เพื่อให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและตระหนักถึงพัฒนาการของตนเอง กระบวนการนี้ยังช่วยให้เห็นจุดแข็งและจุดที่ควรปรับปรุง พร้อมทั้งวางแผนขยายผลไปยังชั้นเรียนหรือโครงการอื่นในโรงเรียน ตลอดจนสร้างแรงบันดาลใจให้บุคคลภายนอกได้นำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทักษะและสมรรถนะของผู้เรียนในบริบทอื่น ๆ ต่อไปอย่างยั่งยืน ซึ่งช่วยให้เกิดการต่อยอดไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของผู้เรียน ผ่านทักษะและสมรรถนะหลักดังนี้

- 1) ทักษะการประเมินผล (Evaluation Skills) ผู้เรียนได้ฝึกใช้เครื่องมือดิจิทัลหรือแบบประเมินต่าง ๆ ในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลของตนเองและผู้อื่น เพื่อระบุจุดแข็ง จุดที่ต้องปรับปรุง และแนวทางพัฒนาในอนาคต

- 2) ทักษะการสะท้อนคิด (Reflective Thinking Skills) การทบทวนประสบการณ์การทำงานร่วมกัน หรือปัญหาที่พบระหว่างทำกิจกรรม

- 3) สมรรถนะในการเชื่อมโยงและปรับใช้ความรู้ (Knowledge Transfer Competency) การสรุปผลและต่อยอด เปิดโอกาสให้ผู้เรียนถ่ายทอดสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปยังบริบทอื่น ๆ ทั้งในชีวิตประจำวัน

กระบวนการ SHOW เป็นการออกแบบกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้เรียน/ผู้เข้าร่วม ที่อาศัยรากฐานทางทฤษฎีจากแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Experiential Learning) ของ Kolb (1984) และการเรียนรู้ผ่านกระบวนการสะท้อนคิด (Reflective Practice) ของ Dewey (1938) และ Mezirow (1991) ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง การตั้งคำถาม และการสะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้น โดยในบริบท

ของกระบวนการ SHOW จะมุ่งให้ผู้เรียนได้ S (See/Survey) หรือสำรวจประเด็น เป้าหมาย หรือปัญหาที่ต้องการแก้ไข H (Highlight/Hypothesize) หรือสังเคราะห์ข้อมูล ตีความ และตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับสิ่งที่สังเกตพบ O (Operate/Organize) หรือปฏิบัติการเพื่อทดลอง ทดสอบ หรือออกแบบแนวทางแก้ไข โดยอาศัยการทำงานเป็นทีมและความคิดสร้างสรรค์ และสุดท้าย W (Weigh/Write/Reflect) หรือประเมินผลสรุปทบทวน และสะท้อนประสบการณ์ที่ได้รับเพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนาต่อยอดในอนาคต ซึ่งขั้นตอนเหล่านี้สอดคล้องกับแนวทางของ Vygotsky (1978) ที่เน้นกระบวนการสร้างองค์ความรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Constructivism) และการจัดการเรียนการสอนที่สนับสนุนการคิดวิเคราะห์และการทำงานร่วมกัน (Collaboration) ดังนั้น การออกแบบกระบวนการ SHOW จึงเป็นการผสมองค์ความรู้จากหลากหลายทฤษฎีทางการศึกษา เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่กระตุ้นการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) การแก้ปัญหาอย่างมีระบบ (Problem-Solving) และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างเต็มที่ โดยมีงานศึกษายืนยันว่าการเชื่อมโยงทฤษฎีการเรียนรู้กับการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ช่วยให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนและวัดผลได้จริง (Biggs & Tang, 2011; Merrill, 2002)

การปรับใช้กระบวนการ SHOW Process ในยุคการศึกษา 5.0 จำเป็นต้องคำนึงถึงการบูรณาการเทคโนโลยีและการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้สามารถพัฒนาทักษะและสมรรถนะ Soft Power ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ตัวอย่าง การจัดกระบวนการ SHOW Process สำหรับพัฒนาการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านทักษะและ
สมรรถนะ Soft Power ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๑๐๒ (บ้านเกาะเต่า) ผ่านกิจกรรม “ของดีในเต่าบ้านฉัน”

ภาพที่ 2 การจัดกระบวนการ SHOW Process สำหรับพัฒนาการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านทักษะและ
สมรรถนะ Soft Power ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๑๐๒ (บ้านเกาะเต่า)

การจัดกระบวนการ SHOW Process เพื่อพัฒนาการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านทักษะและสมรรถนะ Soft Power ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๑๐๒ (บ้านเกาะเต่า) ผ่านกิจกรรม “ของดีในเต่าบ้านฉัน” เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการบูรณาการการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ โดยมีกระบวนการที่ชัดเจนและมีขั้นตอนการดำเนินงานที่สามารถพัฒนาทักษะที่สำคัญของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการนี้ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ Survey (สำรวจ), Highlight & Design (เน้นย้ำและออกแบบ), Operate (ดำเนินการ), และ Wrap-up (สรุปผล ขยายผล และต่อยอด) ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดและแนวทางการดำเนินการที่สำคัญและสอดคล้องกับการบูรณาการการจัดการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์

ในขั้นตอนแรกของกระบวนการ SHOW คือ **Survey (สำรวจ)** ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ครูและนักเรียนร่วมกันสำรวจทรัพยากรและศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชนบ้านเกาะเต่า โดยเน้นการค้นหา “ของดี” หรือจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หรือประวัติศาสตร์ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการพัฒนากิจกรรมและเสริมสร้าง Soft Power ของนักเรียนได้ การดำเนินการในขั้นตอนนี้สามารถทำได้โดยการมอบหมายให้นักเรียนแบ่งกลุ่มเพื่อสำรวจชุมชนด้วยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ หรือเจ้าของธุรกิจท้องถิ่น รวมถึงการทำแผนที่ชุมชนร่วมกันเพื่อระบุแหล่งที่มีความสำคัญหรือเป็นจุดเด่นของชุมชน การรวบรวมข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ครูและนักเรียนมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับทรัพยากรในท้องถิ่นและเห็นคุณค่าของสิ่งที่ชุมชนมีอยู่

ขั้นตอนถัดไปคือ **Highlight & Design (เน้นย้ำและออกแบบ)** ซึ่งเป็นการคัดเลือก “ของดี” ที่โดดเด่นที่สุดจากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมา เพื่อเป็นจุดศูนย์กลางของการเรียนรู้และพัฒนา กิจกรรม โดยครูจะมีบทบาทสำคัญในการช่วยนักเรียนวิเคราะห์ข้อมูลและเลือก “ของดี” ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ เช่น การพัฒนาทักษะการสื่อสาร การประสานงาน การคิดเชิงวิพากษ์ หรือการทำงานร่วมกัน การดำเนินการในขั้นตอนนี้อาจเริ่มด้วยการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อให้นักเรียนนำเสนอและอภิปรายข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ รวมถึงการคัดเลือกของดีที่มีความโดดเด่นและเหมาะสมกับการพัฒนาทักษะ Soft Power ขั้นตอนนี้จะช่วยให้นักเรียนสามารถมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลที่ได้กับเป้าหมายการเรียนรู้และทักษะที่ต้องการพัฒนา

หลังจากนั้น ขั้นตอนที่สามคือ **Operate (ดำเนินการ)** ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและการเน้นย้ำมาใช้จริงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยการออกแบบกิจกรรมที่เน้นการบูรณาการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการใช้ทักษะ Soft Power ตัวอย่างของกิจกรรมที่สามารถจัดได้คือกิจกรรม “ของดีในเต่าบ้านฉัน” เช่น การจัดเวิร์กช็อปการทำอาหารพื้นบ้าน การฝึกทำหัตถกรรม หรือการแสดงศิลปะท้องถิ่นที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมของชุมชน การดำเนินการนี้ให้นักเรียนได้มีโอกาสรับบทบาทเป็นผู้จัดการกิจกรรม ผู้ดำเนินรายการ และผู้สืบทอด เพื่อฝึกทักษะต่างๆ เช่น การสื่อสาร การแก้ปัญหา และความเป็นผู้นำ กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนา Soft Power เท่านั้น แต่ยังเสริมสร้างความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชนอีกด้วย

สุดท้ายคือขั้นตอน **Wrap-up (สรุปผล ขยายผล และต่อยอด)** ซึ่งเป็นการสรุปผลการดำเนินกิจกรรม โดยเน้นการสะท้อนผลการเรียนรู้ของนักเรียน รวมถึงการประเมินทักษะ Soft Power ที่ได้พัฒนาขึ้นจาก

กิจกรรม ขั้นตอนนี้สามารถดำเนินการได้โดยการจัดกลุ่มสนทนาเพื่อให้นักเรียนสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้ทำ และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตัวนักเรียนและชุมชน นอกจากนี้ยังสามารถใช้วิธีการประเมินผล การเรียนรู้แบบต่างๆ เช่น แบบทดสอบ แบบสอบถาม หรือการสังเกตพฤติกรรม เพื่อวัดผล การพัฒนาทักษะและความรู้ที่นักเรียนได้รับจากกิจกรรม การเขียนรายงานสรุปเกี่ยวกับกิจกรรมที่จัดขึ้นจะ ช่วยให้นักเรียนได้ทบทวนและเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง และสามารถนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุง การดำเนินกิจกรรมในอนาคตได้

ผลจากการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ (Achievement) ทำให้เกิดความสำเร็จอย่างเป็น รูปธรรมในชุมชนและโรงเรียน โดยชาวบ้านและนักเรียนต่างเกิดความภาคภูมิใจในทรัพยากร วัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง จนนำมาสู่การผลิตและจำหน่ายสินค้าและบริการที่เป็นอัตลักษณ์ของตำบลในเตา ซึ่งสร้างรายได้และก่อให้เกิดการจ้างงานในชุมชนเพิ่มขึ้น พร้อมทั้งจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด และการบริหารจัดการอย่างเป็น ระบบและยั่งยืน ในขณะเดียวกัน นักเรียนยังได้พัฒนาทักษะสำคัญ เช่น ทักษะการนำเสนอ การทำงาน เป็นทีม และการคิดสร้างสรรค์ ผ่านกระบวนการลงพื้นที่ปฏิบัติงาน จัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ตลอดจน การออกแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์หรือบริการให้ตอบโจทย์คนรุ่นใหม่ ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนถึงความสำเร็จใน การสร้างความตระหนักรู้ คุณค่า และความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนและโรงเรียน อันเป็นรากฐานสำคัญ ในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

กระบวนการ SHOW Process สำหรับพัฒนากิจกรรม “ของดีในเตาบ้านฉัน” ของโรงเรียนไทยรัฐ วิทยา ๑๐๒ (บ้านเกาะเต่า) จึงเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการบูรณาการการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ โดยการใช้ ทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเสริมสร้างทักษะและสมรรถนะ Soft Power ของนักเรียน ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและช่วยพัฒนาการศึกษาที่มีความหมายและยั่งยืนในบริบท ของโรงเรียนและชุมชน

การนำกระบวนการ SHOW Process มาใช้ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๑๐๒ (บ้านเกาะเต่า) ผ่านกิจกรรม “ของดีในเตาบ้านฉัน” เป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมทักษะและสมรรถนะด้าน Soft Power ของนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม กระบวนการนี้ครอบคลุมทั้งการสำรวจ (Survey) การเน้นย้ำ (Highlight) การดำเนินการ (Operate) และการสรุปผล (Wrap-up) โดยในแต่ละขั้นตอน นักเรียนจะได้พัฒนา ศักยภาพที่หลากหลาย ดังนี้ 1) ทักษะการสำรวจและรวบรวมข้อมูล (Survey Skills) นักเรียนฝึกการสังเกต วิเคราะห์ และรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เช่น การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนหรือผู้สูงอายุในท้องถิ่น การฝึกตั้ง คำถามอย่างเป็นระบบเพื่อเสริมสร้างการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) และพัฒนาทักษะการ วิจัยเบื้องต้น (Basic Research Skills) อีกทั้งยังได้ตระหนักถึงบริบทและทรัพยากรในชุมชน (Contextual Awareness) ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาทักษะด้านสังคมและวัฒนธรรม 2) ทักษะการวิเคราะห์และคัดเลือกข้อมูล (Analytical and Decision-Making Skills) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและการคัดเลือก “ของดี” ที่มีความโดดเด่น เปิดโอกาสให้นักเรียนฝึกทักษะในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล (Rational Decision-Making)

รวมถึงฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน (Collaborative Problem Solving) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนา Soft Power 3) ทักษะการปฏิบัติจริงและลงมือทำ (Practical and Operational Skills) เมื่อเข้าสู่ขั้นตอนการดำเนินงาน (Operate) นักเรียนจะได้ออกแบบและลงมือทำกิจกรรมที่ใช้ “ของดี” มาเป็นสื่อเรียนรู้ เช่น การจัดเวิร์กช็อปทำอาหารพื้นบ้านหรือการสาธิตงานหัตถกรรม ซึ่งช่วยเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) และเพิ่มพูนทักษะการบริหารจัดการ (Management) รวมถึงความเป็นผู้นำ (Leadership) 4) ทักษะการสื่อสารและการสร้างปฏิสัมพันธ์ (Communication and Interpersonal Skills) ในทุกขั้นตอนของ SHOW Process นักเรียนได้ฝึกทั้งทักษะการพูดและการฟังอย่างตั้งใจ (Active Listening) ผ่านการทำงานเป็นกลุ่มและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชุมชน ทำให้พัฒนาทักษะ Soft Power เช่น การโน้มน้าวใจ (Persuasion) และการสร้างสัมพันธ์ที่ดี (Relationship Building) อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 5) สมรรถนะในการเชื่อมโยงความรู้เข้ากับบริบท (Contextual Application) การเรียนรู้ผ่านกิจกรรม “ของดีในเตาบ้านฉัน” ช่วยให้นักเรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างองค์ความรู้ทางวิชาการกับบริบท วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชน เกิดความภาคภูมิใจ (Sense of Pride) ตลอดจนสนับสนุนให้นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าของการนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ อย่างมีความหมาย

โดยรวมแล้ว กระบวนการ SHOW Process สำหรับพัฒนาการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านทักษะและสมรรถนะ Soft Power เป็นแนวทางที่มีความเป็นระบบและครอบคลุมทุกขั้นตอนในการพัฒนาทักษะที่สำคัญสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จากการสำรวจความต้องการและบริบท การเน้นย้ำเป้าหมาย การดำเนินการกิจกรรม และการสรุปผล ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่าและสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทการศึกษาไทย

5.1 ปรับกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น การนำกระบวนการ SHOW Process มาใช้ในบริบทการศึกษาไทย ควรปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับความต้องการและวัฒนธรรมของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่ อาทิ การสร้างกิจกรรมที่ใช้ทรัพยากรหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (เช่น ผลิตภัณฑ์เกษตร ศิลปะพื้นบ้าน หรือแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ) มาผสมผสานในการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการกับประสบการณ์ใกล้ตัว ก่อให้เกิดความสนใจ ความตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชน และการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความหมาย

5.2 สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะ Soft Power สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีควรเอื้อต่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและระหว่างผู้เรียนกับครู หรือบุคลากรในสถานศึกษา ตัวอย่างเช่น การจัดที่นั่งและสื่อการเรียนรู้ที่เอื้อให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นทีม ส่งเสริมการแบ่งปันความคิดเห็นผ่านกิจกรรมอภิปรายกลุ่มหรือโครงการกลุ่ม (Project-based Learning) รวมถึงการเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์และเคารพซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ ควรใช้

วิธีการสื่อสารที่กระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการสื่อสาร การฟังอย่างตั้งใจ และการใช้เหตุผลในการโต้ตอบ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนา Soft Power อันเกี่ยวข้องกับการโน้มน้าวใจและการสร้างอิทธิพลเชิงบวก

5.3 การให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสม่ำเสมอ นอกจากการสอบและการประเมินแบบดั้งเดิมแล้ว การให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถตรวจสอบพัฒนาการของตนเองเป็นระยะ ๆ และปรับปรุงได้ทันทีทั้งที่ เช่น การประชุมเป็นรายบุคคล การนัดพูดคุยเพื่อติดตามความคืบหน้าของงานหรือโครงการ และการเสนอแนวทางแก้ไขที่ชัดเจน ตรงประเด็น นอกจากนี้ คำแนะนำเชิงบวกยังทำให้ผู้เรียนรู้สึกมั่นใจในการเรียนรู้ต่อไป รวมถึงได้ฝึกฝนทักษะ Soft Power ด้านการรับฟังและการตอบสนองต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์

5.4 การประเมินผลและการสะท้อนคิด การประเมินผลที่หลากหลายและรอบด้าน เช่น การประเมินตนเอง (Self-assessment) การสังเกตพฤติกรรม (Observation) และการรวบรวมข้อมูลจากผู้อื่น (Peer or Teacher Feedback) จะทำให้ครูและผู้เรียนเห็นถึงความก้าวหน้า จุดแข็ง และจุดที่ต้องพัฒนาเพื่อปรับกลยุทธ์การเรียนรู้ได้อย่างตรงจุด การจัดกิจกรรมสะท้อนคิด (Reflection) อย่างเป็นระบบ เช่น การเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ การอภิปรายหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม หรือการจัดเวิร์กช็อปสรุปผล จะช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นภาพรวมของการพัฒนาทักษะด้าน Soft Power ของตนเอง และสามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงอย่างต่อเนื่อง

การนำกระบวนการ SHOW Process ไปใช้ในบริบทการศึกษาไทยด้วยวิธีการข้างต้น จะช่วยเสริมสร้างทักษะ Soft Power ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ และเตรียมพร้อมให้ผู้เรียนสามารถเผชิญหน้ากับความท้าทายที่เกิดขึ้นในยุคการศึกษา 5.0 ได้อย่างมั่นใจ

6. บทสรุปการศึกษา

Soft Power ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในยุคการศึกษา 5.0 ที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการ SHOW Process ซึ่งประกอบด้วย การสำรวจ (Survey) การเน้นย้ำ (Highlight) การดำเนินการ (Operate) และการสรุปผล (Wrap-up) จึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะ Soft Power ผ่านการบูรณาการกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและความต้องการของผู้เรียน โดยจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝน ทักษะการสำรวจและรวบรวมข้อมูล (Survey Skills) ในการค้นหาและวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ทักษะการวิเคราะห์และคัดเลือกข้อมูล (Analytical and Decision-Making Skills) ในการพิจารณาเลือกสาระสำคัญเพื่อตอบโจทย์การเรียนรู้, ทักษะการปฏิบัติจริงและลงมือทำ (Practical and Operational Skills) ในการออกแบบและทดลองปฏิบัติจริงในบริบทที่หลากหลาย, ทักษะการสื่อสารและการสร้างปฏิสัมพันธ์ (Communication and Interpersonal Skills) ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ ตลอดจน สมรรถนะในการเชื่อมโยงความรู้เข้ากับบริบท (Contextual Application) ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างองค์ความรู้ทางวิชาการกับสภาพแวดล้อมจริงในชุมชนและสังคม นอกจากนี้ การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่

เอื้อต่อการพัฒนาทักษะ Soft Power และการให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสม่ำเสมอ ยังช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิด ความมั่นใจ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ รวมถึงเสริมสร้างความเป็นผู้นำและความรับผิดชอบต่อสังคม เมื่อผนวก รวมกับการบูรณาการเทคโนโลยีในยุคการศึกษา 5.0 ผู้เรียนจะได้รับการเตรียมพร้อมในการปรับตัวเข้าสู่โลก อนาคตที่เต็มไปด้วยความท้าทายใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง/References

- กฤตภากร สีหารี. (2561). มุมมองวิศวกรรมซอฟต์แวร์ต่อการเรียนรู้ด้วยเกมดิจิทัลสำหรับการศึกษา ประเทศไทย 4.0. *วารสารวิชาการพระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 28(2), 477-488.
- พนัส จันทศรีทอง. (2565). การพัฒนาการศึกษาด้วยซอฟต์แวร์. *ครุศาสตร์สาร*, 16(2), 33-46.
- พะเยาว์ ทองแก้ว. (2566). ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ ทักษะความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชางานช่างของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. *วารสารวิจัยเพื่อการ ปฏิรูปการเรียนรู้*, 6(2), 32-46.
- เรวดี ศรีสุข. (2562). การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Co-operative learning) ในการออกแบบ จัดการเรียนการสอน. *The Journal of Boromarjornani College of Nursing Suphanburi*, 2(1), 5-15.
- วิทวัส ดวงภูมิเมศ และ วาริรัตน์ แก้วอุไร. (2560). การจัดการเรียนรู้ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ด้วยการเรียนรู้อย่าง กระตือรือร้น (Learning management in Thailand 4.0 with active learning). *วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาสังคม*, 11(2), 1-13.
- สฤณี ศรีโยธิน และ ปทุมพร โพธิ์กาศ. (2564). การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการตัดสินใจแก้ปัญหาเพื่อ สร้างนวัตกรรมในองค์กร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น*, 18(1), 525-538.
- สุกัญญา แซ่ม้อย. (2561). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล (School management in digital era)*. สำนักงานพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภัทรรักษ์ คำสามารถ. (2563). แนวทางการบริหารการศึกษาในยุคดิจิทัลสู่ขั้น. *วารสาร Journal of Modern Learning Development*, 5(3), 245-259.
- เอกชัย กี่สุขพันธ์. (2561). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล (School management in digital era)*. โครงการสานพลังประชารัฐ. <http://www.trueplookpanya.com/knowledge/content/2232>
- Atkinson, C. (2010). Does soft power matter? A comparative analysis of student exchange programs 1980-2006. *Foreign Policy Analysis*, 6(1), 1-22.
- Biggs, J., & Tang, C. (2011). *Teaching for quality learning at university*. McGraw-Hill Education.
- Dewey, J. (1938). *Experience and education*. Collier Books.

- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.
- McClory, J. (2012). *The new persuaders III*. Institute for Government/Monocle.
- Merrill, M. D. (2002). First principles of instruction. *Educational Technology Research and Development*, 50(3), 43–59.
- Mezirow, J. (1991). *Transformative dimensions of adult learning*. Jossey-Bass.
- Nye, J. S., Jr. (2005). *Soft power: The means to success in world politics*. PublicAffairs.
<http://www.tinyurl.com/mug36ku>
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Thammasat University
Research & Consultancy Institute
Quality Matters, Always

**Journal of Multidisciplinary
Academic Research and Development**
ISSN : 2672-9938 (Online)

**สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Thammasat University Research and Consultancy Institute**

อาคารอเนกประสงค์ 1 ชั้น 7 เลขที่ 2 ถ.พระจันทร์
แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์ 02-223-3757

<https://turac.tu.ac.th/>